

Cynulliad Cenedlaethol Cymru
The National Assembly for Wales

Cofnod y Trafodion
The Record of Proceedings

Dydd Mercher, 21 Mawrth 2012
Wednesday, 21 March 2012

Cynnwys
Contents

3	Cwestiynau i'r Gweinidog Cyllid ac Arweinydd y Tŷ Questions to the Minister for Finance and Leader of the House
25	Cwestiynau i'r Gweinidog Busnes, Menter, Technoleg a Gwyddonaieth Questions to the Minister for Business, Enterprise, Technology and Science
48	Datganiad gan y Llywydd Statement by the Presiding Officer
48	Cynnig i Gymeradwyo Protocol ynghylch Newidiadau i'r Cynnig Cyllidebol Motion to Endorse a Protocol on Changes to the Budget Motion
53	Cynnig i Ddirymu Gorchymyn Awdurdodau Lleol Ynys Môn (Newid Blynnyddoedd Etholiadau Cyffredin) 2012 Motion to Annul the Isle of Anglesey Local Authorities (Change to the Years of Ordinary Elections) Order 2012
73	Dadl y Ceidwadwyr Cymreig: Llywodraeth Leol Welsh Conservatives Debate: Local Government
101	Dadl Plaid Cymru: Yr Economi Plaid Cymru Debate: The Economy
127	Dadl Democratiaid Rhyddfrydol Cymru: Cronfeydd Strwythurol Welsh Liberal Democrats Debate: Structural Funds
155	Cyfnod Pleidleisio Voting Time
164	Dadl Fer: Rhagdalau'r Pris am Drydan a Nwy Short Debate: Prepaying the Price for Electricity and Gas

Yn y golofn chwith, cofnodwyd y trafodion yn yr iaith y llefarwyd hwy ynnddi yn y Siambr.
Yn y golofn dde, cynhwyswyd cyfieithiad.

In the left-hand column, the proceedings are recorded in the language in which they were
spoken in the Chamber. In the right-hand column, a translation has been included.

*Cyfarfu'r Cynulliad am 1.30 p.m. gyda'r Llywydd (Rosemary Butler) yn y Gadair.
The Assembly met at 1.30 p.m. with the Presiding Officer (Rosemary Butler) in the Chair.*

The Presiding Officer: Good afternoon. The National Assembly for Wales is now in session.

Y Llywydd: Prynhawn da. Dyma ddechrau trafodion Cynulliad Cenedlaethol Cymru.

Cwestiynau i'r Gweinidog Cyllid ac Arweinydd y Tŷ Questions to the Minister for Finance and Leader of the House

Blaenoriaethau o ran Cydraddoldeb

Priorities for Equalities

1. Julie Morgan: *Beth yw blaenoriaethau'r Gweinidog o ran ei swyddogaeth fel Gweinidog Cydraddoldeb. OAQ(4)0105(FIN)*

1. Julie Morgan: *What are the Minister's priorities in her role as Minister for Equalities. OAQ(4)0105(FIN)*

The Minister for Finance and Leader of the House (Jane Hutt): On 2 April, I will be launching my strategic equality plan and equality objectives, which will make a real difference to the lives of people living in Wales.

Y Gweinidog Cyllid ac Arweinydd y Tŷ (Jane Hutt): Ar 2 Ebrill, byddaf yn lansio fy nghynllun cydraddoldeb strategol a'm hamcanion ar gyfer cydraddoldeb, a fydd yn gwneud gwahaniaeth gwirioneddol i fywydau pobl sy'n byw yng Nghymru.

Julie Morgan: I thank the Minister for that response. In view of the fact that the European Commission is considering legislation to get more women into top management jobs in Europe because companies are too slow in improving the gender balance, and in view of the fact that in the top 50 companies in Wales, there are only two women in senior management positions, what does the Government plan to do to improve the number of women in top jobs in companies in Wales, and of course, in public bodies as well, where we have more influence?

Julie Morgan: Diolch i'r Gweinidog am yr ymateb hwnnw. Yn wyneb y ffaith bod y Comisiwn Ewropeaidd yn ystyried cyflwyno deddfwriaeth i sicrhau bod mwy o fenywod yn cael swyddi rheoli uwch yn Ewrop gan fod cwmnïau'n rhy araf yn gwella'r cydbwysedd rhwng y rhywiau, ac yn wyneb y ffaith mai dim ond dwy fenyw sydd mewn swydd reoli uwch yn y 50 cwmni mwyaf yng Nghymru, beth y mae'r Llywodraeth yn bwriadu ei wneud i gynyddu nifer y menywod mewn swyddi uwch mewn cwmnïau yng Nghymru, ac wrth gwrs mewn cyrff cyhoeddus hefyd lle y mae gennym fwy o ddylanwad?

Jane Hutt: I thank the Member for this question. We are taking forward our programme for government commitment to seek to introduce Norwegian-style quotas to ensure that at least 40% of those appointed to public bodies are women, and we are looking at options for that in terms of our programme for government. Also, we read with interest the European Commission plans and discussions on possible legislation to get more women into top management jobs. Clearly, companies are too slow to improve the gender balance. This is in line with what we seek to do in ensuring that women can make a difference and a contribution in top

Jane Hutt: Diolch i'r Aelod am y cwestiwn hwn. Rydym yn gweithredu'r ymrwymiad yn ein rhaglen lywodraethu i geisio cyflwyno cwtâu fel y ceir yn Norwy i sicrhau bod o leiaf 40% o'r rhai a gaiff eu penodi i gyrff cyhoeddus yn fenywod, ac rydym yn edrych ar opsiynau ar gyfer hynny o ran ein rhaglen lywodraethu. At hynny, bu inni ddarllen â diddordeb cynlluniau'r Comisiwn Ewropeaidd a'i drafodaethau ynghylch deddfwriaeth bosibl i sicrhau bod mwy o fenywod yn cael swyddi rheoli uwch. Yn amlwg, mae cwmnïau'n rhy araf yn gwella'r cydbwysedd rhwng y rhywiau. Mae hynny'n unol â'r hyn yr ydym yn ceisio ei wneud wrth

jobs in companies and public appointments.

sicrhau bod menywod yn gallu gwneud gwahaniaeth a chyfraniad mewn swyddi uwch mewn cwmnïau a sefydliadau cyhoeddus.

Mohammad Asghar: Forced marriages happen in many communities and many different cultures. The Westminster Government introduced forced marriage protection Orders and is currently consulting on proposals to make breaching an Order a criminal offence. What discussion has the Welsh Government had with the Westminster Government on this matter, and what are you doing to raise awareness and challenge this attitude which condones this practice?

Mohammad Asghar: Mae priodasau dan orfod yn digwydd mewn llawer o gymunedau a llawer o wahanol ddiwylliannau. Cyflwynodd Llywodraeth San Steffan orchmynion amddiffyn rhag priodasau dan orfod, ac ar hyn o bryd mae wrthi'n ymgynghori ynghylch cynigion i wneud torri gorchymyn yn drosedd. Pa drafodaethau y mae Llywodraeth Cymru wedi'u cael â Llywodraeth San Steffan ynghylch y mater hwn, a beth yr ydych yn ei wneud i godi ymwbyddiaeth a herio'r agwedd hon sy'n caniatáu'r arfer hwn?

Jane Hutt: I welcome the Home Office official consultation on this very important issue; a consultation event was held in Wales recently. I also welcome the advice I receive from the Henna Foundation, which has particular knowledge, experience and expertise on this issue of forced marriage.

Jane Hutt: Rwyf yn croesawu ymgynghoriad swyddogol y Swyddfa Gartref ynghylch y mater hwn, sy'n fater pwysig iawn; cynhaliwyd digwyddiad ymgynghori yng Nghymru yn ddiweddar. Croesawaf hefyd y cyngor a gaf gan Sefydliad Henna, sydd â gwybodaeth, profiad ac arbenigedd penodol ym maes priodasau dan orfod.

Lindsay Whittle: Minister, as each day goes by, I am becoming increasingly concerned about combatting ageism. Since a 99-year-old woman is going to be one of the Olympic torchbearers, is it not time, during this Olympic year, for the Welsh Government, in conjunction with the third sector, to publicise the achievement of older people who take part in sporting activities?

Lindsay Whittle: Weinidog, gyda phob diwrnod sy'n mynd heibio rwyf yn pryderu mwyfwy ynghylch brwydro yn erbyn rhagfarn ar sail oed. Gan y bydd menyw 99 oed yn un o gludwyr y fflam Olympaidd, onid yw'n bryd, yn ystod y flwyddyn Olympaidd hon, i Lywodraeth Cymru weithio ar y cyd â'r trydydd sector i dynnu sylw at gyflawniad pobl hŷn sy'n cymryd rhan mewn gweithgareddau chwaraeon?

Jane Hutt: Clearly, we welcome that, and I am sure many Members were at the event last night to welcome the torchbearers. It is about recognising the contribution of older people to sport and the opportunities available to them in terms of leisure and competition. This is clearly of interest to the Minister for Housing, Regeneration and Heritage with regard to expanding participation in sport.

Jane Hutt: Rydym yn amlwg yn croesawu hynny, ac rwyf yn siŵr bod llawer o'r Aelodau yn bresennol yn y digwyddiad neithiwr i groesawu cludwyr y fflam. Mae a wnelo hyn â chydabod y chyfraniad y mae pobl hŷn yn ei wneud i chwaraeon a'r cyfleoedd sydd ar gael iddynt o ran cystadlu a gweithgareddau hamdden. Mae'n amlwg bod hyn o ddiddordeb i'r Gweinidog Tai, Adfywio a Threftadaeth o safbwynt ehangu cyfranogiad mewn chwaraeon.

Kenneth Skates: As part of its expansion plans, Airbus, which employs many people from my constituency, has said that it wants 25% of the 500 new jobs it intends to create

Kenneth Skates: Yn rhan o'i gynlluniau i ehangu mae cwmni Airbus, sy'n cyflogi llawer o bobl yn fy etholaeth, wedi dweud ei fod am i fenywod gael 25% o'r 500 o swyddi

this year in Broughton and Filton to go to women. As the Welsh Government seeks to develop women's careers at all levels, will you work with small, medium and large companies in Wales so that they recognise the competitive advantage that can be gained from broadening their managerial profile?

Jane Hutt: Ken Skates has brought to the fore an exemplar company, with regard to what Airbus has achieved. I welcome the news that Airbus is considering this quota of giving 25% of the 500 jobs it intends to create to women. The company could act as a role model for other areas of business to ensure that workforces are truly reflective of the population and that they are fair and balanced. I look forward to meeting with Airbus, and perhaps Ken Skates could facilitate that meeting to discuss this issue.

Gwariant Cyfalaf

2. Keith Davies: *A wnaiff y Gweinidog ddatganiad am agwedd Llywodraeth Cymru at wariant cyfalaf. OAQ(4)0106(FIN)*

Jane Hutt: Cyhoeddodd Llywodraeth Cymru ein cynlluniau gwario cyfalaf yn y gyllideb ar gyfer twf a swyddi.

Keith Davies: Rwy'n deall eich bod wedi ysgrifennu at y Canghellor i atgyfnerthu'r materion a godwyd ar ôl y cyfarfod a gawsoch gydag ef a'r Gweinidogion cyllid eraill ar 6 Mawrth. Yn y cyfarfod hwnnw, rwy'n deall eich bod wedi gofyn i'r Canghellor gefnogi twf economaidd trwy gynyddu gwariant cyfalaf yn y gyllideb a gyhoeddwyd heddiw. Beth oedd ymateb y Canghellor i'ch cais?

Jane Hutt: Unfortunately, I have not yet heard from the Chief Secretary to the Treasury in response to my letter, which clearly reflected the views of businesses in Wales, as well as those of Members. We were seeking a budget for growth and jobs to stimulate the economy and ensure that we had capital resources in order to bring forward those projects that are ready to roll. I hotfooted it here straight after hearing the

newydd y mae'n bwriadu eu creu eleni ym Mrychdyn a Filton. Gan fod Llywodraeth Cymru yn ceisio datblygu gyrfaedd menywod ar bob lefel, a wnewch chi weithio gyda chwmnïau bach, canolig a mawr yng Nghymru er mwyn iddynt gydnabod y fantais gystadleuol sydd i'w hennill o ehangu proffil eu rheolwyr?

Jane Hutt: Mae Ken Skates wedi sôn am gwmni sy'n batrwm i eraill, o ran yr hyn y mae Airbus wedi'i gyflawni. Croesawaf y newyddion bod Airbus yn ystyried y cwota hwn o roi 25% o'r 500 o swyddi y mae'n bwriadu eu creu i fenywod. Gallai'r cwmni fod yn fodel rôl i feysydd busnes eraill i sicrhau bod gweithluoedd yn deg ac yn gytbwys a'u bod yn adlewyrchu'r boblogaeth yn gywir. Edrychaf ymlaen at gyfarfod ag Airbus, ac efallai y gallai Ken Skates hwyluso'r cyfarfod hwnnw i drafod y mater hwn.

Capital Expenditure

2. Keith Davies: *Will the Minister make a statement on the Welsh Government's approach to capital expenditure. OAQ(4)0106(FIN)*

Jane Hutt: The Welsh Government published our capital spending plans in the budget for growth and jobs.

Keith Davies: I understand that you have written to the Chancellor to restate the issues raised after your meeting with him and other finance Ministers on 6 March. In that meeting, I understand that you asked the Chancellor to support economic growth by increasing capital expenditure in the budget announced today. What was the Chancellor's response to your request?

Jane Hutt: Yn anffodus, hyd yn hyn, nid wyf wedi clywed gan Brif Ysgrifennydd y Trysorlys mewn ymateb i'm llythyr a oedd yn adlewyrchu'n glir barn busnesau yng Nghymru, yn ogystal â barn yr Aelodau. Roeddem yn ceisio cyllideb ar gyfer twf a swyddi i ysgogi'r economi a sicrhau bod gennym adnoddau cyfalaf er mwyn gallu gweithredu'r prosiectau hynny sy'n barod i fynd. Deuthum yma ar frys yn syth ar ôl

budget, in which there was no evidence of increased stimulus regarding infrastructure. There were some helpful prospects, to which I am sure that the Minister for Business, Enterprise, Technology and Science will be responding, but no response to the call to bring forward capital and stimulate the economy. That is disappointing considering the message that came from me and other Members in the Chamber.

Ieuan Wyn Jones: Weinidog, gwyddoch nad yw comisiwn Silk yn ystyried adolygiad o'r fformiwla Barnett na'r pwerau benthyg sydd gan Lywodraeth Cymru ar hyn o bryd. Mae'r materion hyn i'w trafod mewn trafodaethau rhynglywodraethol â Llywodraeth San Steffan. Gan nad ydym wedi cael y wybodaeth ddiweddaraf am y trafodaethau hynny, a allwch chi ddweud wrth y Cynulliad ble rydym wedi ei gyrraedd, a phryd ydym yn debygol o gael datganiad mwy swyddogol yn y Cynulliad?

Jane Hutt: We are seeking, and are holding, constructive discussions on all financial issues as part of those intergovernmental talks. Our position is clear: fair funding and borrowing powers must be the priority in moving forward with the fiscal opportunities that the Silk commission is discussing. We are clear that our intergovernmental talks have to deliver on the package of reforms. That has to include genuine progress on fairer funding, the Holtham floor and borrowing powers to enable us to deliver on our budget for growth and jobs. We are not seeing such a budget from the UK coalition Government.

Ieuan Wyn Jones: Rwy'n falch iawn eich bod wedi ailadrodd eich safbwynt fel Llywodraeth ar y materion hynny. Byddai'n dda cael gwybod beth yw ymateb y Llywodraeth yn Llundain i'ch cais. Yn eich araith yng nghynhadledd ddiweddar y Sefydliad Materion Cymreig, rhoesoch enghreifftiau o'r mathau o gynlluniau y byddech yn dymuno gwario arian arnynt pe byddai hawl gennych i dynnu arian cyfalaf ymlaen. Pe byddech yn cael pwerau benthyg gan y Llywodraeth yn Llundain, a fyddech yn gwario'r arian hwnnw ar gynlluniau sydd

clywed y gyllideb, nad oedd yn ddim dystiolaeth o ysgogiad cynyddol o safbwynt seilwaith. Cafwyd rhai rhagolygon defnyddiol, ac rwyf yn siŵr y bydd y Gweinidog Busnes, Menter, Technoleg a Gwyddoniaeth yn ymateb i'r rheini, ond ni chafwyd ymateb i'r alwad i ddwyn cyfalaf ymlaen ac ysgogi'r economi. Mae hynny'n siomedig o ystyried y neges a ddaeth oddi wrthyf fi ac Aelodau eraill yn y Siambr.

Ieuan Wyn Jones: Minister, as you know, the Silk commission is not considering a review of the Barnett formula or the borrowing powers available to the Welsh Government at present. These are matters for the intergovernmental negotiations between you and the Westminster Government. Given that we have not had an update on those negotiations, can you tell the Assembly where we have reached and when we are likely to have an official statement in the Assembly?

Jane Hutt: Rydym yn ceisio ac yn cynnal trafodaethau adeiladol ynghylch yr holl faterion ariannol yn rhan o'r trafodaethau rhynglywodraethol hynny. Mae ein safbwynt yn glir: rhaid i ariannu teg a phwerau benthyca fod yn brif flaenoriaeth wrth symud ymlaen â'r cyfleoedd cyllidol y mae comisiwn Silk yn eu trafod. Gwyddom yn iawn bod yn rhaid i'n trafodaethau rhynglywodraethol gyflawni yng nghyswllt y pecyn o ddiwygiadau. Rhaid i hynny gynnwys cynnydd gwirioneddol yng nghyswllt ariannu tecach, terfyn isaf Holtham a phwerau benthyca i'n galluogi i gyflawni yng nghyswllt ein cyllideb ar gyfer twf a swyddi. Nid ydym yn gweld cyllideb o'r fath gan Lywodraeth glymblaid y DU.

Ieuan Wyn Jones: I am very pleased that you have reiterated your view as a Government on these matters. It would be good to know how the Government in London responded to your request. In your speech to the recent Institute of Welsh Affairs conference, you outlined the kinds of projects that you would like to spend money on if you had the right to bring capital forward. If you were given borrowing powers by the Government in London, would you spend that money on projects that have been suspended or deferred, or would you look for

wedi'u hatal neu eu gohirio, neu a fydddech yn chwilio am gynlluniau newydd? Byddai'n dda cael ateb i'r cwestiwn hwnnw.

Jane Hutt: We have projects that are shovel-ready, which I have brought to the attention of the Chief Secretary to the Treasury, such as next generation broadband for Wales, enterprise zone infrastructure, the Arbed energy efficiency programme, the dualling of the A465 Heads of the Valleys road, and so on. We have projects that are deferred but which are ready to go, if we can bring capital spend forward. This is a constructive and responsible request from a Minister for finance in Wales to ensure that we are boosting the economy. However, there are other projects that my Cabinet colleagues are looking to bring forward to ensure that we can take this forward. That will include investment not just in roads and infrastructure, but in twenty-first century schools and social housing.

The Leader of the Opposition (Andrew R.T. Davies): Minister, rail electrification is a big, topical issue. Can you confirm that this is definitely a Welsh Government priority and that you are working with the UK Government to secure European funding where that is appropriate?

Jane Hutt: Absolutely. I assure the leader of the opposition that that is the case. I know that he welcomed the fact that we had a cross-party group going to Westminster last week to make the case for rail electrification. We have made the business case, and we are ready for the announcement. Unfortunately, I heard nothing in the budget statement as I came down to the Chamber that indicated that the UK Government had responded at this point to our cross-party request. Yet, we heard quite a lot about investment in the north-east and in London, but not in rail electrification in Wales. Therefore, I hope that the leader of the opposition will be joining me and the Minister to press for an early announcement on rail electrification, not just for the Valleys lines, but to Swansea as well.

new projects? It would be good to have an answer to that question.

Jane Hutt: Mae gennym brosiectau sy'n barod i fynd, yr wyf wedi eu dwyn i sylw Prif Ysgrifennydd y Trysorlys. Mae'r prosiectau hynny'n cynnwys band eang y genhedlaeth nesaf i Gymru, seilwaith ardaloedd menter, rhaglen effeithlonrwydd ynni Arbed, gwaith deuoli ffordd A465 Blaenau'r Cymoedd, ac yn y blaen. Mae gennym brosiectau sydd wedi'u gohirio ond sy'n barod i fynd, os gallwn ddwyn gwariant cyfalaf ymlaen. Mae hwn yn gais adeiladol a chyfrifol gan Weinidog cyllid yng Nghymru i sicrhau ein bod yn rhoi hwb i'r economi. Fodd bynnag, ceir prosiectau eraill y mae fy nghydweithwyr yn y Cabinet yn awyddus i'w cyflwyno i sicrhau y gallwn fwrw ymlaen â'r gwaith hwn. Bydd hynny'n cynnwys buddsoddi mewn ysgolion ar gyfer yr unfed ganrif ar hugain a thai cymdeithasol, yn ogystal â buddsoddi mewn ffyrdd a seilwaith.

Arweinydd yr Wrthblaid (Andrew R.T. Davies): Weinidog, mae trydaneiddio rheilffyrdd yn fater pwysig ac amserol. A allwch gadarnhau bod y mater hwn yn bendant yn flaenoriaeth i Lywodraeth Cymru, a'ch bod yn gweithio gyda Llywodraeth y DU i sicrhau cyllid Ewropeaidd lle y bo hynny'n briodol?

Jane Hutt: Yn sicr. Gallaf sicrhau arweinydd yr wrthblaid bod hynny'n wir. Gwn iddo groesawu'r ffaith i grŵp trawsbleidiol fynd i San Steffan yr wythnos diwethaf i gyflwyno'r achos dros drydaneiddio rheilffyrdd. Rydym wedi cyflwyno'r achos busnes, ac rydym yn barod am y cyhoeddiad. Yn anffodus, ni chlywais ddim yn y datganiad ynghylch y gyllideb wrth imi ddod i lawr i'r Siambr a oedd yn awgrymu bod Llywodraeth y DU wedi ymateb i'n cais trawsbleidiol hyd yn hyn. Eto i gyd, clywsom gryn dipyn am fuddsoddi yn y gogledd-ddwyrain ac yn Llundain, ond nid mewn trydaneiddio rheilffyrdd yng Nghymru. Felly, gobeithiaf y bydd Arweinydd yr Wrthblaid yn ymuno â mi a'r Gweinidog i bwysu am gyhoeddiad buan ynghylch trydaneiddio rheilffyrdd, nid ar gyfer rheilffyrdd y Cymoedd yn unig, ond ar gyfer y rheilffordd i Abertawe yn ogystal.

Peter Black: I am not sure which budget you were listening to, Minister, but, in terms of benefits for Wales, I heard an announcement of an enhanced capital allowance in Deeside, further grants for ultra-fast broadband in Cardiff, investment in mobile infrastructure on the A470, £11.7 million of Barnett consequentials, and a cut in corporation tax. This will all help businesses and the Welsh economy. On capital expenditure, we have been waiting some time now for progress on the bond issue to get more affordable housing in the social housing sector. Can you give us an indication of what progress is being made on that, please?

Jane Hutt: On the priorities that the UK Government is expressing in its budget today, it is seeking to cut the taxes of those who can afford to pay the most, and it is not using that money to support the economic renewal of Wales. I mentioned rail electrification as an example. Social housing is an important question and, to answer Peter Black, we have brought in more money for social housing through the supplementary budget, as he knows. We have brought another £45 million into the Minister's budget this year, of which £22 million is for social housing. We are working with registered social landlords to look at ways in which we can, because it is very much up to them, lever in the bond to have a robust programme for social housing next year.

Peter Black: An extra £1,100 on the personal tax allowance will help a lot of low-paid taxpayers and will give them more money to spend. Some 42,000 people will be better off as a result of that. Minister, I am afraid that you did not answer my question in relation to the bond issue. You know for a fact that this has been going on for quite some time. We do not seem to be making any progress on it. Will you please tell us what progress is being made on the bond issue in terms of social housing? How are you engaging with Community Housing Cymru on it, and when can we expect an announcement?

Peter Black: Nid wyf yn siŵr ar ba gyllideb yr oeddech yn gwranddo, Weinidog, ond o ran buddiannau i Gymru clywais gyhoeddiad y byddai lwfans cyfalaf uwch yn cael ei roi i Lannau Dyfrdwy, y byddai grantiau pellach yn cael eu rhoi ar gyfer band eang cyflym iawn yng Nghaerdydd, y byddai buddsoddiad mewn seilwaith symudol ar yr A470, y byddai £11.7 miliwn o symiau canlyniadol Barnett yn cael eu rhoi, ac y byddai gostyngiad yn y dreth gorfforaeth. Bydd hyn i gyd yn helpu busnesau ac economi Cymru. O ran gwariant cyfalaf, rydym wedi bod yn aros ers tro bellach am gynnydd o safbwynt rhyddhau bond i sicrhau bod mwy o dai fforddiadwy ar gael yn y sector tai cymdeithasol. A allwch roi syniad inni o'r cynnydd sy'n cael ei wneud ynghylch hynny, os gwelwch yn dda?

Jane Hutt: O ran y blaenoriaethau y mae Llywodraeth y DU yn eu mynegi yn ei chyllideb heddiw, mae'n ceisio torri trethi'r rhai sy'n gallu fforddio talu'r arian mwyaf, ac nid yw'n defnyddio'r arian hwnnw i gefnogi adnewyddu'r economi yng Nghymru. Cyfeiriais at drydaneiddio rheilffyrdd fel enghraifft. Mae tai cymdeithasol yn gwestiwn pwysig, ac i ateb Peter Black, fel y gŵyr, rydym wedi darparu mwy o arian ar gyfer tai cymdeithasol drwy'r gyllideb atodol. Rydym wedi rhoi £45 miliwn ychwanegol yng nghyllideb y Gweinidog eleni, ac mae £22 miliwn o'r cyllid hwnnw ar gyfer tai cymdeithasol. Rydym yn gweithio gyda landlordiaid cymdeithasol cofrestredig i ystyried sut y gallwn ysgogi'r bond i gael rhaglen gadarn ar gyfer tai cymdeithasol y flwyddyn nesaf, oherwydd y landlordiaid hynny sydd i benderfynu, i raddau helaeth.

Peter Black: Bydd ychwanegu £1,100 i'r lwfans treth personol yn helpu llawer o drethdalwyr sydd ar gyflog isel, a bydd yn rhoi mwy o arian iddynt i'w wario. Bydd oddeutu 42,000 o bobl yn well eu byd o ganlyniad i hynny. Weinidog, rwy'n ofni na wnaethoch ateb fy nghwestiwn mewn perthynas â rhyddhau bond. Gwyddoch yn iawn fod hyn wedi bod yn mynd rhagddo ers amser mawr. Ymddengys nad ydym yn gwneud dim cynnydd mewn perthynas â'r mater. A wnewch chi ddweud wrthym pa gynnydd sy'n cael ei wneud ynghylch rhyddhau bond yng nghyswllt tai

cymdeithasol? Sut yr ydych yn ymgysylltu â Chartrefi Cymunedol Cymru ynghylch hyn, a phryd y gallwn ddisgwyl cyhoeddiad?

Jane Hutt: It is interesting to look at the Principality's spend and save survey. When people were asked what they felt the priority for the budget should be, one in three said that it should be a budget to stimulate the economy. They did not say that it should be a budget to ease and cut the taxes on those who can afford them most. This is a budget that will not support those on the lowest incomes, who will not even benefit from the raising of the tax threshold. However, your point about the housing bond is important, and it very much depends on the registered social landlords coming forward and being prepared to work with us to deliver on that. The Minister and I met this morning, and we are working to achieve this with our colleagues and partners in the social housing sector.

Jane Hutt: Mae'n ddiddorol edrych ar arolwg gwario a chynilo y Principality. Pan ofynnwyd i bobl beth ddylai fod yn brif flaenoriaeth ar gyfer y gyllideb yn eu barn hwy, dywedodd un o bob tri ohonynt y dylai fod yn gyllideb sy'n ysgogi'r economi. Nid oeddent wedi dweud y dylai fod yn gyllideb sy'n lleihau ac yn torri trethi ar gyfer y rhai sy'n gallu eu fforddio fwyaf. Mae hon yn gyllideb na fydd yn cefnogi'r rhai sydd ar yr incwm isaf, na fyddant yn elwa o godi'r trothwy treth hyd yn oed. Fodd bynnag, mae eich pwynt am y bond tai yn un pwysig, ac mae'n dibynnu i raddau helaeth ar a fydd y landlordiaid cymdeithasol cofrestredig yn barod i gamu ymlaen a gweithio gyda ni i gyflawni yng nghyswllt hynny. Cyfarfu'r Gweinidog a minnau y bore yma, ac rydym yn gweithio i gyflawni hyn gyda'n cydweithwyr a'n partneriaid yn y sector tai cymdeithasol.

1.45 p.m.

Cyllideb Tai, Adfywio a Threftadaeth

Housing, Regeneration and Heritage Budget

3. Mark Isherwood: *Pa ystyriaeth a roddodd y Gweinidog i'r gyllideb Tai, Adfywio a Threftadaeth wrth ddyrannu'r ail Gyllideb Atodol. OAQ(4)0104(FIN)*

3. Mark Isherwood: *What consideration did the Minister give to the Housing, Regeneration and Heritage budget when allocating the second Supplementary Budget. OAQ(4)0104(FIN)*

Jane Hutt: The supplementary budget that was approved by the Assembly this month provided an additional £43 million of capital funding to the housing, regeneration and heritage budget, which was an increase of over 13%.

Jane Hutt: Roedd y gyllideb atodol a gymeradwywyd gan y Cynulliad y mis hwn yn rhoi £43 miliwn ychwanegol o gyllid cyfalaf i'r gyllideb tai, adfywio a threftadaeth, a oedd yn gynnydd o dros 13%.

Mark Isherwood: The social housing grant has faced a 60% cut in real terms over the period of devolution and is still facing a cut, although it will be slightly less than was originally indicated. How, therefore, do you respond to the submission by the Council of Mortgage Lenders to your Welsh Government on meeting the housing challenge? It states that it recognises that there are other options for financing housing by working with private lenders, but remains

Mark Isherwood: Mae'r grant tai cymdeithasol wedi wynebu toriad o 60% mewn termau real dros gyfnod datganoli ac mae'n dal i wynebu toriad pellach, er y bydd ychydig yn llai na'r hyn a nodwyd yn wreiddiol. Sut, felly, yr ydych yn ymateb i'r sylwadau a gyflwynwyd i'ch Llywodraeth chi yng Nghymru gan y Cyngor Benthycwyr Morgeisi ynghylch ymateb i'r her o ran tai? Mae'r sylwadau'n datgan bod y Cyngor yn cydnabod y ceir dewisiadau eraill ar gyfer

of the view, which has been expressed to the Welsh Government, that schemes such as these are unlikely to be large in volume, making it difficult for lenders to engage. It suggests that the Welsh Government should consider making greater use of some existing schemes, such as shared ownership and the NewBuy initiative in England.

Jane Hutt: We had a useful and constructive debate on this last week, when the Minister for Housing, Regeneration and Heritage recognised that there were important schemes to explore in terms of opportunities for first-time buyers, for example. There is also the homebuy shared-equity scheme, delivered by housing associations, along with Rent First, and we are looking at opportunities offered by the local authority mortgage scheme. However, I am sure that you would recognise the need to invest in social housing and support our move to ensure that we call for an economic stimulus package. If the Chancellor had accepted my proposal to bring capital forward, that could have included capital for social housing, but he declined to do so, as outlined in his statement today.

Comisiwn Silk

4. Simon Thomas: *Pa drafodaethau y mae'r Gweinidog wedi'u cael ynglyn â Chomisiwn Silk. OAQ(4)0101(FIN)*

Jane Hutt: Mae Llywodraeth Cymru wedi cyflwyno tystiolaeth i'r comisiwn a nodi ein dadl dros ddiwygiadau eang i setliad ariannol Cymru, gan ddechrau gydag ariannu teg a phwerau benthyca.

Simon Thomas: Beth fydd safbwynt Llywodraeth Cymru parthed ardrethi busnes? Mae'r Gweinidog, Edwina Hart, wedi cynnal comisiwn i edrych i mewn i ddyfodol ardrethi busnes ac y mae posibilrwydd o ddatganoli ardrethi busnes o dan y comisiwn hwnnw. Ar hyn o bryd, mae ardrethi'n cael eu casglu yng Nghymru, yn mynd i'r Trysorlys lle maent yn aros mewn cronfa, ac wedyn yn dod yn ôl i

ariannu tai trwy weithio gyda benthycwyr preifat, ond mae'n dal o'r farn ei bod yn annhebygol y bydd cynlluniau o'r fath yn gynlluniau mawr eu maint, sy'n golygu y bydd yn anodd i fenthycwyr ymgysylltu â nhw, ac mae'r Cyngor wedi mynegi'r farn honno i Lywodraeth Cymru. Mae'n awgrymu y dylai Llywodraeth Cymru ystyried gwneud mwy o ddefnydd o rai cynlluniau sy'n bodoli eisoes, megis perchnogaeth a rennir a'r fenter NewBuy yn Lloegr.

Jane Hutt: Cawsom ddadl ddefnyddiol ac adeiladol ynghylch hyn yr wythnos diwethaf, pan gydnabu'r Gweinidog Tai, Adfywio a Threftadaeth fod cynlluniau pwysig i'w harchwilio o ran cyfleoedd i brynwyr tro cyntaf, er enghraifft. Ceir y cynllun cymorth prynu, sy'n gynllun rhannu ecwiti, a ddarperir gan gymdeithasau tai, ynghyd â Rhent Gyntaf, ac rydym yn edrych ar gyfleoedd a gynigir gan gynllun morgeisi'r awdurdodau lleol. Fodd bynnag, rwyf yn siŵr y byddech yn cydnabod bod angen buddsoddi mewn tai cymdeithasol ac yn cefnogi ein hymgais i sicrhau ein bod yn galw am becyn ysgogi'r economi. Pe bai'r Canghellor wedi derbyn fy nghynnig i ddwyn cyfalaf ymlaen, gallai hynny fod wedi cynnwys cyfalaf ar gyfer tai cymdeithasol, ond gwrthododd wneud hynny, fel yr amlinellir yn ei ddatganiad heddiw.

Silk Commission

4. Simon Thomas: *What discussions has the Minister had regarding the Silk Commission. OAQ(4)0101(FIN)*

Jane Hutt: The Welsh Government has submitted evidence to the commission, setting out our case for comprehensive reforms to the Welsh financial settlement, starting with fair funding and borrowing powers.

Simon Thomas: What would the Welsh Government's stance be regarding business rates? The Minister, Edwina Hart, has conducted a commission looking into the future of business rates and there is a possibility of the devolution of business rates under the commission. At the moment, the rates are collected in Wales, they go to the Treasury where they are held in a fund, and

Gymru i gael eu hailddosbarthu. Oni fyddai'n gwneud synnwyr, er mwyn llywodraethu'n fwy effeithiol yng Nghymru, pe bai ardrethi busnes cael eu datganoli? A yw hwn yn syniad yr ydych wedi ei gynnig i gomisiwn Silk neu'n syniad yr ydych yn ei gynnig i'r Llywodraeth Brydeinig ar hyn o bryd?

Jane Hutt: I know that Simon Thomas is aware that Professor Brian Morgan is undertaking a thorough review of business rates and, as the Minister has indicated, he has an open book in terms of opportunities and issues that he is considering with an expert team. We look forward to hearing the results of that review.

Nick Ramsay: Without wishing to pre-judge the findings of the Silk commission, which I know is working hard in the area of the fiscal autonomy of this place, I am sure you would agree that it was recognised, in the wake of the Holtham commission, that it is problematic to devolve certain taxes, for example, income tax—it could be done, but it would be problematic. However, air passenger duty is seen as one taxation policy that could be more easily devolved and could be potentially beneficial to the Welsh economy. Could you update us on any discussions that you have had with colleagues on the potential devolution of this tax?

Jane Hutt: The First Minister has said that that is an area of tax that we should and could look at, along with stamp duty and other taxes that relate to our policy intentions. I am sure that the Silk commission will be looking at this issue.

The Leader of the Welsh Liberal Democrats (Kirsty Williams): Could you confirm that it was at the request of the First Minister that discussions on the Barnett floor and borrowing powers were not part of the Silk commission? Could you tell us when you will next meet the First Secretary of the Treasury to discuss those issues?

Jane Hutt: I thank the Leader of the Welsh Liberal Democrats for that question, because I am looking forward to meeting the Chief Secretary to the Treasury in April, during

then they are returned to Wales to be redistributed. Would it not make sense, in terms of the effective governance of Wales, if business rates were devolved? Is this an idea that you have proposed to the Silk commission or an idea that you are proposing to the British Government at present?

Jane Hutt: Gwn fod Simon Thomas yn ymwybodol bod yr Athro Brian Morgan wrthi'n cynnal adolygiad trylwyr o ardrethi busnes, ac fel y mae'r Gweinidog wedi nodi, mae ganddo ryddid llwyr o ran y cyfleoedd a'r materion y mae'n eu hystyried gyda thîm o arbenigwyr. Edrychwn ymlaen at glywed canlyniadau'r adolygiad hwnnw.

Nick Ramsay: Nid wyf am ragfarnu canfyddiadau comisiwn Silk, oherwydd gwn fod y comisiwn yn gweithio'n galed ym maes ymreolaeth ariannol y lle hwn, ond rwyf yn siŵr y byddech yn cytuno y cafodd ei gydnabod, yn sgîl comisiwn Holtham, bod datganoli trethi penodol yn broblemus, er enghraifft treth incwm—gellid gwneud hynny, ond byddai'n broblemus. Fodd bynnag, caiff y doll teithwyr awyr ei hystyried yn un polisi trethi y gellid ei ddatganoli'n haws ac a allai fod o fudd i economi Cymru. A allech roi'r wybodaeth ddiweddaraf inni am unrhyw drafodaethau yr ydych wedi'u cael â chydweithwyr ynghylch y posibilrwydd o ddatganoli'r dreth hon?

Jane Hutt: Mae'r Prif Weinidog wedi dweud bod hon yn un agwedd ar dreth y dylem ac y gallem edrych arni, ynghyd â tholl stamp a threthi eraill sy'n ymwneud â'n bwriadau polisi. Rwyf yn siŵr y bydd comisiwn Silk yn edrych ar y mater hwn.

Arweinydd Democratiaid Rhyddfrydol Cymru (Kirsty Williams): A allech gadarnhau mai ar gais y Prif Weinidog y penderfynwyd peidio â chynnwys trafodaethau ynghylch terfyn isaf Barnett a phwerau benthyca yn rhan o gomisiwn Silk? A allech ddweud wrthym pryd y byddwch yn cyfarfod â Phrif Ysgrifennydd y Trysorlys nesaf i drafod y materion hynny?

Jane Hutt: Diolch i Arweinydd Democratiaid Rhyddfrydol Cymru am y cwestiwn hwnnw, oherwydd rwyf yn edrych ymlaen at gyfarfod â Phrif Ysgrifennydd y

recess, to continue our intergovernmental talks, which are very constructive. Indeed, work has been done at official level by Treasury officials and my finance officials to look at the analysis in terms of convergence funding and to look at the clear evidence that has been provided by Gerry Holtham's commission. I look forward to some positive outcomes from that meeting in the next few weeks.

Blaenoriaethau

5. Paul Davies: *A wnaiff y Gweinidog ddatganiad am ei blaenoriaethau ar gyfer y 12 mis nesaf. OAQ(4)0100(FIN)*

Jane Hutt: My priorities continue to be supporting the economic recovery in Wales, safeguarding and improving front-line public services and protecting the most vulnerable in our communities.

Paul Davies: Minister, I am sure that one of your priorities is the funding of our health service. As the financial year draws to an end, there will be a particular spotlight on local health board finances. Will the Minister confirm that she is content with the amount of funding that the Welsh Government has made available to local health boards?

Jane Hutt: I can confirm that. I was delighted that my supplementary budget went through last week. It included an increase in support for local health boards to enable them to move forward and break even this financial year.

Paul Davies: I heard what you said, Minister, but some financial reports from local health boards suggest that they forecast an overall deficit position of around £30 million or £40 million at the end of the year, despite the additional funding that you have mentioned. Given the circumstances, will the Minister confirm whether the Welsh Government will provide additional resources for local health boards should they not break even at the end of this financial year?

Trysorlys ym mis Ebrill, yn ystod y toriad, i barhau â'n trafodaethau rhynglywodraethol, sy'n drafodaethau adeiladol iawn. Yn wir, mae gwaith wedi'i wneud ar lefel swyddogion gan swyddogion y Trysorlys a'm swyddogion cyllid innau i edrych ar y dadansoddiad o ran cyllid cydgyfeirio, ac edrych ar y dystiolaeth glir a ddarparwyd gan gomisiwn Gerry Holtham. Edrychaf ymlaen at weld rhai canlyniadau cadarnhaol yn deillio o'r cyfarfod hwnnw yn ystod yr ychydig wythnosau nesaf.

Priorities

5. Paul Davies: *Will the Minister make a statement on her priorities for the next 12 months. OAQ(4)0100(FIN)*

Jane Hutt: Fy mlaenoriaethau o hyd yw cefnogi'r adferiad economaidd yng Nghymru, diogelu a gwella gwasanaethau rheng flaen i'r cyhoedd, ac amddiffyn y rhai sydd fwyaf agored i niwed yn ein cymunedau.

Paul Davies: Weinidog, rwyf yn siŵr mai un o'ch blaenoriaethau yw ariannu ein gwasanaeth iechyd. Wrth i'r flwyddyn ariannol dynnu at ei therfyn, rhoddir sylw arbennig i faterion ariannol y byrddau iechyd lleol. A wnaiff y Gweinidog gadarnhau ei bod yn fodlon â swm y cyllid y mae Llywodraeth Cymru wedi'i ddarparu i fyrddau iechyd lleol?

Jane Hutt: Gallaf gadarnhau hynny. Roeddwn wrth fy modd bod fy nghyllideb atodol wedi cael ei derbyn yr wythnos diwethaf. Roedd yn cynnwys cynnydd yn y gefnogaeth a roddir i fyrddau iechyd lleol i'w galluogi i symud ymlaen a pheidio â mynd i ddyled yn y flwyddyn ariannol hon.

Paul Davies: Clywais eich ymateb, Weinidog, ond mae rhai adroddiadau ariannol gan fyrddau iechyd lleol yn awgrymu eu bod yn rhagweld sefyllfa lle y ceir diffyg cyffredinol o oddeutu £30 miliwn neu £40 miliwn ar ddiwedd y flwyddyn, er gwaethaf y cyllid ychwanegol yr ydych wedi'i grybwyll. O ystyried yr amgylchiadau, a wnaiff y Gweinidog gadarnhau a fydd Llywodraeth Cymru yn darparu adnoddau ychwanegol i fyrddau iechyd lleol os byddant mewn dyled

ar ddiwedd y flwyddyn ariannol hon?

Jane Hutt: We have undertaken significant work with every health board in Wales to understand the financial pressures that they face. That shaped the budget settlement that we announced in the autumn: an additional £63 million of recurrent funding across the NHS in Wales was approved in the supplementary budget. I speak to the Minister for Health and Social Services and we are confident that the settlement will deliver financial sustainability.

Llyr Huws Gruffydd: Beth mae'r Llywodraeth yn ei wneud er mwyn sicrhau bod mwy o ymgeisyddion ar gyfer yr etholiadau lleol sy'n digwydd eleni yn dod o grwpiau sydd wedi eu tangynrychioli, er mwyn gwneud yn siŵr bod cynghorau Cymru yn wir adlewyrchu'r cymunedau maent yn eu cynrychioli?

Jane Hutt: I thank Llyr Huws Gruffydd for that question, because it is an important point for all political parties in the Chamber. It will also be one of the key equality objectives in our strategic equality plan in terms of improving the participation and democratic representation of our communities in Wales in public and political life.

William Powell: Minister, the vital importance of local health boards operating beyond their immediate administrative boundaries has recently been restated by the First Minister and by the Minister for Health and Social Services. In that context, would you please clarify your capacity as Minister for Finance to allocate funds specifically for cross-border LHB operations and support?

Jane Hutt: I work closely with the Minister for Health and Social Services on all matters in terms of financial arrangements for the health service.

Cyllid Ychwanegol i'r Portffolio Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol

6. *Angela Burns:* Pa sylwadau y mae'r

Jane Hutt: Rydym wedi gwneud llawer o waith gyda phob bwrdd iechyd yng Nghymru i ddeall y pwysau ariannol sy'n eu hwynebu. Bu'r gwaith hwn yn sail i setliad y gyllideb a gyhoeddwyd gennym yn yr hydref: cymeradwywyd £63 miliwn ychwanegol o gyllid rheolaidd ar draws y GIG yng Nghymru yn y gyllideb atodol. Rwyf yn siarad â'r Gweinidog Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol, ac rydym yn hyderus y bydd y setliad yn sicrhau cynaliadwyedd ariannol.

Llyr Huws Gruffydd: What is the Government doing to ensure that more of the candidates for the local elections taking place this year are from underrepresented groups, in order to ensure that Welsh councils truly reflect the communities that they represent?

Jane Hutt: Rwyf yn diolch i Llyr Huws Gruffydd am y cwestiwn hwnnw, gan ei fod yn bwynt pwysig i bob plaid wleidyddol yn y Siambr. Bydd hefyd yn un o'r amcanion cydraddoldeb allweddol yn ein cynllun cydraddoldeb strategol o ran gwella cyfranogiad a gwella cynrychiolaeth ddemocrataidd ein cymunedau yng Nghymru mewn bywyd cyhoeddus a bywyd gwleidyddol.

William Powell: Weinidog, yn ddiweddar mae'r Prif Weinidog a'r Gweinidog Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol wedi datgan eto mor hanfodol bwysig ydyw i fyrddau iechyd lleol weithredu y tu hwnt i'w ffiniau gweinyddol. Yn y cyd-destun hwnnw, a wnewch chi egluro eich gallu fel Gweinidog Cyllid i ddyrannu cyllid yn benodol ar gyfer gweithrediadau a chefnogaeth drawsffiniol y byrddau iechyd lleol?

Jane Hutt: Rwyf yn gweithio'n agos gyda'r Gweinidog Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol ar yr holl faterion sy'n ymwneud â threfniadau ariannol ar gyfer y gwasanaeth iechyd.

Additional Funding to the Health and Social Services Budget

6. *Angela Burns:* What representations has

Gweinidog wedi'u cael ynghylch darparu cyllid ychwanegol i'r portffolio Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol. OAQ(4)0095(FIN)

the Minister received regarding providing additional funding to the Health and Social Services portfolio. OAQ(4)0095(FIN)

Jane Hutt: I have regular discussions with the Minister for Health and Social Services about the full range of issues facing the health and social services portfolio.

Jane Hutt: Rwyf yn cael trafodaethau rheolaidd â'r Gweinidog Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol am yr ystod lawn o faterion sy'n wynebu'r portffolio iechyd a gwasanaethau cymdeithasol.

Angela Burns: Thank you for that. Minister, I was very disappointed by the response given by the Minister for health recently when she was asked about the Welsh Government's financial support for Wales Air Ambulance by my colleague Darren Millar. Therefore, I would like to ask you directly whether you share the Welsh Conservatives' admiration of and gratitude to the air ambulance and the service that it provides in saving the lives of the people of Wales. What approaches have you had from the Minister for health or her officials with regard to providing direct funding to Wales Air Ambulance so that it can continue to save Welsh lives at a cost of some £600,000, which is what it would like from you?

Angela Burns: Diolch am hynny. Weinidog, roeddwn yn siomedig iawn gan yr ymateb a roddwyd gan y Gweinidog Iechyd yn ddiweddar pan gafodd ei holi gan fy nghydweithiwr Darren Millar am y cymorth ariannol yr oedd Llywodraeth Cymru yn ei roi i Ambiwlans Awyr Cymru. Felly, hoffwn ofyn i chi yn uniongyrchol a ydych chithau, fel y Ceidwadwyr Cymreig, yn edmygu'r ambiwlans awyr a'r gwasanaeth a ddarperir ganddo wrth achub bywydau pobl Cymru, ac yn diolch iddo am y gwasanaeth hwnnw? Pa geisiadau yr ydych wedi'u cael gan y Gweinidog Iechyd neu ei swyddogion ynghylch darparu cyllid uniongyrchol i Ambiwlans Awyr Cymru er mwyn iddo allu parhau i achub bywydau pobl Cymru ar gost o oddeutu £600,000, sef y swm y byddai'n dymuno ei gael gennych?

Jane Hutt: I know that the Minister for Health and Social Services shares my support for and admiration of the Wales Air Ambulance, and I am sure that that is reflected across the Chamber. It plays an important role and, indeed, is engaged fully in terms of our emergency services. Therefore, it is not only the Minister's responsibility but commitment to ensure that that is sustained.

Jane Hutt: Gwn fod y Gweinidog Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol, fel minnau, yn cefnogi ac yn edmygu Ambiwlans Awyr Cymru, ac rwyf yn siŵr bod pawb o'r un farn ar draws y Siambr. Mae'r gwasanaeth yn chwarae rhan bwysig, ac yn wir rhan lawn yn ein gwasanaethau brys. Felly, yn ogystal â bod cyfrifoldeb ar y Gweinidog i sicrhau y caiff y gwasanaeth ei gynnal, mae hynny'n rhywbeth y mae'n ymrwymo iddo hefyd.

Elin Jones: Weinidog, pasiwyd Bil Iechyd a Gofal Cymdeithasol Lloegr neithiwr. A ydych chi fel Llywodraeth wedi amcangyfrif cost y newidiadau yn Lloegr i'ch cyllideb chi?

Elin Jones: Minister, the Health and Social Care Bill was passed last night. Have you as a Government estimated the cost of these changes in England to your budget?

Jane Hutt: We have not estimated the cost, but we are fearful of what it could mean in the long term because, as with many of the other initiatives coming out of the UK coalition Government—not just in terms of legislation, but other initiatives, such as the latest one on the financing of roads—we are

Jane Hutt: Nid ydym wedi amcangyfrif y gost, ond rydym yn ofni beth y gallai ei olygu yn yr hirdymor oherwydd, fel gyda llawer o'r mentrau eraill sy'n cael eu cyflwyno gan Lywodraeth glymblaid y DU—nid yn unig o ran deddfwriaeth, ond o ran mentrau eraill hefyd megis y fenter ddiweddaraf ynghylch

very concerned about what it could mean in terms of a change to the Barnett formula, particularly with regard to the possible, and now likely, privatisation of the health service in England.

Diogelu Plant

7. Christine Chapman: *Pa ystyriaeth a roddodd y Gweinidog i flaenoriaethau Llywodraeth Cymru ar gyfer diogelu plant wrth bennu'r gyllideb gyffredinol ar gyfer y portffolio Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol. OAQ(4)0103(FIN)*

Jane Hutt: Safeguarding children is a priority for the Welsh Government, which has been reflected in the budget for health and social services.

Christine Chapman: Minister, I was delighted earlier today to attend the launch of Action for Children's first annual report on child neglect. I was encouraged by the strong response from the Deputy Minister for Children and Social Services. The key recommendations include ensuring sufficient provision of early intervention services, providing families with information on locally available services at the earliest opportunity, and better use of data to understand the scale of neglect. Minister, we know that the UK Government has given us the worst settlement since our creation, but can you guarantee that sufficient funding has and will be allocated to this so that we can ensure the safety of all Welsh children?

Jane Hutt: I thank Christine Chapman, acknowledging her role as Chair of the important Children and Young People Committee. I was also able to pay a visit to Action for Children today and to endorse its work on safeguarding children. It does important work on raising awareness of the plight of children who suffer neglect. On early intervention, the Welsh Government is committed to funding a range of preventive

ariannu ffyrdd—rydym yn bryderus iawn ynghylch yr hyn y gallai ei olygu o ran newid fformiwla Barnett, yn enwedig o ystyried y ffaith ei bod yn bosibl, ac erbyn hyn yn debygol, y bydd y gwasanaeth iechyd yn Lloegr yn cael ei breifateiddio.

Safeguarding Children

7. Christine Chapman: *What consideration did the Minister give to the Welsh Government's priorities for safeguarding children when setting the overall budget for the Health and Social Services portfolio. OAQ(4)0103(FIN)*

Jane Hutt: Mae diogelu plant yn flaenoriaeth i Lywodraeth Cymru, ac mae hynny wedi'i adlewyrchu yn y gyllideb ar gyfer iechyd a gwasanaethau cymdeithasol.

Christine Chapman: Weinidog, roeddwn yn falch iawn o gael bod yn bresennol yn gynharach heddiw yn y digwyddiad i lansio adroddiad blynyddol cyntaf Gweithredu dros Blant ar esgeuluso plant. Cefais fy nghalonogi gan yr ymateb cadarn a gafwyd gan y Dirprwy Weinidog Plant a Gwasanaethau Cymdeithasol. Mae prif argymhellion yr adroddiad yn cynnwys sicrhau y ceir darpariaeth ddigonol o wasanaethau sy'n ymyrryd yn gynnar, sy'n darparu gwybodaeth i deuluoedd ar y cyfle cyntaf posibl am wasanaethau sydd ar gael yn lleol, a sicrhau y gwneir gwell defnydd o ddata i ddeall graddau unrhyw esgeulustod sy'n digwydd. Weinidog, gwyddom fod Llywodraeth y DU wedi rhoi'r setliad gwaethaf inni ers creu Llywodraeth Cymru, ond a allwch sicrhau bod digon o gyllid wedi'i ddyrannu i'r mater hwn ac y bydd digon o gyllid yn cael ei ddyrannu, fel y gallwn sicrhau bod holl blant Cymru yn ddiogel?

Jane Hutt: Rwyf yn diolch i Christine Chapman, gan gydnabod ei rôl fel Cadeirydd y Pwyllgor Plant a Phobl Ifanc, sy'n bwyllgor pwysig. Cefais innau, fel chithau, y cyfle i ymweld â Gweithredu dros Blant heddiw a chymeradwyo'r gwaith y mae'n ei wneud ar ddiogelu plant. Mae'n gwneud gwaith pwysig wrth godi ymwybyddiaeth am sefyllfa plant sy'n cael eu hesgeuluso. O safbwynt ymyrryd yn gynnar, mae

programmes, including our continued investment in Families First and doubling the reach of our flagship early years Flying Start programme from 18,000 to 36,000 children. We are doing that at a time when, over the border, Sure Start centres are being cut. I was very concerned to hear the Chancellor say in his budget statement today that the Government would have to take an extra £11 billion out of the welfare benefits budget if it is going to have a CSR at the same level of cuts that we see now. That is a real worry in terms of the future prospects of children and young people. We will do everything we can to mitigate that.

Angela Burns: Minister, as someone who has quite often said that she would like to incorporate the voice of the child in setting budgets, can you please explain to the Assembly what steps were taken in setting your current budget in order to really hear what the child wanted and not simply what all the agencies and Governments wanted? After all, in every meeting of the Children and Young People Committee, we say that it is about hearing the voice of the child or young person. I would like to see how that has really affected funding here.

Jane Hutt: I thank Angela Burns for that question because children's budgeting is a new development in terms of the tools used to undertake this effectively. The Children's Commissioner for Wales, whose annual report we debated last week, is very clear that we need to improve our profile on children's budgeting. I would like to consult the committee on how we can take this forward with the forthcoming budget.

Jocelyn Davies: Minister, you will be aware that organisations concerned with the welfare of children have come together to press for better action on tackling child neglect. They

Llywodraeth Cymru yn ymrwymo i ariannu ystod o raglenni ataliol, gan gynnwys ein buddsoddiad parhaus mewn Teuluoedd yn Gyntaf a dyblu nifer y plant a gaiff eu cyrraedd gan ein rhaglen flaenllaw i'r blynyddoedd cynnar, Dechrau'n Deg, o 18,000 i 36,000 o blant. Rydym yn gwneud hynny ar adeg pan fo canolfannau Cychwyn Cadarn yn cael eu diddymu dros y ffin. Roedd yn chwith iawn gennyf glywed y Canghellor yn dweud yn ei ddatganiad ynghylch y gyllideb heddiw y byddai'n rhaid i'r Llywodraeth dynnu £11 biliwn yn ychwanegol allan o'r gyllideb budd-daliadau lles os bydd yn cynnal Adolygiad Cynhwysfawr o Wariant gyda'r un lefel o doriadau ag a geir yn awr. Mae hynny'n bryder gwirioneddol o ran y rhagolygon i blant a phobl ifanc yn y dyfodol. Byddwn yn gwneud popeth yn ein gallu i liniaru hynny.

Angela Burns: Weinidog, fel un sydd wedi dweud yn eithaf aml y byddai'n dymuno cynnwys llais y plentyn wrth bennu cyllidebau, a allwch esbonio wrth y Cynulliad pa gamau a gymerwyd gennych wrth bennu eich cyllideb gyfredol er mwyn clywed yn iawn yr hyn yr oedd plant yn awyddus i'w weld ac nid yr hyn yr oedd yr holl asiantaethau a'r Llywodraeth yn awyddus i'w weld yn unig? Wedi'r cyfan, ym mhob un o gyfarfodydd y Pwyllgor Plant a Phobl Ifanc, rydym yn dweud mai'r hyn sy'n bwysig yw gwrando ar lais y plentyn neu'r person ifanc. Hoffwn weld sut y mae hynny wedi effeithio mewn gwirionedd ar gyllid yn y fan hon.

Jane Hutt: Rwyf yn diolch i Angela Burns am y cwestiwn hwnnw, oherwydd mae cyllidebu ar gyfer plant yn ddatblygiad newydd o ran yr adnoddau a ddefnyddir i ymgymryd â'r gwaith hwn yn effeithiol. Buom yn trafod adroddiad blynyddol Comisiynydd Plant Cymru yr wythnos diwethaf, ac mae ef yn nodi'n glir iawn bod angen inni wella ein proffil ar gyllidebu ar gyfer plant. Hoffwn ymgynghori â'r pwyllgor ynghylch sut y gallwn symud hyn yn ei flaen gyda'r gyllideb sydd ar ddod.

Jocelyn Davies: Weinidog, gwyddoch fod sefydliadau sy'n ymwneud â lles plant wedi dod ynghyd i bwysu am well gweithredu yng nghyswllt mynd i'r afael ag esgeuluso plant.

argue that other forms of abuse have become the focus for Government action when neglect is the most common form of child abuse, which ruins lives, impairs development and prevents children reaching their potential. How does your budget address that problem, and why has the Government lost its focus on neglect?

Jane Hutt: That is a very strong message that is coming in particular from Action for Children today. The facts that we are maintaining investment in health and social services in cash terms, with 43% of the Welsh Government budget being invested in health and social services, and that we are safeguarding the funding for adult and children's social services mean that local government is benefiting from a better settlement than the rest of the UK. We have to focus on the policy issues of neglect and I believe that our social services Bill will provide the legislative framework for addressing these issues.

2.00 p.m.

Eluned Parrott: Minister, given the integral role of teachers in a child's upbringing and in spotting potential cases of neglect or abuse at an early stage, how do the education and health budgets interact in terms of safeguarding children?

Jane Hutt: The interaction is very clear; I can assure Eluned Parrott of that. In terms of the work that is done at ministerial level, particularly focusing on interaction in terms of additional learning needs, the integration of education and social services, the provision of school counselling and the strength of the voice of the child in terms of the Rights of Children and Young Persons (Wales) Measure 2011. These are areas where all Ministers have a role to play, particularly in terms of health, education and social services.

Dwyrain De Cymru

Maent yn dadlau bod camau gweithredu'r Llywodraeth bellach yn canolbwyntio ar fathau eraill o gamdriniaeth, er mai esgeulustod yw'r math mwyaf cyffredin o gam-drin plant, sy'n difetha bywydau, yn amharu ar ddatblygiad plant ac yn eu hatal rhag gwireddu eu potensial. Sut y mae eich cyllideb yn mynd i'r afael â'r broblem honno, a pham y mae'r Llywodraeth wedi colli ei ffocws ar esgeuluso?

Jane Hutt: Mae hon yn neges gryf iawn, a chaiff ei chyfleu'n benodol heddiw gan Weithredu dros Blant. Mae'r ffaith ein bod yn parhau i fuddsoddi mewn iechyd a gwasanaethau cymdeithasol yn nhermau arian parod, gyda 43% o gyllideb Llywodraeth Cymru yn cael ei fuddsoddi mewn iechyd a gwasanaethau cymdeithasol, a'r ffaith ein bod yn diogelu cyllid ar gyfer gwasanaethau cymdeithasol i oedolion a phlant, yn golygu bod llywodraeth leol yn elwa o setliad gwell na gweddill y DU. Rhaid inni ganolbwyntio ar y materion polisi sy'n ymwneud ag esgeulustod, a chredaf y bydd ein Bil gwasanaethau cymdeithasol yn darparu'r fframwaith deddfwriaethol ar gyfer mynd i'r afael â'r materion hyn.

Eluned Parrott: Weinidog, o gofio'r rôl hanfodol y mae athrawon yn ei chwarae ym magwraeth plentyn ac yng nghyswllt sylwi yn gynnar ar achosion posibl o esgeuluso neu gam-drin plant, sut y mae'r gyllideb addysg a'r gyllideb iechyd yn rhyngweithio o safbwynt diogelu plant?

Jane Hutt: Mae'r rhyngweithio yn glir iawn; gallaf sicrhau Eluned Parrott o hynny. O ran y gwaith a wneir ar lefel weinidogol, rydym yn canolbwyntio'n arbennig ar ryngweithio o safbwynt anghenion dysgu ychwanegol, integreiddio addysg a gwasanaethau cymdeithasol, darparu gwasanaethau cwnsela mewn ysgolion a chryfhau llais y plentyn o ran Mesur Hawliau Plant a Phobl Ifanc (Cymru) 2011. Mae'r rhain yn feysydd y mae gan bob Gweinidog rôl i'w chwarae ynddynt, yn enwedig o ran iechyd, addysg a gwasanaethau cymdeithasol.

South Wales East

8. William Graham: *Pa ystyriaeth a roddodd y Gweinidog i Ddwyrain De Cymru wrth ddyrannu'r gyllideb. OAQ(4)0096(FIN)*

Jane Hutt: We are committed to supporting economic growth across the whole of Wales. We have announced nearly £305 million in additional support for the Welsh economy over the last few months.

William Graham: That was a good answer, Minister. My question relates particularly to effective skills training. Rowecord Engineering Ltd in Newport, which built the 160m roof for the Olympic aquatic centre, had great difficulty in recruiting skilled welders and fabricators. Will you indicate how your Government has directed effective funding to South Wales East to train people in skills that local industries require?

Jane Hutt: This is an important priority of this Government and it is shared by the Minister for Education and Skills, the Deputy Minister for Skills and the Minister for Business, Enterprise, Technology and Science. You will know that, from 1 April, we are creating 4,000 jobs per year with our Jobs Growth Wales scheme and are providing £30 million to Skills Growth Wales to support the creation of more than 3,000 jobs over the next three years. This links to the fact that we have committed, as a result of our decision on the economic stimulus package, to spend money on apprenticeships, the young recruits programme and additional investment in the skills base for our young people.

Uned Cydraddoldeb, Amrywiaeth a Chynhwysiant

9. Bethan Jenkins: *A wnaiff y Gweinidog ddatganiad am sut y caiff perfformiad yr Uned Cydraddoldeb, Amrywiaeth a Chynhwysiant ei asesu. OAQ(4)0099(FIN)*

Jane Hutt: The performance of any division within the Welsh Government is a matter for the Permanent Secretary.

8. William Graham: *What consideration did the Minister give to South Wales East when allocating the budget. OAQ(4)0096(FIN)*

Jane Hutt: Rydym wedi ymrwymo i gefnogi twf economaidd ar draws Cymru gyfan. Rydym wedi cyhoeddi bron i £305 miliwn o gymorth ychwanegol ar gyfer economi Cymru dros yr ychydig fisoedd diwethaf.

William Graham: Roedd hwnnw'n ateb da, Weinidog. Mae fy nghwestiwn yn ymwneud yn arbennig â hyfforddiant sgiliau effeithiol. Cafodd cwmni Rowecord Engineering Ltd yng Nghasnewydd, a adeiladodd y to, sy'n mesur 160m, ar gyfer y ganolfan chwaraeon dŵr Olympaidd, drafferthion mawr wrth recriwtio weldwyr a gwneuthurwyr medrus. A wnewch chi nodi sut y mae eich Llywodraeth wedi sianelu cyllid effeithiol i Ddwyrain De Cymru i hyfforddi pobl yn y sgiliau y mae eu hangen ar ddiwydiannau lleol?

Jane Hutt: Mae hon yn flaenoriaeth bwysig i'r Llywodraeth hon, a chaiff y cyfrifoldeb amdani ei rannu gan y Gweinidog Addysg a Sgiliau, y Dirprwy Weinidog Sgiliau a'r Gweinidog Busnes, Menter, Technoleg a Gwyddoniaeth. Gwyddoch y byddwn yn creu 4,000 o swyddi'r flwyddyn gyda'n cynllun Twf Swyddi Cymru o 1 Ebrill, ac rydym yn darparu £30 miliwn i Sgiliau Twf Cymru i gefnogi'r gwaith o greu dros 3,000 o swyddi yn ystod y tair blynedd nesaf. Ceir cysylltiad rhwng hynny a'r ffaith inni ymrwymo, o ganlyniad i'n penderfyniad ynghylch y pecyn ysgogi economaidd, i wario arian ar brentisiaethau, ar y rhaglen recriwtiaid newydd ac ar wneud buddsoddiad ychwanegol yn y sylfaen sgiliau ar gyfer ein pobl ifanc.

Equality, Diversity and Inclusion Unit

9. Bethan Jenkins: *Will the Minister make a statement about how the performance of the Equality, Diversity and Inclusion Unit is assessed. OAQ(4)0099(FIN)*

Jane Hutt: Mae perfformiad unrhyw is-adran sy'n rhan o Lywodraeth Cymru yn fater i'r Ysgrifennydd Parhaol.

Bethan Jenkins: Thank you for that answer. As you will know, the 2004 review and evaluation report of projects funded by the equality policy unit stated that, due to the EPU's lack of project scrutiny and flexibility, the All-Wales Ethnic Minority Association's approach to project management was hindered rather than helped. It is not known at this time whether the EPU has taken the same approach with other umbrella organisations or what motivation there was for adopting this particular approach. Based on the evidence viewed, we can only surmise that the EPU was systematic in its lack of management of all projects for which it was responsible. Minister, what steps were taken by Ministers following the report to improve project handling by the EPU and its successor, the equality, diversity and inclusion unit?

Jane Hutt: The Wales Audit Office review of the funding of AWEMA has commenced and it will deliver a report to the Public Accounts Committee. It is important to respond to the question by saying that there is no practical link between the current equality, diversity and inclusion division and the former equality policy unit. In fact, a great majority of staff within the current equality, diversity and inclusion division have been in post for between one and two years. It is important that we see that the workload of the division is extensive, and that includes the monitoring of grants given. The division is screening all the third sector organisations that it funds under the advancing equality fund and the inclusion fund to check the effectiveness of their corporate governance.

Mohammad Asghar: Minister, to assess the performance of the equality, diversity and inclusion unit we need reliable information, to see whether we are making progress towards greater equality in Wales. The Equality and Human Rights Commission's report, 'How fair is Wales?', highlighted this and called for better use of existing data sources and more sophisticated data-

Bethan Jenkins: Diolch am yr ateb hwnnw. Fel y gwyrddoch, roedd adolygiad 2004 a'r adroddiad gwerthuso prosiectau a ariannwyd gan yr uned polisi cydraddoldeb yn nodi bod dull Cymdeithas Lleiafrifoedd Ethnig Cymru Gyfan o reoli prosiectau wedi'i lesteirio yn hytrach na'i hwyluso gan ddiffyg gwaith craffu a hyblygrwydd ar ran yr uned polisi cydraddoldeb. Ni wyddys ar hyn o bryd a yw'r uned polisi cydraddoldeb wedi cymryd yr un agwedd â sefydliadau ymbarél eraill, na beth oedd ei chymhelliant dros fabwysiadu'r dull penodol hwn o weithredu. Ar sail y dystiolaeth a welwyd, ni allwn ond dyfalu i'r uned polisi cydraddoldeb ddangos diffyg systematig wrth reoli'r holl brosiectau yr oedd yn gyfrifol amdanynt. Weinidog, pa gamau a gymerwyd gan Weinidogion yn dilyn yr adroddiad i wella'r modd y byddai'r uned polisi cydraddoldeb a'i olynydd, sef yr uned cydraddoldeb, amrywiaeth a chynhwysiant yn ymdrin â phrosiectau?

Jane Hutt: Mae Swyddfa Archwilio Cymru wedi dechrau ei hadolygiad o'r modd yr ariannwyd Cymdeithas Lleiafrifoedd Ethnig Cymru Gyfan, a bydd y Swyddfa'n cyflwyno adroddiad i'r Pwyllgor Cyfrifon Cyhoeddus. Mae'n bwysig ymateb i'r cwestiwn trwy ddweud nad oes cysylltiad ymarferol rhwng yr is-adran cydraddoldeb, amrywiaeth a chynhwysiant bresennol a'r uned polisi cydraddoldeb flaenorol. Yn wir, mae mwyafrif helaeth y staff yn yr is-adran cydraddoldeb, amrywiaeth a chynhwysiant bresennol wedi bod yn eu swydd am gyfnod sy'n amrywio o flwyddyn i ddwy flynedd. Mae'n bwysig inni weld bod llwyth gwaith yr adran yn helaeth, ac mae hynny'n cynnwys monitro'r grantiau a roddir. Mae'r is-adran yn sgrinio'r holl sefydliadau yn y trydydd sector y mae'n eu hariannu dan y gronfa hyrwyddo cydraddoldeb a'r gronfa gynhwysiant i wirio effeithiolrwydd eu trefniadau llywodraethu corfforaethol.

Mohammad Asghar: Weinidog, mae angen gwybodaeth ddibynadwy arnom er mwyn asesu perfformiad yr uned cydraddoldeb, amrywiaeth a chynhwysiant, i weld a ydym yn gwneud cynnydd o ran sicrhau mwy o gydraddoldeb yng Nghymru. Roedd adroddiad y Comisiwn Cydraddoldeb a Hawliau Dynol, 'Pa mor deg yw Cymru?', yn tynnu sylw at hyn, ac roedd yn galw am

collection techniques. What is the Welsh Government doing in partnership with others to improve the availability of equality data so that we can monitor progress in Wales effectively?

Jane Hutt: I thank Mohammad Asghar for that point. Of course, we work very closely with the Equality and Human Rights Commission. It will be the regulatory body for our strategic equality plan, in terms of delivering on our specific public sector duties, which apply to the whole of the public sector in Wales. With regard to data provision, the information and the reports that the commission provides for us, particularly on the equality dimension in the delivery of public services, are vital to us.

Pwerau Benthycia

10. Alun Ffred Jones: *A wnaiff y Gweinidog roi'r wybodaeth ddiweddaraf i'r Cynulliad am drafodaethau rhwng Llywodraeth Cymru a Llywodraeth y DU ynglŷn â phwerau benthycia. OAQ(4)0097(FIN)*

Jane Hutt: Regular discussions with the UK Government on funding reform include pressing for the Welsh Government to be allowed to use its existing borrowing powers to finance infrastructure investment.

Alun Ffred Jones: There was a statement this morning from the Secretary of State for Scotland, stating that the Scotland Bill provides for the biggest transfer of fiscal power from London since the creation of the United Kingdom, including a Scottish rate of income tax, full devolution of stamp duty, land tax, landfill tax and new borrowing powers. What exactly have you, as the Welsh Government, asked for? Have you expressed this in written form to the Treasury?

Jane Hutt: This is a key part of our intergovernmental talks, which have been

ddefnyddio ffynonellau data sy'n bodoli eisoes yn well a defnyddio technegau casglu data mwy soffistigedig. Beth y mae Llywodraeth Cymru yn ei wneud mewn partneriaeth ag eraill i wella argaeledd data ynghylch cydraddoldeb fel y gallwn fonitro'r cynnydd a wneir yng Nghymru yn effeithiol?

Jane Hutt: Diolch i Mohammad Asghar am nodi'r pwynt hwnnw. Wrth gwrs, rydym yn gweithio'n agos iawn gyda'r Comisiwn Cydraddoldeb a Hawliau Dynol. Y Comisiwn hwn fydd y corff sy'n rheoleiddio ein cynllun cydraddoldeb strategol, o ran cyflawni ein dyletswyddau penodol fel corff sector cyhoeddus, sy'n berthnasol i'r sector cyhoeddus cyfan yng Nghymru. O ran darparu data, mae'r wybodaeth a'r adroddiadau y mae'r Comisiwn yn eu darparu inni, yn enwedig ynghylch y dimensiwn cydraddoldeb wrth ddarparu gwasanaethau cyhoeddus, yn hanfodol inni.

Borrowing Powers

10. Alun Ffred Jones: *Will the Minister update the Assembly on discussions between the Welsh Government and the UK Government regarding borrowing powers. OAQ(4)0097(FIN)*

Jane Hutt: Mae trafodaethau rheolaidd a gynhelir â Llywodraeth y DU ynghylch diwygio trefniadau cyllido yn cynnwys mynnu bod Llywodraeth Cymru yn cael yr hawl i ddefnyddio ei phwerau benthycia presennol i ariannu buddsoddiad mewn seilwaith.

Alun Ffred Jones: Cafwyd datganiad y bore yma gan Ysgrifennydd Gwladol yr Alban, a oedd yn nodi bod Bil yr Alban yn darparu ar gyfer yr achos mwyaf o drosglwyddo grym ariannol o Lundain ers creu'r Deyrnas Unedig, ac mae'n cynnwys creu cyfradd treth incwm yn benodol i'r Alban, datganoli'n llawn y dreth stamp, y dreth tir a'r dreth tirlenwi, a chyflwyno pwerau benthycia newydd. Beth yn union yr ydych chi, Llywodraeth Cymru, wedi gofyn amdano? A ydych wedi mynegi hynny'n ysgrifenedig i'r Trysorlys?

Jane Hutt: Mae hon yn rhan allweddol o'n trafodaethau rhynglywodraethol, y cytunwyd

agreed on, with regard to the opportunities to secure and use the borrowing powers that we already have as a result of the Welsh Development Agency powers that we inherited on merger. Clearly, those intergovernmental talks are key for some of the major infrastructure projects that we seek to take forward. I look forward to reporting back on my intergovernmental talks in due course.

Darren Millar: Minister, I would certainly contend that the National Assembly for Wales ought to have further borrowing powers. It is unreasonable that town and community councils have significant borrowing powers and, yet, this institution does not. One thing that concerns many of my constituents is the fact that, when Labour was in control of the UK Parliament, the national debt doubled. As a consequence of your previous Government's borrowing, our country is now paying £120 million per day on that debt. What assurances can you give to my constituents, concerned about the way that you may use those borrowing powers, that they will be used sensibly in the future?

Jane Hutt: The Silk commission, interestingly, undertook a poll last week that revealed that 66% of people were in favour of the Welsh Government being able to borrow money to spend on capital projects, such as building roads and hospitals. The people of Wales, like you, Darren Millar, Alun Ffred Jones and the Welsh Liberal Democrats, all agree that we should have borrowing powers, and agree that we are also taking responsibility for managing a reduced budget very effectively. The fact that I levered in another £170 million of capital spend in this financial year has demonstrated our responsibility. With regard to management of budget, last year, your Government and the Office for Budget Responsibility predicted a 2.5% growth rate, yet, today the OBR says that the growth rate is only 0.8%. What is the Government doing in Westminster to back the economic recovery of this country?

Dyraniadau o'r Cronfeydd Wrth Gefn i Fyrddau Iechyd Lleol

anynt, ynghylch y cyfleoedd i sicrhau a defnyddio'r pwerau benthyca sydd gennym eisoes o ganlyniad i bwerau Awdurdod Datblygu Cymru a etifeddwyd gennym adeg ein huno. Yn amlwg, mae'r trafodaethau rhynglywodraethol hynny'n allweddol ar gyfer rhai o'r prosiectau seilwaith mawr yr ydym yn awyddus i'w datblygu. Edrychaf ymlaen at adrodd yn ôl ar y trafodaethau rhynglywodraethol yr wyf yn eu cael maes o law.

Darren Millar: Weinidog, byddwn yn sicr yn dadlau y dylai Cynulliad Cenedlaethol Cymru gael mwy o bwerau benthyca. Mae'n afresymol bod gan gynghorau tref a chymuned bwerau benthyca sylweddol, ac eto nid oes gan y sefydliad hwn bwerau o'r fath. Un peth sy'n pryderu llawer o'm hetholwyr yw'r ffaith i'r ddyled genedlaethol ddyblu yn ystod y cyfnod pan oedd Llafur yn rheoli Senedd y DU. O ganlyniad i'r holl fenthyca a wnaed gan eich Llywodraeth flaenorol chi, mae ein gwlad bellach yn talu £120 miliwn y dydd ar y ddyled honno. Pa sicrwydd y gallwch ei roi i'm hetholwyr, sy'n pryderu am y modd y gallech ddefnyddio'r pwerau benthyca hynny, y byddant yn cael eu defnyddio'n synhwyrol yn y dyfodol?

Jane Hutt: Yn ddi-ddorol iawn, cynhaliodd comisiwn Silk arolwg barn yr wythnos diwethaf, a ddangosodd fod 66% o bobl o blaid caniatáu i Lywodraeth Cymru fenthyca arian i'w wario ar brosiectau cyfalaf, megis adeiladu ffyrdd ac ysbytai. Mae pobl Cymru, fel chi, Darren Millar, Alun Ffred Jones a Democratiaid Rhyddfrydol Cymru, i gyd yn cytuno y dylem gael pwerau benthyca, ac yn cytuno ein bod hefyd yn cymryd cyfrifoldeb am reoli cyllideb lai mewn modd effeithiol iawn. Mae'r ffaith imi ysgogi £170 miliwn arall o wariant cyfalaf yn ystod y flwyddyn ariannol hon wedi dangos ein bod yn gweithredu'n gyfrifol. O ran rheoli'r gyllideb, llynedd roedd eich Llywodraeth chi a'r Swyddfa Cyfrifoldeb am Gyllidebau yn rhagweld cyfradd twf o 2.5%, ac eto heddiw mae'r Swyddfa honno'n dweud mai dim ond 0.8% yw'r gyfradd twf. Beth mae'r Llywodraeth yn ei wneud yn San Steffan i gefnogi adferiad economaidd y wlad hon?

Allocations from Reserves to Local Health Boards

11. Ieuan Wyn Jones: *A wnaiff y Gweinidog ddatganiad am ddyraniadau o'r cronfeydd wrth gefn i Fyrddau Iechyd Lleol yn 2011-12. OAQ(4)0098(FIN)*

Jane Hutt: In 2011-12, we transferred £93 million from central reserves to the NHS delivery budget for local health boards.

Ieuan Wyn Jones: When the trusts were abolished and the local health boards established, there were outstanding loans of around £50 million. I am told that those loans were reclassified. Is that another way of saying that they were written off?

Jane Hutt: As Ieuan Wyn Jones will appreciate, the key point for us now is to move forward with a sustainable financial framework, which is what I believe that we have achieved, working with the Minister for Health and Social Services. The fact that we allocated £142.5 million to health in the supplementary budget is an indication of our commitment, which I know that you share, to ensure that we can continue to sustain our national publicly provided health service in Wales.

Janet Finch-Saunders: In 2009, waiting-time targets for physiotherapy services were revised to 14 weeks, with just one person waiting over that target in December of that year. However, in December 2011, 1,547 people were waiting over that target. The Chartered Society of Physiotherapy has expressed concerns over the loss of some 40 physiotherapy posts in Wales. Minister, how will you work with the Minister for Health and Social Services to ensure that your budgetary cuts are not negatively affecting important front-line health services in Wales?

Jane Hutt: Janet Finch-Saunders has not appreciated the positive impact of the additional funding that we have put into the

11. Ieuan Wyn Jones: *Will the Minister make a statement on allocations from reserves to Local Health Boards in 2011-12. OAQ(4)0098(FIN)*

Jane Hutt: Yn 2011-12 trosglwyddwyd £93 miliwn gennym o'r cronfeydd wrth gefn canolog i gyllideb gyflenwi'r GIG ar gyfer byrddau iechyd lleol.

Ieuan Wyn Jones: Adeg diddymu'r ymddiriedolaethau a sefydlu'r byrddau iechyd lleol, roedd gwerth oddeutu £50 miliwn o fenthyciadau heb eu talu. Rwyf ar ddeall bod y benthyciadau hynny wedi'u hailddosbarthu. Ai ffordd arall yw hynny o ddweud eu bod wedi'u dileu?

Jane Hutt: Fel y bydd Ieuan Wyn Jones yn ei werthfawrogi, y pwynt pwysig inni yn awr yw symud ymlaen â fframwaith ariannol cynaliadwy, a chredaf mai dyna'r ydym wedi'i gyflawni, gan weithio gyda'r Gweinidog Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol. Mae'r ffaith inni ddyrannu £142.5 miliwn i iechyd yn y gyllideb atodol yn arwydd o'n hymrwymiad, a'ch ymrwymiad chi hefyd mi wn, i sicrhau y gallwn barhau i gynnal ein gwasanaeth iechyd gwladol, sy'n wasanaeth cyhoeddus, yng Nghymru.

Janet Finch-Saunders: Yn 2009, cafodd y targedau ar gyfer amserau aros am wasanaethau ffisiotherapi eu hadolygu a'u newid i 14 wythnos. Ym mis Rhagfyr y flwyddyn honno dim ond un person oedd wedi aros yn hwy na'r targed hwnnw. Fodd bynnag, ym mis Rhagfyr 2011 roedd 1,547 o bobl yn aros yn hwy na'r targed hwnnw. Mae Cymdeithas Siartredig Ffisiotherapi wedi mynegi pryderon ynghylch y ffaith i oddeutu 40 o swyddi ffisiotherapi gael eu colli yng Nghymru. Weinidog, sut y byddwch yn gweithio gyda'r Gweinidog Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol i sicrhau nad yw'r toriadau yr ydych yn eu gwneud i'r gyllideb yn cael effaith negyddol ar wasanaethau iechyd rheng flaen pwysig yng Nghymru?

Jane Hutt: Nid yw Janet Finch-Saunders wedi gwerthfawrogi effaith gadarnhaol y cyllid ychwanegol yr ydym wedi'i roi i'r

health service. We could go back to the budget discussions, where the cuts that you were going to make to local government, education and the economy, had you taken forward your budget or had it been supported, would have had a detrimental impact on the health, social care and wellbeing of the people of Wales. Our investment is ensuring that we keep our publicly provided health service sustainable. In terms of what will happen and what is already happening over the border, the marketisation and competition in the delivery of health services will be not only costly but inefficient, and we see that waiting lists are already rising in England.

Aled Roberts: Weinidog, dywedoch mewn ateb i gwestiwn blaenorol eich bod yn ffyddiog na fydd y byrddau iechyd yn gorwario erbyn diwedd y flwyddyn. Ym mis Ionawr, cafwyd adroddiad bod gorwario Bwrdd Iechyd Lleol Prifysgol Betsi Cadwaladr yn £6.1 miliwn ac y byddai'n cyfarfod yn ystod wythnos gyntaf mis Mawrth i drafod y sefyllfa ymhellach. A ydych wedi derbyn adroddiad ganddo? Beth yn union y byddwch yn ei wneud erbyn diwedd y mis os nad yw'r gorwariant o dan reolaeth?

Jane Hutt: These are questions for the Minister for Finance, not questions for the Minister for Health and Social Services. I will repeat again that, working with the Minister for Health and Social Services, we are closely monitoring the progress that each NHS organisation is making.

Trethi

12. Alun Ffred Jones: *A yw'r Gweinidog wedi gwneud unrhyw asesiad o'r trethi penodol y mae Llywodraeth Cymru yn credu y dylid eu datganoli i Gymru. OAQ(4)0102(FIN)*

Jane Hutt: Rwyf o'r farn bod y ddadl dros ddatganoli trethi ar ei chryfaf pan fydd treth yn gydnaws â maes cyfrifoldeb sydd wedi'i ddatganoli.

Alun Ffred Jones: A gawn ni ychydig yn fwy o eglurder ynglŷn â pha drethi mae

gwasanaeth iechyd. Gallem fynd yn ôl i'r trafodaethau a gafwyd ynghylch y gyllideb, lle y byddai'r toriadau yr oeddech chi'n bwriadu eu gwneud i lywodraeth leol, addysg a'r economi, pe baech wedi cyflwyno eich cyllideb neu pe bai wedi cael ei chefnogi, wedi cael effaith niweidiol ar iechyd, gofal cymdeithasol a lles pobl Cymru. Mae ein buddsoddiad yn sicrhau bod ein gwasanaeth iechyd, sy'n wasanaeth cyhoeddus, yn parhau'n gynaliadwy. O ran yr hyn fydd yn digwydd a'r hyn sydd eisoes yn digwydd dros y ffin, bydd marchnadeiddio gwasanaethau iechyd a chyflwyno cystadleuaeth i'r broses o'u darparu yn gostus ac yn aneffeithlon hefyd, a gwelwn fod rhestrau aros eisoes ar gynydd yn Lloegr.

Aled Roberts: Minister, you stated in response to a previous question that you are confident that the health boards will not overspend by the end of the year. In January, there was a report that the Betsi Cadwaladr University Local Health Board overspend was £6.1 million and that it would meet during the first week of March to discuss the situation further. Have you received a report from it? What exactly will you do by the end of the month if the overspend is not under control?

Jane Hutt: Cwestiynau i'r Gweinidog Cyllid yw'r rhain, ac nid i'r Gweinidog Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol. Dywedaf eto ein bod yn gweithio gyda'r Gweinidog Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol i gadw llygad barcud ar y cynnydd y mae pob un o sefydliadau'r GIG yn ei wneud.

Taxation

12. Alun Ffred Jones: *Has the Minister made any assessment of the specific taxation that the Welsh Government considers should be devolved to Wales. OAQ(4)0102(FIN)*

Jane Hutt: I believe that the case for tax devolution is strongest where a tax is well-aligned with an area of devolved responsibility.

Alun Ffred Jones: Can we have a little more clarity as to which taxes the Welsh

Llywodraeth Cymru wedi gofyn am eu datganoli a beth yw cyfanswm gwerth y trethi hynny?

Jane Hutt: We are giving evidence to the Silk commission on these important points. In fact, the commission is looking at the financial aspects of the devolution settlement and, as you know, will report later this year. We have been quite clear, and the First Minister has said, that we support devolution of those taxes to Wales as part of a wider package of reform that relates to policy responsibility. We have already mentioned air passenger duty this afternoon. I have mentioned stamp duty, land tax, the aggregates levy and landfill tax. They all fall within this category. It is important that we look at, and I am sure that we will move to cost, the impact of that in terms of the devolution of those taxes. However, we have to ensure that we move forward in terms of opportunities for wider debate in the Silk commission's considerations.

2.15 p.m.

Suzy Davies: As you say, Minister, the Silk commission is considering the matter at the moment, and many and varied opinions have been presented to it. Do you agree that it is appropriate to wait to see what is in its report before trying to distinguish between what could and what should be devolved?

Jane Hutt: The Silk commission is out and about holding public meetings. It held a public meeting only last week, and it conducted a very interesting and useful poll to test public opinion, which showed that there is a great deal of public interest in tax devolution as well as in the important points that have been made about borrowing powers. We should be engaged—as I think we shall be later on in a debate this afternoon, and as we were last week—as the people of Wales are, in discussing these important issues.

Government has asked to be devolved and what is the total value of those taxes?

Jane Hutt: Rydym yn cyflwyno tystiolaeth i gomisiwn Silk ynghylch y pwyntiau pwysig hyn. Yn wir, mae'r comisiwn yn edrych ar agweddau ariannol y setliad datganoli, ac fel y gwyddoch, bydd yn cyflwyno adroddiad yn ddiweddarach eleni. Rydym wedi bod yn eithaf clir, ac mae'r Prif Weinidog wedi dweud ein bod yn cefnogi datganoli'r trethi hynny i Gymru sy'n gysylltiedig â chyfrifoldeb polisi, yn rhan o becyn diwygio ehangach. Rydym eisoes wedi crybwyll y doll teithwyr awyr y prynhawn yma. Rwyf wedi crybwyll y dreth stamp, y dreth tir, yr ardoll agregau a'r dreth tirlenwi. Maent i gyd yn perthyn i'r categori hwn. Mae'n bwysig inni edrych ar effaith datganoli'r trethi hynny, ac rwyf yn siŵr y byddwn yn symud ymlaen i gyfrifo effaith gwneud hynny. Fodd bynnag, rhaid inni sicrhau ein bod yn symud ymlaen o ran y cyfleoedd i gael trafodaeth ehangach ynghylch ystyriaethau comisiwn Silk.

Suzy Davies: Fel y bu ichi ddweud, Weinidog, mae comisiwn Silk yn ystyried y mater ar hyn o bryd, a chyflwynwyd nifer o safbwyntiau amrywiol i'r comisiwn. A ydych yn cytuno ei bod yn briodol aros i weld beth sydd yn ei adroddiad cyn ceisio gwahaniaethu rhwng yr hyn a allai gael ei ddatganoli a'r hyn a ddylai gael ei ddatganoli?

Jane Hutt: Mae comisiwn Silk wrthi'n teithio o gwmpas yn cynnal cyfarfodydd cyhoeddus. Cynhaliodd gyfarfod cyhoeddus mor ddiweddar â'r wythnos diwethaf, a chynhaliodd arolwg barn diddorol a defnyddiol iawn i gael gwybod beth yw barn y cyhoedd. Dangosodd yr arolwg barn hwnnw fod gan y cyhoedd lawer iawn o ddi-ddordeb mewn datganoli trethi yn ogystal â'r pwyntiau pwysig a wnaed ynghylch pwerau benthyca. Dylem ninnau, fel pobl Cymru, gymryd rhan mewn trafodaethau am y materion pwysig hyn—ac rwyf yn deall y byddwn yn gwneud hynny yn y man mewn dadl y prynhawn yma, fel y gwnaethom yr wythnos diwethaf.

I go back to the point that I made earlier: inter-governmental talks are critical to getting a fairer funding base before we go down this route. I am sure that I have the backing of this Assembly, as I go to my talks and meetings with the Chief Secretary to the Treasury, in saying that we need to follow through on the recommendations of the Holtham commission to secure a funding floor to halt convergence, to get a fair funding settlement and to get the borrowing powers that we need to stimulate the economy in Wales.

Af yn ôl at y pwynt a wneuthum yn gynharach: mae cynnal trafodaethau rhynglywodraethol yn hanfodol wrth gael sylfaen ariannu decach cyn inni droedio'r llwybr hwn. Rwyf yn siŵr bod y Cynulliad hwn yn fy nghefnogi wrth imi gynnal trafodaethau a chyfarfodydd â Phrif Ysgrifennydd y Trysorlys, pan fyddaf yn dweud bod angen inni weithredu argymhellion comisiwn Holtham i sicrhau terfyn ariannu isaf i atal cydgyfeirio, sicrhau setliad ariannu teg a chael y pwerau benthyca y mae eu hangen arnom i ysgogi'r economi yng Nghymru.

Cwestiynau i'r Gweinidog Busnes, Menter, Technoleg a Gwyddoniaeth Questions to the Minister for Business, Enterprise, Technology and Science

Creu Swyddi yng Ngorllewin Cymru

I. Angela Burns: *Pa gamau y mae Llywodraeth Cymru yn eu cymryd i annog creu swyddi yng ngorllewin Cymru. OAQ(4)0103(BET)*

The Minister for Business, Enterprise, Technology and Science (Edwina Hart): The programme for government sets out our priorities for growth and sustainable jobs throughout Wales.

Angela Burns: You will be aware that the Institute of Chartered Accountants in England and Wales and Grant Thornton business confidence index showed this month that, for the first quarter of 2012, business confidence dropped to its lowest point for three years, obviously affecting start-up businesses and leading to less job creation, investment and training, particularly in areas such as west Wales, where there is a whole host of other issues. Minister, will you welcome the coalition Government's national loan guarantee scheme, which may aid some businesses in starting up? Also, can you outline what you will be doing to increase business confidence in areas such as west Wales, and, in particular, what might you be able to do to encourage greater take-up of the national loan guarantee scheme?

Edwina Hart: I welcome all interventions on

Job Creation in West Wales

I. Angela Burns: *What steps is the Welsh Government taking to encourage job creation in west Wales. OAQ(4)0103(BET)*

Y Gweinidog Busnes, Menter, Technoleg a Gwyddoniaeth (Edwina Hart): Mae'r rhaglen lywodraethu yn egluro ein blaenoriaethau ar gyfer twf a swyddi cynaliadwy ledled Cymru.

Angela Burns: Byddwch yn ymwybodol bod mynegai hyder busnesau Sefydliad Cyfrifwyr Siartredig Cymru a Lloegr a Grant Thornton wedi dangos y mis hwn bod hyder busnesau wedi gostwng i'w bwynt isaf ers tair blynedd yn ystod chwarter cyntaf 2012, gan effeithio, mae'n amlwg, ar nifer y busnesau a oedd yn dechrau a chan arwain at greu llai o swyddi ac at lai o fuddsoddi a hyfforddiant, yn enwedig mewn ardaloedd megis y gorllewin, lle y ceir llu o broblemau eraill. Weinidog, a wnewch chi groesawu cynllun gwarantu benthyciadau cenedlaethol y Llywodraeth glymblaid, a allai gynorthwyo rhai busnesau i ddechrau arni? A allwch hefyd amlinellu beth y byddwch yn ei wneud i gynyddu hyder busnesau mewn ardaloedd megis y gorllewin, ac yn benodol, beth y gallech fod yn ei wneud i annog mwy o bobl i fanteisio ar y cynllun gwarantu benthyciadau cenedlaethol?

Edwina Hart: Rwyf yn croesawu pob

behalf of Government, whether here or at Westminster, with regard to giving confidence to businesses, because I think that that is enormously important. It is important that we start to talk up businesses in Wales, where they are leading the way in the market. I believe that our economic growth fund, our fund for creative industries and so on is giving the appropriate boost to businesses, and I very much hope that we can go forward with confidence from these difficult times into rather better times, with the encouragement of money into businesses, dealing with the issue around the banks, and dealing with the education and training agenda, which I think that we as a Government are dealing with very well, to support businesses.

Keith Davies: Fel y gwyddoch, mae rhaglen rhwng Llywodraeth Cymru a Chyngor Sir Gâr, sef strategaeth adfywio ar gyfer glannau Llanelli. Croesawaf ddatganiad yr wythnos diwethaf sy'n ychwanegu safle gwaith yr Hen Gastell at y fenter ar y cyd, gan ystyried ei ddefnyddio i greu canolfan hamdden newydd. Bydd hyn yn rhoi hwb pellach i'r cynlluniau a'r economi leol a bydd yn creu sawl swydd newydd.

Yn ogystal â'r arian oddi wrth Gyngor Sir Gâr a ffynonellau eraill, mae buddsoddiad o £7.5 miliwn yn dangos y weithred bositif a wnaed i'n cymunedau gan Lywodraeth Cymru ac arian yr Undeb Ewropeaidd. O ystyried yr amser caled a'r pwysau ariannol sy'n wynebu teuluoedd, ymysg y toriadau, a yw'r Gweinidog yn cytuno ar bwysigrwydd dulliau buddsoddi fel hyn a fydd yn darparu'r adfywio sydd ei angen ar ein cymunedau?

Edwina Hart: Regeneration is the key. The Minister for Housing, Regeneration and Heritage and I were particularly pleased to give our support to this joint venture in Llanelli. My officials are meeting Carmarthenshire County Council officers tomorrow to progress this development, which I think will be excellent news for the community.

Alun Ffred Jones: I welcome the economic growth grants awarded to some companies in my constituency of Arfon. Of course, not all

ymyriad ar ran Llywodraeth, boed yn y fan hon neu yn San Steffan, o safbwynt rhoi hyder i fusnesau, gan fod hynny'n hanfodol bwysig, yn fy marn i. Mae'n bwysig ein bod yn dechrau hyrwyddo busnesau yng Nghymru os ydynt yn arwain y ffordd yn y farchnad. Credaf fod ein cronfa twf economaidd, sef ein cronfa ar gyfer diwydiannau creadigol ac yn y blaen, yn rhoi'r hwb priodol i fusnesau, a gobeithiaf yn fawr y gallwn symud ymlaen gyda hyder o'r cyfnod anodd hwn i gyfnod ychydig yn well, gan annog pobl i fuddsoddi arian mewn busnesau, ymdrin â'r mater ynghylch y banciau, ac ymdrin â'r agenda addysg a hyfforddiant, sy'n rhywbeth yr ydym ni fel Llywodraeth yn ymdrin ag ef yn dda iawn, yn fy marn i, i gefnogi busnesau.

Keith Davies: As you know, there is a joint programme between the Welsh Government and Carmarthenshire County Council for the regeneration of the Llanelli coastline. I welcome the announcement made last week, adding the Old Castle site to the joint venture, with consideration given to using it for a new leisure centre. This will give a further boost to plans for the local economy and create a number of new jobs.

In addition to the funding from Carmarthenshire County Council and other sources, an investment of £7.5 million demonstrates the positive contribution made to our communities by the Welsh Government and European funding. Bearing in mind the difficult times and the financial pressures facing families, among the cuts, does the Minister agree on the importance of such investment methods in providing the regeneration needed in our communities?

Edwina Hart: Mae adfywio yn allweddol. Roeddwn i a'r Gweinidog Tai, Adfywio a Threftadaeth yn hynod o falch o allu cefnogi'r fenter hon yn Llanelli, sy'n fenter ar y cyd. Bydd fy swyddogion yn cyfarfod â swyddogion Cyngor Sir Caerfyrddin yfory i symud y datblygiad hwn yn ei flaen, a fydd yn newyddion gwych i'r gymuned, yn fy marn i.

Alun Ffred Jones: Rwyf yn croesawu'r grantiau twf economaidd a ddyfarnwyd i rai cwmnïau yn fy etholaeth i yn Arfon. Wrth

applications are successful. May I have confirmation that your officials will engage with one of those unsuccessful companies, Connect Hygiene Ltd, where 80 jobs or more hang in the balance?

Edwina Hart: I can confirm that my officials have engaged with that company and will continue to do so. If Members have approaches from companies that may have been disappointed about the allocations from the fund, if they approach me directly, I will ensure that the necessary discussions take place.

William Powell: Minister, a key element in job creation is the ongoing growth of small and medium sized businesses. Many such businesses in west Wales are currently being stifled by their lack of access to adequate broadband services. What direct initiatives are you currently undertaking in west Wales, particularly in the former Dyfed region, to tackle not spots and to ensure that residents and business owners do not receive a second-class service in comparison with their neighbours in south-east Wales?

Edwina Hart: It is important that we recognise where the not spots are and the difficulties they are causing for businesses, across not only west and mid Wales, but elsewhere, even in urban areas. We have a scheme that has been quite successful, which we have been marketing. Hopefully, when we are able to agree the contract for the roll-out of next generation broadband, we will be able to tackle some of those issues. I hope that I will have more detail on that when we return from recess.

Diwydiant Llaeth

2. Darren Millar: A wnaiff y Gweinidog ddatganiad am gymorth i'r diwydiant llaeth yng Nghymru. OAQ(4)0110(BET)

12. Llyr Huws Gruffydd: A wnaiff y Gweinidog ddatganiad am ei blaenoriaethau ar gyfer y diwydiant llaeth.

gwrs, nid yw pob cais yn llwyddiannus. A gaf gadarnhad y bydd eich swyddogion yn ymgysylltu ag un o'r cwmnïau aflwyddiannus hynny, Connect Hygiene Ltd, lle y mae 80 neu ragor o swyddi yn y fantol?

Edwina Hart: Gallaf gadarnhau bod fy swyddogion wedi ymgysylltu â'r cwmni hwnnw, ac y byddant yn parhau i wneud hynny. Os bydd cwmnïau a oedd efallai'n siomedig ynghylch y dyraniadau a wnaed o'r gronfa yn cysylltu â'r Aelodau, gallant gysylltu â mi'n uniongyrchol a byddaf yn sicrhau bod y trafodaethau angenrheidiol yn cael eu cynnal.

William Powell: Weinidog, un elfen allweddol wrth greu swyddi yw twf parhaus busnesau bach a chanolig. Mae llawer o fusnesau o'r fath yn y gorllewin yn cael eu llesteirio ar hyn o bryd gan ddiffyg mynediad i wasanaethau band eang digonol. Pa fentrau uniongyrchol yr ydych yn eu cynnal ar hyn o bryd yn y gorllewin, yn enwedig yn yr hen Ddyfed, i fynd i'r afael â manau gwan o ran band eang a sicrhau nad yw preswylwyr a pherchnogion busnesau'n cael gwasanaeth eilradd o'u cymharu â'u cymdogion yn y de-ddwyrain?

Edwina Hart: Mae'n bwysig ein bod yn cydnabod ym mhle y mae'r manau gwan a pha anawsterau y maent yn eu peri i fusnesau, nid ar draws y gorllewin a'r canolbarth yn unig, ond hefyd mewn manau eraill, sy'n cynnwys ardaloedd trefol hyd yn oed. Mae gennym gynllun sydd wedi bod yn eithaf llwyddiannus, yr ydym wedi bod yn ei farchnata. Pan fyddwn yn gallu cytuno ar y contract ar gyfer cyflwyno band eang y genhedlaeth nesaf, y gobaith yw y byddwn yn gallu mynd i'r afael â rhai o'r materion hynny. Gobeithiaf y bydd gennyf fwy o fanylion am hynny pan fyddwn yn dychwelyd ar ôl y toriad.

Dairy Industry

2. Darren Millar: Will the Minister make a statement on support for the Welsh dairy industry. OAQ(4)0110(BET)

12. Llyr Huws Gruffydd: Will the Minister make a statement on her priorities for the dairy industry. OAQ(4)0104(BET)

OAQ(4)0104(BET)

The Deputy Minister for Agriculture, Food, Fisheries and European Programmes (Alun Davies): The Welsh Government supports a long-term sustainable and profitable dairy industry. I meet stakeholders from across the dairy supply chain frequently and we will hold a dairy summit in June to discuss priorities for the way forward.

Darren Millar: Thank you for that answer, Deputy Minister. You recently established the food and farming sector panel, which I very much welcome, but representation from the dairy industry and, in particular, producers within that industry, namely the processors, does not feature heavily on the panel. Will you join me in congratulating Gareth and Falmai Roberts at Llaeth y Llan in my constituency on their successful enterprise, and what will you do to redress the imbalance on the food and farming sector panel to ensure that there is adequate representation in future?

Alun Davies: I certainly will join you in congratulating Gareth and Falmai on the work that they have done in Llaeth y Llan. They have done a tremendous job there, and I know that they have received some support from the Welsh Government in doing so. The Minister for Business, Enterprise, Technology and Science made appointments to a number of sector panels, including that for food and farming. Those people are appointed as individuals, rather than as representatives of industries or sectors. You will be aware that Dai Davies is a part of that panel. He has a long track record in the dairy industry. The purpose of doing this was to bring the food and farming sectors into the mainstream of the economic work of this Government, and I hope, and I know, that farmers and the food sector are grateful to this Government for doing that.

Llyr Huws Gruffydd: Wrth gyhoeddi'r adroddiad 'Hwyluso'r Drefn' ychydig wythnosau yn ôl, pwysleisioch y pwysigrwydd o greu perthynas o ymddiriedaeth rhwng y Llywodraeth a'r

Y Dirprwy Weinidog Amaethyddiaeth, Bwyd, Pysgodfeydd a Rhaglenni Ewropeaidd (Alun Davies): Mae Llywodraeth Cymru yn cefnogi diwydiant llaeth sy'n broffidiol ac yn gynaliadwy yn yr hirdymor. Byddaf yn cyfarfod â rhanddeiliaid o bob rhan o'r gadwyn cyflenwi llaeth yn aml, a byddwn yn cynnal uwchgynhadledd y diwydiant llaeth ym mis Mehefin i drafod blaenoriaethau ar gyfer y ffordd ymlaen.

Darren Millar: Diolch am yr ateb hwnnw, Ddirprwy Weinidog. Yn ddiweddar, bu ichi sefydlu panel y sector bwyd a ffermio, ac rwyf yn croesawu hynny'n fawr, ond nid yw'r panel yn cynnwys cynrychiolaeth gref o'r diwydiant llaeth ac, yn enwedig, cynhyrchwyr yn y diwydiant hwnnw, hynny yw y sawl sy'n prosesu llaeth. A wnewch chi ymuno â mi i longyfarch Gareth a Falmai Roberts yn Llaeth y Llan yn fy etholaeth ar eu menter lwyddiannus, a beth y byddwch yn ei wneud i unioni'r anghydbwysedd ym mhanel y sector bwyd a ffermio i sicrhau y ceir cynrychiolaeth ddigonol yn y dyfodol?

Alun Davies: Yn sicr, hoffwn ymuno â chi i longyfarch Gareth a Falmai ar y gwaith y maent wedi'i wneud yn Llaeth y Llan. Maent wedi gwneud gwaith rhagorol yno, a gwn iddynt gael rhywfaint o gymorth gan Lywodraeth Cymru i wneud hynny. Y Gweinidog Busnes, Menter, Technoleg a Gwyddoniaeth fu'n penodi unigolion i nifer o baneli sector, gan gynnwys y panel ar gyfer bwyd a ffermio. Caiff y bobl hynny eu penodi fel unigolion, ac nid fel cynrychiolwyr unrhyw ddiwydiannau neu sectorau. Byddwch yn ymwybodol bod Dai Davies yn aelod o'r panel hwnnw. Mae ganddo hanes hir yn y diwydiant llaeth. Diben sefydlu'r panel oedd cynnwys y sector bwyd a'r sector ffermio ym mhrif ffrwd gwaith economaidd y Llywodraeth hon, ac rwyf yn gobeithio ac yn gwybod bod ffermwyr a'r sector bwyd yn ddiolchgar i'r Llywodraeth hon am wneud hynny.

Llyr Huws Gruffydd: In publishing the 'Working Smarter' report a few weeks ago, you emphasised the importance of creating a relationship of trust between the Government and the sector. What do you believe will be

sector. Beth fydd yr effaith ar berthynas eich adran â ffermwyr yn sgîl y cyhoeddiad ddoe ynglŷn â TB mewn gwartheg?

Alun Davies: Rwyf wedi cyfarfod â chynrychiolwyr y ddau undeb y bore yma ac rydym wedi bod yn cynnal trafodaethau, nid ar ddatganiad ddoe yn unig, ond ar faterion eraill hefyd. Rwyf newydd ddod o'r trafodaethau hynny. Rydym yn adnabod ein gilydd ac rydym yn gweithio'n dda â'n gilydd. Rydym yn siarad yn gyson ac yn trafod pob math o faterion sy'n dod ger ein bron. Gallaf ddweud wrthyich yn awr y byddaf yn siarad yng nghynhadledd DairyCo ddydd Gwener a byddaf yn amlinellu rhai syniadau newydd ac ehangach ynghylch dyfodol y diwydiant bryd hynny. Mae'r ffaith ein bod yn cynnal cyfarfod arbennig ym mis Mehefin yn dangos y pwysigrwydd a welwn ni yn y modd mae'r sector llaeth yn datblygu, ac rydym eisiau gweld sut gall Llywodraeth Cymru gydweithio â'r sector a'r diwydiant i sicrhau eu llwyddiant yn y dyfodol.

Russell George: Deputy Minister, one of the most significant issues facing the dairy sector at the moment is the Welsh Government's review of the implementation of the nitrates directive in Wales, and specifically proposals to rationalise the silage, slurry and agricultural fuel oil regulations. Would you agree with me and NFU Cymru that the proposed changes to the SSAFO regulations have been hidden in the review of the nitrates directive, leaving many farmers unaware of potentially significant changes that could have a major cost implication for their businesses?

Alun Davies: We have made it very clear, and I think that the industry understands this, that we will implement directives as we see appropriate, but what we will not seek to do is to go much further than is necessary. As part of the 'Working Smarter' process, which has already been referred to this afternoon, we will work with the sector and the industry to ensure that, where we need to deliver these new regulations, we do so in such a way that there is consent, knowledge and information shared equally on both sides. I hope that, as we move forward with the implementation of these directives, we will see the industry

the impact upon the relationship between your department and farmers given yesterday's announcement on bovine TB?

Alun Davies: I met representatives of both farmers unions this morning and we have been holding discussions, not only on yesterday's statement but on other issues, too. I have just come from those discussions. We know each other and we work well together. We talk regularly and discuss all kinds of topics that come before us. I can tell you now that I will be speaking at the DairyCo conference on Friday and will be outlining some new and broader ideas on the future of the industry. The fact that we are holding a special meeting in June demonstrates the importance that we attach to the way in which the dairy sector develops, and we want to see how the Welsh Government can collaborate with the sector and the industry to ensure its success in the future.

Russell George: Ddirprwy Weinidog, un o'r problemau pwysicaf sy'n wynebu'r sector llaeth ar hyn o bryd yw adolygiad Llywodraeth Cymru o'r modd y caiff y gyfarwydddeb nitradau ei gweithredu yng Nghymru, ac yn benodol, cynigion i ad-drefnu'r rheoliadau silwair, slyri ac olew tanwydd amaethyddol. A fydech yn cytuno â mi ac NFU Cymru bod y newidiadau arfaethedig i'r rheoliadau silwair, slyri ac olew tanwydd amaethyddol wedi'u cuddio yn yr adolygiad o'r gyfarwydddeb nitradau, sy'n golygu nad yw llawer o ffermwyr yn ymwybodol o newidiadau mawr posibl a allai arwain at gost sylweddol i'w busnesau?

Alun Davies: Rydym wedi egluro, ac rwyf yn credu bod y diwydiant yn deall hyn, y byddwn yn gweithredu cyfarwyddbau fel y gwelwn yn briodol, ond yr hyn na fyddwn yn ceisio ei wneud yw mynd lawer ymhellach nag y mae ei angen. Cyfeiriwyd eisoes y prynhawn yma at 'Hwyluso'r Drefn', ac yn rhan o'r broses honno byddwn yn gweithio gyda'r sector a'r diwydiant i sicrhau ein bod, lle y mae angen inni gyflwyno'r rheoliadau newydd hyn, yn gwneud hynny mewn modd a fydd yn golygu bod gan y ddwy ochr yr un lefel o gydsyniad, dealltwriaeth a gwybodaeth. Gobeithiaf, wrth inni symud

understanding the need for them and how we will deliver them.

Kirsty Williams: What analysis has the Deputy Minister carried out of the effects on the health of cattle in the milk fields of west Wales of his colleague's decision, announced yesterday, not to proceed with a badger cull? Could the Deputy Minister confirm that he stands by the statements that he has previously made in the Chamber? For example, he said that

'you can eradicate the disease only if you eradicate it in both reservoirs: in the cattle population...and in the wildlife population, in this instance using the culling method.'

Alun Davies: I am delighted that the leader of the Liberal Democrats has finally found a use for all the research that she has been doing over the last few weeks into my past speeches. In terms of where we are today, as a Government, we are addressing the reservoir of infection in wildlife for the first time. We are moving forward as a consequence of yesterday's decision and announcement to ensure that the reservoir of bovine TB infection in the wildlife population is addressed this year. We did not do that in the previous Assembly. Despite the best intentions of the previous Government, we did not take a single measure that addressed the issue of infection in the wildlife population throughout the last Assembly. We will be doing that this year, and I know that that is what dairy farmers in Pembrokeshire and elsewhere want us to do.

Buddsoddiad mewn Gwyddoniaeth a Thechnoleg

3. Peter Black: *Sut y mae'r Gweinidog yn gweithio gyda'r sector prifysgolion i wella buddsoddiad mewn gwyddoniaeth a thechnoleg. OAQ(4)0112(BET)*

Edwina Hart: 'Science for Wales' shows our strong commitment to this agenda, with £50 million over five years for Sêr Cymru and the national research networks. However,

ymlaen i weithredu'r cyfarwydddebau hyn, y byddwn yn gweld y diwydiant yn deall yr angen amdanynt ac yn deall sut y byddwn yn eu gweithredu.

Kirsty Williams: Pa ddadansoddiadau y mae'r Dirprwy Weinidog wedi'u cynnal o'r effeithiau y bydd penderfyniad ei gydweithiwr, a gyhoeddwyd ddoe, i beidio â difa moch daear yn eu cael ar iechyd gwartheg ar ffermydd godro yn y gorllewin? A allai'r Dirprwy Weinidog gadarnhau ei fod yn glynu wrth y datganiadau y mae wedi'u gwneud yn y Siambr yn y gorffennol? Er enghraifft, dywedodd

'trwy ddileu'r clefyd o'r ddwy boblogaeth yn unig y gellir ei ddileu: yn y boblogaeth gwartheg...ac yn y boblogaeth bywyd gwyllt, gan ddefnyddio'r dull difa yn yr achos hwn.'

Alun Davies: Rwyf yn hynod falch bod arweinydd y Democratiaid Rhyddfrydol o'r diwedd wedi canfod ffordd o ddefnyddio'r holl waith ymchwil y mae wedi bod yn ei wneud dros yr wythnosau diwethaf i'm hareithiau yn y gorffennol. O ran ein sefyllfa heddiw, fel Llywodraeth, rydym yn mynd i'r afael â'r haint mewn bywyd gwyllt am y tro cyntaf. Rydym yn symud ymlaen o ganlyniad i'r penderfyniad a'r cyhoeddiad a wnaed ddoe i sicrhau ein bod yn mynd i'r afael eleni â TB gwartheg mewn bywyd gwyllt. Ni ddigwyddodd hynny yn ystod y Cynulliad blaenorol. Er gwaethaf holl fwriadau da'r Llywodraeth flaenorol, ni chymerwyd yr un cam a oedd yn mynd i'r afael â'r haint mewn bywyd gwyllt yn ystod y Cynulliad diwethaf. Byddwn yn gwneud hynny eleni, a gwn mai dyna y mae ffermwyr llaeth yn Sir Benfro ac mewn mannau eraill am inni ei wneud.

Investment in Science and Technology

3. Peter Black: *How is the Minister working with the university sector to improve investment in science and technology. OAQ(4)0112(BET)*

Edwina Hart: Mae'r strategaeth 'Gwyddoniaeth i Gymru' yn dangos ein hymrwymiad cadarn i'r agenda hon, a byddwn yn rhoi £50 miliwn i'r cynllun Sêr

universities and businesses must lead here. Their co-investment in these and other initiatives will improve science and technology investment overall.

Peter Black: Minister, you will know that Swansea University has committed to a second campus, based around science, technology and engineering, and that the Welsh Government previously committed a substantial sum of money to help establish that campus. When is that money likely to be released and what timetable is the Welsh Government and the university working towards to complete the second campus?

Edwina Hart: My officials are in regular contact with Swansea University. My current understanding of the innovation campus is that it is looking for £15 million of support from the Welsh Government and, possibly, £15 million from the Welsh European Funding Office. As yet, I have not had a business plan from the university.

Jenny Rathbone: Tonight, Cardiff University is celebrating its hundredth award for EU prime research funding through the seventh framework programme, or FP7. It has secured £37 million, which will enable it to build capacity and increase collaborative research and development. Tomorrow, Professor Michael Grätzel, who is an expert in solar technology, will deliver a lecture as part of a distinguished lecture series. Would you regard these as good examples of Welsh universities taking the lead on science and technology?

Edwina Hart: Yes, I would regard them as an excellent example. We need to celebrate examples of excellence at Welsh universities, because we have to recognise that we have underperformed in terms of research, which was indicated in our discussion in Plenary yesterday.

Simon Thomas: You referred to the discussion yesterday, Minister, and I thought that the First Minister provided a good

Cymru a'r rhwydweithiau ymchwil cenedlaethol dros gyfnod o bum mlynedd. Fodd bynnag, rhaid i brifysgolion a busnesau arwain yn y maes hwn. Bydd eu buddsoddiad hwy ar y cyd yn y mentrau hyn ac mewn mentrau eraill yn gwella buddsoddiad mewn gwyddoniaeth a thechnoleg yn gyffredinol.

Peter Black: Weinidog, gwyddoch fod Prifysgol Abertawe wedi ymrwymo i sefydlu ail gampws, a fydd yn canolbwyntio ar wyddoniaeth, technoleg a pheirianneg, a gwyddoch fod Llywodraeth Cymru wedi neilltuo swm sylweddol o arian yn flaenorol i helpu i sefydlu'r campws hwnnw. Pryd y mae'r arian hwnnw'n debygol o gael ei ryddhau, a beth yw'r amserlen y mae Llywodraeth Cymru a'r brifysgol yn ei dilyn i gwblhau'r ail gampws?

Edwina Hart: Mae fy swyddogion mewn cysylltiad â Phrifysgol Abertawe yn rheolaidd. Caf ar ddeall ar hyn o bryd fod y campws arloesi'n ceisio cael £15 miliwn o gymorth gan Lywodraeth Cymru ac, o bosibl, £15 miliwn gan Swyddfa Cyllid Ewropeaidd Cymru. Nid wyf wedi cael cynllun busnes gan y brifysgol hyd yma.

Jenny Rathbone: Heno, bydd Prifysgol Caerdydd yn dathlu ei chanfed dyfarniad o ran cyllid gan yr UE ar gyfer gwaith ymchwil o'r radd flaenaf trwy'r seithfed raglen fframwaith, neu FP7. Mae'r brifysgol wedi cael £37 miliwn, a fydd yn ei galluogi i feithrin capasiti a chynyddu gwaith ymchwil a datblygu cydweithredol. Yfory, bydd yr Athro Michael Grätzel, sy'n arbenigwr ym maes technoleg solar, yn traddodi darlith yn rhan o gyfres o ddarlithoedd nodedig. A fydddech yn ystyried y rhain yn enghreifftiau da o brifysgolion Cymru yn arwain y ffordd ym maes gwyddoniaeth a thechnoleg?

Edwina Hart: Yn sicr, byddwn yn eu hystyried yn enghreifftiau gwych. Mae angen inni ddathlu enghreifftiau o ragoriaeth ym mhrifysgolion Cymru, oherwydd rhaid inni gydnabod ein bod wedi tangyflawni o safbwynt ymchwil, a nodwyd hynny yn ein trafodaeth yn y Cyfarfod Llawn ddoe.

Simon Thomas: Bu ichi gyfeirio at y drafodaeth ddoe, Weinidog, a rhoddodd y Prif Weinidog gyflwyniad ac amlinelliad da

introduction and outline of how we can support science in Wales. One of the issues that he has identified is the funding gap in terms of the research councils, as compared to what our Barnett share should be. I understand that the Chancellor has announced today an extra £100 million of investment into science and engineering—which is not enough, by the way, as there is a £1 billion gap, but never mind. Will you press for that to be Barnettised, rather than research councilised, as it were, in order to get the maximum investment into Wales? What do you think of the Campaign for Science and Engineering's proposal for the windfall from the 4G spectrum auction to be used to reinvest in science and engineering in the United Kingdom?

Edwina Hart: I will certainly give consideration to the points that you have raised today, in light of that announcement, and will report back to Plenary. We have to up our game in relation to what we are getting—whether that is in relation to the UK Research Council or otherwise. We want to get more than our Barnett share, because we have excellent universities and we want to encourage their uptake. The chief science officer will undertake further work on this.

Andrew R.T. Davies: In 'Science for Wales', the document that we debated yesterday, the Government states:

'We will launch a programme of targeted interventions to help place Wales on a global stage.'

Are you in a position to expand on that statement as to what you see as a programme of targeted interventions on behalf of the Welsh Government?

2.30 p.m.

Edwina Hart: I am not in a position now to outline to Plenary in full the information around this, but I will be happy to provide a further statement and update on these issues after the recess if it would be helpful to Members.

o'r modd y gallwn gefnogi gwyddoniaeth yng Nghymru, yn fy marn i. Un o'r materion y mae wedi'u nodi yw'r bwlch ariannu o ran y cyngorau ymchwil, o'i gymharu â'r hyn y dylai ein cyfran Barnett fod. Deallaf fod y Canghellor wedi cyhoeddi heddiw y bydd £100 miliwn ychwanegol o fuddsoddiad mewn gwyddoniaeth a pheirianeg—nad yw'n ddigon, gyda llaw, oherwydd ceir bwlch o £1 biliwn, ond dyna ni. A wnewch chi fynnu bod hynny'n fater sy'n dod dan fformiwla Barnett, yn hytrach na'r cyngorau ymchwil, er mwyn sicrhau'r buddsoddiad mwyaf posibl i Gymru? Beth yw eich barn am gynnig yr Ymgyrch dros Wyddoniaeth a Pheirianeg, sef y dylid defnyddio'r cyllid annisgwyl o'r ocsiwn sbectrum 4G i ailfuddsoddi mewn gwyddoniaeth a pheirianeg yn y Deyrnas Unedig?

Edwina Hart: Byddaf yn sicr yn ystyried y pwyntiau a godwyd gennych heddiw, yng ngoleuni'r cyhoeddiad hwnnw, a byddaf yn adrodd yn ôl i'r Cyfarfod Llawn. Rhaid inni sicrhau ein bod yn elwa mwy—boed hynny yng nghyswllt Cyngor Ymchwil y DU neu sefydliad arall. Rydym yn awyddus i gael mwy na'n cyfran Barnett, gan fod gennym brifysgolion ardderchog a'n bod am annog pobl i fanteisio mwy arnynt. Bydd y prif swyddog gwyddoniaeth yn gwneud gwaith pellach ar y mater hwn.

Andrew R.T. Davies: Yn y ddogfen 'Gwyddoniaeth i Gymru', sef y ddogfen a drafodwyd gennym ddoe, mae'r Llywodraeth yn nodi:

'Byddwn yn lansio rhaglen o ymyriadau wedi'u targedu i helpu i osod Cymru ar lwyfan byd-eang.'

A ydych mewn sefyllfa i ymhelaethu ar y datganiad hwnnw o ran yr hyn yr ydych yn ei ystyried yn rhaglen o ymyriadau wedi'u targedu ar ran Llywodraeth Cymru?

Edwina Hart: Nid wyf mewn sefyllfa ar hyn o bryd i amlinellu'r holl wybodaeth am hynny i'r Cyfarfod Llawn, ond rwyf yn fodlon darparu datganiad pellach a'r wybodaeth ddiweddaraf am y materion hyn ar ôl y toriad pe bai hynny o gymorth i'r

Aelodau.

David Rees: Minister, another wonderful example of how the Government is working with the university sector on science and innovation is the Sustainable Product Engineering Centre for Innovative Functional Industrial Coating project in my area. However, it is important that we move from the research area into development. What action has the Government taken to have discussions with people such as SPECIFIC to move forward from research innovation?

David Rees: Weinidog, un enghraifft arall wych o'r modd y mae'r Llywodraeth yn gweithio gyda'r sector prifysgolion ym maes gwyddoniaeth ac arloesi yw'r Ganolfan Peirianeg Cynnyrch Cynaliadwy ar gyfer Haenau Diwydiannol Swyddogaethol Arloesol (SPECIFIC) yn fy ardal i. Fodd bynnag, mae'n bwysig inni symud o faes ymchwil i ddatblygu. Pa gamau y mae'r Llywodraeth wedi'u cymryd i gynnal trafodaethau â phobl megis SPECIFIC i symud ymlaen o arloesi ym maes ymchwil?

Edwina Hart: We are having a lot of discussions because it is important to move from research into production and the creation of jobs. We have not necessarily been very good at that; we have had a lot of ideas in Wales and got them to a certain stage, only for them to go elsewhere for production. We have teams working on this in specific areas and I have been visiting companies recently who have developed a project from research and are now going to full production, with the establishment of factories and so on. This is an ongoing strand of work, which we have clearly identified.

Edwina Hart: Rydym yn cynnal llawer o drafodaethau, oherwydd mae'n bwysig symud ymlaen o waith ymchwil i gynhyrchu a chreu swyddi. Nid ydym o reidrwydd wedi bod yn dda iawn am wneud hynny; rydym wedi cael llawer o syniadau yng Nghymru ac wedi eu datblygu i ryw fan, dim ond iddynt fynd i rywle arall wedyn at ddibenion cynhyrchu. Mae gennym dimau sy'n gweithio ar y mater hwn mewn meysydd penodol, ac rwyf wedi bod yn ymweld â chwmnïau'n ddiweddar sydd wedi datblygu prosiect o waith ymchwil ac sydd erbyn hyn yn mynd ati i gynhyrchu, gyda ffatrioedd yn cael eu sefydlu ac yn y blaen. Mae hwn yn waith parhaus, yr ydym wedi'i nodi'n glir.

Buddsoddiad mewn Gwyddoniaeth a Thechnoleg yn Abertawe

Investment in Science and Technology in Swansea

4. Peter Black: *A wnaiff y Gweinidog ddatganiad am fuddsoddiad mewn gwyddoniaeth a thechnoleg yn Abertawe. OAQ(4)0113(BET)*

4. Peter Black: *Will the Minister make a statement on investment in science and technology in Swansea. OAQ(4)0113(BET)*

Edwina Hart: The Welsh Government has adopted a range of initiatives designed to encourage investment in science and technology across the whole of Welsh society, including Swansea.

Edwina Hart: Mae Llywodraeth Cymru wedi mabwysiadu ystod o fentrau y bwriedir iddynt annog buddsoddi mewn gwyddoniaeth a thechnoleg ar draws pob rhan o'r gymdeithas yng Nghymru, gan gynnwys Abertawe.

Peter Black: In relation to your previous reply on not having received a business plan for the second campus in Swansea University, has any indication been given as to when that business plan will be available, and when the project, which I believe is now two years overdue, is likely to reach a conclusion?

Peter Black: O ran eich ateb blaenorol ynghylch y ffaith nad ydych wedi cael cynllun busnes ar gyfer yr ail gampws ym Mhrifysgol Abertawe, a oes unrhyw arwydd wedi'i roi ynghylch pryd y bydd y cynllun busnes hwnnw ar gael, a phryd y mae'n debygol y bydd y prosiect, sydd ddwy flynedd yn hwyr erbyn hyn, rwyf yn credu,

yn cael ei orffen?

Edwina Hart: Interestingly enough, the information I have is that it is proposing a £350 million-plan, with phase 1 being £230 million. I understand that it is looking at construction between the summer of 2012 through to 2015. I know that my officials are discussing the nature of the contribution we could make to the plan, but I do not have any further information currently. However, if I do receive any information as a result of these questions, I will certainly share that with Members.

Byron Davies: One of the key elements missing in your strategy for investment in science and technology is the lack of an enterprise zone or direct encouragement to business to invest in our region. This would give a direction and focus for science and technology investment. Will you outline the reason why South Wales West, one of the five regions in Wales, does not have an enterprise zone? When this was raised before with you in the Chamber, you said that you would be making an announcement with regard to Swansea. Will you update us on that please?

Edwina Hart: I am currently in discussions with Swansea about what further work I will be doing with the local authority to help it in term of the developments in Swansea. However, I emphasise that we have had a very successful Institute of Life Science 1 in Swansea, and we now have the Institute of Life Science 2, and I am aware that there are various people in Swansea discussing whether we should have ILS 3.

Bethan Jenkins: Weinidog, y llynedd, dathlwyd 200 mlynedd ers geni William Grove, y dyn a greodd y gell tanwydd hydrogen—technoleg a fydd yn cymryd lle'r peiriant petrol yn ein ceir. Yn anffodus, nid oedd dathliad mawr o'i waith yn Abertawe ar y pryd. A wnewch chi, fel Gweinidog, ei anrhydeddu yn swyddogol, ac a wnewch chi roi'r wybodaeth ddiweddaraf i ni am yr hyn sy'n digwydd gyda Rolls Royce ym Maglan wrth i'r cwmni ystyried cysyniadau William

Edwina Hart: Yn ddiddorol iawn, yn ôl y wybodaeth sydd gennyf fi, mae'n cynnig cynllun gwerth £350 miliwn, gyda cham 1 yn werth £230 miliwn. Caf ar ddeall yr ystyrir adeiladu rhwng haf 2012 a 2015. Rwyf yn gwybod bod fy swyddogion yn trafod natur y cyfraniad y gallem ei wneud i'r cynllun, ond nid oes gennyf ddim gwybodaeth bellach ar hyn o bryd. Fodd bynnag, os caf unrhyw wybodaeth o ganlyniad i'r cwestiynau hyn, byddaf yn sicr yn ei rhannu â'r Aelodau.

Byron Davies: Un o'r elfennau allweddol sydd ar goll yn eich strategaeth ar gyfer buddsoddi mewn gwyddoniaeth a thechnoleg yw diffyg ardal fenter neu anogaeth uniongyrchol i fyd busnes fuddsoddi yn ein rhanbarth. Byddai hynny'n rhoi cyfeiriad a ffocws ar gyfer buddsoddi mewn gwyddoniaeth a thechnoleg. A wnewch chi amlinellu'r rheswm pam nad oes gan Orllewin De Cymru, un o'r pum rhanbarth yng Nghymru, ardal fenter? Pan godwyd y mater hwn o'r blaen gyda chi yn y Siambr, bu ichi ddweud y byddech yn gwneud cyhoeddiad ynghylch Abertawe. A wnewch chi roi'r wybodaeth ddiweddaraf inni am hynny, os gwelwch yn dda?

Edwina Hart: Rwyf wrthi'n trafod ag Abertawe pa waith pellach y byddaf yn ei wneud gyda'r awdurdod lleol i'w helpu o ran y datblygiadau yn Abertawe. Fodd bynnag, hoffwn bwysleisio ein bod wedi gweld Sefydliad Gwyddor Bywyd 1 llwyddiannus iawn yn Abertawe, a bod Sefydliad Gwyddor Bywyd 2 gennym bellach, ac rwyf yn ymwybodol bod gwahanol bobl yn Abertawe yn trafod a ddylem gael Sefydliad Gwyddor Bywyd 3.

Bethan Jenkins: Minister, last year was the two hundredth anniversary of the birth of William Grove, the man who created the hydrogen fuel cell—a technology that will replace the petrol engine in our cars. Unfortunately, there was no great celebration of his work in Swansea at the time. Will you, as Minister, officially honour him, and will you provide an update on what is happening with Rolls Royce in Baglan, as the company is looking into the concepts developed by

Grove?

Edwina Hart: These are obviously matters for discussion with the various parties that are involved in this development. I would only have an overview of some of these issues, and would not be arrogant enough to give you information on this matter, in case it was not the full information.

Strategaeth Iaith Gymraeg 2012-17

5. Alun Ffred Jones: *A wnaiff y Gweinidog ddatganiad am y camau y mae ei hadran yn eu cymryd i weithredu nodau Strategaeth Iaith Gymraeg 2012-17 yng nghyd-destun adfywio economaidd. OAQ(4)0114(BET)*

Edwina Hart: Ministers are establishing a task and finish group to consider a work plan and provide strategic guidance to develop future priorities in relation to the Welsh language economy.

Alun Ffred Jones: Mewn cyfweiliad ar ôl y cyhoeddiad, nododd Leighton Andrews, y Gweinidog sy'n gyfrifol am y strategaeth, ei fod ef a'r Llywodraeth yn awyddus i helpu ardaloedd lle mae'r Gymraeg yn dal i fod yn iaith gymunedol o ran adfywio economi'r ardaloedd hynny. A ydych chi'n cefnogi ei alwad ef, ac a fydd eich adran yn rhoi sylw penodol i fesurau posibl i gyflawni hynny?

Edwina Hart: Yes, I do support the comments made by the Minister for education, and I am working closely with him and his officials to ensure that we are engaged in the policy agenda, taking matters forward correctly.

Suzy Davies: Following other encouraging remarks by the Minister for education last week about Twf and Flying Start, what discussions might you have with *mentrau iaith* regarding their role in assisting businesses in Wales to become bilingual? Do you intend to continue to rely on short-term project funding to encourage the use of Welsh in businesses or are you considering longer-term core funding for this work in view of the strategy's emphasis on

William Grove?

Edwina Hart: Mae'r rhain yn amlwg yn faterion i'w trafod â'r amryw bartion sy'n ymwneud â'r datblygiad hwn. Dim ond trosolwg o rai o'r materion hyn fyddai gennyf fi, ac ni fyddwn am fod mor hy â rhoi gwybodaeth ichi am y mater hwn, rhag ofn y byddai'n wybodaeth anghyflawn.

Welsh Language Strategy for 2012-17

5. Alun Ffred Jones: *Will the Minister make a statement regarding the steps that her department is taking to implement the aims of the 2012-17 Welsh Language Strategy within the context of economic regeneration. OAQ(4)0114(BET)*

Edwina Hart: Mae Gweinidogion yn sefydlu grŵp gorchwyl a gorffen i ystyried cynllun gwaith a darparu arweiniad strategol i ddatblygu blaenoriaethau ar gyfer y dyfodol o ran yr economi sy'n gysylltiedig â'r Gymraeg.

Alun Ffred Jones: In an interview following the announcement, Leighton Andrews, as the Minister responsible for the strategy, noted that he and the Government are eager to assist areas where the Welsh language remains a community language in the context of the economic regeneration of those areas. Do you support his call, and will your department be giving specific attention to possible measures to achieve this?

Edwina Hart: Ydw, rwyf yn cefnogi'r sylwadau a wnaed gan y Gweinidog addysg, ac rwyf yn gweithio'n agos gydag ef a'i swyddogion i sicrhau ein bod yn ymwneud â'r agenda bolisi, gan symud materion yn eu blaen yn y modd cywir.

Suzy Davies: Yn dilyn sylwadau calonogol eraill gan y Gweinidog addysg yr wythnos diwethaf am Twf a Dechrau'n Deg, pa drafodaethau y byddwch yn eu cael, efallai, â'r mentrau iaith ynghylch eu rôl wrth helpu busnesau yng Nghymru i fod yn ddwyieithog? A ydych yn bwriadu parhau i ddibynnu ar gyllid prosiect tymor byr i annog busnesau i ddefnyddio'r Gymraeg neu a ydych yn ystyried cyllid craidd tymor hwy ar gyfer y gwaith hwn o ystyried pwyslais y

mainstreaming?

Edwina Hart: The issue is about mainstreaming. In the light of your comments today I will discuss further any initiatives around this policy agenda.

Hyrwyddo Cymru Dramor

6. Sandy Mewies: *A wnaiff y Gweinidog roi'r wybodaeth ddiweddaraf am sut y mae Llywodraeth Cymru yn hyrwyddo Cymru dramor i ddarparu fuddsoddwyr busnes. OAQ(4)0106(BET)*

Edwina Hart: We are actively promoting and marketing Wales and Welsh business in key overseas markets, including tasking overseas staff to proactively seek investment and trade opportunities. We have recent successes with foreign companies seeing Wales as an attractive place to invest.

Sandy Mewies: You said that Wales needs a clearly identifiable brand to market to investors. The strength of our workforce, tourism and even our sporting success could all play a part in portraying what today's Wales is all about. How this will be approached? How will you integrate all the great things that our nation has to offer into one defining brand that will clearly show that modern Wales has plenty to shout about?

Edwina Hart: The 'Welcome to Wales' and 'Wales Business Opportunity' brochures will be published shortly, and I will be more than happy to circulate those to Members. We also want to improve our website, because I think that it is a tad boring in terms of how we are attracting investment to Wales. It has to be far more enlightening and really market Wales, because you are quite right in what you said—it is not just the business opportunities that we can offer in Wales; our way of life is important in attracting businesses as well.

Nick Ramsay: You have just answered my

strategaeth ar brif ffrydio?

Edwina Hart: Mae a wnelo'r mater â phrif ffrydio. Yng ngoleuni eich sylwadau heddiw byddaf yn trafod ymhellach unrhyw fentrau sy'n gysylltiedig â'r agenda bolisi hon.

Promoting Wales Overseas

6. Sandy Mewies: *Will the Minister provide an update on how the Welsh Government is promoting Wales to potential business investors overseas. OAQ(4)0106(BET)*

Edwina Hart: Rydym wrthi'n hyrwyddo ac yn marchnata Cymru a busnesau Cymru mewn marchnadoedd tramor allweddol, gan gynnwys gofyn i staff tramor fynd ati i chwilio am gyfleoedd buddsoddi a chyfleoedd masnach. Rydym wedi cael llwyddiant yn ddiweddar gyda chwmnïau tramor yn gweld Cymru fel lle deniadol ar gyfer buddsoddi.

Sandy Mewies: Bu ichi ddweud bod angen brand ar Gymru y gellir ei adnabod yn hawdd i farchnata i fuddsoddwyr. Gallai cryfder ein gweithlu, twristiaeth a hyd yn oed ein llwyddiant ym myd chwaraeon i gyd chwarae rhan mewn cyfleoedd hyn y mae Cymru heddiw yn ei olygu. Sut yr ymdrinnir â hyn? Sut y byddwch yn integreiddio'r holl bethau gwych sydd gan ein cenedl i'w cynnig i greu un brand diffiniol a fydd yn dangos yn glir bod gan y Gymru fodern ddigon i fod yn falch ohono?

Edwina Hart: Caiff llyfryn 'Croeso i Gymru', a llyfryn sy'n amlinellu'r cyfleoedd busnes a geir yng Nghymru eu cyhoeddi cyn hir, a byddaf yn fwy na pharod i'w dosbarthu i'r Aelodau. Rydym hefyd yn awyddus i wella ein gwefan, gan fy mod yn meddwl ei bod yn braidd yn ddiflas o ran sut yr ydym yn denu buddsoddiad i Gymru. Mae'n rhaid iddi roi llawer mwy o wybodaeth a mynd ati o ddifrif i farchnata Cymru, oherwydd rydych yn llygad eich lle yn yr hyn y bu ichi ddweud—nid dim ond y cyfleoedd busnes sydd gennym i'w cynnig yng Nghymru; mae ein ffordd o fyw yn bwysig wrth ddenu busnesau hefyd.

Nick Ramsay: Rydych newydd ateb fy

question, Minister, in response to Sandy Mewies, but I will tease out some further information, if you will indulge me. With regard to your recent comment about the Welsh Government not always getting the brand of Wales right, could you tell us a little more about how you feel that could be corrected in the future so that the Welsh brand is right, and is respected as it should be across the world?

Edwina Hart: I think that you have to have a clear brand. It has to be quite clear what the brand means, what is on offer from the brand, and all the subsidiary elements. The work that we are starting to do in Government will take this matter forward. I am sorry that my honesty in committee is being used in a political way; I was genuinely trying to be helpful by discussing our collective wish for Wales to be branded correctly in order to bring in jobs and investment.

Nick Ramsay: I thank the Minister for her honesty; it was certainly helpful as regards Sandy Mewies' earlier question about how we move the Welsh brand forward, and that is to be welcomed. May I ask you about UK Trade and Investment? There have been concerns that, in certain European countries, such as Germany, certain parts of the UK, such as Yorkshire and the west midlands, have been described as more active partners—I think that that was the term used. What is your view on this, and how do you intend to address any concerns, again tying into the issue of what we do to improve the overall brand of Wales?

Edwina Hart: We have to improve our overall brand and identity, but we are working very closely with UKTI and we have an excellent relationship with it. We are availing ourselves of all the opportunities to attend events and visit places with UKTI, and if I have any feedback that means further work in this area, I will certainly take it on board.

Eluned Parrott: You have previously agreed

nghwestiwn, Weinidog, mewn ymateb i Sandy Mewies, ond ceisiaf gael ychydig yn fwy o wybodaeth gennych, os gwnewch chi faddau imi. O ran eich sylw diweddar am y ffaith nad yw Llywodraeth Cymru bob amser yn cael brand Cymru yn iawn, a allech ddweud ychydig yn fwy wrthym am sut y gellid unioni hynny yn y dyfodol yn eich barn chi fel bod brand Cymru yn iawn, a'i fod yn cael ei barchu fel y dylai ar draws y byd?

Edwina Hart: Credaf fod yn rhaid ichi gael brand clir. Mae'n rhaid bod yn eithaf clir ynghylch beth yw ystyr y brand, beth sydd gan y brand i'w gynnig, a'r holl elfennau atodol. Bydd y gwaith yr ydym yn dechrau ei wneud yn y Llywodraeth yn symud y mater hwn yn ei flaen. Rwyf yn flin bod fy ngonestrwydd yn y pwyllgor yn cael ei ddefnyddio mewn ffordd wleidyddol; roeddwn wir yn ceisio bod o gymorth trwy drafod y dymuniad yr ydym yn ei rannu i Gymru gael ei brandio'n gywir er mwyn dod â swyddi a buddsoddiad i'r wlad.

Nick Ramsay: Diolch i'r Gweinidog am ei gonestrwydd; roedd yn sicr yn ddefnyddiol o ran cwestiwn Sandy Mewies yn gynharach ynghylch sut y mae symud brand Cymru yn ei flaen, ac mae hynny i'w groesawu. A gaf eich holi ynghylch Masnach a Buddsoddi y DU? Cafwyd pryderon ynghylch y ffaith bod rhai rhannau o'r DU, fel Swydd Efrog a gorllewin canolbarth Lloegr, wedi cael eu disgrifio, mewn rhai gwledydd Ewropeaidd, megis yr Almaen, fel partneriaid mwy gweithredol—credaf mai dyna oedd y term a ddefnyddiwyd. Beth yw eich barn am hyn, a sut yr ydych yn bwriadu mynd i'r afael ag unrhyw bryderon, eto gan gysylltu'n ôl â'r hyn yr ydym yn ei wneud i wella brand cyffredinol Cymru?

Edwina Hart: Rhaid inni wella ein brand a'n hunaniaeth gyffredinol, ond rydym yn gweithio'n agos iawn gyda Masnach a Buddsoddi y DU ac mae gennym berthynas ardderchog â'r corff hwnnw. Rydym yn manteisio ar bob cyfle i fynychu digwyddiadau ac ymweld â mannau gyda Masnach a Buddsoddi y DU, ac os caf unrhyw adborth sy'n golygu gwaith pellach yn y maes hwn, byddaf yn sicr yn ei ystyried.

Eluned Parrott: Rydych wedi cytuno yn

that investing more in marketing Wales is necessary if we are to promote Wales effectively as an attractive location for investment. Will you be allocating more of your budget to this area in the next financial year?

Edwina Hart: I will be strategically allocating more of my budget into this area, yes. That might not necessarily mean more money, but perhaps I will be using the money more wisely in terms of marketing.

Eluned Parrott: Your honesty on the failure of Wales's branding at the moment is very welcome, and I thank you for it, but Wales is being marketed right now to the world. When the First Minister went to New York last week, what brand proposition was he using?

Edwina Hart: The First Minister is capable of ensuring that all the levers we have at our disposal to attract investment are used. We have to understand that there is a wide variety of issues. I would like to get a clearer brand name for us, so that we can have all the elements underneath it. We have been quite successful in relation to what we are doing now internationally. We have been involved in the Cruise Shipping Miami conference, for instance, which is for cruise operators from across the world. That was a successful event for us; we marketed ourselves well and made good business contacts. Therefore, the work on the ground has been done, but I now want to get the brand absolutely correct, so that people know and say straight away 'This is Wales'.

Kenneth Skates: On Monday, I visited Neatcrown Corwen Ltd, which is an inspiring company with a very loyal skilled workforce. Indeed, it was recognised at the annual apprenticeship awards sponsored by the Welsh Government. It was clear during the visit that firms like Neatcrown Corwen Ltd are a great example to other Welsh companies, and that investing in young talent is good for business in the long term. Will you do all that you can to ensure that our

flaenorol bod angen buddsoddi mwy mewn marchnata Cymru os ydym am hyrwyddo Cymru yn effeithiol fel lleoliad deniadol ar gyfer buddsoddi. A fyddwch yn dyrannu mwy o'ch cyllideb i'r maes hwn yn y flwyddyn ariannol nesaf?

Edwina Hart: Byddaf, byddaf yn mynd ati'n strategol i ddyrannu mwy o'm cyllideb i'r maes hwn. Efallai na fydd hynny o reidrwydd yn golygu mwy o arian, ond efallai y byddaf yn defnyddio'r arian yn fwy doeth o ran marchnata.

Eluned Parrott: Mae'ch gonestrwydd ynghylch y ffaith bod y modd y caiff Cymru ei brandio ar hyn o bryd yn methu i'w groesawu'n fawr, a diolch ichi am hynny, ond mae Cymru yn cael ei marchnata i'r byd ar hyn o bryd. Pan aeth y Prif Weinidog i Efrog Newydd yr wythnos diwethaf, pa fath o frand yr oedd yn ei gynnig?

Edwina Hart: Mae'r Prif Weinidog yn ddigon abl i sicrhau bod yr holl ddulliau sydd ar gael inni i ddenu buddsoddiad yn cael eu defnyddio. Mae'n rhaid inni ddeall bod yna amrywiaeth eang o faterion dan sylw. Hoffwn gael enw brand cliriach inni, fel y gallwn gael yr holl elfennau oddi tano. Rydym wedi bod yn eithaf llwyddiannus o ran yr hyn yr ydym yn ei wneud yn awr yn rhyngwladol. Rydym wedi bod yn rhan o gynhadledd Cruise Shipping Miami, er enghraifft, sydd ar gyfer gweithredwyr mordeithiau o bob rhan o'r byd. Roedd yn ddigwyddiad llwyddiannus inni; bu inni farchnata ein hunain yn dda a chreu cysylltiadau busnes da. Felly, mae'r gwaith wedi ei wneud ar lawr gwlad, ond yn awr rwyf am gael y brand yn hollol gywir, fel bod pobl yn gwybod ac yn dweud ar unwaith 'Dyma Gymru'.

Kenneth Skates: Ddydd Llun, bûm yn ymweld â Neatcrown Corwen Cyf, sydd yn gwmni ysbrydoledig a chanddo weithlu medrus ffyddlon iawn. Yn wir, cafodd ei gydnabod yn y gwobrau prentisiaeth blyneddol a noddir gan Lywodraeth Cymru. Roedd yn amlwg yn ystod yr ymweliad bod cwmnïau fel Neatcrown Corwen Cyf yn esiampl wych i gwmnïau eraill o Gymru, a bod buddsoddi mewn talent ifanc yn dda ar gyfer busnes yn yr hirdymor. A wnewch chi

skills base is attractive for indigenous companies to grow in Wales, as well as an attractive prospect for overseas investors looking to come to Wales?

Edwina Hart: The Deputy Minister for Skills is particularly keen for that to happen. We have the Pathways to Apprenticeships programme, the young recruits programme, the youth engagement and employment action plan, Skills Growth Wales and all of those things that help to assist indigenous companies.

Tata Steel

7. Bethan Jenkins: *Pa drafodaethau y mae'r Gweinidog neu ei swyddogion wedi'u cynnal yn ddiweddar gyda Tata Steel. OAQ(4)0109(BET)*

Edwina Hart: Along with the First Minister, I have met representatives of Wales's energy-intensive companies, including the Tata Steel senior management team recently.

Bethan Jenkins: Thank you for that answer, Minister. I am pleased to hear that the Welsh Government has set up an informal taskforce to look at the ways in which it can provide support for this industry. However, I am keen to understand how external factors may influence the decisions, particularly on non-devolved issues, such as Westminster energy policy, energy prices and the EU emissions trading scheme. Can you update us on discussions you have had on those areas?

Edwina Hart: The First Minister has already outlined this in answer to various questions in Plenary. We have had the energy policy statement and an update on discussions with energy-intensive industries. Therefore, we are doing everything possible to ensure that Tata Steel remains in Wales.

William Graham: You will know that the First Minister earlier this month confirmed that he had met with Tata Steel, which indicated that it is fully committed to a long-

bopeth a allwch i sicrhau bod ein sylfaen sgiliau yn ddeniadol i gwmnïau cynhenid dyfu yng Nghymru, yn ogystal â bod yn ddeniadol i fuddsoddwyr tramor sy'n gobeithio dod i Gymru?

Edwina Hart: Mae'r Dirprwy Weinidog Sgiliau yn arbennig o awyddus i weld hynny'n digwydd. Mae gennym y rhaglen Llwybrau at Brentisiaethau, y rhaglen recriwtiaid newydd, y cynllun gweithredu ymgysylltiad a chyflogaeth pobl ifanc, Twf Sgiliau Cymru a'r holl bethau hynny sy'n helpu i gynorthwyo cwmnïau cynhenid.

Tata Steel

7. Bethan Jenkins: *What discussions has the Minister or her officials recently held with Tata Steel. OAQ(4)0109(BET)*

Edwina Hart: Ynghyd â'r Prif Weinidog, rwyf wedi cwrdd â chynrychiolwyr cwmnïau ynni-ddwys Cymru, gan gynnwys uwch-dîm rheoli Tata Steel yn ddiweddar.

Bethan Jenkins: Diolch am yr ateb hwnnw, Weinidog. Rwyf yn falch o glywed bod Llywodraeth Cymru wedi sefydlu tasglu anffurfiol i edrych ar y ffyrdd y gall ddarparu cymorth i'r diwydiant hwn. Fodd bynnag, rwyf yn awyddus i ddeall sut y gallai ffactorau allanol ddylanwadu ar y penderfyniadau, yn enwedig ar faterion nad ydynt wedi eu datganoli, megis polisi ynni San Steffan, prisiau ynni a chynllun masnachu allyriadau'r UE. A allwch roi'r wybodaeth ddiweddaraf inni am drafodaethau yr ydych wedi'u cael ynghylch y meysydd hynny?

Edwina Hart: Mae'r Prif Weinidog eisoes wedi amlinellu hyn wrth ateb gwahanol gwestiynau yn y Cyfarfod Llawn. Rydym wedi cael y datganiad polisi ynni a diweddariad ar drafodaethau â diwydiannau ynni-ddwys. Felly, rydym yn gwneud popeth posibl i sicrhau bod Tata Steel yn aros yng Nghymru.

William Graham: Gwyddoch fod y Prif Weinidog wedi cadarnhau yn gynharach y mis hwn ei fod wedi cyfarfod â Tata Steel, a nododd ei fod wedi ymrwymo'n llwyr i

term future in Wales. You will also be aware that, last December, the hot strip mill at Llanwern unfortunately had to be mothballed. I appreciate that the cold strip mill and the Zodiac galvanising line continue, but could you confirm that the return of the hot strip mill production at Llanwern features in your discussions? Could you also tell us that the company is fully aware of the support that you can give?

Edwina Hart: The company is fully aware of the support that we can give. It is also aware of the cross-party support to the industry in Wales, given that we all recognise, as you do, William, the importance of the industry. We have discussions not only about what may or may not go on in Port Talbot, but about the whole Tata Steel business across Wales.

Polisi Gwyddoniaeth

8. Vaughan Gething: *A wnaiff y Gweinidog ddatganiad am bolisi gwyddoniaeth Llywodraeth Cymru. OAQ(4)0108(BET)*

Edwina Hart: ‘Science for Wales’ is a comprehensive blueprint for making the best of science, research, technology and innovation in Wales, which demonstrates our strong commitment to this agenda.

Vaughan Gething: Thank you for that response, Minister. I welcome the publication of ‘Science for Wales’, as well as the recent announcements on attracting leading scientists to Wales and the £100 million bioscience fund, which leading entrepreneur Sir Chris Evans described as potentially life changing for Wales. Can you confirm specifically how the Welsh Government expects to maximise the commercial potential and usage of scientific research and innovation in Wales?

Edwina Hart: We have already shown a good example by setting up the panel under the leadership of Sir Christopher Evans, who is a leading entrepreneur in this field. It is important for us to recognise that we use the fund wisely and that we take a lot of advice in looking at business opportunities. The fund

ddyfodol hirdymor yng Nghymru. Gwyddoch hefyd y bu’n rhaid cau’r felin strip boeth yn Llanwern dros dro fis Rhagfyr diwethaf, yn anffodus. Rwyf yn sylweddoli bod y felin strip oer a’r llinell galfaneiddio Zodiac yn parhau, ond a allech gadarnhau bod ailagor y felin strip boeth yn Llanwern yn rhan o’ch trafodaethau? A allech ddweud wrthym hefyd bod y cwmni’n gwbl ymwybodol o’r cymorth y gallwch ei roi?

Edwina Hart: Mae’r cwmni’n gwbl ymwybodol o’r cymorth y gallwn ei roi. Mae hefyd yn ymwybodol o’r gefnogaeth drawsbleidiol i’r diwydiant yng Nghymru, o wybod ein bod ni i gyd yn cydnabod, fel yr ydych chi’thau, William, bwysigrwydd y diwydiant. Rydym yn cael trafodaethau nid yn unig am yr hyn sy’n digwydd neu nad yw’n digwydd ym Mhort Talbot, ond am holl fusnes Tata Steel ar draws Cymru.

Science Policy

8. Vaughan Gething: *Will the Minister make a statement on the Welsh Government’s science policy. OAQ(4)0108(BET)*

Edwina Hart: Mae ‘Gwyddoniaeth i Gymru’ yn lasbrint cynhwysfawr ar gyfer gwneud y gorau o wyddoniaeth, ymchwil, technoleg ac arloesedd yng Nghymru, sy’n dangos ein hymrwymiad cryf i’r agenda hon.

Vaughan Gething: Diolch am yr ymateb hwnnw, Weinidog. Rwyf yn croesawu cyhoeddi ‘Gwyddoniaeth i Gymru’, yn ogystal â’r datganiadau diweddar am ddenu gwyddonwyr blaenllaw i Gymru a’r gronfa biowyddoniaeth gwerth £100 miliwn, y dywedodd yr entrepreneur blaenllaw Syr Chris Evans y gallai newid dyfodol Cymru. A allwch gadarnhau yn benodol sut y mae Llywodraeth Cymru yn disgwyl manteisio i’r eithaf ar botensial masnachol ymchwil gwyddonol ac arloesedd yng Nghymru a sut y mae’n bwriadu eu defnyddio i’r eithaf?

Edwina Hart: Rydym eisoes wedi dangos esiampl dda drwy sefydlu’r panel dan arweiniad Syr Christopher Evans, sydd yn entrepreneur blaenllaw yn y maes hwn. Mae’n bwysig inni gydnabod yr angen inni ddefnyddio’r gronfa yn ddoeth a chael llawer o gyngor wrth edrych ar gyfleoedd busnes.

is potentially transformative, but we must recognise that there will always be an element of risk in operating a fund like this, given that you must sometimes take a risk in life to accumulate in life. Therefore, we will be carrying on with what the sector sees as its priorities in relation to science for the future, and we will be taking a lot of solid advice from experts in the field.

Angela Burns: The steps that you have just outlined are valuable and are not to be underestimated. However, we have a slight disconnect when it comes to small and medium-sized enterprises and the amount of research and development they can afford to undertake. On the one hand, you have the SMEs that have the ideas but no cash, and on the other, you have the universities that, quite often, have the people who they are happy to lend out to those businesses. Many SMEs do not have a route into those universities, therefore, looking at it from the SME point of view, could you cast your thoughts as to how we could make that opportunity more readily available to them, because not every university can reach every small and medium-sized enterprise in Wales?

2.45 p.m.

Edwina Hart: You make a valid point. When you look at life sciences, some wonderful ideas, which have really broken the mould, have emerged from quite small SMEs. However, in response to this question, I will ask my panels to consider that to see if they can give any advice on further work and development.

Gwyn R. Price: Following the launch of the new science strategy, could you outline how you intend to develop further links between industry and higher education to promote innovation and growth?

Edwina Hart: You make a good point because academic expertise for business, namely A4B, is important. It is a six-year funded project in this area. It is funded by the Welsh Government and EU structural funds

Mae gan y gronfa y potensial i weddnewid pethau, ond rhaid inni gydnabod y bydd bob amser elfen o risg ynghlwm wrth weithredu cronfa fel hon, o gofio bod yn rhaid ichi fentro weithiau er mwyn bod ar eich ennill mewn bywyd. Felly, byddwn yn bwrw ymlaen â'r hyn y mae'r sector yn eu hystyried yn flaenoriaethau o ran gwyddoniaeth ar gyfer y dyfodol, a byddwn yn cael llawer o gyngor cadarn gan arbenigwyr yn y maes.

Angela Burns: Mae'r camau yr ydych newydd eu hamlinellu yn werthfawr ac ni ddylid eu bychanu. Fodd bynnag, mae gennym ryw faint o fwch pan ddaw i fentrau bach a chanolig a faint o waith ymchwil a datblygu y gallant fforddio ei wneud. Ar y naill law, mae gennych y busnesau bach a chanolig sydd â'r syniadau ond dim arian parod, ac ar y llaw arall, mae gennych y prifysgolion sydd, yn aml iawn, â'r bobl y maent yn hapus iawn i'w benthyca i'r busnesau hynny. Nid oes gan lawer o fusnesau bach a chanolig lwybr i mewn i'r prifysgolion hynny, felly, gan edrych arno o safbwynt busnesau bach a chanolig, a allech roi eich barn ynghylch sut y gallem sicrhau bod y cyfle hwnnw ar gael yn fwy rhwydd iddynt, oherwydd ni all pob prifysgol gyrraedd pob menter fach a chanolig yng Nghymru?

Edwina Hart: Rydych yn gwneud pwynt dilys. Pan edrychwch ar wyddorau bywyd, mae rhai syniadau gwych, sydd wirioneddol wedi torri tir newydd, wedi dod o fusnesau bach a chanolig eithaf bach. Fodd bynnag, mewn ymateb i'r cwestiwn hwn, byddaf yn gofyn i'm paneli ystyried hynny i weld a allant roi unrhyw gyngor ar waith a datblygiad pellach.

Gwyn R. Price: Yn dilyn lansio'r strategaeth wyddoniaeth newydd, a allech amlinellu sut yr ydych yn bwriadu datblygu cysylltiadau pellach rhwng diwydiant ac addysg uwch i hyrwyddo arloesedd a thwf?

Edwina Hart: Rydych yn gwneud pwynt da oherwydd mae arbenigedd academiaidd ar gyfer busnes, sef A4B, yn bwysig. Mae'n brosiect a ariennir am chwe mlynedd yn y maes hwn. Caiff ei ariannu gan Lywodraeth

and that has been an important project. We also have the enhanced knowledge transfer partnership, which is also a key programme in Wales, and that will help to develop the links that you suggested that we need to improve.

Tyfu Economi Gorllewin De Cymru

9. Byron Davies: *A wnaiff y Gweinidog amlinellu am ei pholisïau ar gyfer tyfu economi Gorllewin De Cymru. OAQ(4)0107(BET)*

Edwina Hart: Our policies for developing the economy across Wales include plans for strengthening the conditions for job creation and retention, and investing in infrastructure, skills and innovation.

Byron Davies: Thank you for that, Minister. I asked the First Minister yesterday about a large American leisure firm that is anxious to assist with a partnership in delivering a multimillion pound project at the Royal Fern golf and leisure resort in Penllergaer. He claimed not to understand the problem, but I am aware that your department has been in the middle of issues with this development. Will you outline what is holding this development back and why your Government seems reluctant to work with the private sector to develop long-term sustainable jobs, bearing in mind that this project offers the possibility of creating 300 jobs and 50 apprenticeships?

Edwina Hart: I can tell you one thing: my department is always engaging with the private sector and others on anything that involves long-term job creation and sustainable growth in the economy. I am aware of this project and I will see if there are any problems with it that are currently on the desks of my officials.

David Rees: The cross-party group on rail recently discussed the south Wales Valleys lines electrification issues and put the case to Westminster, but we also need to look at the freight side of things because we often forget about freight when considering the transportation of people. As South Wales

Cymru a chronfeydd strwythurol yr UE a bu'n brosiect pwysig. Mae gennym hefyd yr uwch-bartneriaeth trosglwyddo gwybodaeth, sydd hefyd yn rhaglen allweddol yng Nghymru, a bydd hynny'n helpu i ddatblygu'r cysylltiadau y bu ichi awgrymu bod angen inni eu gwella.

Growing the South Wales West Economy

9. Byron Davies: *Will the Minister outline her policies for growing the South Wales West economy. OAQ(4)0107(BET)*

Edwina Hart: Mae ein polisïau ar gyfer datblygu'r economi ledled Cymru yn cynnwys cynlluniau i gryfhau'r amodau ar gyfer creu swyddi a'u cadw, a buddsoddi mewn seilwaith, sgiliau ac arloesedd.

Byron Davies: Diolch am hynny, Weinidog. Holais y Prif Weinidog ddoe am gwmni hamdden mawr o America sy'n awyddus i gynorthwyo â phartneriaeth i weithredu prosiect gwerth miliynau o bunnoedd yng nghyrchfan golff a hamdden y Royal Fern ym Mhenllergaer. Honnodd nad oedd yn deall y broblem, ond gwn fod eich adran wedi bod yng nghanol problemau â'r datblygiad hwn. A wnewch chi amlinellu beth sy'n dal y datblygiad hwn yn ôl a pham y mae eich Llywodraeth fel pe bai'n amharod i weithio gyda'r sector preifat i ddatblygu swyddi cynaliadwy hirdymor, o ystyried bod y prosiect hwn yn cynnig y posibilrwydd o greu 300 o swyddi a 50 o brentisiaethau?

Edwina Hart: Gallaf ddweud un peth wrthyf: mae fy adran bob amser yn ymgysylltu â'r sector preifat ac eraill ar unrhyw beth sy'n cynnwys creu swyddi hirdymor a thwf cynaliadwy yn yr economi. Rwyf yn gwybod am y prosiect hwn, ac af ati i weld a yw fy swyddogion yn ymdrin ag unrhyw problemau yn gysylltiedig ag ef ar hyn o bryd.

David Rees: Yn ddiweddar bu'r grŵp trawsbleidiol ar reilffyrdd yn trafod materion sy'n ymwneud â thrydaneiddio rheilffyrdd Cymoedd y de a chyflwynodd yr achos i San Steffan, ond mae angen hefyd inni edrych ar gludo nwyddau oherwydd byddwn yn aml yn anghofio am gludo nwyddau wrth ystyried

West is not an enterprise zone area, we need to develop our freight and transportation links. Will you work with your Cabinet colleague, the Minister with responsibility for transport, to take that message and press for the electrification of the line to Swansea so that the freight side of transport can also be at the fore?

Edwina Hart: Yes. The Minister with responsibility for transport and I have already been having discussions about freight issues.

Bethan Jenkins: A allwch danlinellu pa waith y mae eich adran wedi'i wneud i gefnogi canolfan *incubator* i fusnesau ar safle ym Mhencoed, sef safle Sony, gan nad yw Gorllewin De Cymru yn rhan o'r parthau menter?

Edwina Hart: I find this obsession with whether you have or do not have an enterprise zone to be quite amazing, to be frank with you. You can only have so many enterprise zones across Wales. We have decided on the location of the current ones. I have indicated that there might be two future zones. I am grateful for the Chancellor's announcement today on the details around Deeside and enhanced capital allowances. We are working on these issues; I am aware of the issues around Sony. I have visited the site and I know that there are companies that are interested in it. We work closely with everyone to ensure that business comes to Wales.

Gwerthu Adnoddau Technium

10. Aled Roberts: *Pa drafodaethau y mae'r Gweinidog wedi'u cael ynghylch gwerthu adnoddau technium yng Ngogledd Cymru. OAQ(4)0115(BET)*

Edwina Hart: I have agreed, in principle, to offer to sell Technium OpTIC to Glyndŵr University and the former Technium CAST to Bangor University.

Aled Roberts: I have no follow-up question.

cludo pobl. Gan nad yw Gorllewin De Cymru yn ardal fenter, mae angen inni ddatblygu ein cysylltiadau cludo nwyddau a thrafnidiaeth. A wnewch chi weithio gyda'ch cydweithiwr yn y Cabinet, sef y Gweinidog sy'n gyfrifol am drafnidiaeth, i gyfleu'r neges honno a phwyso am drydaneiddio'r rheilffordd i Abertawe fel y gall yr elfen cludo nwyddau gael sylw hefyd?

Edwina Hart: Gwnaf. Mae'r Gweinidog sy'n gyfrifol am drafnidiaeth a minnau eisoes wedi bod yn cael trafodaethau am faterion sy'n gysylltiedig â chludo nwyddau.

Bethan Jenkins: Can you highlight the work that your department has undertaken to support a business incubator centre on a site a Pencoed—the Sony site—as South Wales West is not part of the enterprise zones?

Edwina Hart: A dweud y gwir, rwyf yn rhyfeddu at yr obsesiwn hwn ynghylch p'un a oes gennych ardal fenter ai peidio. Dim ond hyn o ardaloedd menter y gallwch eu cael ledled Cymru. Rydym wedi penderfynu ar leoliad y rhai presennol. Rwyf wedi nodi y gallai fod dwy ardal arall yn y dyfodol. Rwyf yn ddiolchgar am gyhoeddiad y Canghellor heddiw ynghylch y manylion ar gyfer Glannau Dyfrdwy a lwfansau cyfalaf uwch. Rydym yn gweithio ar y materion hyn; rwyf yn ymwybodol o'r materion sy'n ymwneud â Sony. Rwyf wedi ymweld â'r safle a gwn fod yna gwmnïau sydd â diddordeb ynddo. Rydym yn gweithio'n agos gyda phawb i sicrhau bod busnes yn dod i Gymru.

Selling Technium Resources

10. Aled Roberts: *What discussions has the Minister had regarding selling technium resources in North Wales. OAQ(4)0115(BET)*

Edwina Hart: Rwyf wedi cytuno, mewn egwyddor, i gynnig gwerthu Technium OpTIC i Brifysgol Glyndŵr a'r Technium CAST gynt i Brifysgol Bangor.

Aled Roberts: Nid oes gennyf gwestiwn dilynol.

Antoinette Sandbach: Will you welcome the achievement of Glyndŵr OpTIC in signing its memorandum of understanding with Bauman Moscow State Technical University and Russia's leading manufacturer of optical glass, the Lytkarino optical glass factory? Do you agree that this is an excellent example of best practice for universities in partnership with high-tech manufacturers? Does your Government reflect on the fact that while the visiting Russian delegation was well received by the UK Government in Westminster, your Government gave no comparable assistance in Wales?

Edwina Hart: I welcome all the work done by Glyndŵr University in this area and, as a Government, we welcome all such initiatives and always commend higher education for its links with industry.

Ieuan Wyn Jones: Diolch i'r Gweinidog am ei ateb blaenorol i Aled Roberts. Yr unig drefniant synhwyrol byddai trosglwyddo'r cyfrifoldeb am CAST i Brifysgol Bangor. A wnaiff y Gweinidog roi arweiniad ar hyn a sicrhau bod y trosglwyddiad hwnnw yn digwydd ar delerau rhesymol y gall y brifysgol eu hysgwyo? Rwy'n deall bod y disgwyliadau o ran pris yr adeilad yn llawer rhy uchel ar hyn o bryd.

Edwina Hart: I will look into those issues. I am yet to have a full submission on that particular matter, but I will certainly take the Member's views into account.

Ardal Fusnes Canol Caerdydd

11. Mark Drakeford: *A wnaiff y Gweinidog ddatganiad am ddyfodol Ardal Fusnes Canol Caerdydd. OAQ(4)0111(BET)*

Edwina Hart: We are working closely with Cardiff City Council to help to deliver a new central business district, recognised as one of Europe's leading locations for business. At the centre of this vision will be the establishment of an internationally competitive destination for the financial and professional services sector.

Antoinette Sandbach: A wnewch chi groesawu cyflawniad OpTIC Glyndŵr wrth lofnodi ei femorandwm dealltwriaeth â Phrifysgol Dechnegol Wladol Bauman Moscow a phrif wneuthurwr gwydr optegol Rwsia, sef ffatri gwydr optegol Lytkarino? A ydych yn cytuno bod hon yn enghraifft ardderchog o arfer gorau ar gyfer prifysgolion mewn partneriaeth â gwneuthurwyr uwch-dechnoleg? A yw eich Llywodraeth yn myfyrio ynghylch y ffaith bod Llywodraeth y DU yn San Steffan wedi rhoi croeso da i'r ddirprwyaeth a ddaeth ar ymweliad o Rwsia, ond nad oedd eich Llywodraeth chi wedi rhoi unrhyw gymorth tebyg yng Nghymru?

Edwina Hart: Rwyf yn croesawu'r holl waith a wnaed gan Brifysgol Glyndŵr yn y maes hwn ac, fel Llywodraeth, rydym yn croesawu pob menter o'r fath a byddwn bob amser yn canmol addysg uwch am ei chysylltiadau â diwydiant.

Ieuan Wyn Jones: I thank the Minister for her response to Aled Roberts. The only sensible arrangement would be to transfer responsibility for CAST to Bangor University. Will the Minister show leadership on this and ensure that that transfer takes place on reasonable terms that the university can bear? I understand that the expectations in terms of the price of the building are much too high at present.

Edwina Hart: Byddaf yn edrych yn fanwl ar y materion hynny. Nid wyf eto wedi cael cyflwyniad llawn ar y mater penodol hwn, ond byddaf yn sicr yn ystyried barn yr Aelod.

Cardiff Central Business District

11. Mark Drakeford: *Will the Minister make a statement on the future of the Cardiff Central Business District. OAQ(4)0111(BET)*

Edwina Hart: Rydym yn gweithio'n agos gyda Chyngor Dinas Caerdydd i helpu i sicrhau ardal fusnes ganolog newydd, a gaiff ei chydabod yn un o leoliadau mwyaf blaenllaw Ewrop ar gyfer busnes. Yng nghanol y weledigaeth hon bydd sefydlu cyrchfan sy'n gystadleuol o safbwynt rhyngwladol ar gyfer y sector gwasanaethau ariannol a phroffesiynol.

Mark Drakeford: A figure of 70% of all train journeys within and to Wales end at Cardiff Central railway station. When visitors arrive, they emerge to a scene of dereliction, which is the legacy of eight years of Liberal Democrat control of Cardiff City Council. [ASSEMBLY MEMBERS: 'Oh.'] Do you agree that any chance of making the most of the opportunities that the Welsh Labour Government is providing, through the creation of a central business district, relies upon a far better first impression of our city and country than has been possible under its control?

Edwina Hart: Good transport links and the appearance of an area are important in relation to the enterprise zones. My colleague the Minister with responsibility for transport and I are always discussing issues regarding transport and links to the enterprise zones. I am considering publicity for the enterprise zones to try to attract people to Wales. A beautiful location that looked lovely would certainly induce more businesses to come.

Andrew R.T. Davies: There will not be many times when Mark Drakeford and I will be on the same battlements, but the condition of Cardiff Central station is appalling. However, Minister, I would like to raise the issue of the green investment bank with you. Sadly, the Welsh Government's bid, which was rejected, did not even reach the final selection round. Attracting businesses to the central business district will rely on a co-ordinated approach, and an approach that reaches across the globe to attract those corporate headquarters, if we are to have a vibrant central business district. What lessons have been learned by the Welsh Government from its failure to secure the green investment bank?

Edwina Hart: It was not only the Welsh Government, but several regions of the UK that failed. If you look at some of the comments made by Members of Parliament in those areas, they are equally agitated about the decision to give it to Scotland. In political terms, that came as no surprise. It seems to be a stuff-their-mouths-with-gold scenario on

Mark Drakeford: Mae ffigur o 70% o'r holl deithiau trên yng Nghymru ac i mewn i Gymru yn gorffen yng ngorsaf reilffordd Caerdydd Canolog. Y peth cyntaf y bydd ymwelwyr yn ei weld wrth gyrraedd yw rhan o'r ddinas sydd wedi'i hesgeuluso, sef etifeddiaeth wyth mlynedd o reolaeth y Democratiaid Rhyddfrydol ar Gyngor Dinas Caerdydd. [AELODAU'R CYNULLIAD: 'O.'] A ydych yn cytuno bod unrhyw obaith o wneud y mwyaf o'r cyfleoedd y mae'r Llywodraeth Lafur yng Nghymru yn eu darparu, trwy greu ardal fusnes ganolog, yn dibynnu ar greu argraff gyntaf well o lawer o'n dinas a'n gwlad nag a fu'n bosibl dan ei reolaeth?

Edwina Hart: Mae cysylltiadau trafndiaeth da a golwg ardal yn bwysig yng nghyswllt yr ardaloedd menter. Mae fy nghydweithiwr, y Gweinidog sy'n gyfrifol am drafndiaeth a minnau bob amser yn trafod materion sy'n ymwneud â thrafndiaeth a chysylltiadau â'r ardaloedd menter. Rwyf yn ystyried cyhoeddusrwydd i'r ardaloedd menter i geisio denu pobl i Gymru. Byddai lleoliad hardd a oedd yn edrych yn hyfryd yn sicr yn cymell mwy o fusnesau i ddod yma.

Andrew R. T. Davies: Prin fydd yr adegau pan fydd Mark Drakeford a minnau yn cytuno â'n gilydd mewn dadl, ond mae cyflwr gorsaf Caerdydd Canolog yn warthus. Fodd bynnag, Weinidog, hoffwn godi mater y banc buddsoddi gwyrdd gyda chi. Yn anffodus, gwrthodwyd cais Llywodraeth Cymru, ac ni lwyddodd i gyrraedd rownd derfynol y broses ddethol hyd yn oed. Bydd denu busnesau i'r ardal fusnes ganolog yn dibynnu ar ddull gweithredu cydlynol, a dull sy'n ymestyn ar draws y byd i ddenu'r pencadlysoedd corfforaethol hynny, os ydym am gael ardal fusnes ganolog fywiog. Pa wersi y mae Llywodraeth Cymru wedi eu dysgu o'i methiant i sicrhau'r banc buddsoddi gwyrdd?

Edwina Hart: Nid Llywodraeth Cymru yn unig a fethodd, methodd sawl rhanbarth o'r DU hefyd. Os edrychwch ar rai o'r sylwadau a wnaed gan Aelodau Seneddol yn yr ardaloedd hynny, maent wedi eu corddi lawn cymaint am y penderfyniad i'w roi i'r Alban. Mewn termau gwleidyddol, nid oedd hynny'n syndod. Yng nghyswllt y materion hyn mae'n

some of these issues.

I have asked my panel, chaired by Chris Nott, to look at whether there are any lessons to be learned from the way in which we approached that, because I take on board the point that you made.

Eluned Parrott: Do you agree that the development of a modern and professional-looking transport hub at the heart of Cardiff city centre, adjacent to the railway station, as planned for by Cardiff City Council, will be a major boost to the central business district?

Edwina Hart: I am sure that anything that enhances the central business district will be helpful. These matters are matters for the local authority.

Jenny Rathbone: Earlier today, I spoke to a Cardiff bus driver who was visiting the Senedd, and he described Cardiff council's approach to the bus station as a complete shambles. We have been waiting for four years since it knocked down the previous bus station, and there are no plans to rebuild it at the moment. There have been several attempts at plans. Is there anything that the Government can do to kick-start Cardiff council into rebuilding the bus station that all its citizens are so urgently demanding?

Edwina Hart: Cardiff City Council will be working with the enterprise zone boards to identify how to deal with transport issues and so on, and I will raise this matter with Chris Nott, the interim chair.

Sgiliau Entrepreneuriaidd

13. Sandy Mewies: *A wnaiff y Gweinidog ddatganiad am strategaeth Llywodraeth Cymru i feithrin sgiliau entrepreneuriaidd pobl ifanc yng Nghymru. OAQ(4)0105(BET)*

Edwina Hart: Yes. The youth entrepreneurship action plan, launched in November 2010, includes specific actions that are designed to provide young people with entrepreneurial learning opportunities.

ymddangos mai'r hyn y ceisir ei wneud yw prynu ffafr.

Rwyf wedi gofyn i'm panel, a gadeirir gan Chris Nott, i edrych ar p'un a oes unrhyw wersi i'w dysgu o'r ffordd yr aethom ati i ymdrin â hynny, oherwydd rwyf yn derbyn y pwynt a wnaethoch.

Eluned Parrott: A ydych yn cytuno y bydd y broses o ddatblygu canolfan drafnidiaeth fodern a phroffesiynol yng nghanol dinas Caerdydd, ger yr orsaf reilffordd, fel y cynlluniwyd ar ei chyfer gan Gyngor Dinas Caerdydd, yn hwb mawr i'r ardal fusnes ganolog?

Edwina Hart: Rwyf yn siŵr y bydd unrhyw beth sy'n gwella'r ardal fusnes ganolog yn ddefnyddiol. Materion i'r awdurdod lleol yw'r rhain.

Jenny Rathbone: Yn gynharach heddiw, bŵm yn siarad â dyn sy'n gyrru bysiau yng Nghaerdydd a oedd yn ymweld â'r Senedd, ac roedd yn disgrifio dull gweithredu cyngor Caerdydd o ran yr orsaf fysiau fel traed moch llwyr. Rydym wedi bod yn aros am bedair blynedd ers iddo ddymchwel yr orsaf fysiau flaenorol, ac nid oes unrhyw gynlluniau i'w hailadeiladu ar hyn o bryd. Bu sawl ymgais i baratoi cynlluniau. A oes unrhyw beth y gall y Llywodraeth ei wneud i ysgogi cyngor Caerdydd i ailadeiladu'r orsaf fysiau y mae pob un o'i ddinasyddion yn galw mor daer amdani?

Edwina Hart: Bydd Cyngor Dinas Caerdydd yn gweithio gyda byrddau'r ardal fenter i nodi sut i ymdrin â materion trafndiaeth ac ati, a byddaf yn codi'r mater hwn gyda Chris Nott, y cadeirydd dros dro.

Entrepreneurial Skills

13. Sandy Mewies: *Will the Minister make a statement on Welsh Government strategy to develop the entrepreneurial skills of young people in Wales. OAQ(4)0105(BET)*

Edwina Hart: Gwnaf. Mae'r cynllun gweithredu entrepreneuriaeth ieuencid, a lansiwyd ym mis Tachwedd 2010, yn cynnwys camau penodol y bwriedir iddynt ddarparu cyfleoedd dysgu entrepreneuriaidd i

On 29 February, an update was provided on progress to date.

Sandy Mewies: Young people are full of new and exciting ideas, but often need support to develop them. In Flintshire, education and business work together through links between Deeside College and industries such as Airbus and Toyota. Recently, you announced the development of an advanced manufacturing university enterprise network, which is being explored to further develop such links. What progress is being made to help those young people who are unemployed or economically inactive to become self-employed and to start their own businesses?

Edwina Hart: We are looking at all issues in relation to existing funding for young people who are at risk of not being engaged. This is one of the key issues that we should look at in terms of my portfolio and the education and training portfolios as well. Jobs in the economy are essential, so we have to look at traineeships for 16 to 18-year-olds and steps to employments for adults aged 18 and over. We will continue to work in those areas.

Mohammad Asghar: Minister, the Alacrity Foundation, which is based in Newport, has been established by Sir Terry Matthews to assist young, promising engineers and business graduates to build successful technology companies. This is done by providing practical and experience-based business training, together with the knowledge, guidance and support needed to enable trainees to compete at an international level. Will the Minister join me in welcoming this initiative and consider ways of expanding this concept to other sectors of the Welsh economy?

Edwina Hart: Yes, I will of course agree with you that this is an excellent initiative and I congratulate everyone who is involved.

bobl ifanc. Ar 29 Chwefror, cyflwynwyd y wybodaeth ddiweddaraf am gynnydd hyd yn hyn.

Sandy Mewies: Mae gan bobl ifanc ddigonedd o syniadau newydd a chyffrous, ond yn aml mae angen cymorth arnynt i'w datblygu. Yn Sir y Fflint, mae byd addysg a byd busnes yn gweithio gyda'i gilydd drwy gysylltiadau rhwng Coleg Glannau Dyfrdwy a diwydiannau megis Airbus a Toyota. Yn ddiweddar, bu ichi gyhoeddi y byddai rhwydwaith menter prifysgolion ym maes gweithgynhyrchu uwch yn cael ei ddatblygu, a gaiff ei archwilio i ddatblygu cysylltiadau o'r fath ymhellach. Pa gynnydd sy'n cael ei wneud i helpu'r bobl ifanc hynny sy'n ddi-waith neu sy'n anweithgar yn economaidd i fod yn hunangyflogedig a dechrau eu busnes eu hunain?

Edwina Hart: Rydym wrthi'n edrych ar yr holl faterion sy'n ymwneud â'r cyllid sydd eisoes ar gael i bobl ifanc sydd mewn perygl o gael eu heithrio. Mae hynny'n un o'r prif faterion y dylem edrych arno o safbwynt fy mhorthfolio i, a'r portffolios addysg a hyfforddiant hefyd. Mae swyddi yn yr economi'n hanfodol, felly rhaid inni edrych ar hyfforddeiaethau ar gyfer pobl ifanc rhwng 16 a 18 oed, a'r camau i gyflogaeth ar gyfer oedolion 18 oed a hŷn. Byddwn yn parhau i weithio yn y meysydd hynny.

Mohammad Asghar: Weinidog, cafodd Sefydliad Alacrity yng Nghasnewydd ei sefydlu gan Syr Terry Matthews i gynorthwyo peirianwyr ifanc addawol a graddedigion ym maes busnes i greu cwmnïau technoleg llwyddiannus. Gwneir hynny drwy ddarparu hyfforddiant busnes ymarferol sy'n seiliedig ar brofiad iddynt, a darparu'r wybodaeth, yr arweiniad a'r cymorth y mae eu hangen i alluogi hyfforddeion i gystadlu ar lefel ryngwladol. A wnaiff y Gweinidog ymuno â mi i groesawu'r fenter hon ac ystyried ffyrdd o ehangu'r cysyniad hwn i sectorau eraill o'r economi yng Nghymru?

Edwina Hart: Wrth gwrs y cytunaf â chi fod hon yn fenter ardderchog, a hoffwn longyfarch pawb sy'n cymryd rhan ynddi.

Datganiad gan y Llywydd
Statement by the Presiding Officer

The Presiding Officer: Before we move to the next item, it is my pleasure to announce the results of the legislative ballot held today. I am pleased to announce that Mick Antoniw may seek the Assembly's agreement to introduce a Member-proposed Bill on asbestos and the recovery of medical costs. I offer him my congratulations. [*Applause.*] I would not encourage him too much. [*Laughter.*]

Y Llywydd: Cyn symud i'r eitem nesaf, mae'n bleser gennyf gyhoeddi canlyniadau'r balot deddfwriaethol a gynhaliwyd heddiw. Mae'n bleser gennyf gyhoeddi y caiff Mick Antoniw geisio cytundeb y Cynulliad i gyflwyno Bil Arfaethedig Aelod ar asbestos ac adennill costau meddygol. Hoffwn ei longyfarch. [*Cymeradwyaeth.*] Ni fyddwn yn ei annog ormod. [*Chwerthin.*]

Cynnig i Gymeradwyo Protocol ynghylch Newidiadau i'r Cynnig Cyllidebol
Motion to Endorse a Protocol on Changes to the Budget Motion

Cynnig NDM4948 Jocelyn Davies

Motion NDM4948 Jocelyn Davies

Cynnig bod Cynulliad Cenedlaethol Cymru:

To propose that the National Assembly for Wales:

Yn cymeradwyo'r Protocol ynghylch Newidiadau i Gynnig y Gyllideb, a gytunwyd rhwng Llywodraeth Cymru a'r Pwyllgor sy'n gyfrifol am y swyddogaethau a nodir yn Rheol Sefydlog 19.

Endorses the Protocol on Changes to the Budget Motion, as agreed between the Welsh Government and the Committee with responsibility for the functions specified in Standing Order 19.

Jocelyn Davies: I move the motion.

Jocelyn Davies: Cynigiau y cynnig.

Members will recall that, in moving the 2012-13 budget last November, the Welsh Government made changes to the annual budget motion to enable it to exceed individual ambit limits, as long as the overall budget total was not breached. The Finance Committee, on whose behalf I am speaking today, supported that, but expressed some concern that this could potentially remove the need for in-year supplementary budgets. Members will be aware that supplementary budgets are the mechanism by which the Finance Committee monitors the in-year financial movements of the Welsh Government. All Members will appreciate that this is vital.

Bydd yr Aelodau yn cofio bod Llywodraeth Cymru, wrth gynnig cyllideb 2012-13 fis Tachwedd diwethaf, wedi gwneud newidiadau i'r cynnig cyllidebol blynyddol i'w galluogi i dorri terfynau cwmpasoedd unigol, ar yr amod nad oedd cyfanswm y gyllideb gyfan yn cael ei dorri. Roedd y Pwyllgor Cyllid, yr wyf yn siarad ar ei ran heddiw, yn cefnogi hynny, ond mynegodd rywfaint o bryder y gallai hynny, o bosibl, ddileu'r angen am gyllidebau atodol yn ystod y flwyddyn. Bydd yr Aelodau yn ymwybodol mai cyllidebau atodol yw'r arf a ddefnyddir gan y Pwyllgor Cyllid i fonitro symudiadau ariannol Llywodraeth Cymru yn ystod y flwyddyn. Bydd pob Aelod yn sylweddoli bod hyn yn hanfodol.

To resolve these concerns, the Minister for Finance agreed with us that a written protocol should be developed with the aim of ensuring the transparent provision of information about the Government's in-year financial management. The committee and the

I ddatrys y pryderon hyn, cytunodd y Gweinidog Cyllid â ni y dylid datblygu protocol ysgrifenedig gyda'r nod o sicrhau bod gwybodaeth yn cael ei darparu mewn modd tryloyw am reolaeth ariannol y Llywodraeth yn ystod y flwyddyn. Mae'r

Government have agreed the text of a protocol, which has been laid before the Assembly for its endorsement. The protocol makes arrangements for the transparency of in-year financial movements, budget documentation, budget level details, end-of-year reporting arrangements, and impact on directly funded bodies, including the Assembly Commission. I am confident that these provisions will enable at least the same level of scrutiny that we have previously achieved. The protocol also notes the Welsh Government's commitment to further discussions with the committee on wider issues around transparency in presenting its budget for scrutiny.

Finally, I would like to thank the Welsh Government for its open and transparent approach to developing this protocol, and I ask Members to support the motion.

Mike Hedges: I join Jocelyn Davies in supporting this protocol. There is always a balance to be struck between the powers of the Executive and its responsibilities and the powers and responsibilities of the Assembly. I believe that this protocol strikes that balance. It often amazes me that the powers that are in the hands of council finance cabinet members are not available to the Minister for Finance at the Assembly.

The proposals to amend the Welsh Government's budget motion by moving to a single expenditure limit for the Welsh Government, rather than individual budget controls for each main expenditure group, is a sensible one. It does not give the Government more money to spend; it just gives it more control over how that money is spent.

3.00 p.m.

The revision of the budget motion means that, in future, proposals for changes in-year will be required only when the Welsh Government allocates resources from reserves or if additional resources are made available by the UK Government. However, the Welsh Government has given a

pwylgor a'r Llywodraeth wedi cytuno ar destun y protocol, sydd wedi ei osod gerbron y Cynulliad i'w gymeradwyo. Mae'r protocol yn gwneud trefniadau ar gyfer tryloywder ynghylch symudiadau ariannol yn ystod y flwyddyn, dogfennau'r gyllideb, manylion am lefel y gyllideb, trefniadau adrodd ar ddiwedd y flwyddyn, ac effaith ar gyrff a ariennir yn uniongyrchol, gan gynnwys Comisiwn y Cynulliad. Rwyf yn hyderus y bydd y darpariaethau hyn yn ein galluogi i ymgymryd â'r un lefel o waith craffu, o leiaf, â'r hyn yr ydym wedi'i gyflawni yn y gorffennol. Mae'r protocol hefyd yn nodi ymrwymiad Llywodraeth Cymru i gael trafodaethau pellach â'r pwylgor ynghylch materion ehangach sy'n ymwneud â thryloywder wrth gyflwyno ei chyllideb inni graffu arni.

Yn olaf, hoffwn ddiolch i Lywodraeth Cymru am fod yn agored ac yn dryloyw wrth ddatblygu'r protocol hwn, a gofynnaf i'r Aelodau gefnogi'r cynnig.

Mike Hedges: Ymunaf â Jocelyn Davies i gefnogi'r protocol hwn. Rhaid ceisio cydbwysedd bob amser rhwng pwerau'r Weithrediaeth a'i chyfrifoldebau a phwerau a chyfrifoldebau'r Cynulliad. Credaf fod y protocol hwn yn sicrhau'r cydbwysedd hwnnw. Mae'n fy rhyfeddu yn aml nad oes gan Weinidog Cyllid y Cynulliad yr un pwerau ag sydd gan aelodau cabinet cynghorau sy'n gyfrifol am gyllid.

Mae'r cynigion i ddiwygio cynnig cyllidebol Llywodraeth Cymru drwy symud i un terfyn gwariant ar gyfer Llywodraeth Cymru, yn hytrach na chael mesurau rheoli cyllideb unigol ar gyfer pob prif grŵp gwariant, yn synhwyrol. Nid yw'n rhoi mwy o arian i'r Llywodraeth ei wario; y cyfan a wna yw rhoi mwy o reolaeth iddi dros y modd y caiff yr arian ei wario.

Mae diwygio'r cynnig cyllidebol yn golygu, yn y dyfodol, na fydd angen cynigion ar gyfer newidiadau yn ystod y flwyddyn oni bai bod Llywodraeth Cymru yn dyrannu adnoddau o'r cronfeydd wrth gefn neu os caiff adnoddau ychwanegol eu darparu gan Lywodraeth y DU. Fodd bynnag, mae

commitment to provide the Finance Committee with at least the same level of information about budgets, and the same frequency of supplementary budgets, as previously provided. In practice, it means that the Welsh Government will continue to lay two supplementary budgets. In line with the Welsh Government's commitment to working openly and transparently, it will provide a written report to the Finance Committee on final outturn. This report will include a comparison with the spending plans set out in the last supplementary budget of the year and an explanation of significant variations. This will allow the Finance Committee to continue to monitor the Government's expenditure, while allowing the Minister for Finance to do what the Minister for Finance ought to be doing, namely managing the finances of the Assembly in the best way possible and for the benefit of the people of Wales. This is a win-win situation, and I commend the protocol to the Chamber.

Paul Davies: I will keep my remarks on the motion, of which the Welsh Conservatives are supportive, relatively brief. Members have now had the chance to read the document, which outlines the protocol agreed between the Welsh Government and the Finance Committee, which covers some of the specific principles underpinning the budget process. The Minister has advocated to the Finance Committee that this proposal will allow the Welsh Government increased flexibility to maximise the Welsh Government's spend in line with its priorities. Although we disagree on how the Welsh Government has chosen to spend its finances, any proposal to increase flexibility is, of course, welcome. Ultimately, this change will continue to provide transparency and accountability. For that reason, it is completely logical that the Welsh Government takes this step.

The Minister has advised us that the Welsh Government will continue to provide at least the same level of information contained in the budget documentation accompanying each supplementary budget as previously provided, including an explanation of any significant budget transfers. The Welsh Government has also said that it will provide

Llywodraeth Cymru wedi ymrwymo i roi o leiaf yr un lefel o wybodaeth i'r Pwyllgor Cyllid am gyllidebau, a chael cyllidebau atodol yr un mor aml, ag a gafwyd yn y gorffennol. Yn ymarferol, mae'n golygu y bydd Llywodraeth Cymru yn parhau i gyflwyno dwy gyllideb atodol. Yn unol ag ymrwymiad Llywodraeth Cymru i weithio'n agored ac yn dryloyw, bydd yn darparu adroddiad ysgrifenedig i'r Pwyllgor Cyllid ar alldro terfynol. Bydd yr adroddiad hwn yn cynnwys cymhariaeth â'r cynlluniau gwariant a nodwyd yng nghyllideb atodol olaf y flwyddyn ac esboniad ynghylch amrywiadau sylweddol. Bydd hynny'n caniatáu i'r Pwyllgor Cyllid barhau i fonitro gwariant y Llywodraeth, ac ar yr un pryd yn caniatáu i'r Gweinidog Cyllid wneud yr hyn y dylai Gweinidog Cyllid fod yn ei wneud, sef rheoli cyllid y Cynulliad yn y ffordd orau posibl ac er budd pobl Cymru. Mae hon yn sefyllfa lle y mae pawb ar eu hennill, a chymeradwyaf y protocol i'r Siambr.

Paul Davies: Cadwaf fy sylwadau ar y cynnig, y mae'r Ceidwadwyr Cymreig yn ei gefnogi, yn gymharol fyr. Mae'r Aelodau bellach wedi cael cyfle i ddarllen y ddogfen, sy'n amlinellu'r protocol a gytunwyd rhwng Llywodraeth Cymru a'r Pwyllgor Cyllid, sy'n ymdrin â rhai o'r egwyddorion penodol sy'n sail i broses y gyllideb. Mae'r Gweinidog wedi dadlau gerbron y Pwyllgor Cyllid y bydd y cynnig hwn yn rhoi mwy o hyblygrwydd i Lywodraeth Cymru wneud y gorau o wariant Llywodraeth Cymru yn unol â'i blaenoriaethau. Er ein bod yn anghytuno â'r modd y mae Llywodraeth Cymru wedi dewis gwario ei chyllid, mae unrhyw gynnig i gynyddu hyblygrwydd i'w groesawu wrth gwrs. Yn y pen draw, bydd y newid hwn yn parhau i ddarparu tryloywder ac atebolrwydd. Dyna pam y mae'n gwbl resymegol i Lywodraeth Cymru gymryd y cam hwn.

Mae'r Gweinidog wedi dweud wrthym y bydd Llywodraeth Cymru yn parhau i ddarparu o leiaf yr un lefel o wybodaeth yn y dogfennau sy'n cyd-fynd â phob cyllideb atodol ag a ddarparwyd yn y gorffennol, gan gynnwys esboniad ynghylch unrhyw drosgrwyddiadau sylweddol yn y gyllideb. Mae Llywodraeth Cymru hefyd wedi dweud

a written report to the committee on final outturn. I understand that this report will include a comparison with the spending plans set out in the last supplementary budget of the year and an explanation of significant variations. Therefore, I support the remarks of the Chair of the Finance Committee and add the support of the Welsh Conservatives to the motion.

The Minister for Finance and Leader of the House (Jane Hutt): Last September, I gave evidence to the Finance Committee on the Government's proposal to make a small but important change to the Welsh Government's budget motion. As the Finance Committee Chair has set out, the proposed change was to move to a single expenditure limit for the Welsh Government rather than the individual budget control totals for each main expenditure group. With reducing budgets and limitations on the carrying forward of underspend under the new budget exchange system, it is more important than ever that we maximise the effective spend of public resources. In practice, as Mike Hedges and Paul Davies have helpfully recognised this afternoon, the change increases our flexibility to manage resources more effectively, reduces our risk of breaching the legally binding ambit limit, increases our flexibility to move resources between departmental budgets and, importantly, enables us to align funding with our priorities, particularly towards the end of the financial year, as I hope we saw and you recognised with the supplementary budget.

When I gave evidence to the committee, I made it clear that the change should not circumvent the established budget process. The Assembly's scrutiny of our budget plans and changes to those plans are crucial elements of our democratic accountability. I was very clear that I remain committed to continuing the current cycle of supplementary budgets and to providing the same level of information. Again, I give my commitment in this debate to doing that. I said that I would be happy to codify these commitments in a written protocol, and this was the basis of the committee's broad agreement to the proposed change. We have

y bydd yn rhoi adroddiad ysgrifenedig i'r pwyllgor ar alldro terfynol. Deallaf y bydd yr adroddiad hwn yn cynnwys cymhariaeth â'r cynlluniau gwariant a nodir yng nghyllideb atodol olaf y flwyddyn ac esboniad ynghylch amrywiadau sylweddol. Felly, rwyf yn cefnogi sylwadau Cadeirydd y Pwyllgor Cyllid ac yn ychwanegu cefnogaeth y Ceidwadwyr Cymreig i'r cynnig.

Y Gweinidog Cyllid ac Arweinydd y Tŷ (Jane Hutt): Fis Medi diwethaf, rhoddais dystiolaeth i'r Pwyllgor Cyllid ynghylch cynnig y Llywodraeth i wneud newid bach ond pwysig i gynnig cyllidebol Llywodraeth Cymru. Fel y mae Cadeirydd y Pwyllgor Cyllid wedi nodi, y newid arfaethedig oedd symud i derfyn gwariant unigol ar gyfer Llywodraeth Cymru yn hytrach na'r mesurau rheoli cyllideb unigol ar gyfer pob prif grŵp gwariant. Gyda chyllidebau sy'n lleihau a chyfyngiadau ar ddwyn tanwariant ymlaen dan y system cyfnewid cyllidebau newydd, mae'n bwysicach nag erioed inni wneud cymaint ag sy'n bosibl i wario adnoddau cyhoeddus yn effeithiol. Yn ymarferol, fel y mae Mike Hedges a Paul Davies wedi bod yn ddigon caredig i gydnabod y prynhawn yma, mae'r newid yn rhoi mwy o hyblygrwydd inni reoli adnoddau yn fwy effeithiol, mae'n lleihau'r risg y byddwn yn torri'r terfyn cwmpas sy'n ein rhwymo mewn cyfraith, mae'n rhoi mwy o hyblygrwydd inni symud adnoddau rhwng cyllidebau adrannol ac, yn bwysig, mae'n ein galluogi i alinio cyllid â'n blaenoriaethau, yn enwedig tua diwedd y flwyddyn ariannol, fel yr wyf yn gobeithio y bu inni weld ac y bu ichi gydnabod yn y gyllideb atodol.

Wrth roi tystiolaeth i'r pwyllgor, eglurais na ddylai'r newid olygu osgoi'r broses sydd wedi'i sefydlu ar gyfer y gyllideb. Mae gwaith craffu'r Cynulliad yng nghyswllt ein cynlluniau ar gyfer y gyllideb a newidiadau i'r cynlluniau hynny yn elfennau hanfodol o'n hatebolrwydd democrataidd. Roeddwn yn bendant iawn fy mod wedi ymrwymo o hyd i barhau â'r cylch cyfredol o gyllidebau atodol ac i ddarparu'r un lefel o wybodaeth. Unwaith eto, rwyf yn ymrwymo yn y ddadl hon i wneud hynny. Dywedais y byddwn yn barod i gyfundrefnu'r ymrwymadau hyn mewn protocol ysgrifenedig, a dyna oedd yn sail i'r ffaith bod y pwyllgor wedi cytuno'n

worked constructively since then with the Finance Committee to translate the high-level principles outlined in the Finance Committee's report on the proposal into specific details for the protocol. This work has resulted in the protocol before us today, which the Government wholeheartedly supports.

The focus of the protocol is addressing the immediate concerns raised by the Finance Committee on changes to the budget motion and their impact on the in-year budget cycle. As Members know, during the recent scrutiny of the Welsh Government's draft budget, a number of key themes around the presentation and transparency of our budgets were raised. Those were reflected in the recommendations. That is why I see the protocol as very much a first step. I assure Members of that in taking this programme of work forward. There is much to be done. I am committed to continuing discussions with the Finance Committee on the transparency and presentation of our spending plans as we move towards our budget preparations for 2013-14.

Jocelyn Davies: I thank Members for their contribution to this debate. I agree with Mike Hedges that we need a sensible balance that allows the Government to spend, but not overspend. I agree with Paul Davies that flexibility is important, but accountability is also important. We certainly needed to improve the transparency of the budget process, and a number of concerns were raised about that. Members will remember that we raised those concerns with the Minister last year. She readily admitted that there were issues regarding the presentation and the transparency of the Government's budget proposals and said that she wanted to learn from that. I thank her for her commitment today to continuing to do that.

I am pleased that the Government has responded positively to our recommendations, that it has addressed concerns around transparency and is committed to further discussions. The

fras â'r newid arfaethedig. Rydym wedi gweithio'n adeiladol gyda'r Pwyllgor Cyllid ers hynny i droi'r egwyddorion lefel uchel a amlinellir yn adroddiad y Pwyllgor Cyllid ar y protocol yn fanylion penodol ar gyfer y protocol. Mae'r gwaith hwn wedi arwain at y protocol sydd ger ein bron heddiw, y mae'r Llywodraeth yn ei gefnogi'n llwyr.

Mae'r protocol yn canolbwyntio ar fynd i'r afael â'r pryderon uniongyrchol a godwyd gan y Pwyllgor Cyllid ynghylch newidiadau i'r cynnig cyllidebol a'u heffaith ar y cylch cyllidebol yn ystod y flwyddyn. Fel y gŵyr yr Aelodau, yn ystod y gwaith o graffu ar gyllideb ddrafft Llywodraeth Cymru yn ddiweddar, codwyd nifer o themâu allweddol a oedd yn ymwneud â thryloywder ein cyllidebau a'r modd y cânt eu cyflwyno. Cafodd y pryderon hynny eu hadlewyrchu yn yr argymhellion. Dyna pam yr wyf yn ystyried y protocol yn gam cyntaf i raddau helaeth. Gallaf sicrhau'r Aelodau o hynny wrth symud y rhaglen waith hon yn ei blaen. Mae llawer i'w wneud. Rwyf yn ymrwmo i barhau i gynnal trafodaethau â'r Pwyllgor Cyllid ynghylch tryloywder ein cynlluniau gwariant a'r modd y cânt eu cyflwyno wrth inni symud tuag at ein paratodau ar gyfer cyllideb 2013-14.

Jocelyn Davies: Diolch i'r Aelodau am eu cyfraniad i'r ddadl hon. Rwyf yn cytuno â Mike Hedges bod angen cydbwysedd synhwyrol sy'n caniatáu i'r Llywodraeth wario, heb orwario. Cytunaf â Paul Davies fod hyblygrwydd yn bwysig, ond mae atebolrwydd yn bwysig hefyd. Yn sicr, mae angen inni wella tryloywder proses y gyllideb, a chodwyd nifer o bryderon ynglŷn â hynny. Bydd yr Aelodau yn cofio inni godi'r pryderon hynny gyda'r Gweinidog y llynedd. Roedd yn barod iawn i gyfaddef bod problemau â thryloywder cynigion cyllidebol y Llywodraeth a'r modd y cânt eu cyflwyno, a dywedodd ei bod yn awyddus i ddysgu o hynny. Rwyf yn diolch iddi am ei hymrwymiad heddiw i barhau i wneud hynny.

Rwyf yn falch bod y Llywodraeth wedi ymateb yn gadarnhaol i'n hargymhellion, ei bod wedi mynd i'r afael â'r pryderon ynghylch tryloywder a'i bod wedi ymrwmo i drafodaethau pellach. Mae derbyn y

acceptance of this protocol today is a good indication of the committee's intention to ensure that the scrutiny of the Government's budget is improved. So, I hope that Members will support the protocol.

The Presiding Officer: The proposal is to agree the motion. Does any Member object? There are no objections. The motion is therefore agreed in accordance with Standing Order No. 12.36.

Derbyniwyd y cynnig

protocol hwn heddiw yn arwydd da o fwriad y pwyllgor i sicrhau bod y gwaith o graffu ar gyllideb y Llywodraeth yn gwella. Felly, rwyf yn gobeithio y bydd yr Aelodau yn cefnogi'r protocol.

Y Llywydd: Y cynnig yw derbyn y cynnig. A oes unrhyw Aelod yn gwrthwynebu? Nid oes unrhyw wrthwynebiadau. Mae'r cynnig, felly, wedi'i dderbyn, yn unol â Rheol Sefydlog Rhif 12.36.

Motion agreed.

**Cynnig i Ddirymu Gorchymyn Awdurdodau Lleol Ynys Môn (Newid Blynnyddoedd Etholiadau Cyffredin) 2012
Motion to Annul the Isle of Anglesey Local Authorities (Change to the Years of Ordinary Elections) Order 2012**

Cynnig NDM4940 Peter Black, Aled Roberts   *Motion NDM4940 Peter Black, Aled Roberts*

Cynnig bod Cynulliad Cenedlaethol Cymru, yn unol â Rheol Sefydlog 27.2:   *To propose that the National Assembly for Wales in accordance with Standing Order 27.2:*

Yn cytuno bod Gorchymyn Awdurdodau Lleol Ynys Môn (Newid Blynnyddoedd Etholiadau Cyffredin) 2012, a osodwyd gerbron y Cynulliad ar 6 Mawrth 2012, yn cael ei ddirymu.   *Agrees that the Isle of Anglesey Local Authorities (Change to the Years of Ordinary Elections) Order 2012, laid before the Assembly on 6 March 2012, be annulled.*

Aled Roberts: I move the motion in my name and the name of Peter Black.

Aled Roberts: Cynigiau y cynnig yn fy enw i ac yn enw Peter Black.

In moving formally this annulment motion, I use the legal mechanism available to the Assembly to call in pieces of secondary legislation—in this case, the ministerial Order that will provide for elections in Anglesey to be delayed by one year. This is the same process that was used last year to try to annul the Tuberculosis Eradication (Wales) Order 2009.

Wrth gynnig y cynnig dirymu hwn yn ffurfiol, rwyf yn defnyddio'r system gyfreithiol sydd ar gael i'r Cynulliad alw darnau o is-ddeddfwriaeth i mewn—yn yr achos hwn, y Gorchymyn gweinidogol a fydd yn darparu ar gyfer gohirio etholiadau yn Ynys Môn am flwyddyn. Mae'r un fath â'r broses a ddefnyddiwyd y llynedd i geisio dirymu Gorchymyn Dileu Twbercwlosis (Cymru) 2009.

In moving this annulment Order, our intention is for Anglesey to hold elections on the same day as the other 21 councils in Wales, so that the people of Anglesey have the chance to decide their council's political direction for the next four years. In doing so, I recognise the basis upon which the commissioners were first appointed. We supported the appointment of the

Wrth gynnig y Gorchymyn dirymu hwn, ein bwriad yw bod Ynys Môn yn cynnal etholiadau ar yr un diwrnod â'r 21 cyngor arall sydd yng Nghymru, er mwyn i bobl Ynys Môn gael cyfle i bennu cyfeiriad gwleidyddol eu cyngor ar gyfer y pedair blynedd nesaf. Wrth wneud hynny, rwyf yn cydnabod y sail y cafodd y comisiynwyr eu penodi arni yn y lle cyntaf. Bu inni gefnogi

commissioners, and it is the situation since the special inspection report of March 2011 towards which we show some dissatisfaction. In that special inspection report, the Auditor General for Wales recommended that the Isle of Anglesey County Council adopt a strategy for democratic renewal. At the same time, he recommended that Welsh Ministers consider directing the Local Government Boundary Commission for Wales to review the electoral boundaries in Anglesey county with a view to considering the number of councillors and the creation of multi-member electoral divisions. The commission has consulted on draft proposals and it is my understanding that it is due to publish its final report and recommendations at the end of April 2012.

Under the current proposals, the term of office of the existing county and community councillors will be extended by one year, and existing county and community councillors will retire on the fourth day after the ordinary day of elections in May 2013. The effect of the Order will result in the election of councillors to the Isle of Anglesey County Council and community councils in that county being held in different years to the election of councillors in all other local authorities in Wales. I accept, however, that the Minister has issued a consultation to seek views on a proposal to defer the elections of councillors to all local authorities in Wales by one year from 2016 to 2017, to avoid national and local elections in Wales being held at the same time. Should Welsh Ministers decide to exercise their powers under section 87 of the 2000 Act to change the years in which the ordinary elections of councillors to local authorities across Wales are held, this would result in synchronisation with Anglesey from 2017 onwards.

We are aware that the choice that the Minister had was to either delay the elections for a year and fighting them on the new boundaries or to hold them in May on the current boundaries. Our reason for bringing forward this motion is that it is our judgment that the boundaries are not the reason for the political challenges facing the county. Many

penodi'r comisiynwyr, a dyna'r sefyllfa ers adroddiad arolygu arbennig mis Mawrth 2011, yr ydym yn dangos rhywfaint o anffodlonrwydd yn ei gylch. Yn yr adroddiad arolygu arbennig hwnnw, argymhellodd Archwilydd Cyffredinol Cymru y dylai Cyngor Sir Ynys Môn fabwysiadu strategaeth adnewyddu democrataidd. Ar yr un pryd, roedd yn argymhell y dylai Gweinidogion Cymru ystyried rhoi cyfarwyddyd i'r Comisiwn Ffiniau Llywodraeth Leol i Gymru adolygu'r ffiniau etholiadol yn sir Ynys Môn, gyda'r bwriad o ystyried nifer y cynghorwyr a chreu adrannau etholiadol aml-aelod. Mae'r comisiwn wedi ymgynghori ynghylch cynigion drafft, a chaf ar ddeall ei fod ar fin cyhoeddi ei adroddiad a'i argymhellion terfynol ddiwedd mis Ebrill 2012.

Dan y cynigion presennol, bydd cyfnod y cynghorwyr sir a'r cynghorwyr cymuned presennol yn eu swyddi'n cael ei ymestyn flwyddyn, a bydd y cynghorwyr sir a'r cynghorwyr cymuned presennol yn ymddeol ar y pedwerydd diwrnod ar ôl y diwrnod etholiadau cyffredin ym mis Mai 2013. Bydd y Gorchymyn yn golygu y bydd y broses o ethol cynghorwyr i Gyngor Sir Ynys Môn a chynghorau cymuned y sir honno'n cael ei chynnal yn ystod blynyddoedd gwahanol i'r broses o ethol cynghorwyr ym mhob awdurdod lleol arall yng Nghymru. Rwyf yn derbyn, fodd bynnag, bod y Gweinidog wedi cyhoeddi ymgynghoriad i geisio barn ynghylch cynnig i ohirio ethol cynghorwyr i bob awdurdod lleol yng Nghymru am flwyddyn, o 2016 i 2017, er mwyn osgoi cynnal etholiadau cenedlaethol a lleol ar yr un pryd yng Nghymru. Pe bai Gweinidogion Cymru yn penderfynu arfer eu pwerau dan adran 87 Deddf 2000 i newid y blynyddoedd y caiff yr etholiadau cyffredin eu cynnal i ethol cynghorwyr i awdurdodau lleol ar draws Cymru, byddai hynny'n golygu bod etholiadau gweddill Cymru yn cyd-ddigwydd â rhai Ynys Môn o 2017 ymlaen.

Rydym yn ymwybodol mai'r dewis oedd gan y Gweinidog oedd naill ai gohirio'r etholiadau am flwyddyn a'u hymlladd ar sail y ffiniau newydd neu'u cynnal ym mis Mai ar sail y ffiniau presennol. Rydym yn cyflwyno'r cynnig hwn gan ein bod o'r farn nad y ffiniau yw'r rheswm dros yr heriau gwleidyddol sy'n wynebu'r sir. Nid yw

county councils that consist entirely of single member wards do not face the same political difficulties that led to the imposition of commissioners. Similarly, there are multi-member ward councils that do not operate effectively.

The council has just had to pass a budget recommended to it by the commissioners. Given the situation, and the fact that the council is under heavy supervision from the Government, in reality it would have been impossible for the council to reject the budget. This has led to an increase of 4.5% in council tax next year, which is the highest of any council in England and Wales. If there are no elections this year, and the commissioners remain in place, an additional budget will be passed next year by the council based on representations made by the commissioners. We believe that this denies the people of Anglesey an opportunity to vote for an administration of their choice to take the island forward for the next few years. Furthermore, there is little evidence in the council's internal minutes to suggest any real action taken with regard to efforts of democratic renewal with the current councillors. Therefore, the position will be that, if democratic elections are held next year and the same councillors are returned, to all intents and purposes, no real effort will have been made to change behaviours that have, quite clearly, been in place in that county for a number of years.

A delay of a year before elections are held on the island is unacceptable. If any council is in need of democratic renewal, it is Ynys Môn, and the best way of ensuring democratic renewal is through holding elections.

Ieuan Wyn Jones: Rwy'n siomedig bod y Democratiaid Rhyddfrydol wedi penderfynu dod â'r mater hwn gerbron. Mae'r holl drafodaeth ynglŷn â dyfodol y cyngor sir wedi bod yn fater o bryder i bawb. Er bod y dewis yn anodd a'n bod i gyd yn siomedig ein bod yn gorfod gohirio etholiadau, nid oedd llawer o ddewis yn wynebu'r Gweinidog. Hoffwn amlinellu rhai o'r

llawer o gynghorau sir sy'n cynnwys wardiau un aelod yn unig yn wynebu'r un anawsterau gwleidyddol â'r rhai a arweiniodd at benodi comisiynwyr. Yn yr un modd, ceir cynghorau â wardiau aml-aelod nad ydynt yn gweithredu'n effeithiol.

Mae'r cyngor newydd orfod pasio cyllideb a argymhellwyd iddo gan y comisiynwyr. O ystyried y sefyllfa, a'r ffaith bod y cyngor dan oruchwyliaeth lem gan y Llywodraeth, byddai wedi bod yn amhosibl mewn gwirionedd i'r cyngor wrthod y gyllideb. Mae hynny wedi arwain at gynnydd o 4.5% yn y dreth gyngor y flwyddyn nesaf, sef y cynnydd uchaf mewn unrhyw gyngor yng Nghymru a Lloegr. Os na fydd etholiadau eleni, ac os bydd y comisiynwyr yn aros, bydd cyllideb ychwanegol yn cael ei phasio'r flwyddyn nesaf gan y cyngor ar sail sylwadau a wnaed gan y comisiynwyr. Credwn fod hynny'n gwrthod cyfle i bobl Ynys Môn bleidleisio dros weinyddiaeth o'u dewis nhw i symud yr ynys yn ei blaen dros yr ychydig flynyddoedd nesaf. At hynny, prin yw'r dystiolaeth yng nghofnodion mewnol y cyngor sy'n awgrymu bod unrhyw gamau gweithredu gwirioneddol wedi'u cymryd o safbwynt ymdrechion i sicrhau bod adnewyddu democrataidd yn digwydd ymhlith y cynghorwyr presennol. Felly, os caiff etholiadau democrataidd eu cynnal y flwyddyn nesaf ac os caiff yr un cynghorwyr eu hethol unwaith eto, bydd y sefyllfa, i bob pwrpas, yn golygu na fydd unrhyw ymdrech go iawn wedi'i gwneud i newid ymddygiad sydd, mae'n amlwg, wedi bod yn bresennol yn y sir ers nifer o flynyddoedd.

Mae blwyddyn o oedi cyn i etholiadau gael eu cynnal ar yr ynys yn annerbyniol. Os oes angen adnewyddu democrataidd ar unrhyw gyngor, Ynys Môn yw'r cyngor hwnnw, a'r ffordd orau o sicrhau adnewyddu democrataidd yw drwy gynnal etholiadau.

Ieuan Wyn Jones: I am disappointed that the Liberal Democrats have decided to bring up this issue. The whole discussion about the future of the county council has been a matter of concern to all. Despite the difficult decision, and that we are all disappointed that we have had to postpone the elections, the Minister did not have much choice. I would like to outline some of the reasons why I am

rhesymau pam fy mod o'r farn mai, o'r ddau ddewis, gohirio oedd y dewis callaf.

Rydym yn sylweddoli mai'r peth pwysicaf yw sicrhau bod etholwyr Môn yn cael cyfle i ethol cynghorwyr. Rydym hefyd yn sylweddoli—rhywbeth na chafodd ei awgrymu gan Aled Roberts—bod y sefyllfa yn Ynys Môn yn unigryw. Nid yw hyn erioed wedi digwydd mewn unrhyw gyngor sir yng Nghymru o'r blaen. Oherwydd y sefyllfa roedd y cyngor yn ei hwynebu, penodwyd comisiynwyr am y tro cyntaf erioed i gymryd holl bwerau'r pwyllgor gwaith. Nid yw hynny erioed wedi digwydd o'r blaen; mae'n unigryw. Felly, nid ydym yn sôn am sefyllfa arferol wrth drafod sefyllfa cyngor sir Ynys Môn.

Rhywbeth arall roeddwn yn synnu yn ei gylch oedd nad oedd cymaint â hynny o bwysau wedi'i roi ar adroddiad annibynnol. Gwleidyddion ydym yma, a gwleidyddion yw'r cynghorwyr sir, ond mae adroddiad yr archwilydd wedi awgrymu bod angen adnewyddiad democrataidd. Mae'n awgrymu y dylai'r Gweinidog roi cyfeiriad i'r comisiynwyr ffiniau i newid y ffiniau, lleihau nifer y cynghorwyr a chael wardiau aml-aelod. Person annibynnol yw'r archwilydd, ac mae'n rhaid inni gael rhesymau clir iawn dros fynd yn erbyn y farn gwbl annibynnol y mae wedi'i datgan. Os yw'r archwilydd yn credu, yn ei gyngor i'r Gweinidog, mai'r ffordd i gael adnewyddiad democrataidd yw sicrhau bod wardiau aml-aelod yn cael eu creu, y peth gorau y gallwn ei wneud yw caniatáu amser i hynny ddigwydd.

Rwyf hefyd yn siomedig nad oedd modd trefnu'r ffiniau newydd ar gyfer etholiadau eleni. Mae hynny'n rhywbeth rwyf wedi'i fynegi fwy nag unwaith yn y Siambr hon ac yn gyhoeddus. Felly, y broblem a oedd yn wynebu'r Gweinidog, a'r rhai ohonom sydd wedi'i gefnogi yn yr hyn y mae wedi ceisio ei wneud, oedd: a ddylai gynnal yr etholiad yn awr ar yr hen ffiniau, gan olygu bod y posibilrwydd o gael adnewyddiad democrataidd yn llai na'r hyn roedd am ei weld, gan adael i'r sefyllfa fodoli am bedair blynedd arall, ynteu a ddylai ohirio am flwyddyn a chael y cyfle i sicrhau'r adnewyddiad hwnnw ymhen blwyddyn?

of the opinion that, of the two options, postponing the elections was the wisest choice.

We realise that the most important thing is to ensure that the electors of Anglesey get the opportunity to elect councillors. We also realise—something that was not suggested by Aled Roberts—that the situation in Anglesey is unique. This has never happened before in any Welsh county council. Given the situation facing the council, commissioners were appointed for the first time ever to take over all the powers of the executive. That has never happened before; it is unique. Therefore, we are not discussing a normal situation when we discuss the situation facing Anglesey council.

Another thing that surprised me was that not very much emphasis was placed on an independent report. We are politicians here, and the county councillors are politicians, but the auditor's report has suggested that democratic renewal is required. It suggests that the Minister should direct the boundary commissioners to change the boundaries, reduce the number of councillors and create multi-member wards. The auditor is independent, and we need to be very clear in our reasons for going against the truly independent views that he has expressed. If the auditor believes, in his advice to the Minister, that democratic renewal can best be achieved by ensuring that multi-member wards are created, the best thing that we can do is allow time for that to happen.

I am also disappointed that it was not possible to arrange the new boundaries in time for this year's elections. That is something that I have said more than once in this Chamber and publicly. Therefore, the problem facing the Minister, and those of us who have supported him in his endeavours, was this: should he hold an election now, on the old boundaries, meaning that the possibility of securing democratic renewal was less than he wanted to see, allowing the situation to persist for another four years, or should he postpone for a year, allowing for that renewal to take place in 12 months' time?

3.15 p.m.

Nid yw'n ddewis hawdd i ohirio etholiadau, ond, yn fy marn i, o'r ddau ddewis, mai dyna'r dewis callaf ar hyn o bryd. Rwy'n gobeithio y bydd mwyafrif yn y Cynulliad heddiw i sicrhau bod y Gorchymyn hwn yn cael ei ganiatáu. Bydd hynny'n trosglwyddo'r cyfrifoldeb i'r pleidiau gwleidyddol i gyd. Mae gan bob un o'r pleidiau yn y fan hon gyfrifoldeb i gymryd rhan yn y broses o sicrhau bod ymgeiswyr yn cael eu dewis fel bod, ar ôl mis Mai flwyddyn nesaf, cyfle gwirioneddol i bobl Môn gael cyngor y byddant yn falch ohono ac fel ein bod yn gweld y cyfnod o angen comisiynwyr yn dod i ben. Rydym eisiau gweld cyfnod y comisiynwyr hyn yn dod i ben a phobl Môn yn cael cyngor y gallant ymddiried ynddo. O'r ddau ddewis, yr unig ddewis call yw gohirio am flwyddyn.

Janet Finch-Saunders: I fully support today's motion and the proposal that the Isle of Anglesey Local Authorities (Change to the Years of Ordinary Elections) Order 2012 should be annulled. To deny the voters of Ynys Môn their democratic rights at this time would be a travesty. This is the first time that the Welsh Ministers' power to postpone elections has been used in such a way, and I, certainly, remain to be convinced that there are sufficient grounds for them to be invoked.

The conduct of the Welsh Government in relation to interference in the electoral process in Anglesey has so far been woeful. The entire process, since the previous Minister introduced special measures in 2009, has been blighted by a lack of accountability, slow progress towards the Government's stated aims and the complete disaffection of the nearly 70,000 inhabitants of the island. The initial reason for ministerial intervention, namely that Anglesey's governance could only be improved if the Minister for local government, his commissioners and, of course, the interim director, were put in overall control, seems to be a direct contradiction.

It is not an easy choice to delay elections, but, in my view, of the two choices, that is the wisest choice at present. I hope that there will be a majority in the Assembly today to ensure that this Order is allowed to proceed. That will transfer the responsibility to all the political parties. All of the parties here have a responsibility to participate in the process of ensuring that candidates are chosen so that, after May next year, there will be a real opportunity for the people of Anglesey to have a council that they will be proud of and so that we see this period of needing commissioners come to an end. We want to see this period of commissioners come to an end and the people of Anglesey have a council in which they can trust. Of the two choices, the only wise choice is to defer for a year.

Janet Finch-Saunders: Rwyf yn cefnogi cynnig heddiw'n llwyr, sy'n cynnig y dylai Gorchymyn Awdurdodau Lleol Ynys Môn (Newid Blynyddoedd Etholiadau Cyffredin) 2012 gael ei ddirymu. Byddai gwrthod cyfle i bleidleiswyr Ynys Môn arfer eu hawliau democrataidd ar hyn o bryd yn ddirmyg. Dyma'r tro cyntaf i bŵer Gweinidogion Cymru i ohirio etholiadau gael ei ddefnyddio yn y fath fodd, ac nid wyf fi, yn sicr, wedi fy argyhoeddi o hyd bod rheswm digonol dros ddefnyddio'r pŵer hwnnw.

Mae ymddygiad Llywodraeth Cymru yng nghyswllt ymyrraeth yn y broses etholiadol yn Ynys Môn wedi bod yn destun gofid hyd yn hyn. Mae'r broses gyfan, ers i'r Gweinidog blaenorol gyflwyno mesurau arbennig yn 2009, wedi cael ei handwyo gan ddiffyg atebolrwydd, cynnydd araf tuag at gyflawni'r amcanion a nodwyd gan y Llywodraeth, a'r ffaith bod bron i 70,000 o drigolion yr ynys wedi'u dadrithio'n llwyr. Mae'r rheswm gwreiddiol dros ymyrraeth weinidogol, sef mai'r unig ffordd y gallai dulliau llywodraethu Ynys Môn gael eu gwella oedd pe bai'r Gweinidog dros lywodraeth leol, ei gomisiynwyr ac, wrth gwrs, y cyfarwyddwr dros dro, yn cael rheolaeth lwyr ar yr ynys, yn ymddangos yn enghraifft o wrthddweud uniongyrchol.

Analysis of the facts shows that progress has been sluggish: 38% of Ynys Môn's performance indicators declined last year, council tax is set to rise by 4.5% next year and the Wales Audit Office's latest report says that improvements in governance may not be sustained in the medium term, that the local authority's financial outlook is challenging and that improvements in children's services have been slow to emerge.

With regard to the question of democracy for the people of Ynys Môn, clearly the Welsh Government has let them down. So far, there have been two separate reports on the electoral arrangements on Ynys Môn, and the Welsh Government's failure to implement either is delaying the process of democratic renewal on the island. The first Local Government Boundary Commission for Wales review reported on 31 August 2010. However, this review was not acted upon by the Minister, who went on to commission a second report in March 2011. The second boundary commission report contained a new direction from the Minister on multi-member wards, which differed from the direction in the first report, which was to consider the desirability of multi-member electoral divisions throughout the county. In relation to the first direction, in the earlier review, point d) states:

'it is considered that decisions to alter the existing pattern of multi and single member electoral divisions should only be taken where such proposals for alteration are broadly supported by the electorate in so far as their views can be obtained in fulfilment of the consultation requirement contained in Section 60 of the Act'.

Yet he is denying them the right to do this.

The subsequent report, however, completely fails to consider the desirability of multi-member electoral divisions—rather, it is the outcome. In the entire report, not a single reference is made to whether the boundary

Mae dadansoddi'r ffeithiau yn dangos bod cynnydd wedi bod yn araf: gwelwyd dirywiad yn 38% o ddangosyddion perfformiad Ynys Môn y llynedd, disgwylir i'r dreth gyngor gynyddu 4.5% y flwyddyn nesaf, a dywed adroddiad diweddaraf Swyddfa Archwilio Cymru ei bod yn bosibl na fydd gwelliannau o ran llywodraethu'n cael eu cynnal yn y tymor canolig, bod rhagolygon ariannol yr awdurdod lleol yn heriol a bod gwelliannau mewn gwasanaethau plant wedi bod yn araf yn dod i'r amlwg.

O ran y cwestiwn sy'n ymwneud â democratiaeth i bobl Ynys Môn, mae'n amlwg bod Llywodraeth Cymru wedi eu siomi. Hyd yn hyn, cafwyd dau adroddiad ar wahân ynghylch y trefniadau etholiadol ar Ynys Môn, ac mae methiant Llywodraeth Cymru i weithredu'r naill na'r llall yn arafu'r broses adnewyddu democrataidd ar yr ynys. Cyflwynodd adolygiad cyntaf y Comisiwn Ffiniau Llywodraeth Leol i Gymru adroddiad ar 31 Awst 2010. Fodd bynnag, ni weithredodd y Gweinidog ar sail yr adolygiad hwnnw, ac aeth yn ei flaen i gomisiynu ail adroddiad ym mis Mawrth 2011. Roedd ail adroddiad y comisiwn ffiniau yn cynnwys cyfarwyddyd newydd gan y Gweinidog ynghylch wardiau aml-aelod, a oedd yn wahanol i'r cyfarwyddyd yn yr adroddiad cyntaf, sef y dylid ystyried pa mor ddymunol fyddai cael adrannau etholiadol aml-aelod ar draws y sir. O ran y cyfarwyddyd cyntaf, yn yr adolygiad cynharaf, mae pwynt ch) yn datgan:

'ystyrir na ddylid gwneud penderfyniadau i newid patrwm presennol adrannau etholiadol sydd ag un neu sawl aelod oni bai bod yr etholaeth yn gyffredinol yn cefnogi'r newid cyn belled y gellir gofyn am eu barn yn unol â'r gofyniad i ymgynghori yn Adran 60 y Ddeddf'.

Eto i gyd, mae'n gwrthod rhoi'r hawl iddynt wneud hynny.

Mae'r adroddiad dilynol, fodd bynnag, yn methu'n llwyr ag ystyried pa mor ddymunol fyddai cael adrannau etholiadol aml-aelod—yn hytrach, dyna'r canlyniad. Yn yr adroddiad cyfan, ni chyfeirir o gwbl at b'un a

commission considered the retention of single-member electoral divisions and whether they would be a better option in some areas of the island. That contrasts starkly with the recommendations made by the boundary commission only a year earlier. Serious question marks linger over the electoral arrangements for Ynys Môn. Those questions are all the more pressing when one considers the controversy surrounding the boundary commission in recent months. Perhaps it would be good for us to have a debate on this in the near future.

It is clear from the current state of affairs, therefore, that the current justification for a postponement of elections on Ynys Môn is the result of the mistakes of the Minister and the Welsh Government. Intervention has failed to improve the situation on the island. The Minister's mishandling of the boundary review has certainly put democratic renewal out of kilter with the long-established timetable for local government elections.

Finally, postponement would deal another hammer blow to accountability and democracy on Ynys Môn. There are candidates on the island currently waiting to have their chance to take office in order to drive the process of change forward. There are residents who want to exercise their democratic right. Postponement would deny them this opportunity and strip them of this fundamental right.

Mike Hedges: I oppose the motion and support the decision made previously by the Minister on the date of the elections to Anglesey council. Postponing elections is not a decision that should be taken lightly. It extends a council beyond the time for which it has an electoral mandate, and it does not give the electorate an opportunity to judge councillors on how they have managed the council. For any other council but Anglesey, I would have opposed the postponement of the elections.

Anglesey is different. [*Laughter.*] It is the only council in Wales to have commissioners from outside put in to run it. I am still a member of a council in which five-hour

ystyriodd y comisiwn ffiniau gadw adrannau etholiadol un aelod a ph'un a fyddai adrannau o'r fath yn ddewis gwell mewn rhai ardaloedd o'r ynys. Mae hynny'n gwbl groes i'r argymhellion a wnaed gan y comisiwn ffiniau flwyddyn yn unig yn gynharach. Mae cwestiynau difrifol yn parhau ynghylch y trefniadau etholiadol ar gyfer Ynys Môn. Mae'r cwestiynau hynny'n bwysicach fyth o ystyried y ffaith bod y comisiwn ffiniau wedi bod yn destun trafod yn ystod y misoedd diwethaf. Efallai y byddai'n dda inni gael dadl ynghylch hynny yn y dyfodol agos.

Mae'n amlwg o'r sefyllfa sydd ohoni, felly, bod y cyfiawnhad ar hyn o bryd dros ohirio etholiadau ar Ynys Môn wedi deillio o gangymeriadau'r Gweinidog a Llywodraeth Cymru. Nid yw ymyrryd wedi llwyddo i wella'r sefyllfa ar yr ynys. Mae'r modd y mae'r Gweinidog wedi camreoli'r adolygiad ffiniau yn sicr wedi golygu nad yw'r broses adnewyddu democrataidd yn cyd-fynd â'r amserlen sydd wedi'i phennu ers amser maith ar gyfer etholiadau llywodraeth leol.

Yn olaf, byddai gohirio yn ergyd arall i atebolrwydd a democratiaeth ar Ynys Môn. Ceir ymgeiswyr ar yr ynys ar hyn o bryd sy'n aros am eu cyfle i gael eu hethol er mwyn gyrru'r broses o newid yn ei blaen. Ceir trigolion sydd am arfer eu hawl ddemocrataidd. Byddai gohirio yn golygu bod y cyfle hwnnw'n cael ei wrthod iddynt a'u bod yn cael eu hamddifadu o'r hawl sylfaenol hon.

Mike Hedges: Rwyf yn gwrthwynebu'r cynnig ac yn cefnogi'r penderfyniad a wnaed yn flaenorol gan y Gweinidog ynghylch dyddiad yr etholiadau i gyngor Ynys Môn. Nid yw gohirio etholiadau yn benderfyniad y dylid ei gymryd ar chwarae bach. Mae'n golygu bod cyngor yn cael ei ymestyn y tu hwnt i'r cyfnod y mae ganddo fandad etholiadol ar ei gyfer, ac nid yw'n rhoi cyfle i'r etholwyr farnu cynghorwyr ar y modd y maent wedi rheoli'r cyngor. Ar gyfer unrhyw gyngor arall heblaw Ynys Môn, byddwn wedi gwrthwynebu gohirio'r etholiadau.

Mae Ynys Môn yn wahanol. [*Chwerthin.*] Hwn yw'r unig gyngor yng Nghymru i gael comisiynwyr o'r tu allan i'w redeg. Rwyf yn parhau'n aelod o gyngor lle y mae

council meetings are the norm—we actually had one that went into the following day—there is continual argument and bickering, children’s social services have been in special measures, and the council keeps the ombudsman service busy almost on its own, yet this council has had no action taken against it by the Minister, and the electorate will give its decision in May. Anglesey is different. It was not the Minister who decided that something had to be done; it was the auditor general. Following his recommendation, the then Minister for Social Justice and Local Government appointed commissioners to run the Isle of Anglesey County Council. It was not a case of the Minister deciding that he did not like Anglesey council or the way it was being run and taking action. It was done following a decision by the auditor general, who most people hold in high regard and believe works outside the political process.

The commissioners have assumed—
[*Interruption.*]

The Presiding Officer: Order.

Mike Hedges: The commissioners have assumed all of the functions of the council’s executive and are scrutinised by the council and its committees just as the executive was previously. The commissioners bring a wealth of experience and expertise to the council. It is sad that we have to have a council run by commissioners taking executive functions; it has not happened anywhere else in Wales. We have a lot of councils in Wales that have problems, but Anglesey seems to have gone that little bit further. Remember: Anglesey is a very small authority, with a lot of single-member wards. Many of its members are elected unopposed; 300 to 400 votes are enough to get most people elected. It is almost a case of getting all of your family and friends to vote for you and you are elected. Very few people stand under party labels there and work under party rules. We need to allow the boundary commission to finish its work and then let the

cyfarfodydd pum awr o’r cyngor yn arferol—a dweud y gwir, cawsom un cyfarfod a barodd hyd drannoeth—mae pobl yn cweryla ac yn ymgecru’n barhaus, mae gwasanaethau cymdeithasol i blant wedi bod yn destun mesurau arbennig, ac mae’r cyngor yn cadw’r gwasanaeth ombwdsmon yn brysur bron ar ei ben ei hun. Er hynny, nid yw’r Gweinidog wedi cymryd camau gweithredu yn erbyn y cyngor hwn, a bydd yr etholwyr yn gwneud eu penderfyniad ym mis Mai. Mae Ynys Môn yn wahanol. Nid y Gweinidog benderfynodd bod yn rhaid gwneud rhywbeth; yr archwilydd cyffredinol benderfynodd hynny. Yn dilyn ei argymhelliad, penododd y Gweinidog dros Gyfiawnder Cymdeithasol a Llywodraeth Leol ar y pryd gomisiynwyr i redeg Cyngor Sir Ynys Môn. Nid y Gweinidog benderfynodd nad oedd yn hoffi cyngor Ynys Môn neu’r ffordd yr oedd yn cael ei redeg, a’i fod am gymryd camau gweithredu. Cymerwyd camau gweithredu yn dilyn penderfyniad gan yr archwilydd cyffredinol, y mae’r rhan fwyaf o bobl yn ei barchu’n fawr ac yn credu ei fod yn gweithio y tu allan i’r broses wleidyddol.

Mae’r comisiynwyr wedi ymgymryd â—
[*Torri ar draws.*]

Y Llywydd: Trefn.

Mike Hedges: Mae’r comisiynwyr wedi ymgymryd â holl swyddogaethau pwyllgor gwaith y cyngor, ac mae’r cyngor a’i bwyllgorau yn craffu arnynt hwy yn union fel yr oeddent yn craffu ar y pwyllgor gwaith yn flaenorol. Mae’r comisiynwyr yn dod â chyfoeth o brofiad ac arbenigedd i’r cyngor. Mae’n drist bod yn rhaid inni gael cyngor a gaiff ei redeg gan gomisiynwyr sy’n ymgymryd â swyddogaethau gweithredol; nid yw hynny wedi digwydd yn unman arall yng Nghymru. Mae gennym lawer o gynghorau yng Nghymru sydd â phroblemau, ond ymddengys fod Ynys Môn wedi mynd ychydig ymhellach. Cofiwch: mae Ynys Môn yn awdurdod bach iawn sydd â llawer o wardiau un aelod. Caiff llawer o aelodau’r cyngor eu hethol yn ddiwrthwynebiad; gan amlaf mae 300 i 400 o bleidleisiau’n ddigon i sicrhau bod unigolyn yn cael ei ethol. Mae bron yn fater o gael eich holl deulu a’ch holl ffrindiau i bleidleisio drosoch er mwyn

electorate decide. Let them decide at the right time and under new boundaries and larger wards. The Minister has made the right decision; let us support him.

Mark Isherwood: The Welsh Government Order to delay Anglesey's council elections by one year is a bad Order and it must be annulled. [*Laughter.*] This is too serious for laughter. The Isle of Anglesey council has been dogged by scandal since its formation in 1996. Serious allegations relate mainly to planning and to grants, and specifically to the council's senior management and corporate governance. However, only in his statement last month did this Minister finally acknowledge that these areas need radical reform. Until now, the rhetoric from Welsh Government has all been about democratic renewal to tackle 'chronic political infighting and misbehaviour'. Strangely, this has been targeted primarily at those councillors who are seeking to expose failings in corporate governance and who are calling for transparency and accountability.

The previous Welsh Government appointed an interim managing director to tackle the island's political problems. He became one of the most expensive public servants in the UK. His accommodation on the island was owned by someone who was previously sacked as the council's director of housing and property after his department was damned by the district auditor—he himself was subsequently elected as a councillor, but he lost his seat after the external auditors intervened when it was alleged that his group of four members were driving a coach and horses through the island's planning regime.

Three weeks ago, the Public Services Ombudsman for Wales dropped a case against Anglesey councillor Elwyn Schofield on the grounds that the evidence was contradictory and largely uncorroborated.

sicrhau eich bod yn cael eich ethol. Prin iawn yw'r bobl sy'n sefyll dan labeli pleidiau ac sy'n gweithio'n unol â rheolau plaid. Mae angen inni ganiatáu i'r comisiwn ffiniau orffen ei waith ac yna gadael i'r etholwyr benderfynu. Gadewch iddynt hwy benderfynu ar yr adeg iawn ac ar sail ffiniau newydd a wardiau mwy o faint. Mae'r Gweinidog wedi gwneud y penderfyniad cywir; gadewch inni ei gefnogi.

Mark Isherwood: Mae Gorchymyn Llywodraeth Cymru i ohirio etholiadau cyngor Ynys Môn am flwyddyn yn Orchymyn gwael, a rhaid ei ddirymu. [*Chwerthin.*] Mae hwn yn fater rhy ddifrifol i chwerthin yn ei gylch. Mae sgandal wedi bod yn canlyn cyngor Ynys Môn ers ei sefydlu yn 1996. Mae honiadau difrifol yn ymwneud yn bennaf â chynllunio a grantiau, ac yn benodol ag uwch-reolwyr y cyngor a threfniadau llywodraethu corfforaethol. Fodd bynnag, dim ond yn ei ddatganiad y mis diwethaf y cydnabu'r Gweinidog hwn o'r diwedd fod angen diwygio'r meysydd hyn yn radical. Hyd nawr, mae holl rethreg Llywodraeth Cymru wedi bod yn sôn am adnewyddu democrataidd i fynd i'r afael ag 'ymlydd mewnol gwleidyddol a chamymddwyn... rhemp'. Yn rhyfedd iawn, mae'r rethreg wedi'i hanelu'n bennaf at y cynghorwyr hynny sy'n ceisio amlygu gwendidau mewn trefniadau llywodraethu corfforaethol ac sy'n galw am dryloywder ac atebolrwydd.

Penododd Llywodraeth flaenorol Cymru reolwr-gyfarwyddwr dros dro i fynd i'r afael â phroblemau gwleidyddol yr ynys. Daeth yn un o weision cyhoeddus drutaf y DU. Roedd ei lety ar yr ynys yn eiddo i rywun a ddiswyddwyd yn flaenorol o'i swydd fel cyfarwyddwr tai ac eiddo'r cyngor, ar ôl i'w adran gael ei chondemnio gan yr archwilydd dosbarth—cafodd ef ei hun ei ethol yn gynghorydd wedi hynny, ond colodd ei sedd ar ôl i'r archwilydd allanol ymyrryd pan honnwyd bod ei grŵp o bedwar aelod yn chwalu cyfundrefn gynllunio'r ynys.

Dair wythnos yn ôl, gollyngodd Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru achos yn erbyn un o gynghorwyr Ynys Môn, Elwyn Schofield, ar y sail bod y dystiolaeth yn anghyson a'i bod, i raddau

This case was brought by the former interim managing director, who also obliged council group leaders to sign terms of engagement that forced them to publicly and robustly condemn this councillor and other named councillors. That ultimately led to the appointment of commissioners, the postponement of local elections and drastic local boundary changes. When I questioned the First Minister about this, he said he did not wish to comment.

In March 2011, the auditor general reported that, despite progress made by the council, the council's underlying weaknesses in corporate governance remained, conflict was once again having a corrosive effect, and democratic renewal was required. However, almost half of the council's elected members were already newly elected. This conflict derived directly from the ongoing failure to address the weaknesses of corporate governance. The interim managing director left last April.

Last March, the Minister announced that he was replacing the elected executive with commissioners paid £500 a day. The first two commissioners he announced were a Flintshire Labour colleague, criticised for presiding over a series of scandals at Flintshire County Council—all documented by independent reports—and the man who was chief executive of the then Labour Cardiff County Council when it was rocked by a multi-million pound scandal over unlawful expenses. When I met leading Anglesey councillors last December, they told me that

'the problem was always corporate governance in an Officer led Council, not members with horns on their heads'.

They said:

helaeth, heb ei chadarnhau. Cafodd yr achos hwn ei ddwyn gan y rheolwr-gyfarwyddwr dros dro blaenorol, a aeth ati hefyd i orfodi arweinwyr grwpiau'r cyngor i lofnodi telerau ymgysylltu a oedd yn eu gorfodi i gondemnio'n gyhoeddus ac yn bendant y cynghorydd hwn a chynghorwyr eraill a enwyd. Arweiniodd hynny yn y pen draw at benodi comisiynwyr, gohirio etholiadau lleol a gwneud newidiadau sylweddol i ffiniau lleol. Pan holais y Prif Weinidog ynghylch hynny, dywedodd nad oedd yn dymuno gwneud sylw.

Ym mis Mawrth 2011, er gwaethaf y cynnydd a wnaed gan y cyngor, dywedodd yr archwilydd cyffredinol fod gwendidau sylfaenol y cyngor o ran trefniadau llywodraethu corfforaethol yn parhau, bod gwrthdaro unwaith eto'n cael effaith andwyol, a bod angen proses adnewyddu democrataidd. Fodd bynnag, roedd bron i hanner aelodau etholedig y cyngor eisoes yn rhai a oedd newydd eu hethol. Roedd y gwrthdaro hwn yn deillio'n uniongyrchol o'r methiant parhaus i fynd i'r afael â gwendidau mewn trefniadau llywodraethu corfforaethol. Ymadawodd y rheolwr-gyfarwyddwr dros dro fis Ebrill diwethaf.

Fis Mawrth diwethaf, cyhoeddodd y Gweinidog ei fod yn penodi comisiynwyr a gaiff eu talu £500 y dydd, yn lle'r pwyllgor gwaith etholedig. Roedd un o'r ddau gomisiynydd cyntaf a gyhoeddwyd yn gydweithiwr Llafur o Sir y Fflint, a feirniadwyd am fod mewn awdurdod adeg cyfres o sgandalau yng Nghyngor Sir y Fflint—mae'r cyfan wedi'i gofnodi gan adroddiadau annibynnol—ac roedd y llall yn ddyd a oedd yn brif weithredwr Cyngor Sir Caerdydd, a oedd dan arweinyddiaeth Lafur ar y pryd, pan gafodd y cyngor ei siglo gan sgandal gwerth miliynau o bunnoedd ynghylch treuliau anghyfreithlon. Pan gyfarfûm â chynghorwyr amlwg ar Ynys Môn fis Rhagfyr diwethaf, bu iddynt ddweud wrthyf

mai'r broblem erioed oedd trefniadau llywodraethu corfforaethol mewn Cyngor a gâi ei arwain gan Swyddogion, nid aelodau sydd â chyrn ar eu pennau.

Bu iddynt ddweud hefyd bod:

‘Councils in the rest of Wales are being allowed four years to change their electoral boundaries, but Anglesey was only being given 4 weeks just before Christmas’.

It was therefore impossible, they said, to complete and implement the review by May 2012 and they should be allowed their May 2012 elections on existing boundaries like the rest of Wales.

The Presiding Officer: Order. I ask you to refer to the actual Order and not so much to the background, please.

Mark Isherwood: I think that the one leads to the other, Presiding Officer.

The Presiding Officer: I am asking you to refer to the Order.

Mark Isherwood: They added that they need a four-year council with an electoral mandate in place to oversee the inward migration and inward investment expected over the next few years, and

‘to avoid the allegation that the Minister is trying to rig the electoral system’.

Although the auditor general had recommended a review of the number of councillors and the introduction of multi-member wards, the boundary commission proposed that Anglesey should become the only council in Wales with all multi-member wards. When I questioned the Minister about this, he suggested that I write to the boundary commission. It replied that its draft proposals met the Minister’s criteria. However, as we have heard, the Minister’s direction to the boundary commission had stated that it should, in the first instance, consider the desirability of multi-member electoral divisions throughout the county.

Why, then, is there no evidence in the draft proposals that the boundary commission considered the desirability of multi-member electoral divisions instead of merely designing a scheme of such divisions? Why was a timetable set for the boundary commission that did not permit the usual receipt and consideration of representations

Cynghorau yng ngweddill Cymru yn cael pedair blynedd i newid eu ffiniau etholiadol, ond mai dim ond cyfnod o 4 wythnos cyn y Nadolig yr oedd Ynys Môn yn ei gael.

Felly, meddent, roedd yn amhosibl cwblhau a gweithredu’r adolygiad erbyn mis Mai 2012, a dylent gael cynnal eu hetholiadau ym mis Mai 2012 ar sail y ffiniau presennol, fel gweddill Cymru.

Y Llywydd: Trefn. Gofynnaf ichi gyfeirio at y Gorchymyn ei hun a chyfeirio llai at y cefndir, os gwelwch yn dda.

Mark Isherwood: Rwyf o’r farn bod y naill yn arwain at y llall, Lywydd.

Y Llywydd: Rwyf yn gofyn ichi gyfeirio at y Gorchymyn.

Mark Isherwood: Bu iddynt ychwanegu bod arnynt angen cyngor pedair blynedd â mandad etholiadol i oruchwyllo’r mewnfudo a’r mewnfuddsoddi a ddisgwylir dros yr ychydig flynyddoedd nesaf, ac

i osgoi’r honiad bod y Gweinidog yn ceisio rigio’r system etholiadol.

Er bod yr archwilydd cyffredinol wedi argymhell y dylid adolygu nifer y cynghorwyr a chyflwyno wardiau aml-aelod, cynigiodd y comisiwn ffiniau y dylai Ynys Môn gael wardiau aml-aelod yn unig—yr unig gyngor o’r fath yng Nghymru. Pan holais y Gweinidog ynghylch hynny, awgrymodd y dylwn ysgrifennu at y comisiwn ffiniau. Atebodd y comisiwn bod ei gynigion drafft yn bodloni meini prawf y Gweinidog. Fodd bynnag, fel y clywsom, roedd cyfarwyddyd y Gweinidog i’r comisiwn ffiniau wedi datgan y dylai, yn y lle cyntaf, ystyried pa mor ddymunol fyddai cael adrannau etholiadol aml-aelod ar draws y sir.

Pam, felly, nad oes tystiolaeth yn y cynigion drafft i ddangos bod y comisiwn ffiniau wedi ystyried pa mor ddymunol fyddai cael adrannau etholiadol aml-aelod yn lle dylunio cynllun ar gyfer adrannau o’r fath? Pam y cafodd amserlen ei phennu ar gyfer y comisiwn ffiniau, nad oedd yn caniatáu cael ac ystyried sylwadau yn y modd arferol cyn

before the finalising of draft proposals? The Minister should reconsider his own actions in Anglesey and the justification for his own interventions, on which this was based.

Yr Arglwydd Elis-Thomas: Rwyf yn sefyll yma i siarad ar y mater hwn oherwydd fy mod yn gresynu at yr agwedd sydd wedi cael ei dangos gan nifer o Aelodau'r Cynulliad. Mae arnaf ofn eich bod wedi anghofio lle cychwynnodd y broses hon. Rydych wedi anghofio hefyd, pan ydym yn sôn am Archwilydd Cyffredinol Cymru, Huw Vaughan Thomas, ein bod yn sôn am un o'r bobl fwyaf profiadol mewn llywodraeth leol yng Nghymru, ac, yn wir, mewn gweinyddiaeth gyhoeddus o bob math. Rwyf yn gyfarwydd iawn ag ef fel prif weithredwr llwyddiannus yng Ngwynedd ac yna yn sir Ddinbych. Roedd ei benderfyniad i ymgymryd â swydd archwilydd cyffredinol yn benderfyniad a gymerodd ef, yn sicr yn fy marn i, oherwydd ei fod yn awyddus i weld gwella ansawdd llywodraeth yng Nghymru. Nid wyf wedi trafod hyn yn fanwl ag ef, ond rwyf yn sicr mai gyda gofid mae ef wedi argymhell yr hyn a wnaeth dros flwyddyn yn ôl bellach, sef yr ymyrraeth a arweiniodd at lle yr ydym heddiw.

Nid digwyddiad sydyn ac nid mympwy'r Gweinidog llywodraeth leol sydd y tu ôl i hyn. Mae'r broses wedi dirywio yn gyson ac felly credaf fod cyfrifoldeb ar y Cynulliad hwn, sydd, wedi'r cyfan, yn gyfrifol am benodi'r archwilydd cyffredinol ac am archwilio'i waith, i gymryd o ddifrif yr hyn mae ef yn ei argymhell a'r hyn wnaeth y Gweinidog dros lywodraeth leol ar sail cyngor gofalus swyddogion yn dilyn yr adroddiad hwnnw.

3.30 p.m.

Pan siaradodd Huw Vaughan Thomas am ei argymhellion flwyddyn yn ôl, mynegodd ei siomedigaeth nad oedd yr ymyrraeth weinidogol wedi llwyddo i sicrhau adferiad mewn modd cynaliadwy. Yr hyn yr ydym yn sôn amdano—a dyma'r pwynt pwysicaf—yw gofalu am ddemocratiaeth leol yng Nghymru. Nid mater o fynd i'r bwth i bleidleisio yw democratiaeth. Mae'r fath beth â diwylliant democrataidd yn bod, ac mae hwnnw'n gallu

llunio fersiwn derfynol o'r cynigion drafft? Dylai'r Gweinidog ailystyried ei weithredoedd ei hun yn Ynys Môn a'r cyfiawnhad dros ei ymyriadau ei hun, a oedd yn sail i hyn.

Lord Elis-Thomas: I stand here to speak on this matter because I regret the attitude demonstrated by a number of Assembly Members. I am afraid that you have forgotten where this process began. You have also forgotten that, when we are talking about the Auditor General for Wales, Huw Vaughan Thomas, we are talking about one of the most experienced people in local government in Wales, and, indeed, in public administration of all kinds. I am most familiar with him as a successful chief executive in Gwynedd and subsequently Denbighshire. His decision to take up the post of auditor general was one that he took, certainly in my view, because he was eager to see an improvement in the quality of government in Wales. I have not discussed this in detail with him, but I am sure that it was with regret that he recommended what he recommended over a year ago now, namely the intervention that has led to where we are today.

It is not a sudden event or a whim of the Minister for local government that lies behind this. The process has deteriorated consistently and therefore I believe that this Assembly, which, after all, is responsible for the appointment of the auditor general and for scrutinising his work, has a responsibility to take seriously what he recommends and what the Minister for local government did on the basis of the careful advice of officials following that report.

When Huw Vaughan Thomas talked about recommendations a year ago, he expressed his disappointment that the ministerial intervention had not succeeded in securing a sustainable renewal. What we are talking about—and this is the most important point—is protecting local democracy in Wales. Democracy is not a matter of going into a booth to vote. There is such a thing as democratic culture, and that can fail. It can

methu. Mae'n gallu methu yn nhermau gweinyddiad llywodraeth leol, ac mae hefyd yn gallu methu yn nhermau'r drafodaeth ddemocrataidd a'r math o bobl sy'n teimlo'r awydd i sefyll i'w hethol i gyngor oherwydd natur y diwylliant y maen nhw'n ei weld yn y cyngor hwnnw. Heb fynd i fanylu am y sefyllfa yn Ynys Môn, gresynaf orfod dweud—a chefnogaf y cyfan y mae'r Aelod lleol, fy nghyfaill Ieuan Wyn Jones, wedi'i ddweud am y mater hwn—fod diwylliant gwleidyddol Ynys Môn wedi cael ei barlysu, o bosibl ers blynnyddoedd. Felly, mae'n rhaid wrth y foment hon o adfywiad democrataidd.

Rhaid inni ei gymryd o ddifrif pan fydd yr archwilydd cyffredinol yn argymhell i ni, a phan fydd y Gweinidog yn cadarnhau, ei bod hi'n rhan o'n cyfrifoldeb ni fel Cynulliad Cenedlaethol i ofalu am ein democratiaeth leol a chaniatáu adnewyddu democrataidd. Rwy'n synnu bod y pleidiau eraill yn y Senedd hon fel pe baent yn awyddus i gael etholiad ar unrhyw delerau, nid ar delerau all sicrhau effeithlonrwydd ac atebolrwydd gwirioneddol democratiaeth ar Ynys Môn. Rwyf felly yn gwrthwynebu'r cynnig ac yn cefnogi'r Gweinidog.

Antoinette Sandbach: I am very grateful for some of the issues that Lord Elis-Thomas has raised in the Chamber today. I have no doubt that the auditor general was right to commission a report, but the direction from the Minister to the commissioners, who were looking to the Local Government Boundary Commission for Wales, in March 2011 was prescriptive, and the commission was directed in the first instance to consider the desirability of multi-member electoral divisions throughout the county. It is notable that the delay, which has meant that these elections cannot take place, was due in no small part, to the Minister for Local Government and Communities sacking the members of the boundary commission and replacing them. The report was due to have been laid no later than 30 September 2011, and, in fact, the boundary commission did not issue its draft proposals until November. People have a regular democratic right to give their verdict on their council at the ballot box, and this mandate has been removed from the voters of Ynys Môn. Meanwhile, the Welsh Government and Ynys Môn

fail in terms of the administration of local government, and it can also fail in terms of the democratic discussion and the type of people who feel the urge to stand for election to a council because of the nature of the culture that they see within that council. Without going into detail about the situation on Anglesey, I regret having to say—and I support everything that the local Member, my colleague Ieuan Wyn Jones, has said on this matter—that the political culture of Anglesey has been paralysed, possibly for many years. Therefore, this moment of democratic renewal is essential.

We must take it seriously when the auditor general recommends to us, and when the Minister confirms, that it is part of our responsibility as a National Assembly to protect our local democracy and allow democratic renewal. I am surprised that the other parties in this Senedd seem to be keen to have an election on any terms, not on terms that would ensure efficiency and true democratic accountability on Anglesey. I therefore oppose the motion and support the Minister.

Antoinette Sandbach: Rwyf yn ddiolchgar iawn am rai o'r materion y mae'r Arglwydd Elis-Thomas wedi'u codi yn y Siambr heddiw. Nid wyf yn amau nad oedd yr archwilydd cyffredinol yn iawn i gomisiynu adroddiad, ond roedd cyfarwyddyd y Gweinidog i'r comisiynwyr, a oedd yn troi at y Comisiwn Ffiniau Llywodraeth Leol i Gymru, ym mis Mawrth 2011 yn argymhellol, a chafodd y comisiwn gyfarwyddyd yn y lle cyntaf i ystyried pa mor ddymunol fyddai cael adrannau etholiadol aml-aelod ar draws y sir. Mae'n werth nodi bod yr oedi, sydd wedi golygu na all yr etholiadau hyn fynd rhagddynt, wedi digwydd i raddau helaeth am fod y Gweinidog Llywodraeth Leol a Chymunedau wedi diswyddo aelodau'r comisiwn ffiniau ac wedi penodi eraill yn eu lle. Roedd disgwyl i'r adroddiad gael ei gyflwyno erbyn 30 Medi 2011 fan bellaf, ond, mewn gwirionedd, ni chyhoeddodd y comisiwn ffiniau ei gynigion drafft tan fis Tachwedd. Mae gan bobl hawl ddemocrataidd reolaidd i ddatgan eu barn am eu cyngor yn y blwch pleidleisio, ac mae'r mandad hwnnw wedi'i gymryd oddi ar

County Council have made decisions that will have a huge impact on the residents of Anglesey, and which those residents are powerless to do anything about this year because they have been denied the right to judge the council at the ballot box.

If there was an election in May, would the council have imposed the biggest council tax hike in the whole of the United Kingdom, at 4.5%? I do not think so. Would it have decided just days after this announcement to advertise four brand new senior management posts with a combined salary of more than £400,000 a year? I do not think so. Who is footing the bill for all of this? The answer, of course, is the council tax payers—the voters of Anglesey. Clearly, there are problems in Ynys Môn, but is the democratic process one of those problems? At the last council election, 25% of the council seats changed hands. The council was refreshed by the voters, so it is not as if the electorate did not use their democratic right to give their verdict on the conduct of the council at the ballot box. The people of Anglesey have the right to ask why its council is the only one in Wales to have multi-member wards imposed on it by the Welsh Government. Does this make the system more democratic, or do multi-member wards serve to widen the gap between the councillor and the constituent? Does this make political campaigning prohibitively expensive for independent candidates? Is the imposition of multi-member wards by the Minister really happening because the Minister does not like the results of the election in Anglesey? Postponing the election does not solve any of the problems; all it does is to remove the democratic right of the electorate. I urge my fellow Assembly Members to support this motion.

The Minister for Local Government and Communities (Carl Sargeant): I wish to oppose the motion in the name of Peter Black and Aled Roberts. It would be disastrous for the Isle of Anglesey if the Assembly were to

bleidleiswyr Ynys Môn. Yn y cyfamser, mae Llywodraeth Cymru a Chyngor Sir Ynys Môn wedi gwneud penderfyniadau a fydd yn cael effaith enfawr ar drigolion Ynys Môn, ac na all y trigolion hynny wneud dim byd yn eu cylch eleni oherwydd bod yr hawl i farnu'r cyngor yn y blwch pleidleisio wedi'i gwrthod iddynt.

Pe bai etholiad ym mis Mai, a fyddai'r cyngor wedi cyflwyno'r cynnydd mwyaf mewn treth gyngor yn y Deyrnas Unedig gyfan, sef cynnydd o 4.5%? Nid wyf yn credu. A fyddai wedi penderfynu, ychydig ddyddiau'n unig ar ôl y cyhoeddiad hwn, hysbysebu pedair o swyddi newydd sbon ar gyfer uwch-reolwyr gyda chyflog cyfun o dros £400,000 y flwyddyn? Nid wyf yn credu. Pwy sy'n talu'r pris am hyn i gyd? Yr ateb, wrth gwrs, yw'r sawl sy'n talu'r dreth gyngor—pleidleiswyr Ynys Môn. Mae'n amlwg bod problemau yn Ynys Môn, ond a yw'r broses ddemocrataidd yn un o'r problemau hynny? Yn etholiad diwethaf y cyngor, etholwyd cynghorwyr newydd yn 25% o seddi'r cyngor. Cafodd y cyngor ei adnewyddu gan y pleidleiswyr, ac roedd yr etholwyr, felly, wedi defnyddio eu hawl ddemocrataidd i fynegi eu barn am ymddygiad y cyngor yn y blwch pleidleisio. Mae gan bobl Ynys Môn yr hawl i ofyn pam mai eu cyngor nhw yw'r unig un yng Nghymru lle y mae wardiau aml-aelod wedi'u gorfodi arno gan Lywodraeth Cymru. A yw hynny'n gwneud y system yn fwy democrataidd, ynteu a yw wardiau aml-aelod yn fodd i ehangu'r bwlch rhwng y cynghorydd a'r etholwr? A yw hynny'n golygu bod ymgyrchu gwleidyddol yn rhy ddrud i ymgeiswyr annibynnol? A yw'r ffaith bod y Gweinidog yn cyflwyno wardiau aml-aelod yn digwydd mewn gwirionedd am nad yw'r Gweinidog yn hoffi canlyniadau'r etholiad yn Ynys Môn? Nid yw gohirio'r etholiad yn datrys yr un o'r problemau; y cyfan a wna yw cymryd hawl ddemocrataidd yr etholwyr oddi arnynt. Rwyf yn annog fy nghyd-Aelodau o'r Cynulliad i gefnogi'r cynnig hwn.

Y Gweinidog Llywodraeth Leol a Chymunedau (Carl Sargeant): Hoffwn wrthwynebu'r cynnig yn enw Peter Black ac Aled Roberts. Byddai'n drychinebus i Ynys Môn pe bai'r Cynulliad yn cymeradwyo'r

approve the motion at this late stage. The start of the election timetable is only days away, and, in tabling this motion, the Liberal Democrats demonstrate how little they understand of the challenges facing Anglesey, as regards democratic renewal being intrinsic to recovery. The only people who might be well prepared for an election in May would be the sitting councillors, some of whose performance over recent years is the very reason why intervention proved necessary.

Political parties and individuals would have no time to select their candidates in the proper way, and individuals who might have been interested would have assumed that the elections will not be until next year, on the basis of the Order that I presented. Committee clerks will have planned their meetings for the year ahead. In other words, it would result in elections without proper preparation, which even electoral officers on the island would find difficult to organise. Indeed, I have received a letter from Anglesey's returning officer today, saying that there is a more serious risk of failure if they were mandated to run the elections in 2012. If elections were held in May, the lack of preparation would mean that we would probably see all the worst aspects of previous elections on Anglesey—elected representatives whose profiles fail to reflect the diversity of the electorate, particularly as regards age and gender; and too many councillors being elected unopposed and without a serious contest. In short, a council that does not represent the views of islanders properly and that is not adequately accountable to them. That is not in the interest of democracy. What is more, it could seriously risk undoing all the progress made by the council in recent months.

The decision to delay was not taken lightly, Presiding Officer. In March of last year, the Auditor General for Wales issued a report in which he stated that there was a particular need for democratic renewal in Anglesey. The county currently consists of almost entirely single member divisions, with many

cynnig yn hwyr fel hyn. Mae dechrau amserlen yr etholiad ddyddiau'n unig i ffwrdd, ac wrth gyflwyno'r cynnig hwn, mae'r Democratiaid Rhyddfrydol yn dangos cyn lleied y maent yn ei ddeall am yr heriau sy'n wynebu Ynys Môn, o ran y ffaith bod adnewyddu democrataidd yn rhan hanfodol o adferiad yr ynys. Yr unig bobl a allai fod wedi paratoi'n dda ar gyfer etholiad ym mis Mai fyddai'r cynghorwyr sydd yno eisoes, a pherfformiad rhai ohonynt dros y blynyddoedd diwethaf yw'r union reswm pam yr oedd yn angenrheidiol ymyrryd.

Ni fyddai pleidiau gwleidyddol ac unigolion wedi cael amser i ddewis eu hymgeiswyr yn y ffordd briodol, a byddai unigolion a allai fod wedi bod â diddordeb mewn sefyll wedi tybio na fyddai'r etholiadau'n cael eu cynnal tan y flwyddyn nesaf, ar sail y Gorchymyn a gyflwynais. Bydd clercod pwyllgorau wedi cynllunio eu cyfarfodydd ar gyfer y flwyddyn sydd i ddod. Mewn geiriau eraill, byddai'n arwain at etholiadau na baratowyd yn briodol ar eu cyfer, a byddai hyd yn oed swyddogion etholiadol yr ynys wedi'i chael yn anodd eu trefnu. Yn wir, cefais lythyr gan swyddog canlyniadau Ynys Môn heddiw, oedd yn dweud bod y risg o fethu'n fwy difrifol pe baent yn cael eu mandadu i gynnal yr etholiadau yn 2012. Pe bai etholiadau'n cael eu cynnal ym mis Mai, byddai diffyg paratoi'n golygu y byddem, yn ôl pob tebyg, yn gweld holl agweddau gwaethaf etholiadau blaenorol ar Ynys Môn yn dod i'r amlwg—cynrychiolwyr etholedig y mae eu proffiliau'n methu ag adlewyrchu amrywiaeth yr etholwyr, yn enwedig o ran oedran a rhyw; a gormod o gynghorwyr yn cael eu hethol yn ddiwrthwynebiad a heb gystadleuaeth ddifrifol. Yn gryno, cyngor nad yw'n cynrychioli barn yr ynyswyr yn gywir ac nad yw'n ddigon atebol iddynt. Nid yw hynny o fudd i ddemocratiaeth. Yn ogystal, roedd risg ddifrifol y gallai ddadwneud yr holl gynnydd a wnaed gan y cyngor yn ystod y misoedd diwethaf.

Ni chafodd y penderfyniad i ohirio ei wneud ar chwarae bach, Lywydd. Ym mis Mawrth y llynedd, cyhoeddodd Archwilydd Cyffredinol Cymru adroddiad lle'r oedd yn nodi bod angen penodol am adnewyddu democrataidd yn Ynys Môn. Ar hyn o bryd, adrannau un aelod sydd yn y sir bron yn gyfan gwbl, ac

of them uncontested in 2008. Some Members are clearly not well informed at all. The Auditor General for Wales recommended that Welsh Ministers should request the Local Government Boundary Commission for Wales to review the proposals to ensure that the changes proposed adequately address the need for democratic renewal in Anglesey. The Auditor General for Wales—not me—also recommended that if it were not possible to complete and implement the timetable and review by May 2012, Welsh Ministers should instead use their powers to delay the election until 2013.

I take the recommendations of the auditor general very seriously and I strongly recommend that the Conservatives and Liberal Democrats should do so, too. They should not be ignored. The commission's report was, of course, delayed by its reorganisation last year, as the Member for North Wales rightly stated. However, I do not remember hearing any complaints from his party's benches when I asked for the commission to be renewed. As we suggested in the draft report, it is likely that the commission will propose fairly radical changes to the electoral map of the county, and, as with all reviews, time will be needed to consider any representations before deciding on implementation. We also want to see competition for available seats—whether that is through political parties putting forward more candidates or by actively seeking local people to run for independent membership. One of the Anglesey commissioners has been leading the work on that, and I hope that the elections in 2013 will be well contested.

The commissioners I appointed to oversee the council have made good progress, but their work is not yet done, and, therefore, they will be in place for some time to come. This would be a bad time for elections to take place, and I want to see a new Isle of Anglesey County Council that is capable of running the island's affairs in a proper and effective way, as it is elected to do. Some people may think that the appointment of commissioners negates local democracy

etholwyd llawer o'u cynrychiolwyr yn ddiwrthwynebiad yn 2008. Mae'n amlwg nad yw rhai o'r Aelodau yn gwybod fawr ddim am y sefyllfa. Argymhellodd Archwilydd Cyffredinol Cymru y dylai Gweinidogion Cymru ofyn i'r Comisiwn Ffiniau Llywodraeth Leol i Gymru adolygu'r cynigion er mwyn sicrhau bod y newidiadau arfaethedig yn ddigonol i fynd i'r afael â'r angen am adnewyddu democrataidd yn Ynys Môn. Archwilydd Cyffredinol Cymru—nid fi—a argymhellodd hefyd, pe na bai'n bosibl cwblhau a gweithredu'r amserlen a'r adolygiad erbyn mis Mai 2012, y dylai Gweinidogion Cymru ddefnyddio eu pwerau'n hytrach i ohirio'r etholiad tan 2013.

Rwyf yn cymryd argymhellion yr archwilydd cyffredinol yn wirioneddol o ddifrif, ac rwyf yn argymhell yn gryf y dylai'r Ceidwadwyr a'r Democratiaid Rhyddfrydol wneud hynny hefyd. Ni ddylid eu hanwybyddu. Bu oedi o safbwynt cael adroddiad y comisiwn, wrth gwrs, oherwydd ei ad-drefnu y llynedd, fel y dywedodd yr Aelod dros Ogledd Cymru yn gywir ddigon. Fodd bynnag, nid wyf yn cofio clywed unrhyw gwynion gan feinciau ei blaidd pan ofynnais i'r comisiwn gael ei adnewyddu. Fel y bu inni awgrymu yn yr adroddiad drafft, mae'n debygol y bydd y comisiwn yn cynnig newidiadau eithaf radical i fap etholiadol y sir, ac, fel yn achos pob adolygiad, bydd angen amser i ystyried unrhyw sylwadau cyn penderfynu ynghylch gweithredu. Rydym hefyd am weld cystadleuaeth am y seddi sydd ar gael—boed drwy'r ffaith bod pleidiau gwleidyddol yn cyflwyno mwy o ymgeiswyr neu drwy chwilio'n weithredol am bobl leol i sefyll fel ymgeiswyr annibynnol. Mae un o gomisiynwyr Ynys Môn wedi bod yn arwain y gwaith ar hynny, a gobeithiaf y bydd cystadleuaeth dda yn yr etholiadau yn 2013.

Mae'r comisiynwyr a benodais i oruchwylio'r cyngor wedi gwneud cynnydd da, ond nid yw eu gwaith ar ben eto, ac, felly, byddant yn aros yno am dipyn o amser i ddod. Byddai hon yn adeg wael i etholiadau gael eu cynnal, ac rwyf am weld Cyngor Sir newydd yn Ynys Môn, sy'n gallu cyflawni busnes yr ynys yn briodol ac yn effeithiol, fel y caiff ei ethol i'w wneud. Efallai fod rhai pobl yn meddwl bod penodi comisiynwyr yn dirymu democratiaeth leol, oherwydd bod

because some powers are taken away from the elected members. I believe that that is a narrow-minded approach.

I want to deal with some of the issues that Members have raised today around the procedure of setting the budget. Clearly, some of the Members who spoke have not been informed of the true facts. The commissioners had a series of meetings with the council to understand the process for setting the new budget. The original recommendation was for the increase to be around 5%, but after discussions with the full council, it was reduced to 4.5%. Indeed, the vote was taken to full council and the decision ratified; in fact, one of the Liberal Democrat members supported this process in voting for the 4.5% increase. I believe that to be pretty democratic, and I am surprised that the Members opposite do not.

Over the course of the next year, it will be possible to return to some of the decision-making processes of the council's own executive.

Antoinette Sandbach *rose—*

Carl Sargeant: I will take your intervention in a second.

However, it is not possible to return immediately, because that would risk the recovery of the island.

Antoinette Sandbach: I have been informed that local councillors were told that if they did not back this increase in council tax, the elections would be postponed even further. What is your view on that?

Carl Sargeant: The Member may feel free to make accusations in this Chamber, but she cannot substantiate that with any evidence at all. If she has some evidence, she should write to me; but she does not, and therefore the issue that she raises is fantasy.

Elections are a costly affair, and if elections were forced to take place in May, by the time

rhai pwerau'n cael eu cymryd oddi ar yr aelodau etholedig. Credaf fod agwedd o'r fath yn gul.

Hoffwn ymdrin â rhai o'r materion a godwyd gan yr Aelodau heddiw ynghylch y weithdrefn ar gyfer pennu'r gyllideb. Mae'n amlwg nad yw rhai o'r Aelodau a siaradodd wedi cael y ffeithiau cywir. Cafodd y comisiynwyr gyfres o gyfarfodydd gyda'r cyngor i ddeall y broses ar gyfer pennu'r gyllideb newydd. Roedd yr argymhelliad gwreiddiol yn argymhell cynnydd o oddeutu 5%, ond ar ôl trafodaethau gyda'r cyngor llawn, cafodd ei ostwng i 4.5%. Yn wir, aethpwyd â'r bleidlais at y cyngor llawn a chafodd y penderfyniad ei gadarnhau; a dweud y gwir, cefnogodd un o aelodau'r Democratiaid Rhyddfrydol y broses honno drwy bleidleisio o blaid y cynnydd o 4.5%. Credaf fod hynny'n eithaf democrataidd, ac rwyf yn synnu nad yw'r Aelodau gyferbyn yn credu hynny.

Yn ystod y flwyddyn nesaf, bydd yn bosibl dychwelyd at rai o brosesau pwyllgor gwaith y cyngor ei hun ar gyfer gwneud penderfyniadau.

Antoinette Sandbach *a gododd—*

Carl Sargeant: Derbyniaf eich ymyriad mewn eiliad.

Fodd bynnag, nid yw'n bosibl dychwelyd atynt ar unwaith, oherwydd byddai hynny'n peryglu adferiad yr ynys.

Antoinette Sandbach: Rwyf wedi clywed bod cynghorwyr lleol wedi cael gwybod y byddai'r etholiadau'n cael eu gohirio ymhellach fyth pe na baent yn cefnogi'r cynnydd hwn yn y dreth gyngor. Beth yw eich barn am hynny?

Carl Sargeant: Efallai fod yr Aelod yn teimlo ei bod yn rhydd i wneud cyhuddiadau yn y Siambr hon, ond ni all brofi hynny ag unrhyw dystiolaeth o gwbl. Os oes ganddi rywfaint o dystiolaeth, dylai ysgrifennu ataf; ond nid oes dystiolaeth ganddi, ac, felly, ffantasi llwyr yw'r mater y mae'n ei godi.

Mae etholiadau'n gostus, a phe bai etholiadau'n cael eu gorfodi i ddigwydd ym

that we have received the report of the boundary commission for Wales—

Janet Finch-Saunders *rose*—

The Presiding Officer: Order. Will you take another intervention?

Carl Sargeant: Gladly, in a minute.

Welsh Ministers have the power under the Local Government Act 1972 to call fresh elections through an Order implementing the commission's proposals. I would have to seriously consider using that power, leading to a second set of elections, as the members may be considering my taking that action. That would cost anything up to £200,000 in addition to the cost of two elections in two years in Anglesey.

Janet Finch-Saunders: Okay—

The Presiding Officer: No, I am sorry—not 'okay'. We have been through this before.

Janet Finch-Saunders: Minister, this annulment that we are asking for is about bringing democracy back to Ynys Môn. Why have you included the community councils in your deliberations when technically this is about Ynys Môn's county council? There is great unhappiness about the fact that you have banded it all together. That is a question that I have been asked to ask you.

Carl Sargeant: I am grateful for the Member's contribution. The Member seems to be suggesting that I withhold community councils from the Order against the directions of the auditor general, which I am disappointed she does not support. The fact is that if I called elections in 12 months' time for the county council and this year for the community council, there would be a twofold cost. I do not think that that is appropriate. It is appropriate that we bring them together. What she is suggesting is an additional cost for the constituents of Anglesey of at least £200,000, and I do not think that that would be money well spent.

mis Mai, erbyn inni gael adroddiad y comisiwn ffiniau i Gymru—

Janet Finch-Saunders *a gododd*—

Y Llywydd: Trefn. A wnewch chi dderbyn ymyriad arall?

Carl Sargeant: Gwnaf, mewn munud.

Mae gan Weinidogion Cymru y pŵer dan Ddeddf Llywodraeth Leol 1972 i alw etholiadau newydd trwy Orchymyn sy'n gweithredu cynigion y comisiwn. Byddai'n rhaid imi ystyried o ddifrif defnyddio'r pŵer hwnnw, a fyddai'n arwain at ail gyfres o etholiadau, gan fod yr aelodau efallai'n ystyried y byddaf yn cymryd y cam gweithredu hwnnw. Byddai hynny'n costio hyd at £200,000 yn ychwanegol at gost dau etholiad mewn dwy flynedd ar Ynys Môn.

Janet Finch-Saunders: Iawn—

Y Llywydd: Na, mae'n ddrwg gennyf—nid yw'n 'iawn'. Rydym wedi bod drwy hyn o'r blaen.

Janet Finch-Saunders: Weinidog, mae'r dirymu hwn yr ydym yn gofyn amdano'n ymwneud â sicrhau bod democratiaeth yn dychwelyd i Ynys Môn. Pam yr ydych wedi cynnwys y cynghorau cymuned yn eich trafodaethau, oherwydd, yn dechnegol, mae a wnelo hyn â chyngor sir Ynys Môn? Ceir anfodlonrwydd mawr ynghylch y ffaith eich bod yn ymdrin â'r cyfan gyda'i gilydd. Mae'n gwestiwn y gofynnwyd imi ei ofyn ichi.

Carl Sargeant: Rwyf yn ddiolchgar am gyfraniad yr Aelod. Ymddengys fod yr Aelod yn awgrymu y dylwn beidio â chynnwys cynghorau cymuned yn y Gorchymyn, yn groes i gyfarwyddiadau'r archwilydd cyffredinol, yr wyf yn siomedig nad yw'n eu cefnogi. Y ffaith amdani yw, pe bawn yn galw etholiadau ymhen 12 mis ar gyfer y cyngor sir ac eleni ar gyfer y cynghorau cymuned, byddai'r gost yn ddeublyg. Nid wyf yn credu bod hynny'n briodol. Mae'n briodol ein bod yn dod â hwy at ei gilydd. Byddai'r hyn y mae'n ei awgrymu yn gost ychwanegol i etholwyr Ynys Môn, a fyddai'n cyfateb i o leiaf £200,000, ac nid wyf yn

credu y byddai gwario swm o'r fath yn ddefnydd da o arian.

To finalise my contribution, Llywydd, elections are the bedrock of democracy and should not be delayed without good reason, but I believe, given the instruction and direction from the auditor general, that I am acting appropriately. I hope that Members will support the Order that I have laid, and reject the amendments of the Liberal Democrats. Members will be aware of the difficult actions that we sometimes have to take, and sometimes the Members on the opposition benches should act more responsibly. They should take notice of the auditor general. A good friend of mine, Peter Law, often used to refer to the opposition as 'toerags'; I would definitely not do that, Llywydd, but he may have had a point. *[Laughter.]*

I gloi fy nghyfraniad, Lywydd, etholiadau yw sylfaen democratiaeth, ac ni ddylid eu gohirio heb reswm da, ond credaf, o ystyried cyfarwyddyd yr archwilydd cyffredinol, fy mod yn gweithredu'n briodol. Rwyf yn gobeithio y bydd yr Aelodau yn cefnogi'r Gorchymyn yr wyf wedi'i gyflwyno ac yn gwrthod gwelliannau'r Democratiaid Rhyddfrydol. Bydd yr Aelodau yn ymwybodol o'r camau gweithredu anodd y mae'n rhaid weithiau inni eu cymryd, ac weithiau dylai'r Aelodau ar feinciau'r wrthblaid weithredu'n fwy cyfrifol. Dylent gymryd sylw o'r archwilydd cyffredinol. Yn aml, byddai ffrind da imi, sef Peter Law, yn defnyddio'r gair 'toerags' i gyfeirio at yr wrthblaid; yn bendant, ni fyddwn i'n gwneud hynny, Lywydd, ond efallai fod ganddo bwynt. *[Chwerthin.]*

3.45 p.m.

The Presiding Officer: I am glad to hear that you would not do that.

Y Llywydd: Rwyf yn falch o glywed na fyddech chi'n gwneud hynny.

Peter Black: Now we know: if you disagree with the Minister, you are being irresponsible. I do not believe that that is the case here; I think that we are being responsible. I refer to the comments from the Member for Ynys Môn, Ieuan Wyn Jones, when he said that he was disappointed that this motion was being brought forward. I believe that, on principle, if we are going to defer elections, then at the very least, Assembly Members should vote on the matter. I think that that is responsible and is absolutely right.

Peter Black: Rydym yn gwybod nawr: os ydych yn anghytuno â'r Gweinidog, rydych yn ymddwyn yn anghyfrifol. Nid wyf yn credu bod hynny'n wir yn yr achos hwn; rwyf yn credu ein bod yn ymddwyn yn gyfrifol. Cyfeiriaf at sylwadau'r Aelod dros Ynys Môn, Ieuan Wyn Jones, pan ddywedodd ei fod yn siomedig bod y cynnig hwn yn cael ei gyflwyno. O ran egwyddor, os ydym yn bwriadu gohirio etholiadau, credaf y dylai Aelodau'r Cynulliad o leiaf bleidleisio ar y mater. Credaf fod hynny'n gam cyfrifol sy'n hollol gywir.

The situation in Anglesey is unique, which is why we need to tread carefully and ensure that we do not forego the democratic principles, which is what we are doing by proceeding with this Order. The auditor general, who, by the way, is unelected, wants democratic renewal—that is precisely what we suggest and what we propose here as part of this motion.

Mae'r sefyllfa yn Ynys Môn yn unigryw, a dyna pam y mae angen inni droedio'n ofalus a sicrhau nad ydym yn ymwrthod â'r egwyddorion democrataidd, sef yr hyn a wnawn wrth fwrw ymlaen â'r Gorchymyn hwn. Mae'r archwilydd cyffredinol, nad yw, gyda llaw, wedi'i ethol, am weld adnewyddu democrataidd—dyna'r union beth yr ydym yn ei awgrymu a'r union beth yr ydym yn ei gynnig yma yn rhan o'r cynnig hwn.

Janet Finch-Saunders referred to Anglesey having a 4.5% rise in council tax and said

Cyfeiriodd Janet Finch-Saunders at y ffaith bod Ynys Môn yn wynebu cynnydd o 4.5%

that its performance indicators are slipping, and yet there is no chance for local people to vote on who should take that matter forward. Mike Hedges said that this is an extraordinary measure for extraordinary circumstances, but we need to know when we are going to trust the electorate. It seems to me that what this Minister does not do is trust the electorate to make decisions on their own behalf as to who should represent them on Ynys Môn council.

The Minister says that this debate is late in the day. We have only been able to table it because of his lateness in tabling the Order. It is because the Local Government Boundary Commission for Wales delayed the tabling its report that the Government has gone down this route. These are matters of delay on behalf of the Government and not on behalf of the Welsh Liberal Democrats in tabling this motion.

The Minister's own actions have led to a position whereby the people of Anglesey are being denied their say on who represents them. Democracy is about empowerment and not about diktats from the centre. The question is: what do we mean by 'democratic renewal'? In my view, it means a democratic election in which voters can judge matters for themselves. Yet the residents of Ynys Môn are being denied that, which is why we believe that this Order has to be overturned. We have supported the intervention and the auditor general's judgment on this issue, but it is argued that we cannot allow this issue to continue without elections. If elections took place, it would not mean the end of the intervention board, as the Minister indicated, but would give the board the opportunity to work with councillors with a fresh mandate and those councillors could demonstrate the support of the electorate. Decisions are being taken that would not have been considered if there were elections this year. That cannot be right and we believe that if we are to restore any credence to the democratic process, we have to have elections in Anglesey along with the other 21 councils on 3 May.

yn y dreth gyngor, a dywedodd fod dangosyddion perfformiad yr ynys yn dirywio, ac eto i gyd nid oes cyfle i bobl leol bleidleisio ynghylch pwy ddylai symud y mater hwnnw yn ei flaen. Dywedodd Mike Hedges fod hwn yn fesur anghyffredin ar gyfer amgylchiadau anghyffredin, ond mae angen inni wybod pryd rydym yn bwriadu ymddiried yn yr etholwyr. Mae'n ymddangos i mi nad yw'r Gweinidog hwn yn ymddiried yn yr etholwyr i wneud penderfyniadau ar eu rhan eu hunain ynghylch pwy ddylai eu cynrychioli ar gyngor Ynys Môn.

Dywed y Gweinidog fod y ddadl hon yn hwyr yn y dydd. Yr unig reswm pam yr ydym wedi gallu cyflwyno'r ddadl o gwbl yw oherwydd ei fod ef wedi cyflwyno'r Gorchymyn yn hwyr. Dim ond oherwydd bod y Comisiwn Ffiniau Llywodraeth Leol i Gymru wedi gohirio cyflwyno ei adroddiad y mae'r Llywodraeth wedi dilyn y llwybr hwn. Y Llywodraeth sydd wedi bod yn araf, nid Democratiaid Rhyddfrydol Cymru wrth gyflwyno'r cynnig hwn.

Mae camau gweithredu'r Gweinidog ei hun wedi arwain at sefyllfa lle y caiff cyfle ei wrthod i bobl Ynys Môn gael dweud eu dweud ynghylch pwy sy'n eu cynrychioli. Mae a wnelo democratiaeth â grymuso; nid oes a wnelo â dictadau o'r canol. Y cwestiwn yw: beth rydym yn ei olygu wrth 'adnewyddu democrataidd'? Yn fy marn i, mae'n golygu etholiad democrataidd lle y gall pleidleiswyr farnu materion drostynt eu hunain. Eto i gyd, mae trigolion Ynys Môn yn cael eu hamddifadu o'r cyfle hwnnw, a dyna pam yr ydym o'r farn bod yn rhaid gwyrddroi'r Gorchymyn hwn. Rydym wedi cefnogi'r ymyrraeth a barn yr archwilydd cyffredinol am y broblem hon, ond dadleuir na allwn adael i'r broblem hon barhau heb etholiadau. Pe bai etholiadau'n cael eu cynnal, ni fyddai'n golygu diwedd y bwrdd ymyrraeth, fel y nododd y Gweinidog, ond byddai'n rhoi cyfle i'r bwrdd weithio gyda chynghorwyr â mandad ffres, a gallai'r cynghorwyr hynny ddangos cefnogaeth yr etholwyr. Mae penderfyniadau'n cael eu cymryd na fyddent wedi cael eu hystyried pe bai etholiadau eleni. Ni all hynny fod yn iawn, a chredwn, os ydym am adfer unrhyw hygrededd i'r broses ddemocrataidd, fod yn rhaid inni gael etholiadau yn Ynys Môn ar yr un pryd â'r 21

cyngor arall ar 3 Mai.

The Presiding Officer: The proposal is to agree the motion. Does any Member object? I see that there are objections. I therefore defer all voting on this item until voting time.

Y Llywydd: Y cynnig yw derbyn y cynnig. A oes unrhyw Aelod yn gwrthwynebu? Gwelaf fod. Felly, gohiriaf bob pleidlais ar yr eitem hon tan y cyfnod pleidleisio.

*Gohiriwyd y pleidleisio tan y cyfnod pleidleisio.
Voting deferred until voting time.*

Dadl y Ceidwadwyr Cymreig Welsh Conservatives Debate

Llywodraeth Leol Local Government

The Presiding Officer: I have selected amendments 1 and 4 in the name of Jane Hutt, amendment 2 in the name of Jocelyn Davies and amendment 3 in the name of Peter Black. If amendment 1 is agreed, amendments 2 and 3 will be deselected. If amendment 2 is agreed, amendment 3 will be deselected.

Y Llywydd: Rwyf wedi dethol gwelliannau 1 a 4 yn enw Jane Hutt, gwelliant 2 yn enw Jocelyn Davies a gwelliant 3 yn enw Peter Black. Os caiff gwelliant 1 ei gytuno, bydd gwelliannau 2 a 3 yn cael eu dad-ddethol. Os caiff gwelliant 2 ei gytuno, bydd gwelliant 3 yn cael ei ddad-ddethol.

Cynnig NDM4946 William Graham

Motion NDM4946 William Graham

Cynnig bod Cynulliad Cenedlaethol Cymru:

To propose that the National Assembly for Wales:

1. Yn nodi pwysigrwydd llywodraeth leol yn gweithredu mewn modd sy'n dryloyw ac yn atebol i'r bobl y mae'n eu cynrychioli;

1. Notes the importance of local government acting in a manner which is both transparent and accountable to the people it represents;

2. Yn credu y byddai cyflwyno refferenda ar gynnydd arfaethedig uwch na 3.5 y cant yn y dreth gyngor flynyddol yn gwella tryloywder, atebolrwydd a democratiaeth yng Nghymru; a

2. Believes that the introduction of referenda on proposed annual council tax increases above 3.5% would enhance transparency, accountability and democracy in Wales; and

3. Yn croesawu camau a gymerir gan rai awdurdodau lleol yng Nghymru i gyhoeddi pob gwariant dros £500.00, ac yn annog pob awdurdod lleol yng Nghymru i sicrhau bod y wybodaeth hon ar gael i'r cyhoedd.

3. Welcomes steps taken by some local authorities in Wales to publish all expenditure over £500.00, and encourages all local authorities in Wales to make this information public.

Janet Finch-Saunders: I move the motion.

Janet Finch-Saunders: Cynigiaf y cynnig.

I am proud to move this motion on what I believe to be a debate that truly encapsulates the real meaning of true, accountable and democratic local government.

Rwyf yn falch o gynnig y cynnig hwn ar ddadl sydd, yn fy marn i, yn crynhoi'n wirioneddol beth yw gwir ystyr llywodraeth leol sy'n ddemocrataidd, yn atebol ac yn gywir.

In these times of austerity, it is vital that the taxpayers of Wales are able to see where their money is being spent. Not only does this empower people to hold their elected representatives and local authorities to account, but this kind of transparency can rejuvenate feelings of enfranchisement among the electorate and instil in them a greater trust and belief in local government.

Welsh Conservative led councils in Wales have worked to improve the situation by introducing innovative new measures to increase openness. All three now run Twitter feeds and Monmouthshire County Council runs question time sessions on Twitter. They also allow members of the public to photograph or film council meetings. That, again, is something that I feel is essential in terms of accountability and which, considering the case of Jacqui Thompson, other councils could and should learn from. It is important that people feel properly engaged with their local government. The internet offers so much potential to improve that.

Last year, I asked the Minister for Local Government and Communities what level of cost savings he expected local authorities to achieve year on year until 2014. He replied that he expected local authorities to have financial strategies in place to deliver the savings necessary, without defining what the necessary savings were. I do not believe in micromanaging local authorities from Cardiff, but I believe that the Minister and this Assembly should take an active role in facilitating greater efficiency and accountability. Today's motion is the logical next step in that process.

In relation to amendments 1 and 3, while I appreciate that election time is when local government is held truly accountable, transparency and openness should be a priority throughout the council term. The importance of this cannot be overstated, as has been demonstrated—

Yn y cyfnod hwn o galedi, mae'n hanfodol bod trethdalwyr Cymru yn gallu gweld ble mae eu harian yn cael ei wario. Yn ogystal â galluogi pobl i ddwyn eu cynrychiolwyr etholedig a'u hawdurdodau lleol i gyfrif, gall y math hwn o dryloywder beri i etholwyr deimlo o'r newydd eu bod wedi'u breinio â hawl i bleidleisio, a meithrin ynddynt fwy o ymddiriedaeth a chred mewn llywodraeth leol.

Mae cynghorau yng Nghymru a gaiff eu harwain gan y Ceidwadwyr Cymreig wedi gweithio i wella'r sefyllfa drwy gyflwyno mesurau newydd arloesol i'w gwneud yn fwy agored. Mae pob un o'r tri bellach yn darparu gwybodaeth ar Twitter, ac mae Cyngor Sir Fynwy yn cynnal sesiynau holi ac ateb ar Twitter. Maent hefyd yn caniatáu i aelodau'r cyhoedd ffilmio cyfarfodydd y cyngor neu dynnu lluniau ohonynt. Mae hynny, eto, yn fy marn i, yn rhywbeth sy'n hanfodol o ran atebolrwydd ac, o ystyried achos Jacqui Thompson, yn rhywbeth y gallai ac y dylai cynghorau eraill ddysgu ohono. Mae'n bwysig bod pobl yn teimlo eu bod yn cael ymgysylltu'n iawn â llywodraeth leol. Mae'r rhyngwyd yn cynnig cymaint o botensial i wella hynny.

Y llynedd, gofynnais i'r Gweinidog Llywodraeth Leol a Chymunedau pa lefel o arbedion cost yr oedd yn disgwyl i awdurdodau lleol eu cyflawni flwyddyn ar ôl blwyddyn tan 2014. Atebodd ei fod yn disgwyl i awdurdodau lleol roi strategaethau ariannol ar waith i gyflawni'r arbedion angenrheidiol, heb ddiffinio beth oedd yr arbedion angenrheidiol. Nid wyf yn credu mewn microreoli awdurdodau lleol o Gaerdydd, ond credaf y dylai'r Gweinidog a'r Cynulliad hwn chwarae rôl weithredol mewn hwyluso mwy o effeithlonrwydd ac atebolrwydd. Cynnig heddiw yw'r cam rhesymegol nesaf yn y broses honno.

O ran gwelliannau 1 a 3, er fy mod yn sylweddoli mai adeg etholiadau y bydd llywodraeth leol yn cael ei dwyn i gyfrif mewn gwirionedd, dylai gweithredu mewn modd tryloyw ac agored fod yn flaenoriaeth drwy gydol tymor y cyngor. Ni ellir gorbwysleisio pwysigrwydd hynny, fel y dangoswyd—

Ann Jones: Why is it that so many councils, including Denbighshire, which is Tory-independent run, are putting so many things into part 2 to stop people knowing what is going on?

Janet Finch-Saunders: That is, again, all part of the transparency agenda. With respect to my colleague, I hope that she will support us when we bring issues like that to the Chamber to open up transparency. This motion addresses that.

Ann Jones *rose—*

The Presiding Officer: Are you taking a further intervention?

Janet Finch-Saunders: No, I need to carry on. [*Interruption.*]

The Presiding Officer: Order. She is not taking further interventions.

Janet Finch-Saunders: As has been demonstrated by the debate on the local development plan at Monmouthshire County Council, which lasted 14 hours as members of the public were invited to contribute, the public clearly wants to have a say more often than once every four years during an election—in the case of Ynys Môn, the public is not even allowed that this year.

Twelve years after the Freedom of Information Act 2000 became law, the second point of our motion calls on the Welsh Government to build upon that spirit of openness and transparency. The Welsh Conservatives want to see all local authorities in Wales publishing all expenditure over £500. The Beecham review in 2006 found that the public sector in Wales has been too defensive about publishing performance and recommended that high priority be given to citizen-centred scrutiny in governance. However, that requirement has not yet been placed on local government in Wales. Bucking the trend, however, all three Conservative-led councils in Wales are currently leading the way in publishing expenditure, with Monmouthshire County

Ann Jones: Pam y mae cynifer o gynghorau, gan gynnwys Sir Ddinbych, sy'n cael ei redeg gan y Toriaid a chynghorwyr annibynnol, yn rhoi cynifer o bethau yn rhan 2 i atal pobl rhag gwybod beth sy'n digwydd?

Janet Finch-Saunders: Mae hynny, eto, i gyd yn rhan o'r agenda dryloywder. O ran fy nghydweithiwr, rwyf yn gobeithio y bydd yn ein cefnogi pan fyddwn yn dod â materion tebyg i'r rheini i'r Siambr i sicrhau mwy o dryloywder. Mae'r cynnig hwn yn mynd i'r afael â hynny.

Ann Jones *a gododd—*

Y Llywydd: A ydych yn derbyn ymyriad arall?

Janet Finch-Saunders: Nac ydw, mae angen imi barhau. [*Torri ar draws.*]

Y Llywydd: Trefn. Nid yw'n derbyn mwy o ymyriadau.

Janet Finch-Saunders: Fel y dangoswyd gan y ddadl ar y cynllun datblygu lleol yng Nghyngor Sir Fynwy, a barodd 14 awr gan fod aelodau'r cyhoedd wedi'u gwahodd i gyfrannu, mae'n amlwg bod aelodau'r cyhoedd am gael dweud eu dweud yn fwy aml nag unwaith bob pedair blynedd yn ystod etholiad—yn achos Ynys Môn, nid yw'r cyhoedd hyd yn oed yn cael gwneud hynny eleni.

Ddeuddeg mlynedd wedi i Ddeddf Rhyddid Gwybodaeth 2000 ddod i rym, mae ail bwynt ein cynnig yn galw ar Lywodraeth Cymru i adeiladu ar yr ysbryd hwnnw o fod yn agored ac yn dryloyw. Mae'r Ceidwadwyr Cymreig am weld holl awdurdodau lleol Cymru yn cyhoeddi gwybodaeth am bob gwariant dros £500. Nododd adolygiad Beecham yn 2006 fod y sector cyhoeddus yng Nghymru wedi bod yn rhy amddiffynnol ynghylch cyhoeddi gwybodaeth am berfformiad, ac argymhellodd fod blaenoriaeth uchel yn cael ei rhoi ym maes llywodraethu i waith craffu sy'n canolbwyntio ar y dinesydd. Fodd bynnag, hyd yma, nid yw'r gofyniad hwnnw wedi'i osod ar lywodraeth leol yng Nghymru. Fodd bynnag, mae pob un o'r tri chyngor a gaiff eu harwain gan Geidwadwyr yng

Council publishing all expenditure over £1.

Nghymru yn mynd yn groes i'r duedd honno, ac yn arwain y ffordd yng nghyswllt cyhoeddi gwybodaeth am wariant, gyda Chyngor Sir Fynwy yn cyhoeddi gwybodaeth am bob gwariant dros £1.

In relation to amendments 4, and the Minister's concerns that the task of publishing all expenditure over £500 would be onerous, given that this information should be available to the public following a freedom of information request, local authorities should be prepared to make this information available. Furthermore, new technology, such as social media and the internet, are making the publishing of expenditure over £500 anything but onerous. Rather, they offer a relatively inexpensive means of disseminating information and could quite possibly be cheaper than the £160 on average that it costs local government to process an FOI request. Publishing expenditure without the need for an FOI request would let the public expose extravagance and would constitute a bold step towards boosting transparency and accountability.

O ran gwelliannau 4, a phryderon y Gweinidog y byddai'r dasg o gyhoeddi gwybodaeth am bob gwariant dros £500 yn feichus, o ystyried y dylai'r wybodaeth hon fod ar gael i'r cyhoedd yn dilyn cais rhyddid gwybodaeth, dylai awdurdodau lleol fod yn barod i sicrhau bod y wybodaeth hon ar gael. At hynny, mae technoleg newydd, megis cyfryngau cymdeithasol a'r rhyngwyd, yn golygu bod cyhoeddi gwybodaeth am wariant dros £500 ymhell o fod yn feichus. Yn hytrach, maent yn cynnig ffordd gymharol rad o rannu gwybodaeth, ac mae'n bosibl iawn y gallai fod yn rhatach na'r £160 y mae'n ei gostio ar gyfartaledd i lywodraeth leol brosesu cais rhyddid gwybodaeth. Byddai cyhoeddi gwybodaeth am wariant heb yr angen am gais rhyddid gwybodaeth yn caniatáu i'r cyhoedd dynnu sylw at afradlondeb, a byddai'n gam mawr tuag at hybu tryloywder ac atebolrwydd.

In 2010-11, local authorities in Wales spent over £630,000 on official cars and chauffeurs. Rhondda Cynon Taf and Blaenau Gwent each spent £90,000, while Bridgend spent £75,000 and Neath Port Talbot £70,000. I wonder whether the Minister was aware of those figures until I mentioned them. Local authorities spent an average of £1.5 million on printing and paper costs, but Swansea spent £0.5 million. Given that this is public money, this kind of information should be made available through online publishing, to enable processes to be examined and efficiencies to be identified.

Yn 2010-11, gwariodd awdurdodau lleol yng Nghymru dros £630,000 ar geir swyddogol a gyrwyr. Gwariodd Rhondda Cynon Taf a Blaenau Gwent £90,000 yr un, gwariodd Pen-y-bont ar Ogwr £75,000 a gwariodd Castell-nedd Port Talbot £70,000. Tybed a oedd y Gweinidog yn ymwybodol o'r ffigurau hynny cyn imi sôn amdanynt. Ar gyfartaledd, gwariodd awdurdodau lleol £1.5 miliwn ar gostau argraffu a phapur, ond gwariodd Abertawe £0.5 miliwn. O gofio mai arian cyhoeddus yw hwn, dylai'r math hwn o wybodaeth fod ar gael trwy ei chyhoeddi ar-lein, er mwyn i brosesau gael eu harchwilio ac er mwyn i arbedion effeithlonrwydd gael eu hadnabod.

There is a great appetite for information among the public at large. At present, far from being the preserve of political junkies and journalists, 52% of FOI requests come from individuals. Open, accountable and transparent local government will result in proportionate savings, not burdens. The Localism Act 2011 provides local residents with a power to approve or veto excessive council tax rises. The Welsh Conservatives

Mae awydd mawr am wybodaeth ymhlith y cyhoedd yn gyffredinol. Ar hyn o bryd, nid newyddiadurwyr a phobl sy'n dilyn gwleidyddiaeth yn frwd yw'r unig rai o bell ffordd sy'n cyflwyno ceisiadau rhyddid gwybodaeth, oherwydd daw 52% o geisiadau rhyddid gwybodaeth oddi wrth unigolion. Bydd llywodraeth leol agored, atebol a thryloyw yn arwain at arbedion cymesur yn hytrach nag at feichiau. Mae Deddf

believe that introducing referenda on council tax hikes over 3.5% would help make local councils more accountable and more responsive to their communities, and would put pressure on councils to justify properly the reasons behind the rise.

Carl Sargeant: I thank the Member for giving way. Could the Member tell me how many council referenda there will be in England this year?

Janet Finch-Saunders: We are in Wales, as you should know. [*Laughter.*] I will write to you on that. [*Laughter.*]

As elected representatives, we in this Chamber and in local authorities across Wales have a duty to ensure that public money is spent appropriately and that public affairs are conducted openly. Against the backdrop of austerity and ever-increasing demands by the public for information, current practices on the part of local government are out of step with the public mood. Schedule 12A to the Local Government Act 1972 on exempt information is all too readily used, and perhaps a clarification of the law in that regard should be looked into, so that transparency can be further enhanced—that would cover the point that Ann Jones AM was making earlier.

I hope to see real support for our motion today to show the people of Wales that we are serious about offering them value for money, and open and accountable governance at all levels, starting closest to home with local government.

During the past few weeks, we have called for a council tax freeze and improved business rate relief. This week, we are calling for respect. The people of Wales need to see that their local authorities are there to work for them, to provide the best possible services to them and to get the best value for our taxpayers' money.

Lleoliaeth 2011 yn rhoi'r grym i drigolion lleol gymeradwyo codiadau eithafol yn y dreth gyngor neu roi feto arnynt. Mae'r Ceidwadwyr Cymreig o'r farn y byddai cyflwyno refferenda ar godiadau o dros 3.5% yn y dreth gyngor yn helpu i wneud cynghorau lleol yn fwy atebol ac yn fwy ymatebol i'w cymunedau, ac y byddai'n rhoi pwysau ar gynghorau i gyfiawnhau'n iawn y rhesymau dros y cynnydd.

Carl Sargeant: Diolch i'r Aelod am ildio. A allai'r Aelod ddweud wrthyf faint o refferenda a gynhelir gan gynghorau yn Lloegr eleni?

Janet Finch-Saunders: Rydym ni yng Nghymru, fel y dylech chi wybod. [*Chwerthin.*] Ysgrifennaf atoch ynglŷn â hynny. [*Chwerthin.*]

Fel cynrychiolwyr etholedig, mae gennym ni yn y Siambr hon ac mewn awdurdodau lleol ledled Cymru ddyletswydd i sicrhau bod arian cyhoeddus yn cael ei wario'n briodol a bod busnes cyhoeddus yn cael ei gyflawni'n agored. Yn erbyn y cefndir o galedi a galwadau cynyddol gan y cyhoedd am wybodaeth, nid yw arferion presennol llywodraeth leol yn cyd-fynd â ffordd y cyhoedd o feddwl. Mae cynghorau lleol yn barod iawn i ddefnyddio Atodlen 12A Deddf Llywodraeth Leol 1972 ar wybodaeth eithriedig, a hwyrach y dylid ystyried egluro'r gyfraith yn y cyswllt hwnnw er mwyn sicrhau mwy o dryloywder eto—byddai hynny'n ymdrin â'r pwynt yr oedd Ann Jones AC yn ei wneud yn gynharach.

Rwyf yn gobeithio gweld cefnogaeth go iawn i'n cynnig heddiw er mwyn dangos i bobl Cymru ein bod o ddifrif ynghylch cynnig gwerth am arian iddynt a dull agored ac atebol o lywodraethu ar bob lefel, gan ddechrau gyda'r lefel sydd agosaf at y bobl, sef llywodraeth leol.

Yn ystod yr ychydig wythnosau diwethaf, rydym wedi galw am rewi'r dreth gyngor a chynnig gwell rhyddhad ardrethi i fusnesau. Yr wythnos hon, rydym yn galw am barch. Mae angen i bobl Cymru weld bod eu hawdurdodau lleol yno i weithio drostynt, darparu'r gwasanaethau gorau posibl ar eu cyfer a chael y gwerth gorau am arian ein

trethdalwyr.

Gwelliant 1 Jane Hutt

Dileu pwynt 2 ac yn ei le rhoi:

Yn cydnabod bod pennu'r dreth gyngor yn fater i awdurdodau lleol unigol a bod y tryloywder a'r atebolrwydd yn cael eu cynnal drwy'r blwch pleidleisio bob pedair blynedd.'

Gwelliant 4 Jane Hutt

Dileu pwynt 3 ac yn ei le rhoi:

'Yn croesawu camau a gymerir gan gynghorau yng Nghymru i sicrhau mwy o dryloywder ond yn cydnabod bod angen gwneud yn siŵr fod y beichiau gweinyddol a roddir ar awdurdodau lleol yn sgîl mwy o dryloywder yn gymesur â hynny.'

The Minister for Local Government and Communities (Carl Sargeant): I move amendments 1 and 2 in the name of Jane Hutt.

Gwelliant 2 Jocelyn Davies

Ym mhwynt 2 dileu popeth cyn 'yn gwella' a rhoi yn ei le 'Yn credu y byddai cyflwyno system Pleidlais Sengl Drosgrwyddadwy ar lefel llywodraeth leol'.

Llyr Huws Gruffydd: I move amendment 2 in the name of Jocelyn Davies.

It is fair to say that no-one would wish to see a 3.5% tax increase, or any increase. However, as we are constantly reminded, we live in difficult times, and there is an economic reality that needs to be faced. However, all councils will have to justify their records and face a verdict at the ballot box on 3 May this year, and they will have to defend their record on council tax.

Introducing a legal requirement for local referenda would be inappropriate. It would hamstring local authorities and would not allow them to respond flexibly to financial pressures. I am not against increasing transparency or having more public information made available on council

Amendment 1 Jane Hutt

Delete point 2 and replace with:

'Recognises that the setting of council tax is a matter for individual local authorities and transparency and accountability for this is delivered via the ballot box every four years.'

Amendment 4 Jane Hutt

Delete point 3 and replace with:

'Welcomes steps towards increased transparency taken by councils in Wales but recognises the need to ensure that administrative burdens placed on local authorities as a result of increased transparency are proportionate.'

Y Gweinidog Llywodraeth Leol a Chymunedau (Carl Sargeant): Cynigiai welliannau 1 a 2 yn enw Jane Hutt.

Amendment 2 Jocelyn Davies

In point 2 delete all before 'would enhance' and replace with 'Believes that the introduction of the Single Transferable Voting system at local government level'.

Llyr Huws Gruffydd: Cynigiai welliant 2 yn enw Jocelyn Davies.

Mae'n deg dweud na fyddai neb yn dymuno gweld cynnydd o 3.5% yn y dreth, neu unrhyw gynnydd o gwbl. Fodd bynnag, fel y cawn ein hatgoffa o hyd, rydym yn byw mewn cyfnod anodd, ac mae angen wynebu realiti economaidd. Fodd bynnag, bydd pob cyngor yn gorfod cyfiawnhau eu penderfyniadau a wynebu dyfarniad yn y blwch pleidleisio ar 3 Mai eleni, a bydd yn rhaid iddynt amddiffyn eu penderfyniadau yng nghyswllt y dreth gyngor.

Byddai cyflwyno gofyniad cyfreithiol ar gyfer referenda lleol yn amhriodol. Byddai'n llesteirio awdurdodau lleol ac ni fyddai'n caniatáu iddynt ymateb yn hyblyg i bwysau ariannol. Nid wyf yn erbyn cynyddu tryloywder neu ddarparu mwy o wybodaeth i'r cyhoedd am wariant cynghorau, ac rwyf

spending and I recognise that there is a debate to be had on publishing information on expenditure so that the public can see how money is being spent. However, it would be self-defeating if it involved introducing more bureaucracy to local councils. Many of them are already facing staffing pressures in Wales, and the selection of a £500 figure seems a bit arbitrary. You remind us that we are living in austere times and we need cost savings, but the danger is that that will mean that we will have to take money away from services.

Andrew R.T. Davies: I am most grateful to the Member for giving way. Will you not recognise that, in Monmouthshire, they have had a council tax freeze and yet they are still able to publish every item of expenditure over £1 and, in the Vale of Glamorgan, they are to publish every item of expenditure over £500? You talk about bureaucracy and expense, but it is proven that it can be done.

Llyr Huws Gruffydd: That is not the unique preserve of Conservative-run councils. I would refer to Caerphilly as well, in terms of council tax levels.

The danger, when it comes to referenda, is that they can easily be hijacked: they can be fought on very different issues. If a referendum is legally linked to a local authority's council tax rate and its ability to raise revenue, there could be significant consequences if the referendum became distorted or was made party political. The best way to ensure local democracy and transparency is for the electorate to have its say every four years in council elections.

I move now to the amendment. You will know that Plaid Cymru favours the single transferable vote as the most proportional method of election. STV offers the best of both worlds: not only would we get scientifically proportional results, where every vote counted equally, but we would also still have the constituency or ward link for local councillors. We are already used to multimember wards across local government in Wales, and people in Wales are familiar with the habit of voting for multiple

yn cydnabod bod dadl i'w chael ynghylch cyhoeddi gwybodaeth am wariant fel y gall y cyhoedd weld sut y mae arian yn cael ei wario. Fodd bynnag, byddai'n gwbl groes i'r bwriad pe bai'n golygu creu mwy o fiwrocratiaeth i gynghorau lleol. Mae llawer ohonynt eisoes yn wynebu pwysau staffio yng Nghymru, ac mae dewis ffigur o £500 yn ymddangos braidd yn fympwyol. Rydych yn ein hatgoffa ein bod yn byw mewn cyfnod o galedi a bod angen arbedion cost arnom, ond y perygl yw y bydd hynny'n golygu y bydd yn rhaid inni gymryd arian oddi ar wasanaethau.

Andrew R.T. Davies: Rwyf yn ddiolchgar iawn i'r Aelod am ildio. A wnewch chi gydnabod bod Sir Fynwy yn gallu cyhoeddi gwybodaeth am bob eitem o wariant dros £1 er iddynt rewi'r dreth gyngor, a bod disgwyl ym Mro Morgannwg iddynt gyhoeddi gwybodaeth am bob eitem o wariant dros £500? Rydych yn sôn am fiwrocratiaeth a'r gost, ond profwyd bod modd ei wneud.

Llyr Huws Gruffydd: Nid yw hynny'n unigryw i gynghorau a gaiff eu rhedeg gan Geidwadwyr. Byddwn yn cyfeirio at Gaerffili yn ogystal, o ran lefelau'r dreth gyngor.

Pan ddaw'n fater o refferenda, y perygl yw y gallant gael eu camddefnyddio'n hawdd: gellir eu hymladd ar faterion gwahanol iawn. Os caiff refferendwm ei gysylltu'n gyfreithiol â chyfradd treth gyngor awdurdod lleol a'i allu i godi refeniw, gallai fod canlyniadau sylweddol pe bai'r refferendwm yn cael ei ystumio neu'i droi yn destun gwleidyddiaeth bleidiol. Y ffordd orau o sicrhau democratiaeth a thryloywder yn lleol yw i'r etholwyr gael dweud eu dweud bob pedair blynedd mewn etholiadau cynghorau.

Symudaf yn awr at y gwelliant. Gwyddoch fod Plaid Cymru yn ffafrio'r bleidlais sengl drosglwyddadwy fel y dull mwyaf cyfrannol o ethol cynrychiolwyr. Mae'r system pleidlais sengl drosglwyddadwy yn cynnig y gorau o ddau fyd: yn ogystal â rhoi canlyniadau sy'n gyfrannol o safbwynt gwyddonol, lle y caiff pob pleidlais ei chyfrif yn gyfartal, byddai'n golygu hefyd bod cynghorwyr lleol yn cadw'r cyswllt ag etholaeth neu ward. Rydym eisoes yn gyfarwydd â wardiau aml-aelod ar draws

candidates. It is used for elections elsewhere in the British isles; in Scotland, Northern Ireland and the Republic of Ireland, the system is used, and those are countries that have profiles that are similar to the rural and urban profile of Wales. It is also used in Australia, Canada, Hong Kong and in Wales in other contexts. For example, students' unions routinely use the STV system.

llywodraeth leol yng Nghymru, ac mae pobl Cymru yn gyfarwydd â'r arfer o bleidleisio ar gyfer mwy nag un ymgeisydd. Caiff y system ei defnyddio ar gyfer etholiadau mewn mannau eraill yn Ynysoedd Prydain; caiff ei defnyddio yn yr Alban, Gogledd Iwerddon a Gweriniaeth Iwerddon, ac mae'r rheini'n wledydd sydd â phroffiliau tebyg i broffil gwledig a threfol Cymru. Caiff ei defnyddio hefyd yn Awstralia, Canada, Hong Kong ac yng Nghymru mewn cyd-destunau eraill. Er enghraifft, mae'n arferol i undebau myfyrwyr ddefnyddio'r system pleidlais sengl drosglwyddadwy.

4.00 p.m.

Therefore, we can see that, across the board, advanced democratic countries are using STV. It would favour no party over any other. There would be an even playing field for every party and it would enrich democracy. With STV, people's votes would deliver a wide range of participation, enhancing the debate at the local level and forcing more local politicians to work together and to seek common ground. Members may remember that the Richard commission made a number of recommendations back in 2004, which have gone on to influence the development of Welsh democracy, and STV for local elections was one of those recommendations. Although the report was ultimately shelved by the Labour Party, or Labour politicians—presumably because it was too progressive—most, if not all, of its arguments have stood the test of time. It is time for Wales to move forward with STV. It would make local government elections fairer and more democratic. I urge you to support the amendment.

Felly, gallwn weld, yn gyffredinol, bod gwledydd democrataidd datblygedig yn defnyddio'r system pleidlais sengl drosglwyddadwy. Ni fyddai'n ffafrio'r naill blaid dros y llall. Byddai'n cynnig chwarae teg i bob plaid a byddai'n cyfoethogi democratiaeth. Gyda'r bleidlais sengl drosglwyddadwy, byddai pleidleisiau pobl yn arwain at ystod eang o gyfranogiad, gan gyfoethogi'r ddadl ar lefel leol a gorfodi mwy o wleidyddion lleol i weithio gyda'i gilydd a cheisio tir cyffredin. Efallai y bydd yr Aelodau yn cofio bod comisiwn Richard wedi gwneud nifer o argymhellion yn ôl yn 2004, sydd wedi mynd ymlaen i ddylanwadu ar y modd y mae democratiaeth Cymru wedi datblygu, ac un o'r argymhellion hynny oedd defnyddio'r system pleidlais sengl drosglwyddadwy ar gyfer etholiadau lleol. Er i'r adroddiad gael ei roi o'r neilltu yn y pen draw gan y Blaid Lafur, neu gan wleidyddion Llafur—a hynny, yn ôl pob tebyg, am ei fod yn rhy flaengar—mae'r rhan fwyaf, os nad y cyfan, o'i ddadleuon wedi sefyll prawf amser. Mae'n bryd i Gymru fwrw ymlaen â'r system pleidlais sengl drosglwyddadwy. Byddai'n gwneud etholiadau llywodraeth leol yn decach ac yn fwy democrataidd. Rwyf yn eich annog i gefnogi'r gwelliant.

Gwelliant 3 Peter Black

Mewnosod ar ddiwedd pwynt 2 'ond yn credu, wrth i deuluoedd cyffredin wynebu cyfnod anodd, nad yw cost uwch cynnal refferenda lleol yn flaenoriaeth'.

Peter Black: I move amendment 3 in my

Amendment 3 Peter Black

Insert at end of point 2 'but believes that, while ordinary families are facing tough times, the increased cost of running local referendums is not a priority'.

Peter Black: Cynigiau welliant 3 yn fy enw i.

name.

Having stood here and argued in favour of democratic renewal for local elections, I do not want to support a motion that undermines those local elections by changing the nature of the representative democracy that we have in this country. I am not a particular fan of referenda, but the principle that we have established so far is that they are held only on matters relating to constitutional affairs. We had one on Europe in 1975, although I am a bit too young to remember that one, and various devolution referenda have taken place in Scotland and Wales in 1979, 1997 and recently. Those referenda have been limited to constitutional matters.

There is a danger that, when you start to go down the route of holding referenda on a particular matter of policy—and the ultimate policy decision of any local council is how much money you raise and how you spend that money—you start to change the nature of that democracy. If you can hold it on the subject of council tax, why can a referendum not be held on whether a new road is built in a certain place, whether there should be a tip to dispose of our rubbish, or to look at the way in which a particular service should be delivered. Suddenly, you find that the role of local councillors is not worth having. That then starts to extend to the Assembly and to Parliament.

We have a long tradition of representative democracy in this country. I am not prepared to overturn that tradition lightly on the basis of the motion before us. However, I am more than happy to support points 1 and 3 of the motion, in relation to having a more transparent and accountable local government and publishing expenditure over £500, which would provide the sort of information that allows people to make value judgments when it comes to voting for local councillors when they have the opportunity every four or five years—or very rarely in the case of Anglesey.

The other issue, which goes to the nub of our amendment, is the cost of holding referenda.

Ar ôl sefyll yn y fan hon a dadlau o blaid adnewyddu democrataidd ar gyfer etholiadau lleol, nid wyf am gefnogi cynnig sy'n tanseilio'r etholiadau lleol hynny drwy newid natur y ddemocratiaeth gynrychioliadol sydd gennym yn y wlad hon. Nid wyf yn un sy'n cefnogi refferenda ryw lawer, ond yr egwyddor a sefydlwyd gennym hyd yn hyn yw eu bod yn cael eu cynnal yng nghyswllt materion cyfansoddiadol yn unig. Cawsom un ar Ewrop yn 1975, er fy mod ychydig yn rhy ifanc i gofio hwnnw, ac mae gwahanol refferenda wedi'u cynnal ynghylch datganoli yn yr Alban ac yng Nghymru yn 1979, 1997 ac yn ddiweddar. Cyfyngwyd y refferenda hynny i faterion cyfansoddiadol.

Pan fyddwch yn dechrau troedio llwybr cynnal refferenda ar fater polisi penodol—aphenderfyniad polisi mwyaf unrhyw gyngor lleol yw faint o arian a godir a sut y caiff yr arian hwnnw ei wario—mae perygl y byddwch yn dechrau newid natur y ddemocratiaeth honno. Os gallwch gynnal refferendwm ar y dreth gyngor, pam na ellir cynnal refferendwm i benderfynu a ddylid adeiladu ffordd newydd mewn man penodol, a ddylid cael tomen i waredu ein sbwriel, neu i ystyried y modd y dylai gwasanaeth penodol gael ei ddarparu. Yn sydyn, fe welwch nad yw rôl cynghorwyr lleol yn werth ei chael. Mae hynny wedyn yn dechrau ymestyn i'r Cynulliad ac i'r Senedd yn San Steffan.

Mae gennym draddodiad hir o ddemocratiaeth gynrychioliadol yn y wlad hon. Nid wyf yn barod i ddymchwel y traddodiad hwnnw ar chwarae bach ar sail y cynnig sydd ger ein bron. Fodd bynnag, rwyf yn fwy na pharod i gefnogi pwyntiau 1 a 3 y cynnig, o ran cael llywodraeth leol fwy tryloyw ac atebol a chyhoeddi gwybodaeth am wariant dros £500, a fyddai'n darparu'r math o wybodaeth a fyddai'n caniatáu i bobl lunio barn am werth pan ddaw'n fater o bleidleisio i gynghorwyr lleol pan fyddant yn cael y cyfle i wneud hynny bob pedair neu bum mlynedd—neu'n anaml iawn yn achos Ynys Môn.

Y mater arall, sy'n mynd at graidd ein gwelliant, yw cost cynnal refferenda.

The Electoral Commission indicated that the total cost for the referendum in March 2011 on Assembly powers was £5.89 million. Local authorities spent £4.8 million on the 2008 local elections. Clearly, there is a significant cost burden to local councils. The Conservatives argued only recently that we should spend the money that has come from Westminster on freezing council tax, so I am sure that they would not now want that money to be spent on a referendum instead of that or instead of it being spent directly on services.

I will give you an example of the cost to a local authority of having an authority-wide referendum. In Swansea, the cost of the 2008 local elections was £365,858; in the Vale of Glamorgan for the same year, the cost was nearly £431,000. I am not quite sure why the cost was greater in the Vale of Glamorgan than in Swansea—although it could be because it is a rural area with many more polling stations—but that is a significant sum to hold a referendum on an annual basis because you want to put the council tax up to pay for valuable services. For that reason, it seems to me to be a luxury that we cannot afford. More importantly, as I have said, it undermines the whole basis of democracy in this country.

With regard to the amendments, I have no problem with the wording of amendment 1. However, if amendment 1 were to be passed, amendment 2 relating to the single transferable voting system, which we support, and amendment 3, our amendment, would fall. We cannot support amendment 1 for that reason. I would not want to lose those amendments, although I suspect that we may not have a majority to stop that happening. With regard to amendment 4, although we welcome the steps towards transparency and I have no problem with the wording, it would remove point 3 of the motion relating to the publication of all expenditure over £500. I think that the Welsh Government has already embraced that principle in relation to its own expenditure, and I am concerned about why it would want to remove that from a motion relating to local councils.

Dangosodd y Comisiwn Etholiadol fod cyfanswm cost cynnal y refferendwm ar bwerau'r Cynulliad ym mis Mawrth 2011 yn £5.89 miliwn. Gwariodd awdurdodau lleol £4.8 miliwn ar yr etholiadau lleol yn 2008. Yn amlwg, ceir cost a fyddai'n faich sylweddol ar gynghorau lleol. Dadleuodd y Ceidwadwyr yn ddiweddar iawn y dylem wario'r arian sydd wedi dod o San Steffan ar rewi'r dreth gyngor, felly rwyf yn siŵr na fyddent yn awr am i'r arian hwnnw gael ei wario ar refferendwm yn lle hynny, neu yn lle cael ei wario'n uniongyrchol ar wasanaethau.

Rhoddaf enghraifft ichi o'r gost i awdurdod lleol pan gynhelir refferendwm ar draws awdurdod cyfan. Yn Abertawe, roedd cost cynnal etholiadau lleol 2008 yn £365,858; ym Mro Morgannwg yn yr un flwyddyn, roedd y gost bron yn £431,000. Nid wyf yn hollol siŵr pam yr oedd y gost yn uwch ym Mro Morgannwg nag yn Abertawe—er y gallai hynny fod oherwydd y ffaith ei bod yn ardal wledig gyda llawer mwy o orsafoedd pleidleisio—ond mae'n swm sylweddol o arian i gynnal refferendwm bob blwyddyn oherwydd eich bod am godi'r dreth gyngor i dalu am wasanaethau gwerthfawr. Dyma'r rheswm pam y mae'n ymddangos i mi ei fod yn foethusrwydd na allwn ei fforddio. Yn bwysicach fyth, fel y dywedais, mae'n tansellio holl sylfaen democratiaeth yn y wlad hon.

O ran y gwelliannau, nid oes gennyf unrhyw broblem â geiriad gwelliant 1. Fodd bynnag, pe bai gwelliant 1 yn cael ei dderbyn, byddai gwelliant 2 sy'n ymwneud â'r system pleidlais sengl drosglwyddadwy, yr ydym yn ei chefnogi, a gwelliant 3, ein gwelliant ni, yn methu. Ni allwn gefnogi gwelliant 1 am y rheswm hwnnw. Ni fyddwn am gollir gwelliannau hynny, er fy mod yn amau na fydd gennym fwyafrif i atal hynny rhag digwydd. O ran gwelliant 4, er ein bod yn croesawu'r camau i wella tryloywder ac nad oes gennyf broblem â'r geiriad, byddai'n cael gwared ar bwynt 3 y cynnig, sy'n ymwneud â chyhoeddi gwybodaeth am bob gwariant dros £500. Credaf fod Llywodraeth Cymru eisoes wedi derbyn yr egwyddor honno mewn perthynas â'i gwariant ei hun, ac rwyf yn pryderu ynghylch pam y byddai'n dymuno dileu hynny o gynnig sy'n ymwneud â

chynghorau lleol.

In conclusion, I cannot support this motion for the reasons that I have outlined. However, we need to increase transparency in local government, and the best way to do it is to have a voting system that produces outcomes that reflect the way people vote. The single transferable voting system is the way forward on that, as proposed by the Plaid Cymru amendment.

William Graham: Generating as much interest as possible in council business can revolutionise local government and enable the big society. Transparency is the foundation of accountability. It is also a powerful means for promoting efficiency without requiring the heavy-handed intervention of unaccountable bureaucracy. Local people should be able to hold politicians and public bodies to account over how their council tax is being spent and the decisions being made on their behalf. This will foster a new spirit of local enterprise, allowing local institutions to compete, innovate and diversify, increasing the accountability of councils to their residents.

Not only will transparency allow people to see where the money goes and what it delivers, but publicising the council generally will attract new businesses and encourage greater innovation and entrepreneurship. Greater transparency will put the voluntary sector and small business in a much stronger position to compete for contracts and bring forward new ideas and innovations. Financial disclosure will also act as a trigger, enabling local taxpayers to see how councils are using public money, shine a spotlight on waste and establish greater accountability and efficiency.

Conservative-run councils across Wales have introduced numerous innovative measures to increase transparency, accountability and openness. These include public question time with cabinet members over Twitter, open-space meetings with council officers and the publication of expenditure. Newport has recognised this, embracing a new era of

I gloi, ni allaf gefnogi'r cynnig hwn am y rhesymau a amlinellwyd gennyf. Fodd bynnag, mae angen inni wneud llywodraeth leol yn fwy tryloyw, a'r ffordd orau o wneud hynny yw cael system bleidleisio sy'n rhoi canlyniadau sy'n adlewyrchu'r modd y mae pobl yn pleidleisio. Y system pleidlais sengl drosglwyddadwy yw'r ffordd ymlaen o ran hynny, fel y cynigiwyd gan welliant Plaid Cymru.

William Graham: Gall creu cymaint o ddiddordeb ag sy'n bosibl ym musnes cynghorau chwyldroi llywodraeth leol a hwyluso'r gymdeithas fawr. Tryloywder yw sylfaen atebolrwydd. Mae hefyd yn ddull pwerus o hyrwyddo effeithlonrwydd heb fod angen ymyrraeth lawdrwm biwrocratiaeth nad yw'n atebol. Dylai pobl leol fod yn gallu dwyn gwleidyddion a chyrrff cyhoeddus i gyfrif ynghylch y modd y caiff eu treth gyngor ei gwario a'r penderfyniadau a wneir ar eu rhan. Bydd hynny'n meithrin ysbryd newydd o fenter yn lleol, gan ganiatáu i sefydliadau lleol gystadlu, arloesi ac arallgyfeirio, gan gynyddu atebolrwydd cynghorau i'w trigolion.

Bydd cael mwy o dryloywder yn caniatáu i bobl weld i ble mae'r arian yn mynd a beth y mae'n ei ddarparu, ac yn ogystal â hynny bydd rhoi cyhoeddusrwydd i'r cyngor yn gyffredinol yn denu busnesau newydd ac yn annog mwy o arloesi ac entrepreneuriaeth. Bydd cael mwy o dryloywder yn golygu bod y sector gwirfoddol a busnesau bach mewn sefyllfa lawer cryfach i gystadlu am gontractau a chyflwyno syniadau newydd ac arloesol. Bydd datgelu gwybodaeth ariannol hefyd yn gweithredu fel sbardun, gan alluogi trethdalwyr lleol i weld sut y mae cynghorau'n defnyddio arian cyhoeddus, amlygu gwastraff a chreu mwy o atebolrwydd ac effeithlonrwydd.

Mae cynghorau ledled Cymru a gaiff eu rhedeg gan Geidwadwyr wedi cyflwyno nifer o fesurau arloesol i gynyddu tryloywder ac atebolrwydd a'u gwneud yn fwy agored. Mae'r mesurau hynny'n cynnwys defnyddio Twitter i gynnal sesiynau holi ac ateb cyhoeddus gydag aelodau'r cabinet, cyfarfodydd mewn mannau agored gyda

openness and accountability as a way of promoting community involvement, reducing spending and improving services. Newport City Council continues to publish expenditure over £500, and, despite the increased cost that other Members have alluded to, has still been able to produce two new secondary schools, Project 21, improving roads throughout the city and a city-centre development, despite only a modest increase in council tax. Indeed, Monmouthshire, Newport and the Vale of Glamorgan councils all run Twitter feeds, which make key updates from the councils available in an easy to read and accessible format.

They have also encouraged members of the public to make freedom of information requests via Twitter, following a ruling from the Information Commissioner's Office stating that Twitter is a valid medium for submission of FOI requests. In a tweet, the Secretary of State for Local Government and Communities, Eric Pickles, said

'50 years ago Mrs Thatcher opened council chambers to the press now it is time to open them to Twitter'.

There needs to be uniformity and clarity. The Welsh Conservatives believe that not allowing the public to film meetings is clearly at odds with the ethos of transparency and openness. We also believe that, where practically possible, meetings should be open to the public and public participation should be encouraged. The Conservative-led UK Government has taken legislative steps in the form of the Localism Act 2011 to empower local authorities, while encouraging and providing councils with the opportunity to act in a way that is transparent, accountable and open. Included in the Act are powers for local communities to veto excessive council tax, triggers for local referenda, community rights to challenge the running of local services and steps to increase local involvement in the planning process.

swyddogion y cyngor a chyhoeddi gwybodaeth am wariant. Mae Casnewydd wedi cydnabod hynny, gan groesawu cyfnod newydd o atebolrwydd a gweithredu mewn modd agored fel ffordd o hybu cyfranogiad y gymuned, lleihau gwariant a gwella gwasanaethau. Mae Cyngor Dinas Casnewydd yn parhau i gyhoeddi gwybodaeth am wariant dros £500, ac, er gwaethaf y gost uwch a grybwyllwyd gan Aelodau eraill, mae wedi llwyddo er hynny i godi dwy ysgol uwchradd newydd, gweithredu Prosiect 21, gwella ffyrdd ledled y ddinas a datblygu canol y ddinas, er mai cynnydd bychan yn unig a gafwyd yn y dreth gyngor. Yn wir, mae cynghorau Sir Fynwy, Casnewydd a Bro Morgannwg i gyd yn darparu gwybodaeth ar Twitter, sy'n golygu bod diweddariadau allweddol gan y cynghorau ar gael ar ffurf hygyrch a hawdd ei darllen.

Maent hefyd wedi annog aelodau'r cyhoedd i wneud ceisiadau rhyddid gwybodaeth drwy Twitter, yn dilyn dyfarniad gan Swyddfa'r Comisiynydd Gwybodaeth yn datgan bod Twitter yn gyfrwng dilys ar gyfer cyflwyno ceisiadau rhyddid gwybodaeth. Wrth drydar, meddai'r Ysgrifennydd Gwladol dros Lywodraeth Leol a Chymunedau, Eric Pickles,

Hanner can mlynedd yn ôl, agorodd Mrs Thatcher siambrau cynghorau i'r wasg; yn awr, mae'n bryd eu hagar i Twitter.

Mae angen cysondeb ac eglurder. Mae'r Ceidwadwyr Cymreig o'r farn bod gwrthod caniatáu i'r cyhoedd ffilmio cyfarfodydd yn amlwg yn groes i ethos tryloywder a gweithredu mewn modd agored. Rydym hefyd o'r farn y dylai cyfarfodydd fod yn agored i'r cyhoedd, lle bynnag y bo hynny'n ymarferol bosibl, ac y dylai'r cyhoedd gael eu hannog i gymryd rhan. Mae Llywodraeth y DU a gaiff ei harwain gan y Ceidwadwyr wedi cymryd camau deddfwriaethol ar ffurf Deddf Lleoliaeth 2011 i rymuso awdurdodau lleol, gan annog cynghorau i weithredu mewn ffordd sy'n dryloyw, yn atebol ac yn agored, a rhoi'r cyfle iddynt wneud hynny. Ymhlith y pethau sydd wedi'u cynnwys yn y Ddeddf y mae pwerau i gymunedau lleol roi feto ar dreth gyngor sy'n eithafol, ffactorau a fydd yn sbarduno refferenda lleol, hawliau i

gymunedau herio'r modd y caiff gwasanaethau lleol eu rhedeg, a chamau i gynyddu cyfranogiad lleol yn y broses gynllunio.

Greg Clark, the Minister for Decentralisation and Cities, states that there is the

Yn ôl Greg Clark, y Gweinidog dros Ddatganoli a Dinasoedd, mae

'potential to achieve a substantial and lasting shift in power away from central government and towards local people'.

potensial i symud grym, mewn modd sylweddol a pharhaol, oddi wrth lywodraeth ganolog a thuag at bobl leol.

It is in this light that Welsh Conservatives wish to see local authorities putting excessive council tax rises to the people for a referendum, with an alternative plan in place if the public votes against. Our 2011 Conservative manifesto committed to decentralising power to the lowest possible level, giving local communities the power to instigate referenda on council tax hikes. The Welsh Labour Government is failing to introduce real devolution by giving local people more power. The Welsh Conservatives continue to believe that, to deliver real devolution to Wales, power must be devolved from Cardiff bay to local authorities and local communities. We are the party of local empowerment, not dogmatic centralised control. In tough economic times, value for money is more important than ever. When households throughout Wales are facing financial restraint, the people of Wales deserve to be represented by local authorities that are transparent and accountable and that spend money appropriately. The publication of expenditure would give the public the opportunity to scrutinise whether the council is spending money wisely, while council tax referenda would allow the people to decide whether they think that council tax increases would result in a worthwhile improvement to public services.

Yng ngoleuni hynny y mae'r Ceidwadwyr Cymreig am weld awdurdodau lleol yn rhoi cyfle i'r bobl gael refferendwm ar gynnydd eithafol yn y dreth gyngor, gyda chynllun arall yn ei le os bydd y cyhoedd yn pleidleisio yn erbyn y cynnydd. Roedd maniffesto'r Ceidwadwyr ar gyfer 2011 yn ymrwymo i ddatganoli grym i'r lefel isaf posibl, gan roi'r pŵer i gymunedau lleol ysgogi refferenda ar godiadau yn y dreth gyngor. Mae'r Llywodraeth Lafur yng Nghymru yn methu â chyflwyno datganoli go iawn trwy roi mwy o rym i bobl leol. Er mwyn cael datganoli go iawn i Gymru, mae'r Ceidwadwyr Cymreig yn dal i gredu bod yn rhaid datganoli grym o fae Caerdydd i awdurdodau lleol a chymunedau lleol. Ni yw'r blaid sy'n credu mewn grymuso pobl leol yn hytrach na chael rheolaeth ganolog ddogmatig. Mewn cyfnod economaidd anodd, mae gwerth am arian yn bwysicach nag erioed. A chartrefi ledled Cymru yn wynebu cyfyngiadau ariannol, mae pobl Cymru yn haeddu cael eu cynrychioli gan awdurdodau lleol sy'n dryloyw ac yn atebol ac sy'n gwario arian yn briodol. Byddai cyhoeddi gwybodaeth am wariant yn rhoi cyfle i'r cyhoedd graffu a yw'r cyngor yn gwario arian yn ddoeth, a byddai refferenda ar y dreth gyngor yn caniatáu i'r bobl benderfynu a ydynt yn credu y byddai cynnydd yn y dreth gyngor yn arwain at welliant gwerth chweil mewn gwasanaethau cyhoeddus.

Jenny Rathbone: I think that there is confusion in the Conservatives' minds as to whether transparency and accountability are the same thing; they are not. Transparency is extremely important; it is very important that people know what their councils are up to and what they are spending their money on. However, publishing every item of

Jenny Rathbone: Credaf fod dryswch ym meddyliau'r Ceidwadwyr ynghylch a yw tryloywder ac atebolrwydd yn gyfystyr â'i gilydd; nid ydynt. Mae tryloywder yn bwysig dros ben; mae'n bwysig iawn bod pobl yn gwybod beth y mae eu cynghorau'n ei wneud ac ar beth y maent yn gwario eu harian. Fodd bynnag, yn syml, nid yw cyhoeddi

expenditure over £500 is simply not being transparent; it is just bombarding people with information and trying to obscure their ability to find out what is going on. Information has to be presented in bite-sized chunks. Otherwise, people will simply not be able to understand what is being presented.

Janet Finch-Saunders: Thank you for taking the intervention. Most councils across Wales have this information to hand, as they work on medium-term budgeting, but it is just that it is not published. Where do you see the difficulty in making that information public?

Jenny Rathbone: I do not see the difficulty in making the information public. I am saying that, in order to be accountable, information has to be presented in a format that is understandable to people. You have to bear in mind that most people need it in the format that is presented by the *The Sun* or the *Daily Mirror*, because if you simply present it as closely written lines along the lines of what *The Times* newspaper used to look like, people will not read it and will not be any further along in understanding what their council is up to.

There are many ways in which we can encourage citizens to engage with their local councils and provide the necessary accountability. One way in which we can do that is to encourage people to go to their councils and ask questions in public about what their councillors are up to. The Local Government (Wales) Measure 2011, passed in the previous Assembly, encourages the role of backbench members in scrutinising the way that the executive is working. Those are very useful ways of ensuring good governance. The two questions that people want answered are: 'Is public money being well spent or is it being wasted?' and 'Am I, as the citizen, getting good value for money for my council tax and is it being equitably delivered?' So, one of the items in Welsh Labour's manifesto underlined Labour's commitment to place new duties on elected members to communicate better with their citizens and to produce an annual report to

gwybodaeth am bob eitem o wariant dros £500 yn golygu bod yn dryloyw; mae'n golygu gorlwytho pobl â gwybodaeth a cheisio amharu ar eu gallu i gael gwybod beth sy'n digwydd. Rhaid cyflwyno gwybodaeth mewn darnau bach. Fel arall, ni fydd pobl yn gallu deall yr hyn sy'n cael ei gyflwyno.

Janet Finch-Saunders: Diolch am dderbyn yr ymyriad. Mae'r wybodaeth hon ar gael yn hwylus yn y rhan fwyaf o gynghorau ar draws Cymru, gan fod yn rhaid iddynt baratoi cyllidebau ar gyfer y tymor canolig, ond nid yw'r wybodaeth honno'n cael ei chyhoeddi. Ble, dybiwch chi, mae'r anhawster mewn darparu'r wybodaeth honno i'r cyhoedd?

Jenny Rathbone: Nid wyf yn gweld dim anhawster mewn darparu'r wybodaeth i'r cyhoedd. Dweud yr wyf fi bod yn rhaid i'r wybodaeth gael ei chyflwyno ar ffurf sy'n ddealladwy i bobl, er mwyn cael atebolrwydd. Rhaid ichi gofio bod angen i'r rhan fwyaf o bobl gael y wybodaeth ar y ffurf y caiff ei chyflwyno gan *The Sun* neu *The Daily Mirror*, oherwydd o'i chyflwyno fel testun ysgrifenedig tynn yn debyg i'r hyn a oedd ym mhapur newydd *The Times* ers llawer dydd, ni fydd pobl yn ei darllen ac ni fyddant damaid yn nes at ddeall beth y mae eu cyngor yn ei wneud.

Gallwn annog dinasyddion i ymgysylltu â'u cynghorau lleol a chael yr atebolrwydd angenrheidiol mewn llawer o ffyrdd. Un ffordd y gallwn wneud hynny yw annog pobl i fynd at eu cynghorau a gofyn cwestiynau yn gyhoeddus am yr hyn y mae eu cynghorwyr yn ei wneud. Mae Mesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2011, a basiwyd yn y Cynulliad blaenorol, yn hybu rôl aelodau'r meinciau cefn o ran craffu ar y modd y mae'r weithrediaeth yn gweithio. Mae'r rhain yn ffyrdd defnyddiol iawn o sicrhau llywodraethu da. Y ddau gwestiwn y mae pobl am gael ateb iddynt yw: 'A yw arian cyhoeddus yn cael ei wario'n dda neu a yw'n cael ei wastraffu?' ac 'A ydw i, fel dinesydd, yn cael gwerth da am arian ar gyfer y dreth gyngor yr wyf yn ei thalu, ac a yw'n cael ei defnyddio'n deg?' Felly, roedd un o'r eitemau ym maniffesto Llafur Cymru yn tanlinellu ymrwymiad Llafur i roi dylatswyddau newydd ar aelodau etholedig i

their electorate to enable people to understand what people were doing on their behalf. However, the Localism Act is a misnomer, because I do not see anything in the Localism Act that actually devolves powers to local authorities as opposed to giving central Government the powers to tell local authorities in England what they should do, when they should do it and how much they should be charging for it. In Wales, we have a better balance of central and local government and a better relationship with our local authorities. The performance improvement framework is, quite rightly, devolved to the Welsh Local Government Association and to local government.

gyfathrebu'n well â'u dinasyddion a chynhyrchu adroddiad blynyddol i'w hetholwyr i alluogi pobl i ddeall beth yr oedd pobl yn ei wneud ar eu rhan. Fodd bynnag, mae enw'r Ddeddf Lleoliaeth yn gamarweiniol, gan nad wyf yn gweld dim yn y Ddeddf sydd mewn gwirionedd yn datganoli pwerau i awdurdodau lleol yn hytrach na rhoi'r pwerau i'r Llywodraeth ganolog i ddweud wrth awdurdodau lleol yn Lloegr beth y dylent ei wneud, pryd y dylent ei wneud a faint y dylent fod yn ei godi amdano. Yng Nghymru, mae gennym gydbwysedd gwell rhwng llywodraeth ganolog a llywodraeth leol, a pherthynas well â'n hawdurdodau lleol. Mae'r fframwaith gwella perfformiad, yn gywir ddigon, wedi'i ddatganoli i Gymdeithas Llywodraeth Leol Cymru ac i lywodraeth leol.

We must have the right things being measured and monitored at the right levels, and mainly within councils themselves, so that people can measure what money is being spent on and what the outcomes are from that expenditure. We must have the checks and balances and powers in place for when agreed outcomes are not being achieved or for when things go wrong. We had a discussion earlier about the Isle of Anglesey and whether it was appropriate to rush new elections only seven weeks—perhaps only six weeks—before elections are held in local government throughout Wales.

Rhaid inni sicrhau bod y pethau iawn yn cael eu mesur a'u monitro ar y lefelau iawn, a hynny'n bennaf o fewn y cynghorau eu hunain, fel y gall pobl fesur ar beth y mae arian yn cael ei wario a beth yw canlyniadau'r gwariant hwnnw. Rhaid inni gael y rhwystrau a'r gwrthbysau a'r pwerau yn barod ar gyfer yr adegau pan na fydd y canlyniadau y cytunwyd arnynt yn cael eu cyflawni neu pan fydd pethau'n mynd o chwith. Cawsom drafodaeth yn gynharach am Ynys Môn, ac a oedd yn briodol rhuthro i gynnal etholiadau newydd saith wythnos yn unig—neu chwe wythnos efallai—cyn cynnal etholiadau llywodraeth leol ledled Cymru.

4.15 p.m.

We must be able to ensure that local government across Wales is focusing on the things that citizens have a right to expect from their local councils and is delivering for them. Therefore, I am strongly convinced that the performance improvement framework will enable citizens to see how well their council is doing compared with other councils in Wales and to ask the right questions to ensure that things are going in the direction that they should.

Mae'n rhaid inni allu sicrhau bod llywodraeth leol ledled Cymru yn canolbwyntio ar y pethau y mae gan ddinasyddion yr hawl i'w disgwyl gan eu cynghorau lleol, a sicrhau ei bod yn cyflawni ar eu rhan. Felly, rwyf wedi fy argyhoeddi'n gryf y bydd y fframwaith gwella perfformiad yn galluogi dinasyddion i weld pa mor dda y mae eu cyngor yn cyflawni o'i gymharu â chynghorau eraill yng Nghymru ac yn eu galluogi i ofyn y cwestiynau iawn i sicrhau bod pethau'n mynd i'r cyfeiriad y dylent fod yn mynd iddo.

Suzy Davies: I welcome the opportunity to take part in this important and timely debate. Across Wales, households are receiving their council tax bills. However, very few of those

Suzy Davies: Croesawaf y cyfle i gymryd rhan yn y ddadl bwysig ac amserol hon. Ledled Cymru, mae cartrefi'n cael eu biliau treth gyngor. Fodd bynnag, ychydig iawn o'r

households will be fully aware of how their local authority will be spending that council tax.

Given that council tax makes up about 20% of council expenditure, it is important that bill payers understand how that money is spent. Councils are responsible for spending some £7 billion per year of taxpayers' money. Yet, as we have heard, only two of the 22 local authorities in Wales publish all expenditure over £500. The amount of information published by local authorities and how they make it accessible varies widely across Wales. The Welsh Conservative-run Monmouthshire council, for example—I know that we have already mentioned it—is the first council in the UK to make budget information available on YouTube. However, one Labour council that I know of will not be publishing the minutes of its budget meeting until April, some two months after the debate, and long after the council tax bills have arrived.

To see local government acting openly and transparently can only increase confidence in its work. The motion encourages all local authorities to follow the lead of the two Welsh Conservative-led councils that publish expenditure over £500. However, there are also ways of ensuring that council meetings and discussions on how council tax is spent can be more accessible.

Last year, we were all horrified by the images of Jacqui Thompson being handcuffed and marched to a police car. She was then detained at the police station for two hours. Her crime was to film a public meeting of Carmarthenshire council on her camera phone. A flat ban on the filming of public council meetings is hardly in the spirit of openness and transparency. Given the lack of consistent publication of council expenditure, filming council meetings may be the only way for some council tax payers to get timely information about how their local authority is spending their money.

cartrefi hynny fydd yn gwybod yn iawn sut y bydd eu hawdurdod lleol yn gwario'r dreth gyngor honno.

O ystyried bod y dreth gyngor yn cyfrif am ryw 20% o wariant cynghorau, mae'n bwysig bod y sawl sy'n ei thalu yn deall sut y caiff yr arian hwnnw ei wario. Mae cynghorau'n gyfrifol am wario tua £7 biliwn y flwyddyn o arian trethdalwyr. Eto i gyd, fel y clywsom, dim ond dau o'r 22 awdurdod lleol yng Nghymru sy'n cyhoeddi gwybodaeth am bob gwariant dros £500. Mae faint o wybodaeth a gaiff ei chyhoeddi gan awdurdodau lleol a sut y maent yn ei darparu yn amrywio'n fawr ledled Cymru. Cyngor Sir Fynwy a gaiff ei redeg gan y Ceidwadwyr Cymreig, er enghraifft—gwn ein bod eisoes wedi crybwyll hyn—yw'r cyngor cyntaf yn y DU i sicrhau bod gwybodaeth am y gyllideb ar gael ar YouTube. Fodd bynnag, ni fydd un cyngor Llafur y gwn amdano'n cyhoeddi cofnodion ei gyfarfod ar y gyllideb tan fis Ebrill, tua dau fis ar ôl y ddadl, ac ymhell ar ôl i filiau'r dreth gyngor gyrraedd.

Ni all gweld llywodraeth leol yn gweithredu mewn modd agored a thryloyw ond cynyddu hyder yn ei gwaith. Mae'r cynnig yn annog pob awdurdod lleol i ddilyn esiampl y ddau gyngor a gaiff eu harwain gan y Ceidwadwyr Cymreig, sy'n cyhoeddi gwybodaeth am wariant dros £500. Fodd bynnag, ceir ffyrdd hefyd o sicrhau bod cyfarfodydd cynghorau, a'u trafodaethau am y modd y caiff y dreth gyngor ei gwario, yn fwy hygyrch.

Y llynedd, cawsom ein harswydo i gyd gan y lluniau o Jacqui Thompson yn cael ei rhoi mewn gefynnau a'i hebrwng i gar heddlu. Cafodd ei chadw wedyn yng ngorsaf yr heddlu am ddwyawr. Ei throsedd oedd ffilmio un o gyfarfodydd cyhoeddus Cyngor Sir Caerfyrddin gan ddefnyddio'r camera ar ei ffôn. Go brin bod gwaharddiad llwyr ar ffilmio cyfarfodydd cyhoeddus cynghorau yn gyson â gweithredu mewn modd agored a thryloyw. O ystyried nad yw gwybodaeth yn cael ei chyhoeddi'n gyson am wariant cynghorau, hwyrach mai ffilmio cyfarfodydd cynghorau yw'r unig ffordd y gall rhai trethdalwyr gael gwybodaeth amserol am sut y mae eu hawdurdod lleol yn gwario eu harian.

Recently, the Petitions Committee considered a petition calling for local authorities to record or stream all public meetings. In giving evidence to the committee, the Minister stated that he was sympathetic to the idea of a structured process for local authorities, but he had no intention of requiring councils to stream meetings. Most of the councils that responded to the committee stated that it was simply too expensive to film their meetings, and I recognise that. Cardiff council currently webcasts its full council meetings, at a cost of £21,000 a year. The Welsh Local Government Association states that, if it were to replicate that for all public meetings, the cost would rise significantly.

As there is, perhaps understandably, little appetite among councils to broadcast their meetings, and the Minister is not minded to place a statutory obligation upon them to do so, filming by citizen commentators seems to be the most sensible approach. We should not be dragging away the Jacqui Thompsons of this world in handcuffs; we should be supporting and encouraging them.

Members of the public should be allowed and encouraged to film all public council meetings. Public council meetings should be open to bloggers, Tweeters—and councillors do tweet during their meetings—Facebookers and hyperlocal online news outlets, as well as the mainstream media. Many people, whether they read *The Sun* or *The Daily Mirror* or not, use social media on a daily basis and they should be allowed to report on how their councils spend taxes. In an age when most of us have a broadcasting studio in our pockets in the form of a smartphone, should we not embrace the opportunity to increase transparency and openness that such technology brings?

I ask the Minister, therefore, to consider issuing guidance to all local authorities in

Yn ddiweddar, bu'r Pwyllgor Deisebau yn ystyried deiseb a oedd yn galw ar i awdurdodau lleol recordio neu ddarlledu pob cyfarfod cyhoeddus ar y we. Wrth roi tystiolaeth i'r pwyllgor, dywedodd y Gweinidog ei fod yn cydymdeimlo â'r syniad o gael proses â strwythur ar gyfer awdurdodau lleol, ond nad oedd ganddo unrhyw fwriad i fynnu bod cynghorau'n darlledu eu cyfarfodydd ar y we. Dywedodd y rhan fwyaf o'r cynghorau a ymatebodd i'r pwyllgor ei bod, yn syml, yn rhy ddrud i ffilmio eu cyfarfodydd, ac rwyf yn cydnabod hynny. Ar hyn o bryd, mae Cyngor Caerdydd yn darlledu cyfarfodydd llawn y cyngor ar y we am gost o £21,000 y flwyddyn. Mae Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru yn dweud y byddai'r gost yn codi'n sylweddol pe bai'n gwneud yr un fath ar gyfer pob cyfarfod cyhoeddus.

Gan nad oes fawr o awydd ymhlith cynghorau i ddarlledu eu cyfarfodydd, ac efallai fod hynny'n ddealladwy, a chan nad yw'r Gweinidog yn bwriadu rhoi rhwymedigaeth statudol arnynt i wneud hynny, ymddengys mai'r dull mwyaf synhwyrol yw cael dinasyddion sy'n sylwebyddion i'w ffilmio. Ni ddylem fod yn rhoi gefynnau am Jacqui Thompsons y byd a'u llusgo ymaith; dylem fod yn eu cefnogi ac yn eu hannog.

Dylai aelodau'r cyhoedd gael eu caniatáu a'u hannog i ffilmio holl gyfarfodydd cyhoeddus cynghorau. Dylai cyfarfodydd cyhoeddus cynghorau fod yn agored i flogwyr, pobl sy'n trydar—ac mae cynghorwyr yn trydar yn ystod eu cyfarfodydd—pobl sy'n defnyddio Facebook, a safleoedd ar-lein sy'n darparu newyddion lleol iawn, yn ogystal â'r cyfryngau prif ffrwd. Mae llawer o bobl, ni waeth a ydynt yn darllen *The Sun* neu *The Daily Mirror* ai peidio, yn defnyddio cyfryngau cymdeithasol yn ddyddiol, a dylent gael yr hawl i adrodd ynghylch y modd y mae eu cynghorau'n gwario trethi. Mewn oes pan fo gan y rhan fwyaf ohonom stiwdio ddarlledu yn ein pocedi ar ffurf ffôn deallus, oni ddylem wneud yn fawr o'r cyfle a gynigir gan dechnoleg o'r fath i gynyddu tryloywder a'r gallu i weithredu'n agored?

Gofynnaf i'r Gweinidog, felly, ystyried cyhoeddi canllawiau i bob awdurdod lleol

Wales, requiring the filming of public meetings to be allowed, subject to any necessary safeguards. That does not undermine the process of regular elections. While it may be preferable for councils to broadcast public meetings themselves, unless the Minister requires them to do so, it is unlikely to happen. Allowing the public to film proceedings is the only way to increase democratic debate in the short term.

Minister, 50 years ago, with her private Member's Bill, a certain former Prime Minister changed the law to make councils open their meetings to the press and public. Since then, Parliament has been televised and you can watch us here, wherever you live, more or less, and, more or less, whenever you like. A lot has changed in 50 years. Is it not time that we brought the scrutiny of council meetings into the twenty-first century?

Mike Hedges: When I saw the title of this debate, I thought that we would be talking about the lack of transparency in local government, how the current cabinet system is working in local government, how decisions previously taken by councils and councillors have become devolved to officers of authorities and are not debated by anyone—worse, they are often not reported to or seen by either councillors or the public. I also thought that we would be talking about how local authority scrutiny committees are now operating more effectively, with the support of the Welsh Government's scrutiny development fund, and are beginning to work across boundaries by reviewing and assessing the contributions of other local service providers. We started that in Swansea back in 2000; unfortunately, we lost something after 2000 or 2001, and that disappeared. However, the idea of the council scrutinising things is incredibly important, as is for it to hold the position of looking at things for the whole of its community.

yng Nghymru, sy'n mynnu bod ffilmio cyfarfodydd cyhoeddus yn cael ei ganiatáu, yn amodol ar unrhyw fesurau diogelu angenrheidiol. Nid yw hynny'n tansilio'r broses o gael etholiadau rheolaidd. Er y byddai'n well i gynghorau fynd ati eu hunain i ddarlledu cyfarfodydd cyhoeddus, efallai, oni bai bod y Gweinidog yn ei gwneud yn ofynnol iddynt wneud hynny, mae'n annhebygol o ddigwydd. Caniatáu i'r cyhoedd ffilmio cyfarfodydd yw'r unig ffordd o gynyddu dadl ddemocrataidd yn y tymor byr.

Weinidog, 50 mlynedd yn ôl, defnyddiodd un o'n cyn-Brif Weinidogion ei Mesur Aelod Preifat i newid y gyfraith a gorfodi cynghorau i agor eu cyfarfodydd i'r wasg a'r cyhoedd. Ers hynny, mae trafodaethau'r Senedd yn San Steffan wedi cael eu darlledu ar y teledu a gallwch ein gwyllo ni yn y fan hon, ble bynnag yr ydych yn byw, fwy neu lai, a phryd bynnag y dymunwch, fwy neu lai. Mae llawer wedi newid mewn 50 mlynedd. Onid yw'n bryd inni ddod â'r gwaith o graffu ar gyfarfodydd cynghorau i'r unfed ganrif ar hugain?

Mike Hedges: Pan welais deitl y ddadl hon, meddyliais y byddem yn siarad am ddiffyg tryloywder mewn llywodraeth leol, sut y mae'r system gabinet bresennol yn gweithio mewn llywodraeth leol, a sut y mae penderfyniadau a wnaed yn flaenorol gan gynghorau a chynghorwyr wedi cael eu trosglwyddo i swyddogion awdurdodau erbyn hyn heb, yn aml, i ddadl gael ei chynnal yn eu cylch—ac yn waeth na hynny, heb i gynghorwyr neu'r cyhoedd eu gweld neu gael adroddiadau yn eu cylch. Meddyliais hefyd y byddem yn sôn am y modd y mae pwyllgorau craffu awdurdodau lleol bellach yn gweithredu'n fwy effeithiol, gyda chefnogaeth cronfa datblygu gwaith craffu Llywodraeth Cymru, a'r modd y maent yn dechrau gweithio ar draws ffiniau drwy adolygu ac asesu cyfraniadau darparwyr gwasanaethau lleol eraill. Bu inni ddechrau hynny yn Abertawe yn ôl yn 2000; yn affodus, collwyd rhywbeth ar ôl 2000 neu 2001, a diflannodd hynny. Fodd bynnag, mae'r syniad o gael y cyngor yn craffu ar bethau'n eithriadol o bwysig, ac mae'n bwysig hefyd iddo gael y cyfrifoldeb o edrych ar bethau ar ran ei gymuned gyfan.

There is further scope for improving accountability and scrutiny in local government. There is a real need for more decisions to be reported. An awful lot of things happen in local government. Those of us who remember local government before the cabinet system will remember several hundred minutes of committees and sub-committees going through a council meeting and being agreed, but, that way, everybody knew what was going on. All that information went into the public domain. Now, we have a council meeting with perhaps 30 items at most and cabinet meetings with 10 each. A lot of information that used to go out into the public domain has stopped going out into the public domain.

There is one area where a council has to make its own decisions by statute, and that is on setting the budget. That is a decision that councillors have to take. It has to be based on the competing demands of service needs and council tax charges. There will always be a demand for additional services and pressure on the amount of money to charge. Therefore, setting the council tax is a matter for the individual local authority, and transparency and accountability are delivered via the ballot box every four years.

We have talked about local government changes. I remember when we used to have annual elections in Swansea. Instead of the single transferable vote, I would love to go back to a system in which, every year, one third of councillors came out to be elected. I know that that is not necessarily a policy of my party—[*Laughter.*] It certainly brought accountability to Swansea. Having elections every year concentrated the minds of politicians, it took away some of these problems, and, when things went wrong one year, you had an opportunity to change them the next.

A party stands on its manifesto, the electorate votes and an administration is formed. The

Mae mwy o le i wella atebolrwydd a gwaith craffu mewn llywodraeth leol. Mae gwir angen cael adroddiadau ar fwy o benderfyniadau. Mae llawer iawn o bethau'n digwydd mewn llywodraeth leol. Bydd y rheini ohonom sy'n cofio llywodraeth leol cyn y system gabinet yn cofio rhai cannoedd o gofnodion pwyllgorau ac is-bwyllgorau'n mynd drwy gyfarfodydd y cyngor ac yn cael eu cytuno, ond roedd hynny'n golygu bod pawb yn gwybod beth oedd yn digwydd. Roedd y wybodaeth honno i gyd yn mynd yn eiddo i'r cyhoedd. Yn awr, rydym yn cael cyfarfodydd cyngor gyda 30 eitem ar y mwyaf, efallai, a chyfarfodydd cabinet gyda 10 eitem yr un. Mae llawer o wybodaeth a arferai fynd yn eiddo i'r cyhoedd wedi peidio â mynd yn eiddo iddynt.

Ceir un maes lle y mae'n rhaid i gyngor wneud ei benderfyniadau ei hun yn ôl statud, a gosod y gyllideb yw'r maes hwnnw. Mae hwnnw'n benderfyniad y mae'n rhaid i gynghorwyr ei wneud. Mae'n rhaid iddo fod yn seiliedig ar y gofynion sy'n cystadlu â'i gilydd o safbwynt anghenion gwasanaethau a thaliadau'r dreth gyngor. Bydd galw o hyd am wasanaethau ychwanegol a bydd pwysau o hyd ar y swm o arian i'w godi. Felly, mae pennu'r dreth gyngor yn fater i'r awdurdod lleol unigol, a chaiff tryloywder ac atebolrwydd eu sicrhau drwy'r blwch pleidleisio bob pedair blynedd.

Rydym wedi sôn am newidiadau i lywodraeth leol. Rwyf yn cofio'r adeg pan oeddem yn cael etholiadau yn Abertawe bob blwyddyn. Yn hytrach na'r bleidlais sengl drosglwyddadwy, byddwn wrth fy modd yn dychwelyd i system lle, bob blwyddyn, roedd traean y cynghorwyr yn dod allan i gael eu hethol. Gwn nad yw hynny o reidrwydd yn bolisi a gaiff ei arddel gan fy mhlaid—[*Chwerthin.*] Roedd yn sicr yn sicrhau atebolrwydd yn Abertawe. Roedd cael etholiadau bob blwyddyn yn gofalu bod y gwleidyddion â'u meddwl ar eu gwaith, roedd yn cael gwared ar rai o'r problemau hyn, a phan fyddai pethau'n mynd o chwith un flwyddyn, roedd cyfle ichi eu newid y flwyddyn wedyn.

Mae plaid yn sefyll ar sail ei manifffesto, mae'r etholwyr yn pleidleisio a chaiff

council then sets its priorities and council tax. There is a name for this: it is called 'democracy'. Amendment 3 states:

'while ordinary families are facing tough times, the increased cost of running local referendums is not a priority.'

Referenda are expensive. One reason why we did not have a by-election in Morrision when I was elected here was the cost to the local authority of my standing down and a by-election being called. I will not be standing again in the council elections in May. While ordinary families are facing these tough times, we do not want to waste money on referenda. That is one thing that we really need to look at. Where will the money come from? It can only come from one place, namely services. Referenda are expensive and councils have a responsibility for their budgets. Why elect councillors if you will not let them make that one major decision?

This debate is another example of the way in which the Tories in the Assembly and in the UK Government do not ultimately trust local authorities to make key decisions such as setting council tax rates.

Andrew R.T. Davies: Do you not accept that there is a hell of a degree of cynicism among the electorate when it sees low taxes going into an election year and then those taxes are uplifted in the first and second years immediately after an election? Do you not think that local people having the ability to call a referendum would be a good check on councils to fulfil the promises made at the election?

Mike Hedges: 'No' is probably the answer to the second and 'yes' is probably the answer to the first. We have seen four 0% council tax increases this year. Would we have seen that if there were no council elections this year? It is up to everyone to come to their own conclusions about what would or would not have happened. The key is that we need a situation in which we have transparency, in which councillors are held accountable and

gweinyddiaeth ei ffurfio. Yna, mae'r cyngor yn pennu ei flaenoriaethau a'r dreth gyngor. Mae enw ar hynny: caiff ei alw'n 'ddemocratiaeth'. Mae gwelliant 3 yn nodi:

'wrth i deuluoedd cyffredin wynebu cyfnod anodd, nad yw cost uwch cynnal refferenda lleol yn flaenoriaeth.'

Mae refferenda yn gostus. Un rheswm pam na chawsom is-etholiad yn Nhreforys pan gefais i fy ethol i'r fan hon oedd y gost i'r awdurdod lleol pe bawn yn sefyll i lawr a phe bai is-etholiad yn cael ei alw. Ni fyddaf yn sefyll eto yn etholiadau'r cyngor ym mis Mai. Tra bydd teuluoedd cyffredin yn wynebu'r cyfnod anodd hwn, nid ydym am wastraffu arian ar refferenda. Mae hynny'n un peth y mae gwir angen inni ei ystyried. O ble daw'r arian? Dim ond o un lle y gall ddod, sef gwasanaethau. Mae refferenda yn gostus ac mae gan gynghorau gyfrifoldeb am eu cyllidebau. Beth yw diben ethol cynghorwyr os na fyddwch yn gadael iddynt wneud yr un penderfyniad mawr hwnnw?

Mae'r ddadl hon yn enghraifft arall o'r modd nad yw'r Torïaid yn y Cynulliad nac yn Llywodraeth y DU, yn y bôn, yn ymddiried mewn awdurdodau lleol i wneud penderfyniadau allweddol megis pennu cyfraddau'r dreth gyngor.

Andrew R.T. Davies: Onid ydych yn derbyn bod llawer iawn o sinigiaeth ymhlith yr etholwyr pan fyddant yn gweld trethi isel wrth fynd i mewn i flwyddyn etholiad, ac yna'n gweld y trethi hynny'n cael eu codi yn y flwyddyn gyntaf a'r ail yn syth ar ôl etholiad? Onid ydych yn meddwl y byddai rhoi'r gallu i bobl leol alw refferendwm yn ffordd dda o sicrhau bod cynghorau'n cyflawni'r addewidion a wnaed yn yr etholiad?

Mike Hedges: Mae'n debyg mai 'nac ydw' yw'r ateb i'r ail gwestiwn ac 'oes' yw'r ateb i'r cwestiwn cyntaf. Rydym wedi gweld pedwar achos o rewi'r dreth gyngor eleni. A fyddem wedi gweld hynny pe na bai cynghorau'n cynnal etholiadau eleni? Gall pawb ddod i'w casgliadau eu hunain am yr hyn a fyddai neu na fyddai wedi digwydd. Yr hyn sy'n allweddol yw bod angen sefyllfa lle y mae gennym dryloywder, lle y mae

responsible, and in which they make the all the key decisions. That is the point: they have to make the key decisions. They have to set the budget and be held responsible for it. I know that they are not popular with many here, but annual elections allow for that.

Russell George: I am pleased to contribute to this debate today. I am sure that Members will be aware that I am a sitting county councillor in Powys. Making local government more open, more accountable and more responsive to the residents whom we serve is something that I feel strongly about.

Members of the public, who pay their hard-earned money in tax each year, have the right, in the first instance, to know what their public representatives are doing. In fact, Margaret Thatcher raised this very subject during her maiden speech to the House of Commons back in 1960. The speech was in support of her private Member's Bill requiring local authorities to hold council meetings in public. It now seems inconceivable that council meetings would be held in private. This party continues to believe strongly that getting council business out into the open will revolutionise local government and how it operates and how it spends money.

Local people can hold politicians and public bodies to account effectively only if they have the information they need at their fingertips. The best councils in Wales already recognise this and are embracing an era of new communications technology as a way of promoting community involvement, reducing spending and improving services. I hasten to add that most of those forward-thinking councils are, of course, led by the Conservatives. However, I also pay tribute to Powys County Council, which, over the last year, has opened its meetings and deliberations to the wider public by using YouTube and online streaming. In fact, its first meeting in January was streamed live on

cynghorwyr yn cael eu dwyn i gyfrif a'u dal yn gyfrifol, a lle y maent yn gwneud yr holl benderfyniadau allweddol. Dyna'r pwynt: mae'n rhaid iddynt wneud y penderfyniadau allweddol. Mae'n rhaid iddynt bennu'r gyllideb a chael eu dal yn gyfrifol amdani. Gwn nad ydynt yn boblogaidd ymhlith llawer o bobl yn y fan hon, ond mae cynnal etholiadau bob blwyddyn yn caniatáu ar gyfer hynny.

Russell George: Rwyf yn falch o gyfrannu i'r ddadl hon heddiw. Rwyf yn siŵr y bydd yr Aelodau yn gwybod fy mod yn gynghorydd sir ym Mhowys. Mae gwneud llywodraeth leol yn fwy agored, yn fwy atebol ac yn fwy ymatebol i'r trigolion yr ydym yn eu gwasanaethu'n rhywbeth yr wyf yn teimlo'n gryf yn ei gylch.

Mae gan aelodau'r cyhoedd, sy'n talu'r arian y maent wedi gweithio'n galed i'w ennill, ar ffurf treth bob blwyddyn, yr hawl, yn y lle cyntaf, i wybod beth y mae eu cynrychiolwyr cyhoeddus yn ei wneud. Mewn gwirionedd, cododd Margaret Thatcher yr union bwnc hwn yn ystod ei haraith gyntaf i Dŷ'r Cyffredin yn ôl yn 1960. Roedd yr araith yn cefnogi ei Mesur Aelod Preifat a oedd yn ei gwneud yn ofynnol i awdurdodau lleol gynnal cyfarfodydd cynghorau'n gyhoeddus. Mae bellach yn anodd dychmygu y byddai cyfarfodydd cynghorau'n cael eu cynnal yn breifat. Mae'r blaid hon yn parhau i gredu'n gryf y bydd sicrhau bod busnes cynghorau'n cael ei gyflawni'n gwbl agored yn chwyldroi llywodraeth leol, y modd y mae'n gweithredu a'r modd y mae'n gwario arian.

Ni all pobl leol ddwyn gwleidyddion a chyrrff cyhoeddus i gyfrif yn effeithiol oni bai bod ganddynt y wybodaeth y mae ei hangen arnynt ar flaenau eu bysedd. Mae'r cynghorau gorau yng Nghymru eisoes yn cydnabod hynny, ac maent yn manteisio ar oes o dechnoleg newydd ym maes cyfathrebu fel ffordd o hyrwyddo cyfranogiad cymunedol, lleihau gwariant a gwella gwasanaethau. Prysoraf i ychwanegu bod y rhan fwyaf o'r cynghorau blaengar hynny, wrth gwrs, yn cael eu harwain gan y Ceidwadwyr. Fodd bynnag, rwyf yn rhoi teyrnged hefyd i Gyngor Sir Powys, sydd, dros y flwyddyn ddiwethaf, wedi agor ei gyfarfodydd a'i drafodaethau i'r cyhoedd yn

the internet, with 948 people watching. After the event, a further 1,412 people watched the full council meeting. That makes 2,360 people in Powys alone watching the meeting. That might well have had something to do with the subject of the meeting, but it was nonetheless a historic moment for Powys. Having spoken to constituents who actively use such media sources, I know how much more engaged they felt in the democratic process. The public should be able to see where the money goes and what it delivers.

Having some of the swift and simple changes that we are calling for today become best practice initiatives will unleash an army of armchair auditors and, quite rightly, make those charged with spending public money think twice about whether they are going to get best value for money. Throwing open the council's books will also open doors to new business opportunities for local authorities and encourage greater innovation. You only have to look at Monmouthshire, a beacon of local government in Wales, to see what has been achieved there. It is the first Welsh open data authority and the first authority to accept freedom of information requests by Twitter. It is the only authority in Wales to be shortlisted for this year's National Endowment for Science, Technology and the Arts creative councils award. It is also the first local authority to have a wholly-owned community interest company. In my opinion, that is what councils across Wales should be doing and aspiring to do.

Minister, as the daughter of a grocer, Mrs Thatcher would undoubtedly support the shopping list that I am bringing before you today. I just hope that you can see the real value of what is on that list.

The Minister for Local Government and Communities (Carl Sargeant): I can assure the Member that I am not the daughter of a

ehangach trwy ddefnyddio YouTube a darlledu ar-lein. Yn wir, cafodd ei gyfarfod cyntaf ym mis Ionawr ei ddarlledu'n fyw ar y rhyngwyd, gyda 948 o bobl yn gwyllo. Ar ôl y cyfarfod, bu 1,412 o bobl eraill yn gwyllo cyfarfod llawn y cyngor. Mae hynny'n golygu bod 2,360 o bobl ym Mhowys yn unig wedi gwyllo'r cyfarfod. Mae'n bosibl iawn bod a wnelo pwnc y cyfarfod â hynny, ond roedd, serch hynny, yn foment hanesyddol i Bowys. Ar ôl siarad ag etholwyr sy'n defnyddio cyfryngau o'r fath, gwn eu bod yn teimlo iddynt ymwneud gymaint yn fwy â'r broses ddemocrataidd. Dylai'r cyhoedd fod yn gallu gweld i ble mae'r arian yn mynd a beth y mae'n ei ddarparu.

Bydd troi rhai o'r newidiadau cyflym a syml yr ydym yn galw amdanynt heddiw yn fentrau arfer gorau yn arwain at greu byddin o archwilwyr cadair freichiau ac, yn gywir ddigon, bydd yn gwneud i'r rhai sy'n gyfrifol am wario arian cyhoeddus feddwl ddwywaith ynghylch a ydynt yn mynd i gael y gwerth gorau am arian. Bydd agor llyfrau'r cyngor hefyd yn agor drysau i gyfleoedd busnes newydd ar gyfer awdurdodau lleol ac yn annog mwy o arloesi. Nid oes yn rhaid ichi edrych ymhellach na Sir Fynwy, sy'n enghraifft ddisglair o lywodraeth leol yng Nghymru, i weld beth sydd wedi'i gyflawni yno. Hwn yw'r awdurdod data agored cyntaf yng Nghymru a'r awdurdod cyntaf i dderbyn ceisiadau rhyddid gwybodaeth trwy Twitter. Hwn yw'r unig awdurdod yng Nghymru sydd ar y rhestr fer ar gyfer gwobr cynghorau creadigol y Gwaddol Cenedlaethol ar gyfer Gwyddoniaeth, Technoleg a'r Celfyddydau eleni. Hwn hefyd yw'r awdurdod lleol cyntaf i fod â pherchnogaeth lwyr ar gwmni buddiannau cymunedol. Yn fy marn i, dyna y dylai cynghorau ledled Cymru fod yn ei wneud a dyna y dylent fod yn anelu i'w wneud.

Weinidog, fel merch i groser, byddai Mrs Thatcher, yn sicr, yn cefnogi'r rhestr siopa yr wyf yn ei chyflwyno ger eich bron heddiw. Ni allaf ond gobeithio y byddwch yn gallu gweld gwir werth yr hyn sydd ar y rhestr honno.

Y Gweinidog Llywodraeth Leol a Chymunedau (Carl Sargeant): Gallaf sicrhau'r Aelod nad wyf yn ferch i groser.

grocer. [Laughter.] I do not know whether that gives any comfort to the Chamber.

I ask Members to reject the main motion and amendment 2 in the name of Jocelyn Davies. I believe that transparency and accountability come from a strong and open democratic process. Jocelyn's amendment suggests that changing the voting system would enhance transparency and accountability and democracy in Wales. However, I think that the point has been missed that there may or may not be merits in altering the method by which people are elected to local government. Any suggestion that this will make things more transparent or accountable, or that it will improve the way democracy works, is simply untrue.

4.30 p.m.

For example, a key issue with our democratic local process is that we do not have enough candidates to stand in many parts of Wales. Those elected are often retired, white males. Changing the voting system will not address this. We need all political parties, local authorities, the Electoral Commission and others to lift the level of understanding and interest among people, so that a greater range of groups would be interested in standing for election. We are already addressing better engagement through reforms introduced by the Local Government (Wales) Measure 2011. These include the publication of the council's annual report, as mentioned by Jenny earlier, greater public involvement with scrutiny, and ensuring councillors are properly supported to fill their roles.

Turning to the council tax referendum, I support the principle of greater local engagement and decisions on council tax levels. Many councils across Wales already consult local people during their council tax setting processes. Janet Finch-Saunders does not have to respond to me by letter to the question I asked, which was how many referenda would be taking place in England, which is the protocol that she supports. The answer is none; none at all. The fact that she wants to introduce something that is not

[Chwerthin.] Wn i ddim a yw hynny'n gysur i'r Siambr.

Gofynnaf i'r Aelodau wrthod y prif gynnig a gwelliant 2 yn enw Jocelyn Davies. Credaf fod tryloywder ac atebolrwydd yn dod o broses ddemocrataidd gadarn ac agored. Mae gwelliant Jocelyn yn awgrymu y byddai newid y system bleidleisio yn gwella tryloywder ac atebolrwydd a democratiaeth yng Nghymru. Fodd bynnag, credaf fod y pwynt wedi'i golli, sef y gallai neu na allai rhinweddau fod yn perthyn i newid y dull a ddefnyddir i ethol pobl i lywodraeth leol. Mae unrhyw awgrym y bydd hynny'n arwain at fwy o dryloywder neu atebolrwydd, neu y bydd yn gwella'r modd y mae democratiaeth yn gweithio, yn hollol anghywir.

Er enghraifft, un broblem allweddol gyda'n proses ddemocrataidd leol yw nad oes gennym ddigon o ymgeiswyr i sefyll mewn sawl rhan o Gymru. Mae'r rheini a gaiff eu hethol yn aml yn ddynion gwyn sydd wedi ymddeol. Ni fydd newid y system bleidleisio yn mynd i'r afael â hynny. Mae angen i'r pleidiau gwleidyddol i gyd, awdurdodau lleol, y Comisiwn Etholiadol ac eraill godi lefel y ddealltwriaeth a'r diddordeb ymysg pobl, er mwyn i ystod fwy eang o grwpiau ddangos diddordeb mewn sefyll ar gyfer etholiad. Rydym eisoes yn mynd i'r afael â gwella gwaith ymgysylltu trwy ddiwygiadau a gyflwynwyd gan Fesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2011. Mae'r rhain yn cynnwys cyhoeddi adroddiad blynyddol y cyngor, fel y crybwyllwyd yn gynharach gan Jenny, cynnwys y cyhoedd yn fwy helaeth mewn gwaith craffu, a sicrhau bod cynghorwyr yn cael eu cefnogi'n briodol i gyflawni eu rôl.

Gan droi at y refferendwm ar y dreth gyngor, rwyf yn cefnogi'r egwyddor o gael mwy o ymgysylltu lleol a phenderfyniadau lleol am lefelau'r dreth gyngor. Mae llawer o gynghorau ledled Cymru eisoes yn ymgynghori â phobl leol yn ystod eu proses o bennu lefel y dreth gyngor. Nid oes yn rhaid i Janet Finch-Saunders ysgrifennu ataf gydag ateb i'r cwestiwn a ofynnais, sef faint o refferenda fyddai'n cael eu cynnal yn Lloegr, sef y protocol y mae hi'n ei gefnogi. Yr ateb yw dim; dim un. Mae'r ffaith ei bod am

happening in England but nonetheless is being legislated for, is somewhat bizarre to say the least.

Each local authority must set its own council tax to support the delivery of other services that it is responsible for, without placing an undue burden on the council tax payer. Councillors must weigh up these two issues and take into account the views of people they represent and what they are elected to do. As the Member for North Wales mentioned earlier, these people will be judged on their decisions at the ballot box. We have had some successes, given that council tax rates are 19% lower in Wales. This fact leads me to question whether the Tories understand this issue or are just repackaging the English Conservative policy to try to please their leader in London. Can they not think of their own, new ideas, ideas appropriate in the devolved context, where council tax rates are already—and I will tell the Chamber again—19% lower in Wales?

Andrew R.T. Davies *rose*—

Carl Sargeant: I will give way to the leader of the opposition.

The Deputy Presiding Officer: Order. It is Andrew R.T. Davies first. There are two others waiting, **but one at a time, please.**

Andrew R.T. Davies: Do you not recognise, Minister, that council tax has increased by 140% in Wales since 1997? The base rate was lower anyway, therefore we have seen a 140% tax rise since 1997.

Carl Sargeant: I welcome the Member's contribution. However, again, his question is so misplaced. Band D rating in Wales is much lower than it is in England. Again, council tax rates in Wales are 19% lower than those in England.

The Deputy Presiding Officer: It is your choice, Minister, as to who intervenes next.

gyflwyno rhywbeth nad yw'n digwydd yn Lloegr, ond y deddfir ar ei gyfer serch hynny, braidd yn rhyfedd, a dweud y lleiaf.

Rhaid i bob awdurdod lleol bennu ei dreth gyngor ei hun i gefnogi'r gwaith o ddarparu gwasanaethau eraill y mae'n gyfrifol amdanynt, heb roi baich gormodol ar y sawl sy'n talu'r dreth gyngor. Mae'n rhaid i gynghorwyr bwysu a mesur y ddau fater hynny ac ystyried barn y bobl y maent yn eu cynrychioli a'r hyn y cânt eu hethol i'w wneud. Fel y crybwyllodd yr Aelod dros Ogledd Cymru yn gynharach, caiff y bobl hyn eu barnu ar sail eu penderfyniadau yn y blwch pleidleisio. Rydym wedi cael rhai llwyddiannau, o gofio bod cyfraddau'r dreth gyngor 19% yn is yng Nghymru. Mae'r ffaith honno'n fy arwain i amau a yw'r Toriaid yn deall y mater hwn, ynteu ai dim ond ceisio ailbecynnu polisi'r Ceidwadwyr yn Lloegr y maent er mwyn ceisio plesio eu harweinydd yn Llundain. Oni allant feddwl am eu syniadau newydd eu hunain, syniadau sy'n briodol i'r cyd-destun datganoledig, lle y mae cyfraddau'r dreth gyngor eisoes yn—a dywedaf wrth y Siambr unwaith eto—19% yn is yng Nghymru?

Andrew R.T. Davies *a gododd*—

Carl Sargeant: Ildiaf i arweinydd yr wrthblaid.

Y Dirprwy Lywydd: Trefn. Andrew R.T. Davies sydd gyntaf. Mae dau arall yn aros, **ond un ar y tro, os gwelwch yn dda.**

Andrew R.T. Davies: Onid ydych yn cydnabod, Weinidog, bod y dreth gyngor wedi codi 140% yng Nghymru er 1997? Roedd y gyfradd sylfaenol yn is beth bynnag, felly rydym wedi gweld cynnydd o 140% yn y dreth er 1997.

Carl Sargeant: Croesawaf gyfraniad yr Aelod. Fodd bynnag, unwaith eto, mae ei gwestiwn mor gyfeiliornus. Mae'r gyfradd band D yng Nghymru lawer yn is nag y mae yn Lloegr. Unwaith eto, mae cyfraddau'r dreth gyngor yng Nghymru 19% yn is na'r rheini yn Lloegr.

Y Dirprwy Lywydd: Cewch chi ddewis, Weinidog, pwy sy'n ymyrryd nesaf.

Carl Sargeant: I will take anyone.

Carl Sargeant: Cymeraf unrhyw un.

The Deputy Presiding Officer: You are looking at Nick Ramsay, so I will call Nick Ramsay.

Y Dirprwy Lywydd: Rydych yn edrych ar Nick Ramsay, felly galwaf ar Nick Ramsay.

Nick Ramsay: I will not hold that against you, Minister. You are teasing us are you not, Minister? You know the figures very well. I know that you have an expert handle on that brief of yours in terms of council tax figures. Is not the issue with council tax not the level at which it is in Wales, as compared with England, but the fact that the rate of increase in Wales has been much greater as compared with England? I know that you know that that is the case.

Nick Ramsay: Ni fyddaf yn dal hynny yn eich erbyn, Weinidog. Rydych yn ein pryfocio, onid ydych, Weinidog? Gwyddoch y ffigurau'n dda iawn. Gwn fod gennych afael ddeheuig ar eich briff o ran ffigurau'r dreth gyngor. Onid yw'n wir nad lefel y dreth yng Nghymru o'i chymharu â Lloegr yw'r broblem â'r dreth gyngor, ond yn hytrach y ffaith bod cyfradd y cynnydd yng Nghymru wedi bod yn fwy o lawer o'i chymharu â Lloegr? Gwn eich bod yn gwybod bod hynny'n wir.

Carl Sargeant: I do not think that I am trying to tease the Member. I just want to offer the Member the facts. If you want to say in your manifesto that you wish to place council tax band D in Wales at the same level as it is in England then please go to the electorate with that. What we are doing in Wales is reducing that level by 19%.

Carl Sargeant: Nid wyf yn meddwl mai ceisio pryfocio'r Aelod yr wyf. Y cyfan yr wyf am ei wneud yw cynnig y ffeithiau i'r Aelod. Os ydych am ddweud yn eich manifesto eich bod yn dymuno gosod band D y dreth gyngor yng Nghymru ar yr un lefel ag y mae yn Lloegr, da chi, dywedwch hynny wrth yr etholwyr. Yr hyn yr ydym ni'n ei wneud yng Nghymru yw gostwng y lefel honno 19%.

Kenneth Skates *rose*—

Kenneth Skates *a gododd*—

Carl Sargeant: I would be happy to give way to the Member if there is time.

Carl Sargeant: Rwyf yn fodlon ildio i'r Aelod os oes amser.

Kenneth Skates: Thank you, Minister, for giving way. Would you agree with me that the opposition would do well to look at where propositions are currently used for tax purposes, including California, where the infamous proposition 13 led to an unprecedented cut of 40% in funding for schools? We may wonder whether the Conservatives would like to follow that method here.

Kenneth Skates: Diolch, Weinidog, am ildio. A fydddech yn cytuno â mi y byddai'n beth da i'r wrthblaid edrych ar y manau hynny lle y caiff cynigion eu defnyddio ar hyn o bryd at ddibenion treth, gan gynnwys California, lle yr arweiniodd y cynnig 13 enwog at doriad digynsail o 40% mewn cyllid i ysgolion? Tybed a fyddai'r Ceidwadwyr yn dymuno dilyn yr un drefn yn y fan hon?

Carl Sargeant: The Member raises an important point. I am not sure that the Conservatives understand local government at all. If they did, they could suggest to their counterparts in Westminster that, rather than making the massive cut in England, they follow our lead by providing 1.3% of

Carl Sargeant: Mae'r Aelod yn codi pwynt pwysig. Nid wyf yn siŵr a yw'r Ceidwadwyr yn deall llywodraeth leol o gwbl. Pe baent yn ei deall, gallent awgrymu wrth eu cymheiriaid yn San Steffan y dylent ddilyn ein hesiampl ni, yn hytrach na gwneud toriad enfawr yn Lloegr, drwy ddarparu 1.3% o

additional funding to protect local services over the spending review period. Of course, if they respected the people of Wales, their priority would not have been to cut the 50% tax rate in the budget announcement today. How many people in Wales would benefit from that? The answer is 'not many at all'. However, the Tory frontbenchers will certainly gain from this initiative. *[Laughter.]*

As regards publishing expenditure greater than £500, any authorities in Wales wishing to invest their resources in making information on their spending transactions available is free to do so. That is a matter for the local authorities—if they wish to do so, they should do so. Our priority is to encourage cultural and organisational change, reinforcing transparency and accountability as the primary values. That includes strengthening public engagement and making local authorities publically accountable for their performance.

Members have raised the electoral system and they will be aware of my views on proportional representation and single transferrable votes. Those views have not changed. Members on the opposition benches and I may have something in common on that issue, if only that. Today, I ask Members to oppose the motion and support the amendment tabled in the name of Jane Hutt.

Darren Millar: This has been a good debate. It has been healthy to discuss democracy, transparency and accountability. We need more of that in public life, and I support the motion before the Assembly today and encourage others to do the same. It is regrettable that the Minister responded in the way that he did. He is quite right to say that we agree on at least one thing, which is that the voting system in Wales has served the country well over the years and should not change. However, to suggest that it would not be a good thing to allow local authorities to publish information online, on which we are suggesting that the Minister should issue guidance, seems to me to be quite unusual. He made reference to the fact that there are no referenda taking place in England this

gyllid ychwanegol i ddiogelu gwasanaethau lleol dros gyfnod yr adolygiad o wariant. Wrth gwrs, pe baent yn parchu pobl Cymru, ni fyddai torri cyfradd y dreth 50% wedi bod yn flaenoriaeth iddynt yn y cyhoeddiad ynghylch y gyllideb heddiw. Faint o bobl yng Nghymru fyddai'n elwa o hynny? Yr ateb yw 'dim llawer o gwbl'. Fodd bynnag, bydd y Torïaid ar y meinciau blaen yn sicr yn elwa o'r fenter honno. *[Chwerthin.]*

O ran cyhoeddi gwybodaeth am wariant dros £500, mae unrhyw awdurdodau yng Nghymru sy'n dymuno buddsoddi eu hadnoddau mewn sicrhau bod gwybodaeth ar gael am eu trafodion gwariant yn rhydd i wneud hynny. Mae hynny'n fater i'r awdurdodau lleol—os ydynt yn dymuno gwneud hynny, dylent wneud hynny. Ein blaenoriaeth ni yw annog newid diwylliannol a sefydliadol, gan atgyfnerthu tryloywder ac atebolrwydd fel y gwerthoedd sylfaenol. Mae hynny'n cynnwys cryfhau gwaith ymgysylltu â'r cyhoedd a gwneud awdurdodau lleol yn atebol i'r cyhoedd am eu perfformiad.

Mae'r Aelodau wedi cyfeirio at y system etholiadol, a byddant yn ymwybodol o'm safbwyntiau i ar gynrychiolaeth gyfrannol a phleidleisiau sengl trosglwyddadwy. Nid yw'r safbwyntiau hynny wedi newid. Efallai fod gennyf rywbeth yn gyffredin â'r aelodau ar feinciau'r wrthblaid yn hynny o beth, a dim ond hynny efallai. Heddiw, gofynnaf i'r Aelodau wrthwynebu'r cynnig a chefnogi'r gwelliant a gyflwynwyd yn enw Jane Hutt.

Darren Millar: Mae hon wedi bod yn ddadl dda. Mae wedi bod yn beth iach inni drafod democratiaeth, tryloywder ac atebolrwydd. Mae arnom angen mwy o hynny mewn bywyd cyhoeddus, ac rwyf yn cefnogi'r cynnig sydd gerbron y Cynulliad heddiw ac yn annog eraill i wneud yr un peth. Mae'n anffodus bod y Gweinidog wedi ymateb yn y modd y gwnaeth. Mae'n gwbl iawn i ddweud ein bod yn cytuno ar o leiaf un peth, sef bod y system bleidleisio yng Nghymru wedi gwasanaethu'r wlad yn dda dros y blynyddoedd ac na ddylid ei newid. Fodd bynnag, mae awgrymu na fyddai'n beth da caniatáu i awdurdodau lleol gyhoeddi gwybodaeth ar-lein, sef rhywbeth yr ydym yn awgrymu y dylai'r Gweinidog gyhoeddi canllawiau yn ei gylch, yn ymddangos i mi

year, in spite of the legislation. That is because council tax rises have been lower in England. In fact, in most cases, they have been frozen in England because, unlike the Welsh Government, the UK Government passed money on to local authorities to enable them to do that.

The Minister also made reference to the fact that council tax is generally lower in Wales than in England, but he failed to mention that income levels are much lower in Wales than they are in England. The affordability issue is more important to council tax payers—their ability to pay council tax. I suggest to you, Minister, that being relaxed about the fact that we have seen a 140% hike in council tax in Wales under Labour-run Welsh Governments, in one way or another, is completely unacceptable. The Minister made reference to today's budget. I think that it is a good budget for Wales, and it is wonderful that 1.1 million people in this country will benefit from a rise in the personal tax threshold under the tax-free allowance. It is a shame, Minister, that you cannot welcome that provision and many of the other provisions, such as those related to our communications infrastructure and so on.

Janet opened the debate very well by stressing the fact that this is about ensuring that there is openness and accountability. It was good to hear the contributions of other Members in the Chamber too. I was surprised by the Plaid Cymru contribution from Llyr Huws Gruffydd. While he seemed to be saying that he supports the idea that there should be transparency, he was hesitant. It seemed to me that he is afraid of democracy, in some way. His party has spent years calling for referenda in Wales, and then it wants to deny people the opportunity to speak out on a referendum on their local council tax. I cannot understand that. It is a bit like the pushmi-pullyu in the *Doctor Dolittle* books—pushing in one direction for one thing and pulling in another direction for another, but we will not discuss that anymore. [Laughter.]

yn eithaf anarferol. Cyfeiriodd at y ffaith nad oes refferenda'n cael eu cynnal yn Lloegr eleni, er gwaethaf y ddeddfwriaeth. Mae hynny oherwydd bod y cynnydd yn y dreth gyngor wedi bod yn is yn Lloegr. Yn wir, yn y rhan fwyaf o achosion, maent wedi'u rhewi yn Lloegr oherwydd, yn wahanol i Lywodraeth Cymru, roedd Llywodraeth y DU wedi trosglwyddo arian i awdurdodau lleol i'w galluogi i wneud hynny.

Cyfeiriodd y Gweinidog hefyd at y ffaith bod y dreth gyngor yn gyffredinol yn is yng Nghymru nag yn Lloegr, ond ni soniodd am y ffaith bod lefelau incwm yn is o lawer yng Nghymru nag y maent yn Lloegr. Mae fforddiadwyedd yn fater mwy pwysig i'r sawl sy'n talu'r dreth gyngor—eu gallu i dalu'r dreth gyngor. Rwyf yn awgrymu wrthyfch, Weinidog, fod teimlo'n gyfforddus ynghylch y ffaith ein bod wedi gweld cynnydd o 140% yn y dreth gyngor yng Nghymru dan Lywodraethau Llafur yng Nghymru, y naill ffordd neu'r llall, yn gwbl annerbyniol. Cyfeiriodd y Gweinidog at y gyllideb heddiw. Credaf ei bod yn gyllideb dda i Gymru, ac mae'n wych y bydd 1.1 miliwn o bobl yn y wlad hon yn elwa o gynnydd yn y trothwy treth personol dan y lwfans di-dreth. Mae'n drueni, Weinidog, na allwch groesawu'r ddarpariaeth honno a llawer o'r darpariaethau eraill, megis y rhai sy'n gysylltiedig â'n seilwaith cyfathrebu ac yn y blaen.

Agorodd Janet y ddadl yn dda iawn gan bwysleisio'r ffaith bod a wnelo hyn â sicrhau bod llywodraeth leol yn atebol ac yn agored. Roedd yn dda clywed cyfraniadau Aelodau eraill yn y Siambr hefyd. Cefais fy synnu gan gyfraniad Llyr Huws Gruffydd ar ran Plaid Cymru. Er ei fod fel pe bai'n dweud ei fod yn cefnogi'r syniad o gael tryloywder, roedd yn betrusgar. Mae'n ymddangos i mi fod arno ofn democratiaeth, mewn rhyw ffordd. Mae ei blaid wedi treulio blynyddoedd yn galw am refferenda yng Nghymru, ac yna mae am wrthod cyfle i bobl fynegi eu barn mewn refferendwm ar eu treth gyngor leol. Ni allaf ddeall hynny. Mae'n debyg braidd i'r pushmi-pullyu yn llyfrau *Doctor Dolittle*—gwthio i un cyfeiriad ar gyfer un peth a thynnu i gyfeiriad arall ar gyfer peth arall, ond awn ni ddim i drafod hynny ymhellach. [Chwerthin.]

Peter Black seemed to think that it was going to be so expensive to hold referenda that they were simply not worth the cost. Democracy does cost, but it is a price worth paying. If we want to talk about the cost of democracy, let us talk about the fact that it costs a lot of money to run this democracy in Wales, but it is a price worth paying, Peter. No price is too high if it means giving the public a say in these matters.

William referred to the fact that this is an inexpensive way of trying to keep costs down and promoting competition in the provision of goods and services to local authorities, in order to enable them to take advantage of better prices. I think that that is a healthy thing. [*Interruption.*]

Did you want to say something, Peter?

Peter Black: If a referendum is so easy to hold, why has no Conservative-led council ever held one on any matter whatsoever, including council tax?

Darren Millar: The fact of the matter is, as I said earlier on, that no referenda are taking place in England this year because council tax has largely been frozen across the country.

I was intrigued by Jenny Rathbone's contribution. To suggest that the public is too thick to understand the information that might be put online is frankly a bit insulting. I do not know what her voters in Cardiff Central will think of that, but I would question anybody who suggested that voters were too thick. I think that voters are very sophisticated in the information they are able to access—

Jenny Rathbone: I wonder if you would like to reflect on the information in the Estyn report, which showed that 40% of children leaving primary school do not have the expected reading age. Unfortunately, those levels follow through to adulthood.

Roedd Peter Black fel pe bai o'r farn y byddai cynnal refferenda mor gostus fel na fyddent, yn syml iawn, yn werth y gost. Mae pris ar ddemocratiaeth, ond mae'n bris sy'n werth ei dalu. Os ydym am sôn am gost democratiaeth, gadewch inni sôn am y ffaith ei bod yn costio llawer o arian i redeg y ddemocratiaeth hon yng Nghymru, ond mae'n bris sy'n werth ei dalu, Peter. Nid yw'r un pris yn ormod i'w dalu os yw'n golygu rhoi llais i'r cyhoedd yn y materion hyn.

Cyfeiriodd William at y ffaith bod hon yn ffordd rad o geisio cadw costau i lawr a hybu cystadleuaeth wrth ddarparu nwyddau a gwasanaethau i awdurdodau lleol, er mwyn eu galluogi i fanteisio ar brisiau gwell. Credaf fod hynny'n beth iach. [*Torri ar draws.*]

A oeddech am ddweud rhywbeth, Peter?

Peter Black: Os yw mor hawdd cynnal refferendwm, pam nad yw'r un cyngor a gaiff ei arwain gan y Ceidwadwyr erioed wedi cynnal un ar unrhyw fater o gwbl, gan gynnwys y dreth gyngor?

Darren Millar: Y gwir amdani yw, fel y dywedais yn gynharach, nad oes unrhyw refferenda'n cael eu cynnal yn Lloegr eleni oherwydd bod y dreth gyngor wedi ei rhewi i raddau helaeth ar draws y wlad.

Roedd cyfraniad Jenny Rathbone yn ddirgelwch i mi. A dweud y gwir, mae awgrymu bod y cyhoedd yn rhy dwp i ddeall y wybodaeth a allai fod yn cael ei rhoi ar-lein braidd yn sarhaus. Wn i ddim beth y bydd ei hetholwyr yng Nghanol Caerdydd yn ei feddwl o hynny, ond byddwn yn amau unrhyw un sy'n awgrymu bod etholwyr yn rhy dwp. Credaf fod etholwyr yn soffistigedig iawn o ran y wybodaeth y maent yn gallu cael mynediad iddi—

Jenny Rathbone: Tybed a hoffech fyfyrion ynghylch y wybodaeth yn adroddiad Estyn, a oedd yn dangos nad yw oed darllen 40% o blant sy'n gadael yr ysgol gynradd yn cyfateb i'r oed darllen disgwylidig. Yn anffodus, mae'r lefelau hynny'n parhau wrth i blant dyfu'n oedolion.

Darren Millar: That is a shameful statistic and is down to the fact that we have a Labour Government in Wales, but frankly, we had a debate on Estyn yesterday, and that was the time to talk about Estyn—you are tying yourself in knots, Jenny.

Suzy Davies made reference to the fact that we need to broadcast council meetings as much as possible, online as well, to make sure that they are accessible to the public. Russell George referred to the thousands who are tuning in to what goes on in Montgomeryshire at the meetings of Powys County Council. Frankly, I think that more people tune in to those council meetings than have tuned into this debate today.

I just think, Minister, that you have not accepted the spirit in which these proposals have been put forward. We fundamentally believe in opening up local government to make sure that people have access to the information that will enable them to hold councillors to account. It is healthy to require people to hold a referendum where council tax levels are going to be increased far above the rate of inflation. I think that you ought to reconsider your position on these matters. We have called for it time and again. At the end of the day, it will be local people who can trigger these things; it does not have to be you. It is important that we lower those thresholds and give people access in order to voice their democratic right.

The Deputy Presiding Officer: The proposal is to agree the motion without amendment. Does any Member object? I see that there are objections, and so I defer all voting under this item until voting time.

*Gohiriwyd y pleidleisio tan y cyfnod pleidleisio.
Voting deferred until voting time.*

Dadl Plaid Cymru Plaid Cymru Debate

Yr Economi The Economy

Y Dirprwy Lywydd: Rwyf wedi dethol gwelliannau 1 a 2 yn enw William Graham, a gwelliannau 3 a 4 yn enw Peter Black.

Darren Millar: Mae'n ystadegyn cywilyddus, a'r ffaith bod gennym Lywodraeth Lafur yng Nghymru sydd i gyfrif amdano, ond a siarad yn blaen, cawsom ddadl ar Estyn ddoe, a dyna oedd yr adeg i sôn am Estyn—rydych yn drysu, Jenny.

Cyfeiriodd Suzy Davies at y ffaith bod angen inni ddarlledu cyfarfodydd cynghorau gymaint ag sy'n bosibl, ar-lein hefyd, i sicrhau eu bod yn hygyrch i'r cyhoedd. Cyfeiriodd Russell George at y miloedd sy'n dilyn yr hyn sy'n digwydd yn Sir Drefaldwyn yng nghyfarfodydd Cyngor Sir Powys. A dweud y gwir, rwyf yn credu bod mwy o bobl yn dilyn y cyfarfodydd cyngor hynny nag sy'n dilyn y ddadl hon heddiw.

Credaf, Weinidog, nad ydych wedi derbyn yr ysbryd y cynigiwyd y cynigion hyn ynddo. Yn y bôn, rydym yn credu mewn gwneud llywodraeth leol yn fwy agored er mwyn gwneud yn siŵr bod gan bobl fynediad i'r wybodaeth a fydd yn eu galluogi i ddwyn cynghorwyr i gyfrif. Mae'n beth iach mynnu bod pobl yn cynnal refferendwm os yw'r cynnydd yn lefel y dreth gyngor yn mynd i fod yn uwch o lawer na'r gyfradd chwyddiant. Credaf y dylech ailystyried eich safbwynt ar y materion hyn. Rydym wedi galw am hynny dro ar ôl tro. Yn y pen draw, pobl leol fydd yn gallu ysgogi'r pethau hyn; nid chi sy'n gorfod gwneud hynny o reidrwydd. Mae'n bwysig inni ostwng y trothwyon hynny a rhoi mynediad i bobl er mwyn iddynt leisio eu hawl ddemocrataidd.

Y Dirprwy Lywydd: Y cynnig yw derbyn y cynnig heb ei wella. A oes unrhyw Aelod yn gwrthwynebu? Gwelaf fod gwrthwynebiad, ac felly rwyf yn gohirio pob pleidlais dan yr eitem hon tan y cyfnod pleidleisio.

The Deputy Presiding Officer: I have selected amendments 1 and 2 in the name of William Graham and amendments 3 and 4 in

the name of Peter Black.

Cynnig NDM4945 Jocelyn Davies

Motion NDM4945 Jocelyn Davies

Cynnig bod Cynulliad Cenedlaethol Cymru:

To propose that the National Assembly for Wales:

Yn credu y byddai datganoli rhagor o bwerau yn helpu i sicrhau economi gynaliadwy a ffyniannus.

Believes that further devolution of powers would help deliver a sustainable and prosperous economy.

Alun Ffred Jones: Cynigiau y cynnig.

Alun Ffred Jones: I move the motion.

Mae'n bleser gennyf wneud y cynnig hwn, sy'n syml iawn ac sy'n datgan ein bod yn credu y byddai datganoli rhagor o bwerau yn helpu i sicrhau economi gynaliadwy a ffyniannus.

It is my pleasure to move this motion, which is very simple and states that we believe that the devolution of further powers would help to deliver a sustainable and prosperous economy.

Mae'r cyd-destun economaidd yn gyfarwydd i ni i gyd. Mae pawb yn cytuno bod sefyllfa economi Cymru'n wan, ac, mewn perthynas â gweddill Prydain ac Ewrop, mae'n gwaethygu. Mae'r ffigurau GDP diweddaraf yn cadarnhau hyn unwaith eto. Yn ogystal â'r cwmp brawychus parhaus yn lefel GDP gorllewin Cymru a'r Cymoedd, mae GDP dwyrain Cymru hyd yn oed wedi cwmpo'n is na'r cyfartaledd Ewropeaidd am y tro cyntaf. Os edrychwn ar y cyd-destun Prydeinig, gwaethygu a wnaeth economi Cymru o'i chymharu â'r gyfartaledd, ar wahân i un cyfnod byr yn ystod yr enciliad economaidd.

The economic context is well-known to us all. Everyone agrees that the economic situation in Wales is weak, and, in relation to the rest of the UK and Europe, it is deteriorating. The latest GDP figures confirm this once again. As well as the continual, frightening fall in GDP in west Wales and the Valleys, the GDP of east Wales has even fallen below the European average for the first time. If we look at the UK context, we see that the Welsh economy has been in decline when compared with the average figures, with the exception of one brief period during the recession.

Mae'r Ceidwadwyr a'r Rhyddfrydwyr yn San Steffan yn dilyn cynllun sy'n ceisio dileu'r diffyg strwythurol yn ystod un Senedd, neu yn fuan iawn wedyn. Mae'r polisi hwn wedi cael effaith negyddol ar gyflogaeth yng Nghymru ac ar hyder cwmnïau. Y gwir amdani yw nad yw'r polisi hwn yn addas i Gymru ac nid yw'n gweithio. Er gwaethaf ymdrechion Llywodraeth y Deyrnas Unedig, y gwir amdani, fel roedd y Canghellor yn ei ddatgan heddiw, yw bod twf yr economi Brydeinig wedi bod yn isel iawn—llai nag 1%—er bod y Llywodraeth wedi darogan twf o 2.5% i 3% y llynedd.

The Conservatives and Liberals in Westminster are following a plan to eliminate the structural deficit within one Parliament or soon afterwards. This policy has had a detrimental impact on employment in Wales and the confidence of companies. The truth is that this policy is not appropriate to Wales and is not working for Wales. As the Chancellor stated today, despite the efforts of the UK Government, the growth of the UK economy has been very slow—less than 1%—although it had predicted growth of 2.5% to 3% last year.

Mae cytundeb trawsbleidiol yma bod y sector preifat yng Nghymru yn rhy wan i ysgwyddo'r baich o greu cymaint o swyddi ychwanegol i wneud yn iawn am y golled yn y sector cyhoeddus. Nid yw economi Cymru

There is cross-party agreement here that the private sector in Wales is too weak to take on the burden of creating all these additional jobs to compensate for the losses in the public sector. The Welsh economy is not

yn barod am doriadau mewn gwariant cyhoeddus ar y lefel hon. Dangoswyd hyn yn ddiweddar pan welsom lu o geisiadau i'r gronfa twf economaidd—cronfa gyhoeddus i gynorthwyo datblygiadau cyfalaf yn y sector preifat.

4.45 p.m.

Mae'r busnesau hynny sy'n barod i dyfu a chreu swyddi hyd yn oed yn ei chael yn anodd iawn heb gymorth y pwrs cyhoeddus. Mae hynny'n tanlinellu methiant y sector ariannol i hybu twf, heblaw am ei thwf ei hun. Rhaid inni dargedu'r economi a chynorthwyo'r busnesau hyn i dyfu, wrth ddatblygu'n strwythurol yn y tymor hir, i ddilyn rhaglen adnewyddu'r economi, ac i fuddsoddi mewn sgiliau, isadeiledd a chystadleurwydd yn yr economi yng Nghymru. Felly, rhaid i Gymru ddilyn llwybr polisi amgen; llwybr sy'n addas i Gymru.

Safbwynt Plaid Cymru ers 2009 yw, er ein bod yn cyfaddef bod angen torri gwariant cyhoeddus a chodi trethi i leihau'r diffyg sylweddol a adawyd gan y Llywodraeth flaenorol yn San Steffan, dylid gwneud hynny dros gyfnod hwy er mwyn osgoi dirwasgiad ac osgoi gwneud y diffyg yn waeth trwy gynnydd mewn diweithdra a diffyg twf economaidd. Felly, mae targedu a blaenoriaethu twf yn yr economi yn hanfodol, a gofynnwn am becyn o fesurau i ysgogi'r economi fel y gall dyfu.

Un ffordd o ysgogi'r economi yn y tymor byr—ac rydym wedi trafod hyn, bron hyd at syrffed, yn lle hwn—yw trwy fuddsoddi mewn seilwaith, megis mewn cynlluniau trafnidiaeth, ysgolion, colegau, ysbytai a datblygiadau eraill, yn enwedig o gofio'r toriad anferthol o dros 40% yn arian cyfalaf Cymru. I wneud hyn, rhaid cael y pwerau, ac mae'r Llywodraeth wedi cyfaddef hynny wrth glustnodi'r symiau y byddai'n gobeithio eu codi trwy ffynonellau trethi, petai datganoli economaidd neu ariannol yn digwydd. Er mwyn gweithredu'r polisiâu hyn o stimwlws economaidd, rhaid codi arian yn gyfrifol, trwy fenthyca, trwy fondiau diogel a thrwy wneud y mwyaf o'n hadnoddau naturiol a diwygio systemau ardrethi busnes

ready to face cuts in public expenditure at this level. This was recently demonstrated when we saw a whole host of bids to the economic growth fund—a public fund to assist capital projects in the private sector.

Even those businesses that are ready to grow and to create jobs are finding it difficult without assistance from the public purse. That highlights the failure of the financial sector to boost growth, with the exception of its own growth. We have to target the economy and assist these businesses to grow, by developing structurally in the long term, following the economic renewal programme and investing in skills, infrastructure and the competitiveness of the economy in Wales. Therefore, Wales must follow an alternative policy route; a route that is appropriate to Wales.

Plaid Cymru's stance since 2009 is that although we admit that there is a need to reduce public expenditure and increase taxes to reduce the significant deficit that was left by the previous Westminster Government, that should be done over a longer period in order to avoid recession and an increase in unemployment and a lack of economic growth making the deficit even worse. Therefore, it is essential to target and prioritise growth in the economy, and we ask for a packet of measures to stimulate the economy so that it can grow.

One way of stimulating the economy in the short term—we have discussed this, ad nauseam almost, in this place—is to invest in infrastructure, such as transport plans, schools, colleges, hospitals and other developments, especially bearing in mind the huge cut of over 40% in capital funding in Wales. To do so, we need levers and the Government has admitted as much in allocating the sums that it hopes to raise through taxation, if fiscal devolution were to take place. In order to implement these economic stimulus policies, we need to raise funds in a responsible way, through borrowing and secure bonds, by making the most of our natural resources, and changing the business rate systems so that they are

fel eu bod yn addas ar gyfer y sefyllfa yng Nghymru.

Felly, yn ein barn ni, rhaid wrth bwerau addas i alluogi'r Llywodraeth hon i dargedu twf. Yn gyntaf, mae angen y pwerau benthyca, ac, wrth gwrs, rydym wedi gweld datganiad heddiw am yr hyn sy'n digwydd yn yr Alban. Mae gweld y rhestr honno o'r pwerau sydd i'w trosglwyddo i Lywodraeth yr Alban yn gwneud i rywun sylweddoli cymaint rydym ar ei hôl hi yng Nghymru, a chymaint o rym fydd gan y Senedd yn yr Alban—hyd yn oed o dan y trefniadau presennol, heb sôn am wedi unrhyw refferendwm yn y dyfodol—o gymharu â'n sefyllfa ni yng Nghymru.

Yn ail, mae angen inni gael y gallu i osod trethi ac i godi arian ar ein hadnoddau naturiol, a bydd Simon Thomas yn siarad am hynny yn y man. Yn drydydd, mae angen inni godi arian ar farchnadoedd bond, a dyma'r amser gorau i wneud hynny, gyda chyfraddau llog yn isel a *credit rating* anhygoel. Rydym wedi cynnig rhaglen Adeiladu dros Gymru yn ein manifesto, a'n bwriad fyddai codi tua £500 miliwn ar y farchnad bond. Roedd yn ddiddorol clywed Gerry Holtham yn rhoi cefnogaeth uniongyrchol i'r syniad hwn mewn cynhadledd yng Nghaerdydd yr wythnos diwethaf. Yn olaf, credwn y dylid datganoli pwerau dros ardrethi busnes a threthi annomestig. Cynigia hyn botensial i gymell cynghorau i dargedu twf trwy eu caniatáu i gadw canran o unrhyw ardrethi busnes ychwanegol y maent yn eu codi.

In Scotland and Northern Ireland, the business rate system is fully devolved, and, in England, it is going through a significant change because of the UK coalition Government's localism agenda. It was interesting to hear Professor Brian Morgan claiming last week that this will leave Wales in a uniquely disadvantaged position when it comes to business rates. Of the UK constituent nations, Wales alone will end up having its business rate pot, an asset worth nearly £1 billion, held centrally at the Treasury. Without control over the various levers for business rates, we will not be able to design a system in Wales that reflects the needs of businesses and the wider economy.

appropriate to the situation in Wales.

Therefore, in our opinion, we need suitable powers to enable this Government to target growth. First, we need borrowing powers and, of course, we have seen today's statement about what is happening in Scotland. Seeing that list of the powers that are to be transferred to the Scottish Government makes one realise how far behind we are in Wales, and how much power the Scottish Parliament will have—even under the current arrangements, never mind the result of any future referendum—as compared to our situation in Wales.

Secondly, we need the ability to set taxes and to raise funds from our natural resources, and Simon Thomas will talk about that in a moment. Thirdly, we need to raise money on the bond markets, and this is the best time to do so, with interest rates so low and an incredible credit rating. We proposed the Build for Wales programme in our manifesto and our intention would be to raise some £500 million on the bonds market. It was interesting to hear Gerry Holtham giving direct support to that idea in a conference in Cardiff last week. Finally, we believe that powers over business rates and non-domestic rates should be devolved. That would offer potential to encourage councils to target growth by allowing them to retain a percentage of any additional business rates that they raised.

Yn yr Alban a Gogledd Iwerddon mae'r system ardrethi busnes wedi'i datganoli yn llawn, ac yn Lloegr mae'n mynd drwy newid sylweddol oherwydd agenda leoliaeth Llywodraeth glymblaid y DU. Roedd yn ddiddorol clywed yr Athro Brian Morgan yn honni yr wythnos diwethaf y bydd hynny'n gadael Cymru dan anfantais unigryw o ran ardrethi busnes. Yn y pen draw, o holl wledydd cyfansoddol y DU, dim ond pot ardrethi busnes Cymru, sy'n ased gwerth bron i £1 biliwn, fydd yn cael ei gadw'n ganolog yn y Trysorlys. Heb reolaeth ar yr amryw ysgogiadau o ran ardrethi busnes, ni fyddwn yn gallu cynllunio system yng Nghymru sy'n adlewyrchu anghenion busnesau a'r economi ehangach.

We have indicated possible funding sources and it is essential to have borrowing powers without facing the possibility of being financially penalised by the Treasury. That would allow us to raise the billions that are needed, not the millions, which is, again, to quote Gerry Holtham.

This is not revolutionary, nor would it 'destroy' Wales, to quote Peter Hain. Scotland is already about to receive control over many of the vital levers. As I said, there will be a new Scottish rate of income tax, the devolution of stamp duty, land tax and landfill tax, powers to create new taxes, and new borrowing powers. This will bring a much higher level of financial accountability to Holyrood as MSPs become responsible for raising the money that they spend. More importantly, it will give Scotland the ability to pursue alternative economic policies in the midst of the austerity agenda of the Tory-Liberal coalition at Westminster. It is happening in Scotland; Wales is lagging behind with no direction or impetus from the Government of Wales, while the economic figures are still so dismal.

A recent submission to the Silk commission by Plaid Cymru shows that there is a real appetite to take responsibility for the economy in Wales. It is no longer appropriate for this elected institution to spend public money without taking responsibility for generating that money, or a significant portion of it. That is our central argument today, and I look forward to hearing the views of other parties that are represented in the Assembly.

Gwelliant 1 Willam Graham

Ychwanegu pwynt newydd ar ddiwedd y cynnig:

Yn croesawu gwaith Comisiwn Silk ac yn disgwyl ei argymhellion ar ragor o ddiwygio cyfansoddiadol.

Gwelliant 2 Willam Graham

Ychwanegu pwynt newydd ar ddiwedd y cynnig:

Rydym wedi nodi ffynonellau cyllid posibl, ac mae'n hanfodol cael pwerau benthyca heb wynebu'r posibilrwydd o gael ein cosbi'n ariannol gan y Trysorlys. Byddai hynny'n caniatáu inni godi'r biliynau, ac nid y miliynau, y mae eu hangen, o ddyfynnu Gerry Holtham unwaith eto.

Nid yw hynny'n chwyldroadol, ac ni fyddai'n dinistrio Cymru chwaith, o ddyfynnu Peter Hain. Mae'r Alban eisoes ar fin cael rheolaeth ar lawer o'r ysgogiadau hanfodol. Fel y dywedais, bydd cyfradd treth incwm newydd yn yr Alban, bydd treth stamp, treth tir a threth tirlenwi'n cael eu datganoli, a bydd pwerau i greu trethi newydd a phwerau benthyca newydd. Bydd hynny'n sicrhau lefel uwch o lawer o atebolrwydd ariannol i Holyrood wrth i Aelodau o Senedd yr Alban ddod yn gyfrifol am godi'r arian y maent yn ei wario. Yn bwysicach na hynny, bydd yn rhoi'r gallu i'r Alban ddilyn polisiau economaidd amgen yng nghanol agenda galedi'r glymblaid Doriaidd-Ryddfrydol yn San Steffan. Mae'n digwydd yn yr Alban; mae Cymru ar ei hôl hi heb unrhyw gyfeiriad nac ysgogiad gan Lywodraeth Cymru, ac mae'r ffigurau economaidd yn dal yn ddilewyrch.

Mae cyflwyniad diweddar i gomisiwn Silk gan Blaid Cymru yn dangos bod awydd gwirioneddol i gymryd cyfrifoldeb am yr economi yng Nghymru. Nid yw bellach yn briodol i'r sefydliad etholedig hwn wario arian cyhoeddus heb gymryd cyfrifoldeb am gynhyrchu'r arian hwnnw, neu ran sylweddol ohono. Dyna yw ein dadl ganolog heddiw, ac edrychaf ymlaen at glywed barn y pleidiau eraill sy'n cael eu cynrychioli yn y Cynulliad.

Amendment 1 William Graham

Add as new point at end of motion:

Welcomes the work of the Silk Commission and awaits its recommendations on further constitutional reform.

Amendment 2 William Graham

Add as new point at end of motion:

Yn cydnabod bod economi gynaliadwy a ffyniannus yn galw am:

a) strategaeth i hyrwyddo busnesau cynhenid ar y farchnad ryngwladol; a

b) ymgysylltiad llawn â Llywodraeth y DU i hyrwyddo'r cwmnïau hynny o'r DU sydd â sefydliadau yng Nghymru.

Nick Ramsay: I move amendments 1 and 2 in the name of William Graham.

It is important and helpful to break this motion into two parts: first, the issue of the devolution of powers and, secondly, the Welsh Government's role in supporting a prosperous economy. My concern is that, in many ways, the Welsh Government already has considerable tools and law-making powers that it could employ if it wanted to assist economic recovery. Let us not forget that it was only a matter of weeks ago that a backbench enterprise Bill was roundly rejected by the Welsh Government and other parties, which was a deviation from the norm at that stage for that type of Bill, without having any alternative legislation that could have put the development of the economy on a statutory basis. Therefore, there is an element of constantly talking about further powers, without addressing what can be done with the powers that we have now.

Having said that, I agree with Alun Ffred's point that devolution has to change. That is the view that I took in the referendum last year, not with overwhelming success in my neck of the woods, but it was better than previous attempts, and successful enough to demonstrate what I think is a deep-seated pragmatism in people across Wales in relation to having tools and using them effectively.

Ieuan Wyn Jones: One normally recognises improvements to the economy with things such as fiscal responsibility, monetary policy and so on. Can you name one country in the world that has saved its economy through legislation?

Nick Ramsay: I will address those issues in

Acknowledges that a sustainable, prosperous economy requires:

a) a strategy to promote indigenous businesses on the international market; and

b) full engagement with the UK Government to promote those UK companies who have establishments within Wales.

Nick Ramsay: Cynigaf welliannau 1 a 2 yn enw William Graham.

Mae'n bwysig ac yn ddefnyddiol rhannu'r cynnig hwn yn ddwy ran: yn gyntaf, y mater sy'n ymwneud â datganoli pwerau, ac yn ail, rôl Llywodraeth Cymru o ran cefnogi economi ffyniannus. Fy mhryder i yw bod gan Lywodraeth Cymru, mewn sawl ffordd, adnoddau sylweddol a phwerau deddfu eisoes y gallai eu defnyddio pe bai am gynorthwyo adferiad economaidd. Gadewch inni beidio ag anghofio mai ychydig wythnosau sydd ers i Fil menter y meinciau cefn gael ei wrthod yn bendant iawn gan Lywodraeth Cymru a phleidiau eraill, a oedd yn wahanol i'r hyn sy'n digwydd fel arfer yn ystod y cam dan sylw ar gyfer y math hwnnw o Fil, heb fod unrhyw ddeddfwriaeth amgen ar gael a allai fod wedi rhoi datblygu'r economi ar sail statudol. Felly, ceir elfen o siarad yn gyson am ragor o bwerau, heb roi sylw i'r hyn y gellir ei wneud â'r pwerau sydd gennym yn awr.

Wedi dweud hynny, rwyf yn cytuno â phwynt Alun Ffred, sef bod yn rhaid i ddatganoli newid. Dyna oedd fy marn yn y refferendwm y llynedd, nad arweiniodd at lwyddiant ysgubol yn fy ardal i, ond roedd yn well nag ymdrechion blaenorol, ac yn ddigon llwyddiannus i ddangos pragmatiaeth ddofn, yn fy marn i, ymhlith pobl ar draws Cymru o safbwynt bod ag adnoddau a'u defnyddio yn effeithiol.

Ieuan Wyn Jones: Fel rheol, caiff gwelliannau i'r economi eu cydnabod â phethau megis cyfrifoldeb ariannol, polisi ariannol ac yn y blaen. A allwch enwi un wlad yn y byd sydd wedi achub ei heconomi drwy ddeddfwriaeth?

Nick Ramsay: Byddaf yn mynd i'r afael â'r

the next part, so I will move on swiftly.

The potential to drop air passenger duty within Wales, referring to the fiscal measures you talked about, and the potential beneficial effects to the economy cannot be underestimated. The devolution of taxation could only be a tool, not a panacea. In fact, Gerry Holtham's review had some interesting conclusions: reduction in the upper rate of income tax in Wales would be the best way to attract investment into Wales and the devolution of corporation tax, while entirely plausible, would only be worth doing to reduce it, and there would then be a knock-on effect on the finance available to the Assembly. Therefore, any Welsh Government would have to be sure that the benefits of a reduction in taxation would be realised.

If we were to raise income tax here, an appropriate mechanism would have to be found to ensure that Wales would not be worse off if the tax take were to fall at any time. I am sure that some parties would argue that that would never happen with ever-more powers, but I am not convinced about that.

Returning to the economic part of the motion, and as our second amendment indicates, we need a sustainable prosperous economy. That requires a strategy to promote indigenous business on the international market and full engagement with the UK Government to promote those UK companies that have establishments in Wales.

The key point that I want to make in this debate is that Wales needs to be outward-looking and internationalist if it is to compete at the top of its game in global markets. We have had many debates in this Chamber on issues surrounding inward investment and the worrying statistic that Wales has fallen down the league table, from receiving 15% of inward investment into the UK in the 1990s to receiving around 4% now. That is a matter of concern. Could fiscal powers have addressed that in part? Yes, potentially, they could have. Could it have been addressed

materion hynny yn y rhan nesaf, felly symudaf ymlaen yn gyflym.

Ni ellir bychanu'r potensial i ostwng y doll teithwyr awyr yng Nghymru, gan gyfeirio at y mesurau ariannol y bu ichi sôn amdanynt, a'r effeithiau buddiol posibl ar yr economi. Ni allai datganoli trethi fod yn ddim byd mwy nag adnodd; ni fyddai'n ateb i bob problem. A dweud y gwir, daeth adolygiad Gerry Holtham i rai casgliadau diddorol: gostwng y gyfradd uchaf ar gyfer treth incwm yng Nghymru fyddai'r ffordd orau o ddenu buddsoddiad i Gymru, ac er bod datganoli treth gorfforaeth yn hollol dderbyniol, dim ond er mwyn gostwng y dreth honno y byddai'n werth ei datganoli, ac yna byddai'n cael effaith ar y cyllid sydd ar gael i'r Cynulliad. Felly, byddai'n rhaid i unrhyw Lywodraeth Cymru fod yn siŵr y byddai manteision gostyngiad mewn trethi'n cael eu gwireddu.

Pe baem yn codi treth incwm yma, byddai'n rhaid canfod system briodol i sicrhau na fyddai Cymru yn waeth ei byd pe bai'r incwm o drethi'n gostwng ar unrhyw adeg. Rwyf yn siŵr y byddai rhai pleidiau'n dadlau na fyddai hynny byth yn digwydd gyda rhagor o bwerau, ond nid wyf yn argyhoeddedig ynghylch hynny.

Gan ddychwelyd at ran economaidd y cynnig, ac fel y mae ein hail welliant yn dangos, mae angen economi ffyniannus gynaliadwy arnom. Mae hynny'n gofyn am strategaeth i hyrwyddo busnesau cynhenid ar y farchnad ryngwladol ac ymgysylltiad llawn â Llywodraeth y DU i hyrwyddo'r cwmnïau hynny o'r DU sydd â sefydliadau yng Nghymru.

Y pwynt allweddol yr wyf am ei wneud yn y ddadl hon yw bod angen i Gymru edrych tuag allan a mabwysiadu agwedd ryngwladol os yw am gystadlu ar y brig mewn marchnadoedd byd-eang. Rydym wedi cael llawer o ddadleuon yn y Siambr hon ar faterion sy'n ymwneud â mewnfuddsoddi a'r ystadegyn sy'n peri pryder, sef bod Cymru wedi disgyn yn y cynghrair, o gael 15% o fewnfuddsoddiad i'r DU yn yr 1990au i gael tua 4% yn awr. Mae hynny'n destun pryder. A allai pwerau ariannol fod wedi mynd i'r afael â hynny'n rhannol? Gallent, efallai. A

better by the Assembly with its existing powers? Yes, I think that it could have been. Of course it could.

The next debate today will be on the GDP situation, so I will not discuss that too much yet, although part of the solution of dealing with the problems in west Wales and the Valleys is tied up in a better strategic commitment of the next round of European structural funds. A lot of that money is coming from Brussels, so this is an issue not of fiscal power, but of better direction regarding what we are doing with the funds that we have now and the better co-ordination of research and development with that expenditure.

We need to be realistic about this. There are mitigating factors, such as global downturns and previous Labour UK Governments, but such figures cannot be ignored and we ignore them at our peril. I know that this Government has had a tendency over the last few years to be, perhaps, a little over-eager to dismiss some statistics such as GVA when they are not convenient. It was not that long ago that GVA figures were being elbowed out of the way in favour of GDP figures, so let us get a bit of perspective on where we are at the moment.

We will be supporting the Liberal Democrat amendment, given that it is virtually identical to ours. It would be difficult not to do so. I can see Eluned smiling at that. I am pleased to move the amendments. Let us use the tools that we have now to their utmost while awaiting the outcome of the Silk commission so that we have a clear view of how the land lies before we jump in one direction or another.

Gwelliant 3 Peter Black

Ychwanegu pwynt newydd ar ddiwedd y cynnig:

Yn croesawu'r Comisiwn ar Ddatganoli yng Nghymru a sefydlwyd gan lywodraeth y DU i edrych ar ddatblygiad pellach o ran

allai'r Cynulliad fod wedi mynd i'r afael yn well â'r mater â'i bwerau presennol? Gallai, yn fy marn i. Wrth gwrs y gallai.

Bydd y ddadl nesaf heddiw ar y sefyllfa sy'n ymwneud â Chynnyrch Mewnwladol Crynswth, felly nid wyf am drafod hynny ormod eto, er bod rhan o'r ateb ar gyfer ymdrin â'r problemau yng ngorllewin Cymru a'r Cymoedd yn ymwneud â chamau strategol gwell i neilltuo'r cylch nesaf o gronfeydd strwythurol Ewropeaidd. Mae llawer o'r arian hwnnw'n dod o Frwsel, felly nid yw'n fater o bŵer ariannol; yn hytrach, mae'n fater o gyfeiriad gwell yng nghyswllt yr hyn yr ydym yn ei wneud â'r arian sydd gennym yn awr, a chydlynu ymchwil a datblygu'n well â'r gwariant hwnnw.

Mae angen inni fod yn realistig ynglŷn â hyn. Ceir ffactorau lliniarol, megis dirywiad bydeang a Llywodraethau Llafur blaenorol y DU, ond ni ellir anwybyddu ffigurau o'r fath, a gwae ni os gwnawn hynny. Gwn fod y Llywodraeth hon wedi tueddu dros yr ychydig flynyddoedd diwethaf i fod, efallai, ychydig yn orawyddus i ddiystyru rhai ystadegau megis Gwerth Ychwanegol Crynswth pan nad ydynt yn rhai hwylus. Tan yn ddiweddar roedd ffigurau ynghylch Gwerth Ychwanegol Crynswth yn cael eu gwthio o'r neilltu o blaid ffigurau ynghylch Cynnyrch Mewnwladol Crynswth, felly gadewch inni gael ychydig o bersectif ar ein sefyllfa ar hyn o bryd.

Byddwn yn cefnogi gwelliant y Democratiaid Rhyddfrydol, o ystyried ei fod bron yn union yr un fath â'n gwelliant ni. Byddai'n anodd peidio. Gallaf weld Eluned yn gwenu ynghylch hynny. Mae'n bleser gennyf gynnig y gwelliannau. Gadewch inni ddefnyddio'r adnoddau sydd gennym yn awr i'r eithaf wrth aros am ganlyniad comisiwn Silk er mwyn cael darlun clir o'r sefyllfa cyn neidio i'r naill gyfeiriad neu'r llall.

Amendment 3 Peter Black

Add as new point at end of motion:

Welcomes the Commission on Devolution in Wales established by the UK government to look at further advancement in the devolution

datganoli pwerau gan gynnwys cyfrifoldeb ariannol.

Eluned Parrott: I move amendment 3 in the name of Peter Black.

Last week, I had the very great privilege of speaking in Ieuan Wyn Jones's last debate as the leader of Plaid Cymru. This week, I have the equal privilege of speaking in the first debate under the new regime. Therefore, I am sure that that is the only reason why I feel a sense of déjà vu today. [*Laughter.*]

My party has consistently argued that the Assembly should have similar powers to our cousins in Scotland. In amendment 3, we welcome the UK Government's establishment of the Silk commission to look at further devolution to Wales, which was in the coalition agreement at the insistence of the Liberal Democrats. After the referendum was passed last year, the Liberal Democrats in the coalition wanted to ensure that serious consideration was given to the current devolution settlement to increase democratic and financial accountability for the way in which the Welsh Government spends the public's money. However, I wonder why the Minister for Finance and Leader of the House declined the opportunity earlier today to confirm that it was at the First Minister's request that borrowing and tax-varying powers were excluded from the remit of the Silk commission. Perhaps the First Minister would like to take the opportunity to respond on that in his answer today.

As David Steel, the former Presiding Officer of the Scottish Parliament, said in 2003,

'Frankly no self respecting parliament should expect to exist permanently on 100% handouts determined by another parliament, nor should it be responsible for massive public expenditure without any responsibility for raising revenue in a manner accountable to its electorate.'

We hope that the Silk commission will go a long way to address this. However, I caution colleagues in Plaid Cymru against so plainly linking further powers to our economic woes

of powers, including fiscal responsibility.

Eluned Parrott: Cynigiaf welliant 3 yn enw Peter Black.

Yr wythnos diwethaf, cefais y fraint fawr iawn o siarad yn nadl olaf Ieuan Wyn Jones fel arweinydd Plaid Cymru. Yr wythnos hon, rwyf yn cael yr un fraint o siarad yn y ddatgynaf dan y drefn newydd. Felly, rwyf yn siŵr mai dyna'r unig reswm pam yr wyf yn cael ymdeimlad o déjà vu heddiw. [*Chwerthin.*]

Mae fy mhlaid wedi dadlau'n gyson y dylai'r Cynulliad gael pwerau tebyg i'n cefndryd yn yr Alban. Yng ngwelliant 3, rydym yn croesawu'r ffaith bod Llywodraeth y DU wedi sefydlu comisiwn Silk i edrych ar ddatganoli pellach i Gymru, a oedd yng nghytundeb y glymblaid ar ôl i'r Democratiaid Rhyddfrydol fynnu hynny. Ar ôl i'r refferendwm gael ei basio y llynedd, roedd y Democratiaid Rhyddfrydol yn y glymblaid yn awyddus i sicrhau bod y setliad datganoli presennol yn cael ei ystyried o ddifrif er mwyn cynyddu atebolrwydd democrataidd ac ariannol am y modd y mae Llywodraeth Cymru yn gwario arian y cyhoedd. Fodd bynnag, tybed pam y gwrthododd y Gweinidog Cyllid ac Arweinydd y Tŷ y cyfle yn gynharach heddiw i gadarnhau mai ar gais Prif Weinidog Cymru y cafodd pwerau benthyca a phwerau amrywio trethi eu heithrio o gylch gorchwyl comisiwn Silk. Efallai y byddai'r Prif Weinidog yn hoffi manteisio ar y cyfle i ymateb i hynny yn ei ateb heddiw.

Fel y dywedodd David Steel, cyn-Lywydd Senedd yr Alban, yn 2003,

A dweud y gwir, ni ddylai unrhyw senedd gwerth ei halen ddisgwyl bodoli'n barhaol ac yn gyfan gwbl gan ddibynnu ar roddion a bennir gan senedd arall, ac ni ddylai chwaith fod yn gyfrifol am wariant cyhoeddus enfawr heb unrhyw gyfrifoldeb am godi refeniw mewn modd sy'n atebol i'w hetholwyr.

Rydym yn gobeithio y bydd comisiwn Silk yn cyfrannu'n helaeth at fynd i'r afael â hynny. Fodd bynnag, rwyf yn rhybuddio cydweithwyr ym Mhlaid Cymru rhag cysylltu

in Wales. To do so hands the Welsh Government a get out of jail free card on the economy and lets it pass the buck constantly to Westminster. It does have powers and responsibilities and we must not forget to hold it to account on those that it possesses.

The public seems ready to recognise the need to marry the powers of raising finance with the ability to spend it. The BBC's St David's Day poll showed that a majority of the population supports some form of increased fiscal responsibility—either the ability to raise all or some taxes within limits set by the Treasury. This was also backed up by last week's ICM poll, which showed that 62% of people are in favour of some form of tax-varying powers.

In my view, the Welsh Government's response to the Silk commission was a little disappointing. The Welsh Government seems to me to be starting from the wrong position. It says that it will consider adopting tax-varying powers only if the offer is right, rather than accepting the need for fiscal responsibility and then working out how best to achieve that in the second instance. However, in general, I welcome the fact that the Welsh Government is engaging with the commission and with the UK Government on borrowing powers for the Assembly.

Our submission to the Silk commission covered many areas, including the reform of the Barnett formula, which is used to calculate the amount of money that we have on the basis of need, so that public services are properly funded; powers to enable the National Assembly to collect half of Welsh income tax and vary it by at least 3p so that economic growth can be rewarded; to have complete control over taxes that affect the Assembly's responsibilities, such as stamp duty, so that housing can be made more affordable; also Assembly control of industry-specific taxes so that Wales can create jobs; and, of course, borrowing powers, so that the Welsh Government is able to invest in the infrastructure Wales needs for the future.

pwerau ychwanegol mewn modd mor amlwg â'n gofidiau economaidd yng Nghymru. Mae gwneud hynny'n gadael i Lywodraeth Cymru osgoi cymryd y bai ynghylch yr economi ac yn gadael iddi fwrw'r cyfrifoldeb yn gyson ar San Steffan. Mae ganddi bwerau a chyfrifoldebau, a rhaid inni beidio ag anghofio ei dwyn i gyfrif am y rheini sydd ganddi.

Mae'r cyhoedd fel pe baent yn barod i gydnabod yr angen i gyfuno pwerau codi arian â'r gallu i'w wario. Dangosodd arolwg barn y BBC ar Ddydd Gŵyl Dewi fod mwyafrif y boblogaeth yn cefnogi rhyw fath o gynnydd mewn cyfrifoldeb ariannol—naill ai'r gallu i godi pob treth neu'r gallu i godi ambell dreth o fewn terfynau a bennir gan y Trysorlys. Ategwyd hynny hefyd gan arolwg barn yr ICM a gynhaliwyd yr wythnos diwethaf, a oedd yn dangos bod 62% o bobl o blaid rhyw fath o bwerau amrywio trethi.

Yn fy marn i, roedd ymateb Llywodraeth Cymru i gomisiwn Silk ychydig yn siomedig. Mae'n ymddangos i mi bod Llywodraeth Cymru yn dechrau o'r man anghywir. Mae'n dweud y bydd yn ystyried mabwysiadu pwerau amrywio trethi dim ond os yw'r cynnig yn iawn, yn hytrach na derbyn yr angen am gyfrifoldeb ariannol ac yna canfod y ffordd orau o gyflawni hynny wedyn. Fodd bynnag, yn gyffredinol, croesawaf y ffaith bod Llywodraeth Cymru yn ymgysylltu â'r comisiwn a Llywodraeth y DU ynghylch pwerau benthyca i'r Cynulliad.

Roedd ein cyflwyniad i gomisiwn Silk yn ymdrin â sawl maes, gan gynnwys diwygio fformiwla Barnett a ddefnyddir i gyfrifo'r arian a gawn ar sail angen, er mwyn i wasanaethau cyhoeddus gael eu hariannu'n briodol; pwerau i alluogi'r Cynulliad Cenedlaethol i gasglu hanner y dreth incwm yng Nghymru a'i hamrywio o leiaf 3c fel y gall twf economaidd gael ei wobrwyo; rheolaeth lwyr ar drethi sy'n effeithio ar gyfrifoldebau'r Cynulliad, megis y dreth stamp, fel y gellir sicrhau bod tai'n fwy fforddiadwy; rheolaeth y Cynulliad ar drethi sy'n benodol i ddiwydiant hefyd, fel y gall Cymru greu swyddi; ac, wrth gwrs, pwerau benthyca, fel y gall Llywodraeth Cymru fuddsoddi yn y seilwaith y mae ei angen ar Gymru ar gyfer y dyfodol.

5.00 p.m.

However, I agree with Alun Ffred Jones's last point: I believe that there is an intrinsic link between financial powers and financial responsibility. Therefore, I look forward to seeing the results of the Silk commission's work and the proposals that it will bring to us in due course.

Simon Thomas: I thank Eluned Parrott for her last point, which goes to the heart of the motion, which is the link between democratic accountability, the exercise of fiscal responsibility and how we deal with our economy. I can assure her—I know that she has four years to go and that we have already nearly done a year here—that we have been holding this Government to account over its lack of action on the economy to date. Today's debate perhaps allows us to be a bit more freethinking about how we might develop the economy in future and how we link the devolution of specific tax-varying powers, borrowing powers and the changes that might occur under the Silk commission more clearly with our economy. That is why I want to concentrate in particular on how we might use our natural resources in order to better improve the Welsh economy.

The history of Wales is one of the exploitation of natural resources, and, unfortunately, it has been a colonial one, because the exploitation has happened in Wales and most of the wealth has flown down the Taff and out and around the world. We have some magnificent reminders and remnants of that industrial inheritance, but we do not have the sort of wealth base that we need. Therefore, it is important that we use the opportunity going forward when we come to exploit the new natural resources, such as renewable energy and water, but to which I would add our 4G spectrum, aggregates and other elements that we can introduce. As we do that, we should be looking to use these in the Welsh context to build a growth fund for Wales and, therefore, build the ability to recycle as much as possible the money in the Welsh economy.

Fodd bynnag, cytunaf â phwynt olaf Alun Ffred Jones: credaf fod cyswllt hanfodol rhwng pwerau ariannol a chyfrifoldeb ariannol. Felly, edrychaf ymlaen at weld canlyniadau gwaith comisiwn Silk a'r cynigion y bydd yn eu cyflwyno inni maes o law.

Simon Thomas: Diolch i Eluned Parrott am ei phwynt olaf, sy'n mynd at wraidd y cynnig, sef y cyswllt rhwng atebolrwydd democrataidd, cyflawni cyfrifoldeb ariannol, a'r modd yr ydym yn delio â'n heconomi. Gallaf ei sicrhau—gwn fod ganddi bedair blynedd i fynd a'n bod eisoes wedi treulio bron i flwyddyn yma—ein bod wedi bod yn dwyn y Llywodraeth hon i gyfrif am ei diffyg gweithredu ynghylch yr economi hyd yn hyn. Efallai fod dadl heddiw yn caniatáu inni feddwl ychydig yn fwy rhydd am sut y gallem ddatblygu'r economi yn y dyfodol a sut yr ydym yn cysylltu datganoli pwerau amrywio trethi penodol, pwerau benthyca a'r newidiadau a allai ddigwydd dan gomisiwn Silk yn gliriach â'n heconomi. Dyna pam yr wyf am ganolbwyntio'n benodol ar sut y gallem ddefnyddio ein hadnoddau naturiol i wella economi Cymru yn well.

Mae hanes Cymru yn frith o achosion o ddatblygu adnoddau naturiol, ac yn anffodus, mae wedi bod yn hanes trefedigaethol, oherwydd mae'r datblygu wedi digwydd yng Nghymru ac mae'r rhan fwyaf o'r cyfoeth wedi llifo i lawr Afon Taf ac allan i weddill y byd. Mae gennym rai gweddillion ac agweddau eraill godidog i'n hatgoffa o'r etifeddiaeth ddiwydiannol honno, ond nid oes gennym y math o sylfaen cyfoeth y mae arnom ei hangen. Mae'n bwysig, felly, ein bod yn defnyddio'r cyfle, wrth symud ymlaen, pan fyddwn yn datblygu adnoddau naturiol newydd megis ynni adnewyddadwy a dŵr, ond byddwn hefyd yn ychwanegu ein sbectrwm 4G, agregau ac elfennau eraill y gallwn eu cyflwyno. Wrth inni wneud hynny, dylem fod yn ceisio defnyddio'r rhain yng nghyd-destun Cymru i adeiladu cronfa dwf i Gymru ac, felly, adeiladu'r gallu i ailgylchu'r arian gymaint ag y bo modd yn economi Cymru.

Key to this will be what happens to the Crown Estate. The ownership by the Crown Estate of many of the sea-bed rights around Wales means that the development of wind energy now and tidal energy in future could be difficult or, at least, may not enrich Wales as much as might be possible, unless we wrestle some of this control back to Wales. It has been estimated that we could have a £1 billion sector around renewable energy in Wales, putting tidal and marine energy together with offshore wind. It is vital that we see that as the opportunity to enrich our nation as much as possible. Unfortunately, there is a bit of a stand-off at the moment between this Government and the Westminster Government on energy devolution. I am glad that the First Minister is here today, because he said yesterday, very clearly, that the 100 MW demand for devolution seemed sensible at the time—I think that he said something along those lines. However, he also said yesterday that he no longer saw the need to stick with that demand. I assume from that that he is open to going for full devolution, at least of renewable energy projects, up to any megawatt level. I would welcome that very much.

This week, Friends of the Earth said that Wales is losing the race when it comes to developing renewable energy. We have seen today in the budget a series of measures and tax breaks for the gas and oil exploitation industries in Scotland, which together in this one budget are greater than all the green subsidies that go to windfarms throughout the United Kingdom. Therefore, I say to those who are not present in the Chamber at the moment who tend to say that wind subsidies are excessive and lead to the desecration of Welsh hillsides, that this one budget provides a bigger subsidy to the gas and oil industry than goes to renewable energy throughout the United Kingdom. There is a huge task in advancing the case of the devolution of decision making in Wales. Importantly, yesterday, the First Minister also mentioned the ROCs and how we use those in Wales, because Scotland has been able to do a better deal on the development of renewable energy with the full devolution of powers than we

Bydd yr hyn sy'n digwydd i Ystâd y Goron yn allweddol i hynny. Mae perchnogaeth Ystâd y Goron ar lawer o hawliau gwely'r môr o amgylch Cymru yn golygu y gallai datblygu ynni gwynt yn awr ac ynni'r llanw yn y dyfodol fod yn anodd, neu o leiaf mae'n bosibl na fyddai'n cyfoethogi Cymru gymaint ag y bo modd, oni bai ein bod yn llwyddo i gael rhywfaint o'r rheolaeth honno'n ôl i Gymru. Amcangyfrifwyd y gallem gael sector ynni adnewyddadwy gwerth £1 biliwn yng Nghymru, o gyfuno ynni'r llanw ac ynni'r môr ag ynni gwynt ar y môr. Mae'n hanfodol ein bod yn gweld hynny fel cyfle i gyfoethogi ein gwlad gymaint ag y bo modd. Yn anffodus, ceir rhywfaint o anghytuno ar hyn o bryd rhwng y Llywodraeth hon a Llywodraeth San Steffan ynghylch datganoli ynni. Rwyf yn falch bod y Prif Weinidog yma heddiw, oherwydd dywedodd ddoe, yn glir iawn, fod cais am 100 MW at ddibenion datganoli'n ymddangos yn synhwyrol ar y pryd—rwyf yn meddwl iddo ddweud rhywbeth i'r perwyl hwnnw. Fodd bynnag, dywedodd hefyd ddoe nad oedd bellach yn gweld yr angen i lynu wrth y cais hwnnw. Rwyf yn cymryd, felly, ei fod yn barod i fynd am ddatganoli llawn, o leiaf yng nghyswllt prosiectau ynni adnewyddadwy, hyd at unrhyw lefel o ran megawat. Byddwn yn croesawu hynny'n fawr iawn.

Yr wythnos hon, dywedodd Cyfeillion y Ddaear fod Cymru yn colli'r ras o ran datblygu ynni adnewyddadwy. Rydym wedi gweld heddiw, yn y gyllideb, gyfres o fesurau a gostyngiadau treth ar gyfer y diwydiannau sy'n datblygu nwy ac olew yn yr Alban, sydd gyda'i gilydd yn y gyllideb hon yn fwy na'r holl gymorthdaliadau gwyrdd sy'n mynd i ffermydd gwynt ledled y Deyrnas Unedig. Felly, rwyf yn dweud wrth y sawl nad ydynt yn bresennol yn y Siambr ar hyn o bryd, sy'n tueddu i ddweud bod cymorthdaliadau ynni gwynt yn ormodol ac yn arwain at halogi bryniau Cymru, bod y gyllideb unigol hon yn darparu cymhorthdal i'r diwydiant nwy ac olew sy'n fwy na'r cymhorthdal ar gyfer ynni adnewyddadwy ledled y Deyrnas Unedig. Mae gwaith enfawr i'w wneud o ran datblygu'r achos dros ddatganoli'r broses o wneud penderfyniadau yng Nghymru. Yn bwysig, ddoe, soniodd y Prif Weinidog hefyd am y Tystysgrifau Ymrwymo i Ynni Adnewyddadwy a sut yr ydym yn eu

have been able to do in Wales.

It is not the only answer because, as Eluned was right to point out, some of the inaction of the Welsh Government on this is also to blame. However, it is a key issue that we must resolve in order to make the best of the present situation and of the resources that we might exploit in Wales.

The Silk commission is the context in which we are debating this. I understand that, as parties, we have all signed up to see the deliberations of the Silk commission. I am slightly confused about what has happened at the moment in the intergovernmental talks, but around some other aspects of this, namely the Holtham proposals, and borrowing powers and the Barnett floor in particular, it seems to me that there is some confusion, particularly around borrowing. The Government thinks, and has said very clearly, that this is about intergovernmental talks, but we have Silk, for example, consulting people about their views on borrowing powers. So, we need to be pursuing that forcefully now. We do not need to wait for Silk for that.

In conclusion, we must ask ourselves how we can best use any resources that come to Wales and how we ensure that we can recycle that money. I will mention once more the proposal of a sovereign wealth fund so that we keep as much as possible of the money within Wales, recycling it to local communities. I know that the First Minister is at least interested in proposals like that.

Mick Antoniw: It has been an interesting debate so far and some very interesting and important points have been raised. The test for any devolution of powers is what we want them for, what we are able to achieve with them and to what extent the exercise of those powers will improve the condition and lives of the people we represent. I will not go into

defnyddio yng Nghymru, oherwydd mae'r Alban wedi gallu taro gwell bargaen ynghylch datblygu ynni adnewyddadwy drwy ddatganoli pwerau'n llawn nag yr ydym ni wedi gallu'i wneud yng Nghymru.

Nid hwn yw'r unig ateb oherwydd, fel y nododd Eluned yn gywir ddigon, mae rhywfaint o fai ar ddiffyg gweithredu Llywodraeth Cymru yng nghyswllt hyn. Fodd bynnag, mae'n fater allweddol y mae'n rhaid inni ei ddatrys er mwyn gwneud y gorau o'r sefyllfa bresennol a'r adnoddau y gallem fod yn eu datblygu yng Nghymru.

Comisiwn Silk yw'r cyd-destun yr ydym yn trafod hyn ynddo. Deallaf ein bod i gyd, fel pleidiau, wedi cytuno i weld trafodaethau comisiwn Silk. Rwyf wedi drysu braidd ynghylch yr hyn sydd wedi digwydd yn awr yn y trafodaethau rhynglywodraethol, ond o ran rhai agweddau eraill ar y mater, sef cynigion Holtham, a phwerau benthyca a therfyn isaf Barnett yn benodol, mae'n ymddangos i mi y ceir rhywfaint o ddrwsych, yn enwedig o ran benthyca. Mae'r Llywodraeth yn credu, ac mae wedi dweud yn glir iawn, bod a wnelo hyn â thrafodaethau rhynglywodraethol, ond mae Silk, er enghraifft, yn ymgynghori â phobl ynghylch eu barn am bwerau benthyca. Felly, mae angen inni fynd ar drywydd hynny'n egniol yn awr. Nid oes angen inni aros am Silk ar gyfer hynny.

I gloi, rhaid inni ofyn i ni ein hunain sut y gallwn wneud y defnydd gorau o unrhyw adnoddau sy'n dod i Gymru a sut y byddwn yn sicrhau ein bod yn gallu ailgylchu'r arian hwnnw. Hoffwn sôn unwaith eto am y cynnig sy'n ymwneud â chronfa cyfoeth sofran er mwyn inni gadw cymaint ag sy'n bosibl o'r arian yng Nghymru, gan ei ailgylchu i gymunedau lleol. Gwn fod gan y Prif Weinidog o leiaf ddiddordeb mewn cynigion fel hynny.

Mick Antoniw: Mae wedi bod yn ddadl ddiddorol hyd yn hyn, ac mae rhai pwyntiau diddorol a phwysig iawn wedi'u codi. Y prawf ar gyfer unrhyw achos o ddatganoli pwerau yw beth yw pwrpas eu cael, beth y gallwn ei gyflawni â hwy, ac i ba raddau y bydd arfer y pwerau hynny'n gwella cyflwr a bywyd y bobl yr ydym yn eu cynrychioli. Nid

all the areas, but I want to touch on a number of areas that are examples of where we could make that difference and some areas where I think that that probably would not be the case.

Simon Thomas has, quite rightly, mentioned many issues relating to energy and the potential for the release of millions of pounds of investment were we to have additional powers, particularly on ROCs and so on. Another very simple issue that has come to our attention recently is that of Remploy; if that was devolved to us, we could potentially be looking now at how to save the jobs of disabled workers. The other issue that has been mentioned, which I think is extremely important, is the issue of borrowing powers, which has been discussed many times. There is tremendous potential, such as in housing, where there could be a guaranteed income stream.

Other areas that I will just touch on, because they are, to some extent, ancillary to this debate, include civil justice, criminal justice and so on, which I think are going to be the subject of an inquiry. These are areas on which I have a degree of scepticism as to whether, at this stage of our development, we would want responsibility—certainly the issue of appointments and the bricks and mortar of the courts system.

The area that I want to speak about more than anything is one of the biggest economic challenges that is going to hit us, namely the issue of regional pay. Many of us are united in our opposition to regional pay, because we know what it will do. Not only will it result in Welsh workers being paid less than English workers for doing the same job, but it will suppress demand, it will push our economy into a recession and it will increase poverty. I firmly believe that, in opposing this, it is very important that we retain and support the UK-wide collective bargaining that exists. However, that means, for example, that we have to oppose the proposal for the devolution of teachers' pay, which has been mentioned. I welcome Leanne Wood's statement the other day supporting a campaign against regional pay, but I think that there are certain conundrums that Plaid

wyf am roi sylw i bob un o'r meysydd hyn, ond rwyf am grybwyll nifer o feysydd sy'n enghreifftiau o rai lle y gallem wneud y gwahaniaeth hwnnw, a rhai lle y credaf na fyddai hynny'n debygol o fod yn wir.

Mae Simon Thomas, yn gwbl briodol, wedi sôn am nifer o faterion sy'n ymwneud ag ynni a'r potensial i ryddhau miliynau o bunnoedd o fuddsoddiad pe baem yn cael pwerau ychwanegol, yn enwedig yng nghyswllt Tystysgrifau Ymrwymo i Ynni Adnewyddadwy ac yn y blaen. Mater arall syml iawn sydd wedi dod i'n sylw yn ddiweddar yw achos Remploy; pe bai hwnnw'n fater a oedd wedi'i ddatganoli inni, mae'n bosibl y gallem yn awr fod yn ystyried sut i arbed swyddi gweithwyr anabl. Y mater arall sydd wedi'i grybwyll, sydd, yn fy marn i, yn eithriadol o bwysig, yw pwerau benthyca, sydd wedi'u trafod droeon. Mae potensial enfawr, megis ym maes tai, lle y gellid cael ffrwd incwm a warentir.

Mae'r meysydd eraill yr hoffwn eu crybwyll, oherwydd eu bod, i ryw raddau, yn atodol i'r ddatl hon, yn cynnwys cyfiawnder sifil, cyfiawnder troseddol ac yn y blaen, y credaf y byddant yn destun ymchwiliad. Mae'r rhain yn feysydd y mae gennyf rywfaint o amheuaeth ynghylch a fyddem am gael cyfrifoldeb amdanynt yn ystod y cyfnod hwn yn ein datblygiad—yn sicr o safbwynt penodiadau a hanfodion system y llysoedd.

Y maes yr wyf am siarad amdano'n fwy na dim yw un o'r heriau economaidd mwyaf sy'n mynd i'n taro, sef cyflogau rhanbarthol. Mae llawer ohonom yn gytûn yn ein gwrthwynebiad i gyflogau rhanbarthol, gan ein bod yn gwybod beth y byddant yn ei wneud. Yn ogystal â golygu bod gweithwyr Cymru yn cael llai o dâl na gweithwyr Lloegr am wneud yr un gwaith, byddant hefyd yn atal galw, byddant yn gwthio ein heconomi i ddirwasgiad a byddant yn cynyddu tloidi. Credaf yn bendant, wrth wrthwynebu hyn, ei bod yn bwysig iawn ein bod yn cadw ac yn cefnogi'r trefniadau sy'n bodoli ar gyfer bargeinio ar y cyd ar draws y DU. Fodd bynnag, mae hynny'n golygu, er enghraifft, bod yn rhaid inni wrthwynebu'r cynnig i ddatganoli cyflogau athrawon, a grybwyllwyd. Rwyf yn croesawu datganiad Leanne Wood y diwrnod o'r blaen, a oedd yn

Cymru will have to get to grips with, because I think that there are certain contradictions. For example, I think that the Plaid Cymru position on teachers' pay effectively calls for regional pay within that area—

Simon Thomas: Thank you, Mick, for giving way. Just to be clear on this point, you talked about UK-wide terms and conditions. You recognise, do you not, that teachers' pay and conditions are already devolved in Scotland?

Mick Antoniw: Yes, but as far as our teachers are concerned, it is the national collective bargaining that determines the pay rates, and the implication of that policy is that there would, effectively, be a form of regional pay. I think that this is an issue that you have to think about, perhaps revoking that part of your manifesto. I think that it breaks up the solidarity that is building in respect of a campaign against regional pay. There is a difficulty in the argument being put at the forefront by Plaid at the moment in the independence argument, because, for me, the independence argument means the introduction of a regional pay system. You cannot on the one hand oppose regional pay, but on the other hand, say that you want independence, which effectively means that there will be a break-up of the pay system and national collective bargaining. Our trade unions have fought very long and hard to establish that system of collective bargaining, because they understood the importance of the redistribution of wealth.

Bethan Jenkins: You are implying that, if we had an independent Wales, somehow, workers' pay would not be protected. That is not the argument that we would use in terms of protecting workers.

Mick Antoniw: The likelihood at the moment is that, if you had your wish for an independent Wales in the very near future, the financial consequences for regional pay for teachers and public sector workers would be disastrous and would play into the hands of the Tory Government in what it wants to

cefnogi ymgyrch yn erbyn cyflogau rhanbarthol, ond credaf fod problemau dyrys y bydd yn rhaid i Blaid Cymru fynd i'r afael â hwy, oherwydd credaf fod rhai pethau'n gwrthddweud ei gilydd. Er enghraifft, credaf fod safbwynt Plaid Cymru ar gyflogau athrawon yn galw i bob pwrpas am gyflogau rhanbarthol yn y maes hwnnw—

Simon Thomas: Diolch, Mick, am ildio. Er mwyn bod yn glir ynghylch y pwynt hwn, bu ichi sôn am delerau ac amodau ledled y DU. Rydych yn cydnabod, onid ydych, bod cyflogau ac amodau athrawon eisoes wedi'u datganoli yn yr Alban?

Mick Antoniw: Ydw, ond o safbwynt ein hathrawon, y trefniadau cenedlaethol ar gyfer bargeinio ar y cyd sy'n pennu'r cyfraddau cyflog, a goblygiadau'r polisi hwnnw yw y byddai gennym, i bob pwrpas, gyflogau rhanbarthol o ryw fath. Credaf fod hwn yn fater y mae'n rhaid ichi ei ystyried, gan ddiddymu'r rhan honno o'ch maniffesto efallai. Credaf ei fod yn torri'r undod sy'n datblygu o ran ymgyrchu yn erbyn cyflogau rhanbarthol. Mae anhawster yn y ddadl sy'n cael ei rhoi ar flaen y gad gan Blaid Cymru ar hyn o bryd yng nghyswllt y ddadl am annibyniaeth, oherwydd, i mi, mae'r ddadl am annibyniaeth yn golygu cyflwyno system cyflogau rhanbarthol. Ni allwch wrthwynebu cyflogau rhanbarthol ar y naill law, a dweud ar y llaw arall eich bod am gael annibyniaeth, sydd i bob pwrpas yn golygu y bydd y system gyflogau a'r trefniadau cenedlaethol ar gyfer bargeinio ar y cyd yn cael eu rhannu. Mae ein hundebau llafur wedi brwydro'n hir ac yn galed i sefydlu'r system honno o fargeinio ar y cyd, gan eu bod yn deall pwysigrwydd aiddosbarthu cyfoeth.

Bethan Jenkins: Rydych yn awgrymu, pe bai gennym Gymru annibynnol, na fyddai cyflogau gweithwyr, rywsut, yn cael eu diogelu. Nid dyna'r ddadl y byddem ni'n ei defnyddio o safbwynt diogelu gweithwyr.

Mick Antoniw: Y tebygolrwydd ar hyn o bryd, pe baech yn cael eich dymuniad am Gymru annibynnol yn y dyfodol agos iawn, yw y byddai'r canlyniadau ariannol o safbwynt cyflogau rhanbarthol i athrawon a gweithwyr yn y sector cyhoeddus yn drychinebus ac y byddai'n fêl ar fysedd y

achieve at the moment.

I very much welcome the support that has been given in principle, but you must think that through. I encourage you to join with us and the Labour and trade union movement in building a united front in campaigning against this disastrous policy, which is one of the most imminent and serious challenges to wealth in Wales.

Bethan Jenkins: We all know that devolution is a process and not an event, and some of us would like to go faster than others, as we have already heard. We also realise that it is a series of processes and it not just about devolving powers and stopping in its track. It is also a learning process, because some of the most unionist politicians here now accept that the devolution of fiscal powers to this Assembly would be of benefit to the people of Wales. That much is accepted, although no doubt there will be differences of opinion on by how much. That is where Plaid Cymru will always seek to persuade you.

However, it is not about demanding powers for the sake of it, as we have also heard earlier in this debate. Plaid Cymru has said that it is a means, not the end. We are talking about the tools for dealing with our problems and the issues that face us, especially with regard to the economy. Plaid, of course, is focused on the economy and what we know and what we must all admit is the enormous task involved in turning our economy around. We should not talk Wales down. This is about having an honest conversation, facing up to the job in hand. It is about thinking in a radical way, contemplating unprecedented solutions and gaining the powers that would allow the Assembly, at last, to steer Wales's economic course.

Our economy is considerably different to that of the south-east of England. This afternoon we have heard in the House of Commons from the Chancellor where he would prioritise growth. In spite of the hurricane that it has caused, the City is still regarded by the UK Government as the answer to the

Llywodraeth Doriaidd o ran yr hyn y mae am ei gyflawni ar hyn o bryd.

Rwyf yn croesawu'n fawr iawn y gefnogaeth a roddwyd mewn egwyddor, ond rhaid ichi ystyried y mater yn fanwl. Rwyf yn eich annog i ymuno â ni a'r Plaid Lafur a'r mudiad undebau llafur i greu ffrynt unedig i ymgyrchu yn erbyn y polisi trychinebus hwn, sy'n un o'r heriau agosaf a mwyaf difrifol i gyfoeth yng Nghymru.

Bethan Jenkins: Rydym i gyd yn gwybod bod datganoli yn broses yn hytrach nag yn ddigwyddiad, a byddai rhai ohonom yn hoffi symud yn gynt nag eraill, fel yr ydym wedi clywed eisoes. Rydym hefyd yn sylweddoli ei fod yn gyfres o brosesau a'i fod yn golygu mwy na datganoli pwerau ac yna sefyll yn yr unfan. Mae hefyd yn broses ddysgu, oherwydd mae rhai o'r gwleidyddion mwyaf unoliaethol yma bellach yn derbyn y byddai datganoli pwerau ariannol i'r Cynulliad hwn o fantais i bobl Cymru. Derbynnir hynny, er mae'n siŵr y byddai gwahaniaeth barn ynghylch i ba raddau. Dyna lle y bydd Plaid Cymru bob amser yn ceisio eich darbwyllo.

Fodd bynnag, nid yw'n fater o fynnu pwerau er mwyn eu mynnu, fel y clywsom yn gynharach hefyd yn y ddadl hon. Mae Plaid Cymru wedi dweud mai nid diben yw, ond modd. Rydym yn sôn am yr adnoddau ar gyfer ymdrin â'n problemau a'r materion sy'n ein hwynebu, yn enwedig o ran yr economi. Mae Plaid, wrth gwrs, yn canolbwyntio ar yr economi, a'r hyn yr ydym yn ei wybod a'r hyn y mae'n rhaid inni i gyd ei gyfaddef yw'r ffaith bod gwella ein heconomi yn dasg enfawr. Ni ddylem siarad yn negyddol am Gymru. Mae'n golygu cael sgwrs onest, gan wynebu'r gwaith sydd i'w wneud. Mae'n golygu meddwl mewn ffordd radical, gan ystyried atebion hollol newydd a chael y pwerau a fyddai'n caniatáu i'r Cynulliad, o'r diwedd, lywio hynt economaidd Cymru.

Mae ein heconomi yn sylweddol wahanol i un de-ddwyrain Lloegr. Y prynhawn yma, rydym wedi clywed yn Nhŷ'r Cyffredin gan y Canghellor ym mhle y byddai'n blaenoriaethu twf. Er gwaethaf y corwynt y mae wedi'i achosi, mae Llywodraeth y DU yn ystyried o hyd mai'r Ddinas yw'r ateb i'r

problem that it put us in in the first place. We must take steps to break the cycle to ensure that we do not go down with the ship again. Before anyone says that, in this regard, the south-wales Valleys are no different to, say, Tyneside, I would say that they are not different economically, but both are no different to Revin in France, Völklingen in Germany and Bergslagen in Sweden. So, is anyone here going to argue that a union would benefit those regions, too?

Anyone who still doubts Plaid's arguments should ask this: why do we have so few internationally known companies and brands in Wales? After all, where it happens, it works well. Look at Tata Steel; with over 40 companies on its Port Talbot site, it is a prime example of what a large business can contribute in creating a business hub. Take Admiral insurance; as well as remaining profitable, it has been listed in *The Sunday Times* 'best companies to work for' list every year since its inception.

In spite of these good things, why did research carried out some years ago show that many Welsh small and medium-sized enterprises only have a lifespan of five to seven years, after which they are sold or closed? The research concluded that the reason for this is that too many business owners do not know how to take the next hard steps. Either the advice is not out there or the trading environment is considerably risky. Both issues could be addressed through the devolution of fiscal powers, which would give the Welsh Government a potentially enormous amount of flexibility in creating the right environment for our SMEs to do business, to prosper and to grow into globally known names that would, in turn, create their own hubs. This way, success would feed upon itself and, in turn, create increased revenues for a Welsh exchequer, which could be reinvested in our education system and in preventative healthcare, both of which would contribute towards improving the quality of our workforce.

5.15 p.m.

problem y rhoddodd y Ddinas ni ynnddi yn y lle cyntaf. Rhaid inni gymryd camau i dorri'r cylch er mwyn sicrhau na fyddwn yn suddo gyda'r llong unwaith eto. Cyn i neb ddweud, o ran hynny, nad yw Cymoedd de Cymru yn wahanol, dyweder, i Tyneside, byddwn i'n dweud nad ydynt yn wahanol yn economaidd, ond nad yw'r ddau le'n wahanol i Revin yn Ffrainc, Völklingen yn yr Almaen a Bergslagen yn Sweden. Felly, a oes rhywun yma'n mynd i ddadlau y byddai uno o fudd i'r rhanbarthau hynny, hefyd?

Dylai unrhyw un sy'n dal i amau dadleuon Plaid ofyn hyn: pam y mae gennym gyn lleied o gwmnïau a brandiau yng Nghymru sy'n adnabyddus yn rhyngwladol? Wedi'r cyfan, lle y mae'n digwydd, mae'n gweithio'n dda. Edrychwch ar Tata Steel; gyda thros 40 o gwmnïau ar ei safle ym Mhort Talbot, mae'n enghraifft wych o'r hyn y gall busnes mawr ei gyfrannu wrth greu canolfan fusnes. Cymerwch gwmni yswiriant Admiral; yn ogystal ag aros yn broffidiol, mae wedi cael ei restru yn rhestr *The Sunday Times* o'r cwmnïau gorau i weithio iddynt, bob blwyddyn ers ei sefydlu.

Er gwaethaf y pethau da hyn, pam y dangosodd ymchwil a wnaed rai blynyddoedd yn ôl mai dim ond am bump i saith mlynedd yr oedd llawer o fusnesau bach a chanolig Cymru yn para, ac ar ôl hynny eu bod yn cael eu gwerthu neu'u cau? Daeth yr ymchwil i'r casgliad mai'r rheswm am hynny yw bod gormod o berchnogion busnes yn cael anhawster gwybod sut i gymryd y camau anodd nesaf. Naill ai nid yw'r cyngor ar gael, neu mae'r amgylchedd masnachu'n llawn risg. Gellid mynd i'r afael â'r ddau fater drwy ddatganoli pwerau ariannol, a allai roi llawer iawn o hyblygrwydd i Lywodraeth Cymru o ran creu'r amgylchedd cywir ar gyfer ein busnesau bach a chanolig er mwyn iddynt gyflawni busnes, ffynnu a thyfu'n enwau sy'n adnabyddus ledled y byd, a fyddai, yn eu tro, yn creu eu canolfannau eu hunain. Fel hyn, byddai llwyddiant yn esgor ar lwyddiant ac, yn ei dro, yn creu mwy o referniw i drysorlys yng Nghymru, y gellid ei ailfuddsoddi yn ein system addysg ac mewn gofal iechyd ataliol, y byddai'r ddau beth yn cyfrannu at wella ansawdd ein gweithlu.

Workforce quality is crucial to inward investment. If we create an environment that allows Welsh companies to grow while attracting blue-chip companies from beyond our borders, it will be a win-win situation for Wales and its economy. Further devolution of powers could and should mean a change of culture for the Welsh economy. We need to move from the begging bowl to the dynamic. Plaid Cymru's case provides the turbocharger to make that happen.

Ieuan Wyn Jones: Rwy'n falch o gael y cyfle i gyfrannu i'r ddadl hon. Roeddwn yn gwranddo yn astud ar Nick Ramsay yn ei gyflwyniad yn dweud ei fod yn ceisio hollti'r syniad o gael pwerau oddi wrth y syniad ein bod yn gallu gwella ein heconomi. Y rheswm yr ydym wedi gosod y cynnig hwn yw ein bod yn gweld bod cysylltiad uniongyrchol rhwng cael pwerau trethi a chyfle i hybu'r economi. Rwy'n cofio'n iawn yn 2000—os wyf yn cofio, hefyd—gwnaeth y Llywodraeth ar y pryd, ac rwy'n deall y rhesymau, sef ei bod yn teimlo bod yn rhaid iddi fod yn uchelgeisiol dros Gymru, ddweud yn ei chynllun economaidd y disgwyliai y byddai cyfartaledd cynnyrch mewnwladol crynswth y pen Cymru yn codi i 90% o gyfartaledd y DU erbyn 2010. Roedd rhai ohonom yn ymwybodol iawn nad oedd ganddi'r pwerau, er ein bod yn croesawu'r uchelgais, ac nad oedd modd llwyddo i gyrraedd y targed hwnnw, oherwydd roedd y Llywodraeth honno, a'r Llywodraeth bresennol hyd yn oed, yn byw o fewn cyfyngder y grant bloc.

There is no doubt that the block grant system, with no powers to borrow money or to bring capital forward, puts you in a straitjacket as far as developing the economy is concerned. I remember speaking in the past to Secretaries of State, and I do not want to spoil their opportunity to write their autobiographies by saying who they were, but they often said to me that the danger that they faced, even when they were attracting substantial inward investment projects, was the fact that they had a fixed block grant and, if there was a major opportunity to attract foreign investment, they had little room for manoeuvre within that block grant. I remember them telling me that the only

Mae ansawdd gweithlu'n hollbwysig i fewnffuddsoddi. O greu amgylchedd sy'n caniatáu i gwmnïau Cymreig dyfu, gan ddenu cwmnïau o'r radd flaenaf o'r tu hwnt i'n ffiniau ar yr un pryd, byddwn yn creu sefyllfa lle y mae pawb ar eu hennill o safbwynt Cymru a'i heconomi. Gallai, a dylai, datganoli rhagor o bwerau olygu newid diwylliant i economi Cymru. Mae angen inni symud o gardota i fod yn ddeinamig. Achos Plaid Cymru yw'r sbardun i wneud i hynny ddigwydd.

Ieuan Wyn Jones: I am pleased to have the opportunity to contribute to this debate. I was listening carefully to Nick Ramsay who said in his opening speech that he was trying to separate the idea of drawing down powers from the idea that we can improve our economy. The reason why we have tabled this motion is that we see that there is a direct link between gaining taxation powers and an opportunity to boost the economy. I remember well that in 2000—if I do remember rightly—the Government at the time, and I understand the reasons why, which were that it felt that it had to be ambitious for Wales, said in its economic plan that it expected Welsh GDP per capita to increase to 90% of the UK average by 2010. Some of us were very aware that it did not have the powers, even though we welcomed the ambition, and that there was no way to succeed in reaching that target, because that Government, and even the current Government, was living within the constraints of the block grant.

Nid oes amheuaeth nad yw'r system grant bloc, heb ddim pwerau i fenthyca arian na dwyn cyfalaf ymlaen, yn eich cyfyngu cyn belled ag y mae datblygu'r economi dan sylw. Rwyf yn cofio siarad ag Ysgrifenyddion Gwladol yn y gorffennol, ac nid wyf am ddifetha eu cyfle i ysgrifennu eu hunangofiannau drwy ddweud pwy oeddent, ond byddent yn aml yn dweud wrthyf mai'r perygl yr oeddent yn ei wynebu, hyd yn oed pan oeddent yn denu prosiectau mewnffuddsoddi sylweddol, oedd y ffaith bod ganddynt grant bloc sefydlog ac, os oedd cyfle mawr i ddenu buddsoddiad o dramor, ychydig o le oedd ganddynt i symud o fewn y grant bloc. Rwyf yn eu cofio'n dweud wrthyf

budget that they could raid from time to time, and I am sure that Carl Sargeant would not want to hear this, was the transport budget. That was the only budget that they could raid successfully, because some of the roads had not been planned sufficiently far ahead.

Therefore, the difficulties that Governments have had pre-devolution and post-devolution is that they cannot respond quickly or flexibly to attract inward investment. What you have to do, therefore, is to consider whether having these further powers would assist you to do greater things for your economy. I remember, when I was the Minister for the economy, feeling frustrated that, although I had around £250 million in my budget, I was unable to use that successfully in order to assist the economy in the way that I would have preferred. There were things, as Eluned Parrott has pointed out, that Governments could do, but much more can be done with fiscal responsibility.

If someone had said to me that the trade-off was that I could spend half that money supporting businesses while using the other half to reduce corporation tax, I know what businesses in Wales would have preferred. That is what we said in our manifesto in 2007: we were prepared to take that hit on the budget in order to assist our businesses. That would have helped every business in Wales that was paying corporation tax, rather than our selecting businesses that could apply for a grant, with some of the applications granted and others rejected. I remember that, when we did our review of businesses in the economic renewal programme, the actual number of businesses touched with that £250 million was very small. It did not begin to touch the vast majority of businesses, whereas giving direct assistance through corporation tax would touch a lot more. I would have found that extremely useful.

The other point that I want to make, and I see that time is defeating us, is to look at the kind

mai'r unig gyllideb y gallent fynd ag arian oddi arni o bryd i'w gilydd, ac rwyf yn siŵr na fyddai Carl Sargeant am glywed hyn, oedd y gyllideb ar gyfer trafnidiaeth. Honno oedd yr unig gyllideb y gallent fynd ag arian oddi arni'n llwyddiannus, oherwydd nad oedd rhai o'r ffyrdd wedi eu cynllunio'n ddigon cynnar ymlaen llaw.

Felly, yr anawsterau y mae Llywodraethau wedi eu cael cyn datganoli ac ar ôl datganoli yw'r ffaith nad ydynt yn gallu ymateb yn gyflym neu'n hyblyg i ddenu mewnfuddsoddiad. Yr hyn y mae'n rhaid ichi ei wneud, felly, yw ystyried a fyddai cael y pwerau pellach hyn yn eich cynorthwyo i wneud pethau mwy ar gyfer eich economi. Rwyf yn cofio, pan oeddwn i'n Weinidog dros yr economi, teimlo'n rhwystredig, oherwydd, er bod gennyf tua £250 miliwn yn fy nghyllideb, nid oeddwn yn gallu ei ddefnyddio'n llwyddiannus i gynorthwyo'r economi fel y byddwn wedi hoffi gwneud. Roedd pethau, fel y mae Eluned Parrott wedi nodi, y gallai Llywodraethau eu gwneud, ond gellir gwneud mwy o lawer o gael cyfrifoldeb ariannol.

Pe bai rhywun wedi dweud wrthyf mai'r cyfaddawd oedd y gallwn wario hanner yr arian hwnnw ar gefnogi busnesau a defnyddio'r hanner arall i leihau treth gorfforaeth, rwyf yn gwybod beth fyddai busnesau yng Nghymru wedi ei ffafrio. Dyna a ddywedwyd gennym yn ein maniffesto yn 2007: roeddem yn barod i gymryd yr ergyd honno ar y gyllideb er mwyn cynorthwyo ein busnesau. Byddai hynny wedi helpu pob busnes yng Nghymru a oedd yn talu treth gorfforaeth, yn hytrach na'n bod yn dewis busnesau a allai wneud cais am grant, gyda rhai o'r ceisiadau yn llwyddiannus ac eraill yn cael eu gwrthod. Rwyf yn cofio, pan fu inni gynnal ein hadolygiad o fusnesau yn y rhaglen adnewyddu'r economi, bod nifer gwirioneddol y busnesau y cyffyrddodd y £250 miliwn hwnnw â hwy'n fach iawn. Roedd ymhell o fod yn cyffwrdd â'r mwyafrif helaeth o fusnesau, ond byddai rhoi cymorth uniongyrchol trwy dreth gorfforaeth yn cyffwrdd â llawer mwy. Byddai hynny wedi bod yn hynod o ddefnyddiol i mi.

Y pwynt arall yr wyf am ei wneud, ac rwyf yn gweld bod amser yn ein trechu, yw edrych

of taxes that we would want to see devolved. There are some small taxes, such as landfill tax, aggregates levy and air passenger duty, that Gerry Holtham tells us do not raise a great deal of money. If you want the real levers to assist, you need to go for things such as income tax and corporation tax. Income tax, even on 2007 figures, would bring in £5.2 billion to the Welsh exchequer. I am not saying that responsibility for the whole of that should be devolved currently, but, if at least a proportion of it is, it would bring significant sums of money and it would give you the degree of flexibility that the current block grant system does not.

I am very grateful for the opportunity to make a contribution. I think that we are now moving in the direction of further powers. The question is about the pace and the extent.

The First Minister (Carwyn Jones): I thank Members for their contributions to the debate this afternoon. It is important to understand, first of all, the nature of the Silk commission. Eluned Parrott did not quite get it right when she suggested that borrowing and taxation are outside of the Silk commission's remit. In fact, it is borrowing and the Barnett formula that are outside its remit. That was done deliberately. I pretty much wrote the terms of reference for the Silk commission, and the reason why borrowing and the Barnett formula were left out was because we wanted them to be dealt with sooner rather than later. We did not want either issue to be left until after the Silk commission had produced part 1 of its report.

There is a good reason for that. Before we look at issues such as substantial tax devolution, for example, the Barnett formula must be addressed. Otherwise, we end up accepting income tax, corporation tax or other taxes without having considered the effect on the Barnett formula and we will potentially be locking in the underfunding that we already have. Barnett must therefore come before anything else.

Looking at borrowing, it seems to me that there is very little argument against this

ar y mathau o drethi y byddem am eu gweld yn cael eu datganoli. Ceir rhai trethi bach, megis y dreth tirlenwi, yr ardoll agregau a'r doll teithwyr awyr, y mae Gerry Holtham yn dweud wrthym nad ydynt yn codi llawer o arian. Os ydych am i'r ysgogiadau go iawn gynorthwyo, mae angen ichi fynd ar drywydd pethau megis treth incwm a threth gorfforaeth. Byddai treth incwm, hyd yn oed ar sail ffigurau 2007, yn dod â £5.2 biliwn i drysorlys yng Nghymru. Nid wyf yn dweud y dylai'r cyfrifoldeb am y cyfan gael ei ddatganoli ar hyn o bryd, ond, pe bai o leiaf cyfran ohono'n cael ei ddatganoli, byddai'n dod â symiau sylweddol o arian a byddai'n rhoi rhywfaint o hyblygrwydd ichi nad yw'r system grant bloc bresennol yn ei roi.

Rwyf yn ddiolchgar iawn am y cyfle i wneud cyfraniad. Rwyf yn meddwl ein bod yn awr yn symud i gyfeiriad pwerau pellach. Yr hyn y mae angen ei ystyried yw pa mor gyflym ac i ba raddau.

Y Prif Weinidog (Carwyn Jones): Diolch i'r Aelodau am eu cyfraniadau i'r ddadl y prynhawn yma. Mae'n bwysig deall, yn gyntaf, natur comisiwn Silk. Nid oedd Eluned Parrott yn gwbl gywir pan awgrymodd fod benthycia a threthi y tu allan i gylch gorchwyl comisiwn Silk. A dweud y gwir, benthycia a fformiwla Barnett sydd y tu allan i'w gylch gorchwyl. Gwnaethpwyd hynny'n fwriadol. Fi ysgrifennodd y cylch gorchwyl ar gyfer comisiwn Silk, i bob pwrpas, a'r rheswm pam y gadawyd benthycia a fformiwla Barnett allan oedd oherwydd ein bod am iddynt gael sylw yn gynt yn hytrach nag yn hwyrach. Nid oeddem am i'r naill fater na'r llall gael eu gadael tan ar ôl i gomisiwn Silk lunio rhan 1 ei adroddiad.

Mae rheswm da am hynny. Cyn inni edrych ar faterion megis datganoli treth yn sylweddol, er enghraifft, rhaid mynd i'r afael â fformiwla Barnett. Fel arall, byddem yn y pen draw yn derbyn treth incwm, treth gorfforaeth neu drethi eraill heb ystyried yr effaith ar fformiwla Barnett, a byddem efallai ynghlwm wrth y tanariannu sydd gennym eisoes. Mae'n rhaid i Barnett, felly, ddod cyn popeth arall.

O edrych ar fenthycia, mae'n ymddangos i mi mai prin yw'r ddadl yn erbyn rhoi pwerau

institution and this Government having powers to borrow. As I have said before in this Chamber, let us take the example of a major infrastructure project that the Government may want to take forward. Let us say that the Government wishes to create improvements along the M4 that would be outside the scope of the capital budget. In England, Scotland and Northern Ireland, the Government would be able to borrow to pay for such a project, but we in Wales would not. That means that such infrastructure projects cannot go ahead simply because they are in Wales. That clearly cannot be right in years to come. I say to Eluned Parrott that it is important not to accept devolution of taxation as a principle, but to look at the deal. At the end of the day, we are in it to get a good deal for the people of Wales rather than to accept something that may be a burden if it is not handled properly.

The Government has been very clear about what we see as the way forward for Wales and the financial settlement for Wales. We have already mentioned the need to borrow. We have already mentioned the need to secure a reform of Barnett. We have said in the past that we would like to see—and it is still the situation—the devolution of landfill tax and the aggregates levy, which are both in devolved areas, along with stamp duty—housing is another devolved area—and air passenger duty. We know that there are airlines that would come to Cardiff Airport if air passenger duty was devolved and the rate reduced. We know that because we have been speaking to them. Air passenger duty would be a comparatively small tax to devolve, but the effect would be quite substantial if it were to happen. Members have also heard me talk about the need to look at the Severn bridge when the contract runs out in the latter part of this decade. It is possible, we believe, to look at the maintenance of those bridges, to reduce the toll perhaps slightly, but not abolish it, and potentially create a revenue stream. Taken together, those taxes would create a revenue stream of £250 million. There will be those who will argue that that is not much. However, the important point is that we can borrow against it, and that releases a lot more money to allow us to borrow.

benthyca i'r sefydliad hwn a'r Llywodraeth hon. Fel yr wyf wedi dweud o'r blaen yn y Siambr, gadewch inni gymryd enghraifft o brosiect seilwaith mawr y gallai'r Llywodraeth fod am fwrw ymlaen ag ef. Gadewch inni ddweud bod y Llywodraeth yn dymuno creu gwelliannau ar hyd yr M4 a fyddai y tu allan i gwmpas y gyllideb gyfalaf. Yn Lloegr, yr Alban a Gogledd Iwerddon, byddai'r Llywodraeth yn gallu benthyca i dalu am brosiect o'r fath, ond ni fyddem ni yng Nghymru yn gallu gwneud hynny. Mae hynny'n golygu na all prosiectau seilwaith o'r fath fynd yn eu blaen oherwydd eu bod yng Nghymru. Mae'n amlwg na all hynny fod yn iawn yn ystod y blynyddoedd sydd i ddod. Dywedaf wrth Eluned Parrott ei bod yn bwysig peidio â derbyn datganoli trethi fel egwyddor, ond edrych ar y fargen. Yn y pen draw, rydym yn ceisio cael bargaen dda i bobl Cymru yn hytrach na derbyn rhywbeth a allai fod yn faich os nad yw'n cael ei drin yn briodol.

Mae'r Llywodraeth wedi bod yn glir iawn ynghylch yr hyn yr ydym yn ei ystyried yn ffordd ymlaen i Gymru a'r setliad ariannol ar gyfer Cymru. Rydym eisoes wedi sôn am yr angen i fenthyca. Rydym eisoes wedi sôn am yr angen i sicrhau bod fformiwla Barnett yn cael ei diwygio. Rydym wedi dweud yn y gorffennol y byddem yn hoffi gweld—ac mae'n dal yn wir—datganoli'r dreth tirlenwi a'r ardoll agregau, sy'n ymwneud â meysydd sydd wedi'u datganoli, ynghyd â'r doll stamp—mae tai yn faes arall sydd wedi'i ddatganoli—a'r doll teithwyr awyr. Rydym yn gwybod am gwmnïau awyrennau a fyddai'n dod i Faes Awyr Caerdydd pe bai'r doll teithwyr awyr wedi'i datganoli a phe bai'r gyfradd yn is. Rydym yn gwybod gan ein bod wedi siarad â hwy. Byddai'r doll teithwyr awyr yn dreth gymharol fach i'w datganoli, ond byddai'r effaith yn eithaf sylweddol pe bai'n digwydd. Mae'r Aelodau hefyd wedi fy nghlywed yn sôn am yr angen i edrych ar bont Hafren pan fydd y contract yn dod i ben yn ystod rhan olaf y degawd hwn. Credwn ei bod yn bosibl edrych ar waith cynnal a chadw'r pontydd hynny, lleihau'r doll ryw ychydig efallai, ond nid ei dileu, a chreu ffrwd refeniw o bosibl. Gyda'i gilydd, byddai'r trethi hynny yn creu ffrwd refeniw o £250 miliwn. Bydd rhai'n dadlau nad yw hynny'n llawer. Fodd bynnag, y pwyt

pwysig yw y gallwn fenthycu yn ei erbyn, ac y byddai hynny'n rhyddhau mwy o lawer o arian i ganiatáu inni fenthyg.

Pwynt Alun Ffred Jones oedd hwn: rydym wedi sôn am fenthycu ar y farchnad bondiau. Soniais am hyn 10 mlynedd yn ôl mewn pamffled o'r enw 'The Future of Welsh Labour'. Mae'n bwysig dros ben bod gan y farchnad ffydd yn y Llywodraeth i sicrhau ei bod am fenthycu arian i'r Llywodraeth ar gyfradd fforddiadwy. Wrth gwrs, y ffordd o wneud hynny yw sicrhau bod ffynhonnell o incwm i'r Llywodraeth fel bod y farchnad yn meddwl bod y Llywodraeth yn gallu talu'r ddyled pan ddaw'r amser. Mae hynny yn gwneud synnwyr yn fy marn i.

Alun Ffred Jones's point was this: we have talked about borrowing on the bond market. I mentioned this 10 years ago in a pamphlet called 'The Future of Welsh Labour'. It is vital that the market has confidence in the Government to ensure that it lends money to the Government at an affordable rate. Of course, that will be done by securing a source of income for the Government so that the market believes that the Government will be able to repay its debt when the time comes. That makes sense, in my opinion.

With regard to some of the issues that Nick Ramsay raised, I was going to ask him about any country where a law had been passed to improve the economy, but the Member for Ynys Môn got in before me. Nick Ramsay also seemed to suggest that he was in favour of full devolution of income tax. The reason why I say that is that he talked about the reduction in the upper rate and the advantages, in his view, that would accrue to Wales. That is a radical step and one I am sure that the Secretary of State for Wales will applaud.

O safbwynt rhai o'r materion a godwyd gan Nick Ramsay, roeddwn i'n bwriadu gofyn iddo am unrhyw wlad lle y mae cyfraith wedi ei phasio i wella'r economi, ond fe'm curwyd gan yr Aelod dros Ynys Môn. Roedd Nick Ramsay hefyd fel pe bai'n awgrymu ei fod o blaid datganoli treth incwm yn llawn. Y rheswm pam yr wyf yn dweud hynny yw ei fod wedi sôn am y gostyngiad yn y gyfradd uchaf a'r manteision, yn ei farn ef, a fyddai'n cronni i Gymru. Mae hwnnw'n gam radical ac yn un, rwyf yn siŵr, y bydd Ysgrifennydd Gwladol Cymru yn ei gymeradwyo.

Nick Ramsay: That was not my thinking. That is Gerry Holtham's thinking. In his review of funding he said that, if you really wanted to assist the economy in Wales, then considering a reduction in the upper rate was the way to do it.

Nick Ramsay: Nid fy marn i oedd hynny, ond barn Gerry Holtham. Yn ei adolygiad o gyllid, dywedodd, os oeddech am gymryd camau gwirioneddol i helpu'r economi yng Nghymru, yna ystyried gostyngiad yn y gyfradd uchaf oedd y ffordd i wneud hynny.

The First Minister: I am grateful for the clarification. What I am not sure about is whether the Member agrees with it, having explained it to us. He rightly said that we need to be outward looking, which is why we have a good relationship with UK Trade and Investment. The UKTI has resources that are not available to us and I know that the relationship between the two organisations and between the Minister for Business, Enterprise, Technology and Science and Lord Stephen Green, as Minister for Trade and Investment, is a very good relationship and one that will enable Wales to do well in the future. However, I have to ask: if we need to be outward looking, why the opposition to

Y Prif Weinidog: Rwyf yn ddiolchgar am yr eglurhad. Yr hyn nad wyf yn siŵr yn ei gylch yw a yw'r Aelod yn cytuno â hynny, ar ôl egluro hynny wrthym. Dywedodd, yn gywir ddigon, fod angen inni edrych tuag allan, a dyna pam y mae gennym berthynas dda â Masnach a Buddsoddi'r DU. Mae gan Masnach a Buddsoddi'r DU adnoddau nad ydynt ar gael i ni, a gwn fod y berthynas rhwng y ddau sefydliad a rhwng y Gweinidog Busnes, Menter, Technoleg a Gwyddoniaeth a'r Arglwydd Stephen Green, sef y Gweinidog dros Fasnach a Buddsoddi, yn berthynas dda iawn ac yn un a fydd yn galluogi Cymru i wneud yn dda yn y dyfodol. Fodd bynnag, rhaid imi ofyn: os oes angen

the London office? Surely, the Welsh Government needs a trade and investment office in one of the world's largest financial centres. I never could quite understand why there was such deep-seated opposition to that proposal.

What troubles me, however, is the standard answer that is given at the moment by the UK Government. When we seek the devolution of a particular power, it will inevitably say that we have to wait until the Silk commission has reported. I can understand that in relation to some issues, but I do not understand it in relation to, for example, energy consents. Simon Thomas touched upon this. The reality is that, because of the failure to devolve the renewables obligation certificates and renewable energy consents, we are losing out on jobs and investment. We cannot compete with Scotland. Scotland controls the subsidy regime for, for example, marine energy in unpromising circumstances, whereas we do not. It can offer more money to developers in the marine sector, whereas we cannot. That means that we are losing out on jobs and investment. That cannot be a matter that has to wait for the Silk commission to report before devolution takes place.

Simon Thomas: Briefly, I agree with your strategy, First Minister, as regards this, and I also agree with your earlier point on bilateral talks around Holtham and the floor and borrowing powers. As you have just mentioned some reluctance on the part of Westminster Government to engage in this, are you confident that it will engage in those bilateral talks and will not just put those off as well until the Silk commission reports?

The First Minister: That was not the view of the Prime Minister when I met him, and I take him at his word when it comes to this matter. He has said to me that these are negotiations that will take place before the Silk commission reports. He accepted the terms of reference. I will take him at his

inni edrych tuag allan, pam gwrthwynebu'r swyddfa yn Llundain? Siawns nad oes angen i Lywodraeth Cymru gael swyddfa ar gyfer masnach a buddsoddi yn un o ganolfannau ariannol mwyaf y byd? Nid wyf erioed wedi gallu deall yn iawn pam y cafwyd gwrthwynebiad mor ddwfn i'r cynnig hwnnw.

Yr hyn sy'n fy mhoeni, fodd bynnag, yw'r ateb safonol a roddir ar hyn o bryd gan Lywodraeth y DU. Pan fyddwn yn ceisio datganoli pŵer penodol, dywed bob tro fod yn rhaid inni aros nes bydd comisiwn Silk wedi adrodd yn ôl. Gallaf ddeall hynny yng nghyswllt rhai materion, ond nid wyf yn ei ddeall yng nghyswllt, er enghraifft, caniatadau ynni. Cyffyrddodd Simon Thomas â hynny. Y gwir amdani yw, oherwydd y methiant i ddatganoli Tystysgrifau Ymrwymo i Ynni Adnewyddadwy a chaniatadau ynni adnewyddadwy, rydym yn colli'r cyfle i gael swyddi a buddsoddiad. Ni allwn gystadlu â'r Alban. Mae'r Alban yn rheoli'r drefn gymorthdaliadau ar gyfer, er enghraifft, ynni'r môr mewn amgylchiadau anaddawol, ond nid ydym ni'n gwneud hynny. Gall gynnig mwy o arian i ddatblygwyr yn y sector morol, ond ni allwn ni wneud hynny. Mae hynny'n golygu ein bod yn colli cyfle i gael swyddi a buddsoddiad. Ni all hynny fod yn fater lle y mae'n rhaid aros i gomisiwn Silk adrodd yn ôl cyn y gall datganoli ddigwydd.

Simon Thomas: Yn fyr, rwyf yn cytuno â'ch strategaeth, Brif Weinidog, yng nghyswllt hyn, ac rwyf hefyd yn cytuno â'ch pwynt cynharach ynghylch sgysiau dwyochrog am Holtham a'r terfyn isaf a phwerau benthyca. Gan eich bod newydd sôn am rywfaint o amharodrwydd ar ran Llywodraeth San Steffan i gymryd rhan yn y mater hwn, a ydych yn hyderus y bydd yn cymryd rhan yn y trafodaethau dwyochrog hynny, ac na fydd yn eu gohirio hwy hefyd nes bydd comisiwn Silk wedi adrodd yn ôl?

Y Prif Weinidog: Nid dyna oedd barn y Prif Weinidog pan gyfarfûm ag ef, ac rwyf yn derbyn ei air yng nghyswllt y mater hwn. Mae wedi dweud wrthyf bod y rhain yn drafodaethau a fydd yn digwydd cyn i gomisiwn Silk adrodd yn ôl. Derbyniodd y cylch gorchwyl. Rwyf am dderbyn ei air. Nid

word. I have no reason to disbelieve him at this stage, and, I hope, not at any stage.

Simon Thomas also pointed out the issue of the 100 MW limit with regard to renewable energy consents. That was introduced with good reason at the time. It was felt that it was a reasonable request to be made to the UK Government, but that request has been rebuffed many times. On that basis, there is no reason why we should be bound in the future by that limit.

In response to some of the points that other Members have raised, it is clearly important, as all Members have suggested, that we should have powers to borrow, but that borrowing must be done prudently. It is crucial that we should emphasise that. The principle has been established that, as a legislature, we should have a certain level of financial accountability. I do not disagree with that. What is important, of course, is that we move on to see what the Silk commission recommends. I have emphasised many times—and the Government has given leadership on this—what the Government sees in terms of what Part 1 of Silk should demonstrate. We have taken part in negotiations on borrowing and on Barnett, which have to be sorted out before we even look at tax devolution. That is why we are content to support this motion and the amendments to ensure that we have a financial settlement and fiscal devolution that our people will support, but also a settlement that will be in Wales's best interests.

Alun Ffred Jones: Mae hon wedi bod yn ddadl ystyrion iawn gyda llawer o gytundeb, yn gyffredinol beth bynnag. Y gwir amdani yw bod datganiad Swyddfa'r Alban heddiw ar Fil yr Alban yn tanlinellu bod newid parhaus yn digwydd i gyfansoddiad y Deyrnas Unedig, ac, yn ail beth, bod datganoli ariannol yn digwydd. Mae'n realiti. Mae'n digwydd yn yr Alban a Gogledd Iwerddon ac ni all Cymru fforddio cael ei gadael ar ôl. Croesawaf agwedd y Prif Weinidog a fynegwyd yn awr. Rwy'n cytuno â llawer o'r hyn a ddywedodd. Mae'r ffaith bod angen diwygio fformwla Barnett yn rhywbeth mae Plaid Cymru wedi bod yn dadlau yn gyson yn ei gylch ers i'r lle hwn gael ei sefydlu. Pan oedd y grym gan Lafur

oes gennyf reswm i beidio â'i gredu ar hyn o bryd, nac unrhyw bryd, gobeithio.

Tynnodd Simon Thomas sylw hefyd at y terfyn o 100 MW ar gyfer caniatadau ynni adnewyddadwy. Cyflwynwyd y terfyn ar sail rheswm da ar y pryd. Y farn oedd ei fod yn gais rhesymol i'w wneud i Lywodraeth y DU, ond mae'r cais hwnnw wedi ei wrthod droeon. Ar sail hynny, nid oes rheswm pam y dylem gael ein rhwymo yn y dyfodol gan y terfyn hwnnw.

Mewn ymateb i rai o'r pwyntiau a godwyd gan Aelodau eraill, mae'n amlwg yn bwysig, fel y mae pob Aelod wedi awgrymu, y dylem gael pwerau i fenthycu, ond rhaid benthycu'n ddoeth. Mae'n hollbwysig ein bod yn pwysleisio hynny. Mae'r egwyddor wedi'i sefydlu y dylem, fel deddfwrfa, gael rhyw lefel o atebolrwydd ariannol. Nid wyf yn anghytuno â hynny. Yr hyn sy'n bwysig, wrth gwrs, yw ein bod yn symud ymlaen i weld beth y mae comisiwn Silk yn ei argymhell. Rwyf wedi pwysleisio droeon—ac mae'r Llywodraeth wedi arwain yng nghyswllt y mater—yr hyn y mae'r Llywodraeth yn ystyried y dylai Rhan 1 Silk ei ddangos. Rydym wedi cymryd rhan mewn trafodaethau ynghylch benthycu a Barnett, sy'n faterion y mae'n rhaid eu datrys cyn inni hyd yn oed edrych ar ddatganoli trethi. Dyna pam yr ydym yn fodlon cefnogi'r cynnig hwn a'r gwelliannau i sicrhau bod gennym setliad ariannol a datganoli ariannol y bydd ein pobl yn eu cefnogi, ond setliad hefyd a fydd o'r budd pennaf i Gymru.

Alun Ffred Jones: This has been a meaningful debate, and there has, generally speaking, been a great deal of agreement. The truth of the matter is that the Scotland Office's statement today about the Scotland Bill underlines the fact that the UK constitution is constantly changing, and secondly, that fiscal devolution is taking place. It is a reality. It is happening in Scotland and Northern Ireland, and Wales cannot afford to be left behind. I welcome the attitude expressed now by the First Minister. I agree with much of what he said. The fact that the Barnett formula needs to be reviewed is something that Plaid Cymru has been arguing for constantly since this place was established. When Labour was in power in

yng Nghaerdydd ac yn Llundain ni wnaethant dim byd am y peth. Dyna sy'n rhwystredig iawn i ni ar y meinciau hyn: pan roedd gan Lafur y pwerau a'r grym yn Llundain, ni wnaeth unrhyw beth am y fformiwla ddiffygiol honno.

5.30 p.m.

I ddod yn ôl i dir mwy cymodlon, gwnaeth y Prif Weinidog bwynt ynghylch pwysigrwydd ein gallu i godi arian—hynny yw, cael pwerau codi trethi—er mwyn rhoi sicrwydd i'r farchnad i'n galluogi i fenthyca ar y farchnad fond, neu unrhyw le arall. Mae hwnnw'n bwynt gwbl sylfaenol. Ni allwch fenthyca heb gael ffynhonnell ariannol. Rydym wedi cydnabod hynny ers blynyddoedd, ac rwy'n falch o glywed y Prif Weinidog yn ailddatgan hynny.

Yr hyn y byddwn yn gofyn i'r Prif Weinidog ei wneud yn y dyfodol agos yw datgan yn union yn lle mae'r trafodaethau rhwng y llywodraethau ar hyn o bryd—beth y gofynnwyd amdano a beth oedd ymateb y Llywodraeth yn Llundain—i ni gael gwybod yn union lle rydym yn sefyll, oherwydd mae amser yn brin. Ni allwn ganiatáu i'r Alban ddatblygu fel y mae a ninnau yn aros yn ein hunfan yn cwyno am y sefyllfa. Rydym angen y tŵls yn ein dwylo er mwyn inni gael gwneud y gwaith.

I will refer briefly to some of the other contributions, which, in the main, were very thoughtful. I must say, Nick, that I do not think that we can sit back and wait for Silk to report, and then have a think about it. We need to be more proactive and to hear voices from all quarters demanding powers, not for their own sake, but in order to use them to benefit the people of Wales. Eluned Parrott made the point that you cannot have a legislative body without some form of fiscal responsibility—a point that was well made.

Simon Thomas referred to the potential in the renewable energy sector to enrich our nation, and stated that our natural resources should work to benefit the people of Wales. The issue of the Crown Estate is fundamental. It is something that we should all rally around and demand control over, because it could be the bedrock for setting up some form of

Wales and London, they did nothing about it. That is what is frustrating for us on these benches: when Labour was in power in London, it did nothing about this deficient formula.

To return to a point on which there is consensus, the First Minister made a point about the importance of our ability to raise money—that is, to have tax raising powers—in order to give assurances to the market so that we can borrow on the bond market, or wherever. That is a fundamental point. You cannot borrow unless you have a source of income. We have recognised that for years, and I was pleased to hear the First Minister restating that.

What I would ask the First Minister to do in the near future is to state exactly where the intergovernmental negotiations stand at present—what has been requested and what was the response from London—so that we know exactly where we stand, because time is short. We cannot allow Scotland to develop as it is doing while we stay static, complaining about the situation. We need the tools so that we can get on with the job.

Cyfeiriaf yn fyr at rai o'r cyfraniadau eraill, a oedd, ar y cyfan, yn feddylgar iawn. Rhaid imi ddweud, Nick, nad wyf yn credu y gallwn eistedd yn ôl ac aros i Silk adrodd yn ôl, ac yna meddwl am y peth. Mae angen inni fod yn fwy rhagweithiol a chlywed lleisiau o bob cyfeiriad yn mynnu pwerau, nid er eu mwyn eu hunain, ond er mwyn eu defnyddio er budd pobl Cymru. Gwnaeth Eluned Parrott y pwynt na allwch gael corff deddfwriaethol heb ryw fath o gyfrifoldeb ariannol—pwynt a wnaethpwyd yn dda.

Cyfeiriodd Simon Thomas at y potensial sydd yn y sector ynni adnewyddadwy i gyfoethogi ein gwlad, a dywedodd y dylai ein hadnoddau naturiol weithio er lles pobl Cymru. Mae'r mater sy'n ymwneud ag Ystâd y Goron yn sylfaenol. Mae'n rhywbeth y dylem i gyd fynd i'r afael ag ef a mynnu rheolaeth arno, oherwydd gallai fod yn

sovereign wealth fund in the future, as Simon mentioned. Mick Antoniw, I think that you had prepared that speech to address another issue, but I do not dismiss the points that you made. Bethan Jenkins emphasised the fact that we do not want powers for their own sake, but to achieve a certain end.

To conclude, our motion argues that the further devolution of powers would help to deliver a sustainable and prosperous economy in Wales. Plaid Cymru fundamentally believes that the people of Wales should determine their own affairs and, with our motion, we reiterate that belief with regard to the economy. At the same time, we realise that we need to seek support for our views from a wider audience, which includes participating in the Silk commission, but it goes wider than that. The National Assembly must be the driver of progress for Wales. As the Welsh parliament, we cannot take a backseat, even though we welcome the opportunities that the commission has offered.

If Wales achieves a serious package of fiscal powers in the near future, we will at least have a chance to shape the future of our economy in a way that will take advantage of our numerous strengths. It would also, perhaps, get us out of this trap where we continually bleat about the failings of the London Government. That has to stop at some point. However bad it is, and however mean it is—[ASSEMBLY MEMBERS: 'Oh.'] No, I think that it deserves that. Do not get me going. [Laughter.] The fact is that, in general, we have to take control of our own affairs and take responsibility for what happens in Wales. If we are constantly saying that we do not have the relevant powers, that is a get out of jail card that is beneath our dignity and the people of Wales demand and deserve better. If Wales is let down by weak leadership in Cardiff and in London, we may miss the boat completely. My call today is for all parties to seize this opportunity, to take self-government forward and to renew our commitment to fighting for Welsh democracy and real power for the people of Wales.

sylfaen ar gyfer sefydlu rhyw fath o gronfa cyfoeth sofran yn y dyfodol, fel y soniodd Simon. Mick Antoniw, rwyf yn meddwl eich bod wedi paratoi'r araith honno i fynd i'r afael â mater arall, ond nid wyf yn diystyru'r pwyntiau a wnaethoch. Pwysleisiodd Bethan Jenkins y ffaith nad ydym am gael pwerau er eu mwyn eu hunain, ond er mwyn cyflawni diben penodol.

I gloi, mae ein cynnig yn dadlau y byddai datganoli rhagor o bwerau'n helpu i sicrhau economi gynaliadwy a ffyniannus yng Nghymru. Mae Plaid Cymru yn credu'n sylfaenol y dylai pobl Cymru wneud penderfyniadau ynghylch eu materion eu hunain, a chyda'n cynnig, rydym yn ailadrodd y gred honno yng nghyswllt yr economi. Ar yr un pryd, rydym yn sylweddoli bod angen inni ofyn am gefnogaeth i'n barn gan gynulleidfa ehangach, sy'n cynnwys cymryd rhan yng nghomisiwn Silk, ond mae'n mynd ymhellach na hynny. Rhaid i'r Cynulliad Cenedlaethol sbarduno cynnydd i Gymru. Fel senedd Cymru, ni allwn eistedd yn y sedd ôl, er ein bod yn croesawu'r cyfleoedd y mae'r comisiwn wedi'u cynnig.

Os bydd Cymru yn cael pecyn difrifol o bwerau ariannol yn y dyfodol agos, o leiaf bydd gennym gyfle i lunio dyfodol ein heconomi mewn ffordd a fydd yn manteisio ar ein cryfderau niferus. Byddai hefyd, efallai, yn ein cael ni allan o'r fagl hon lle'r ydym yn cwyno'n barhaus am ddiffygion Llywodraeth Llundain. Rhaid i hynny ddod i ben rywbryd. Waeth pa mor wael a pha mor gybyddlyd yw hi—[AELODAU'R CYNULLIAD: 'O.'] Na, rwyf yn meddwl ei bod yn haeddu hynny. Peidiwch â'm hannog. [Chwerthin.] Y ffaith yw, yn gyffredinol, bod yn rhaid inni reoli ein materion ein hunain a chymryd cyfrifoldeb am yr hyn sy'n digwydd yng Nghymru. Os ydym yn dweud yn gyson nad yw'r pwerau perthnasol gennym, mae hynny'n golygu ein bod yn osgoi cymryd y bai a'n bod yn colli ein hurddas, ac mae pobl Cymru yn mynnu ac yn haeddu gwell na hynny. Os bydd Cymru yn cael ei siomi gan arweinyddiaeth wan yng Nghaerdydd ac yn Llundain, efallai y byddwn yn colli'r cyfle yn gyfan gwbl. Heddiw, rwyf yn galw ar i bob plaid fanteisio ar y cyfle hwn, rhoi hwb i hunanlywodraeth ac adnewyddu ein

hymrwymiad i ymladd dros ddemocratiaeth Gymreig a grym gwirioneddol i bobl Cymru.

Y Dirprwy Lywydd: Y cwestiwn yw a ddylid derbyn y cynnig heb ei ddiwygio. A oes gwrthwynebiad? Gwelaf fod, ac felly gohirir y bleidlais ar yr eitem hon tan y cyfnod pleidleisio.

The Deputy Presiding Officer: The question is that the motion be agreed without amendment. Is there any objection? I see that there is, and therefore voting on this item will be deferred until voting time.

*Gohiriwyd y pleidleisio tan y cyfnod pleidleisio.
Voting deferred until voting time.*

Dadl Democratiaid Rhyddfrydol Cymru Welsh Liberal Democrats Debate

Cronfeydd Strwythurol Structural Funds

Y Dirprwy Lywydd: Yr wyf wedi dethol gwelliant 1 yn enw Jane Hutt and gwelliant 2 yn enw William Graham.

The Deputy Presiding Officer: I have selected amendment 1 in the name of Jane Hutt and amendment 2 in the name of William Graham.

Cynnig NDM4947 Peter Black

Motion NDM4947 Peter Black

Cynnig bod Cynulliad Cenedlaethol Cymru:

To propose that the National Assembly for Wales:

1. Yn gresynu wrth yr ystadegau newydd sy'n dangos bod Cynnyrch Mewnwladol Crynswth y pen yng Ngorllewin Cymru a'r Cymoedd wedi gostwng o 79 y cant i 68.4 y cant o gyfartaledd yr UE;

1. Regrets new statistics that show the GDP per capita of West Wales and the Valleys has fallen from 79% to 68.4% of the EU average;

2. Yn nodi bod yr ystadegau hynny wedi cael eu mesur yn gyson o flwyddyn i flwyddyn ac ar draws gwahanol ranbarthau a gwledydd yr UE; a

2. Notes that those statistics have been measured on a consistent basis from year to year and across the different regions and nations of the EU; and

3. Yn galw ar Lywodraeth Cymru i gyhoeddi strategaeth datblygu economaidd ar gyfer Gorllewin Cymru a'r Cymoedd ar fyrder er mwyn sicrhau, pe byddai Cymru'n gymwys ar gyfer cylch ychwanegol o gyllid, y gall prosiectau sy'n canolbwyntio ar ysgogi twf economaidd ddechrau ar unwaith.

3. Calls on the Welsh government to publish an economic development strategy for West Wales and the Valleys as a matter of urgency, in order to ensure that should Wales qualify for an additional round of funding, projects focused on driving economic growth can begin immediately.

Eluned Parrott: I move the motion.

Eluned Parrott: Cynigiaf y cynnig.

The decline in Wales's GDP relative to other parts of Europe in the figures announced this month was a disappointment to us all, and that is why we have chosen to explore these

Roedd y dirywiad yng Nghynnyrch Mewnwladol Crynswth Cymru o'i chymharu â rhannau eraill o Ewrop yn y ffigurau a gyhoeddwyd y mis hwn yn siom i bob un

issues in our debate this week. I would like to lay out some background information. While the party opposite may cavil and demur, an increase in GDP fundamentally means an increase in wealth that people across Wales would benefit from and share in. Between 2007 and 2013, our economy and people across Wales will receive around £1.9 billion of funding through the European structural funds programmes. In total, since 1999, Wales has spent £5 billion on regeneration, which is the equivalent of £1,600 for every person living in Wales. However, despite this massive injection of cash, Wales is still poor enough to qualify for yet another round of funding, and we need to know that current and future funds will be effectively spent.

Sadly, GDP for 2009 has slipped in west Wales and the Valleys to 68.4% of the EU average. This compares to 110.7% for the UK as a whole. Shockingly, west Wales and the Valleys is behind such areas as the Jugozapaden area of Bulgaria, Slovakia, Slovenia, Cornwall and the Isles of Scilly, and, I am sure Nick Ramsay will not be surprised to learn, most parts of Greece, including Ionia Nisia, Sterea Ellada, Peloponnisos, Voreio Aigaio, and other places that are even harder to pronounce. [*Laughter.*] The Welsh Government must take on board the plain facts and accept responsibility for them. If we fail to wake up to the reality of the situation that we are in, there really is no hope that we will take effective action to turn the tide.

That truth is a stark one. Relative to the rest of Europe, and despite increasing Europe's boundaries to include a number of much poorer states than the original block, our people are poor, and they are getting poorer. Billions of pounds of European money has failed to change that.

A decade ago, there was a sense that European funds were the answer to our prayers and back in January 2002, Rhodri Morgan said,

ohonom, a dyna pam yr ydym wedi dewis archwilio'r materion hyn yn ein dadl yr wythnos hon. Hoffwn gyflwyno rhywfaint o wybodaeth gefndir. Er y gall y blaid gyferbyn bigo bai a gwrthwynebu, mae cynnydd mewn Cynnyrch Mewnwladol Crynswth yn y bôn yn golygu cynnydd yn y cyfoeth y byddai pobl ledled Cymru yn elwa ohono ac yn ei rannu. Rhwng 2007 a 2013, bydd ein heconomi a phobl ar draws Cymru yn cael oddeutu £1.9 biliwn o gyllid drwy raglenni cronfeydd strwythurol Ewropeaidd. Er 1999, mae Cymru wedi gwario cyfanswm o £5 biliwn ar adfywio, sy'n cyfateb i £1,600 i bob person sy'n byw yng Nghymru. Fodd bynnag, er gwaethaf y chwistrelliad enfawr hwn o arian, mae Cymru yn dal yn ddigon tlawd i fod yn gymwys ar gyfer cylch arall o gyllid, ac mae angen inni wybod y bydd yr arian a geir yn awr ac yn y dyfodol yn cael ei wario'n effeithiol.

Yn anffodus, mae Cynnyrch Mewnwladol Crynswth ar gyfer 2009 wedi llithro'n ôl yng ngorllewin Cymru a'r Cymoedd i 68.4% o gyfartaledd yr UE. Mae hynny'n cymharu â 110.7% ar gyfer y DU gyfan. Er mawr syndod, mae gorllewin Cymru a'r Cymoedd y tu ôl i ardaloedd megis ardal Jugozapaden ym Mwlgaria, Slofacia, Slofenia, Cernyw ac Ynysoedd Sili ac, rwyf yn siŵr na fydd Nick Ramsay yn synnu o glywed, y rhan fwyaf o Wlad Groeg, gan gynnwys Ionia Nisia, Sterea Ellada, Peloponnisos, Voreio Aigaio, a lleoedd eraill y mae'n anos fyth ynganu eu henwau. [*Chwerthin.*] Rhaid i Lywodraeth Cymru ystyried y ffeithiau moel a derbyn cyfrifoldeb amdanynt. O fethu â sylweddoli beth yw realiti'r sefyllfa yr ydym ynnddi, does dim gobaith inni gymryd camau gweithredu effeithiol i droi'r llanw.

Ni ellir osgoi'r gwirionedd hwnnw. O'u cymharu â phobl gweddill Ewrop, ac er i ffiniau Ewrop gael eu hystyried i gynnwys nifer o wladwriaethau llawer tlotach na'r bloc gwreiddiol, mae ein pobl ni'n dlawd, ac maent yn mynd yn dlotach. Mae biliynau o bunnoedd o arian Ewropeaidd wedi methu â newid hynny.

Ddegawd yn ôl, roedd ymdeimlad mai cronfeydd Ewropeaidd oedd yr ateb i'n gweddïau, ac yn ôl ym mis Ionawr 2002 dywedodd Rhodri Morgan,

‘This is our big chance to bring the Welsh standard of living up to the European average. We must not waste this chance.’

He also said,

‘I have a genuine feeling that Wales is on the move and on the brink of transforming into a thriving and modern country on the European and world stage’.

For 10 long years, we have apparently been teetering on the brink of a breakthrough, and for 10 long years we have been waiting. The Welsh Government needs to publish an economic development strategy for west Wales and the Valleys as a matter of urgency, with projects that deliver real, lasting improvements. Let us face it: after all these years of practice, surely by now we should be experts.

Gwelliant 1 Jane Hutt

Dilewch bwynt 3 a rhoi yn ei le:

‘Yn nodi bod Llywodraeth Cymru law yn llaw â’i phartneriaid yn paratoi strategaethau a hefyd brosiectau posibl i’w darparu yng nghyfnod Rhaglen 2014-2019 y Cronfeydd Strwythurol, sydd ar ein gwarthaf, hynny ynghyd â’r gyfres o weithgareddau sydd wrthi’n cael eu cynnal i helpu adfywiad economaidd y Gorllewin a’r Cymoedd a’r Dwyrain.’

Y Dirprwy Weinidog Amaethyddiaeth, Bwyd, Pysgodfeydd a Rhaglenni Ewropeaidd (Alun Davies): Cynigïaf welliant 1 yn enw Jane Hutt.

Gwelliant 2 William Graham

Ychwanegu pwynt newydd ar ddiwedd y cynnig:

Yn cydnabod bod sector preifat cryf yn hanfodol er mwyn hybu twf economaidd yn rhannau tlotaf Cymru.

Nick Ramsay: I move amendment 3 in the name of William Graham.

Dyma ein cyfle mawr i godi safon byw Cymru fel ei bod yn cyrraedd cyfartaledd Ewrop. Rhaid inni beidio â gwastraffu’r cyfle hwn.

Dywedodd hefyd,

Mae gennyf deimlad gwirioneddol bod Cymru yn symud ymlaen a’i bod ar fin cael ei thrawsnewid yn wlad ffyniannus a modern ar lwyfan Ewrop a’r byd.

Am 10 mlynedd hir, rydym, mae’n debyg, wedi bod ar drothwy cyfnod mwy llewyrchus, ac am 10 mlynedd hir rydym wedi bod yn disgwyl. Mae angen i Lywodraeth Cymru gymryd camau ar fyrder i gyhoeddi strategaeth datblygu economaidd ar gyfer gorllewin Cymru a’r Cymoedd, gyda phrosiectau sy’n sicrhau gwelliannau parhaol, go iawn. Gadewch inni wynebu’r gwir: ar ôl yr holl flynyddoedd hyn o ymarfer, siawns na ddylem fod yn arbenigwyr erbyn hyn.

Amendment 1 Jane Hutt

Delete point 3 and replace with:

‘Notes that the Welsh Government in association with its partners, is preparing strategies and possible projects to be delivered in the impending Structural Funds 2014-2019 Programme period, together with the series of actions currently being undertaken to assist the economic recovery of West Wales & the Valleys and East Wales.’

The Deputy Minister for Agriculture, Food, Fisheries and European Programmes (Alun Davies): I move amendment 1 in the name of Jane Hutt.

Amendment 2 William Graham

Add as new point at end of motion:

Acknowledges that a strong private sector is essential in order to encourage economic growth in the poorest parts of Wales.

Nick Ramsay: Cynigïaf welliant 3 yn enw William Graham.

I am pleased to contribute to this timely debate in the wake of last week's concerning and well-documented GDP figures relating to west Wales and the Valleys, but also Wales in general. Yes, this is simply one set of figures, and it would be wrong to view them in isolation in the way that some have tried to do over the last week. However, on the other hand, they cannot be dismissed as urgently as they were by the Welsh Government in the immediate wake of their publication. There was a lot of talk at the time of figures being linked to issues such as commuter flows from the Valleys to Cardiff and between east and west Wales, and the way that GDP was being recorded. I do not think that that helped the situation.

I have already welcomed the Welsh Government's honesty on the Welsh brand issue, and progress is being made there. We need to have a serious debate about how we deal with that issue and the issue of GDP in Wales. It is not just the fall, but the scale of the fall, from 79% to 68.4% of the EU average, that has caught people's attention. We must recognise that west Wales and the Valleys has been defined as an area of deprivation that has suffered economically in the past. You cannot simply say that that area has not seen improvement; you must recognise that there is a problem. As Eluned Parrott pointed out, we have had various rounds of structural funding and European support, which previous Welsh Governments, of varying hues, have claimed would have a positive effect in the future. However, here we are in the future, but, to date, the statistics have been going in the wrong direction.

Mark Isherwood: Given the comments about net commuter outflows, do you share my concerns that only 2% of the working-age population in Wales comprises that net commuter outflow? In fact, in relative terms, Wales remains bottom of the 12 UK nations and regions, and has slipped further behind

Rwyf yn falch o gyfrannu at y ddadl amserol hon yn sgîl ffigurau'r wythnos diwethaf ynghylch Cynnyrch Mewnwladol Crynswth gorllewin Cymru a'r Cymoedd, a Chymru yn gyffredinol hefyd, sydd wedi'u cofnodi'n helaeth ac sy'n peri pryder. Mae'n wir mai un set yn unig o ffigurau yw'r rhain, a byddai'n anghywir eu hystyried ar eu pen eu hunain fel y mae rhai wedi ceisio gwneud dros yr wythnos diwethaf. Ar y llaw arall, fodd bynnag, ni ellir eu diystyru mor frysio ag y gwnaeth Llywodraeth Cymru yn syth ar ôl iddynt gael eu cyhoeddi. Roedd llawer o sôn ar y pryd bod y ffigurau'n gysylltiedig â materion megis pobl yn cymudo o'r Cymoedd i Gaerdydd a rhwng y dwyrain a'r gorllewin, ac roedd llawer o sôn am y modd yr oedd Cynnyrch Mewnwladol Crynswth yn cael ei gofnodi. Nid wyf o'r farn bod hynny wedi helpu'r sefyllfa.

Rwyf eisoes wedi croesawu gonestrwydd Llywodraeth Cymru ynghylch y mater sy'n ymwneud â brand Cymru, a chaiff cynnydd ei wneud o ran hynny. Mae angen inni gael trafodaeth ddifrifol ynghylch sut yr ydym yn bwriadu ymdrin â'r mater hwnnw ac â Chynnyrch Mewnwladol Crynswth yng Nghymru. Nid y gostyngiad yn unig sydd wedi dal sylw pobl, ond maint y gostyngiad, o 79% i 68.4% o gyfartaledd yr UE. Rhaid inni gydnabod bod ardal gorllewin Cymru a'r Cymoedd wedi cael ei diffinio'n ardal o amddifadedd, sydd wedi dioddef yn economaidd yn y gorffennol. Ni allwch ddweud nad yw'r ardal honno wedi gweld gwelliant; rhaid ichi gydnabod bod problem. Fel y dywedodd Eluned Parrott, rydym wedi cael amryw gylchoedd o gyllid strwythurol a chymorth Ewropeaidd, yr oedd Llywodraethau blaenorol Cymru, o amryw liwiau, yn honni y byddai'n cael effaith gadarnhaol yn y dyfodol. Fodd bynnag, dyma ni yn y dyfodol, ond hyd yn hyn, mae'r ystadegau wedi bod yn mynd i'r cyfeiriad anghywir.

Mark Isherwood: O ystyried y sylwadau am all-lif cymudo net, a ydych chithau, fel finnau, yn pryderu nad yw'r all-lif cymudo net hwnnw ond yn cyfateb i 2% o'r boblogaeth sydd o oedran gweithio yng Nghymru? Yn wir, mewn termau cymharol, mae Cymru yn parhau ar y gwaelod o

the others that also have net commuter outflows.

Nick Ramsay: It will not surprise you, Mark, that I agree completely with what you have just said. You put it as well as I could have done, therefore it is a point well made.

There are bigger issues behind the whole issue of structural funding, and the only way that you can face up to the GDP issue is by looking at the whole issue of funding and its detail, and where structural funding has been allocated in the past. The Minister herself has expressed concerns about spending under previous Governments. The thinking has moved on in the European Union, and those who share a place on the Enterprise and Business committee with me have sat through many briefings on the new way of doing things in Brussels—glorious thematic concentration and conditionality mean that simply throwing money at a problem is no longer viewed as the way forward in Brussels.

The figures for west Wales and the Valleys are one aspect of the broader Welsh picture. Wales's GDP is at 82% of the average of the 27 EU nations, while areas such as Scotland are at over 100%. Therefore, there is certainly a separate issue with regard to Barnett funding that needs to be addressed. We are all united in calling for a needs-based formula for Wales, when practical. However, that alone is not the answer. As our amendment points out, the private sector needs to be supported as the driver to get the poorer parts of Wales out of deprivation. Many discussions in this Chamber have revolved around the need to boost the private sector, and these GDP figures are stark illustrations of the wider problem of the reality on the ground when aspects of economic policy go awry. If we do not have a different course and make the best use of the structural funding for which Wales will almost certainly qualify, what is to stop the situation slipping again and, as we sit here, bemoaning the state of things in endless debates, for us to find that that is happening

safbwynt 12 gwlad a rhanbarth y DU, ac mae wedi llithro ymhellach y tu ôl i'r lleill sydd ag all-lif cymudo net hefyd.

Nick Ramsay: Ni fydd yn syndod ichi, Mark, fy mod yn cytuno'n llwyr â'r hyn yr ydych newydd ei ddweud. Rydych wedi ei fynegi gystal ag y gallwn i, felly mae'n bwynt a wnaed yn dda.

Mae problemau mwy y tu ôl i'r holl fater sy'n ymwneud â chyllid strwythurol, a'r unig ffordd y gallwch fynd i'r afael â'r broblem sy'n ymwneud â Chynnyrch Mewnwladol Crynswth yw drwy edrych ar yr holl fater sy'n ymwneud â chyllid a'i fanylion, a'r manau lle y mae cyllid strwythurol wedi'i ddyrannu yn y gorffennol. Mae'r Gweinidog ei hun wedi mynegi pryderon ynghylch gwariant dan Lywodraethau blaenorol. Mae syniadau wedi symud yn eu blaen yn yr Undeb Ewropeaidd, ac mae'r sawl sy'n aelodau o'r Pwyllgor Menter a Busnes gyda mi wedi eistedd drwy lawer o sesiynau briffio ynghylch y ffordd newydd o wneud pethau ym Mrwsel—mae termau gwych megis canolbwyntio thematig ac amodoldeb yn golygu nad yw Brwsel bellach o'r farn mai taflu arian at broblem yw'r ffordd ymlaen.

Un agwedd o'r darlun ehangach yng Nghymru yw'r ffigurau ar gyfer gorllewin Cymru a'r Cymoedd. Mae Cynnyrch Mewnwladol Crynswth Cymru yn cyfateb i 82% o gyfartaledd 27 gwlad yr UE, tra mae Cynnyrch Mewnwladol Crynswth ardaloedd megis yr Alban yn cyfateb i dros 100%. Felly, mae'n sicr bod angen mynd i'r afael â mater ar wahân sy'n ymwneud ag arian Barnett. Rydym i gyd yn galw am fformiwla sy'n seiliedig ar anghenion i Gymru, pan fo hynny'n ymarferol. Fodd bynnag, nid dyna'r unig ateb. Fel y mae ein gwelliant yn nodi, mae angen hybu'r sector preifat fel y sbardun a all godi'r rhannau tlotaf o Gymru allan o amddifadedd. Mae llawer o drafodaethau yn y Siambr hon wedi troi o gwmpas yr angen i roi hwb i'r sector preifat, ac mae'r ffigurau hyn ynghylch Cynnyrch Mewnwladol Crynswth yn enghreifftiau amlwg o'r broblem ehangach sy'n ymwneud â realiti ar lawr gwlad pan fydd agweddau ar bolisi economaidd yn mynd o chwith. Os na fydd gennym lwybr gwahanol i'w ddilyn ac os na fyddwn yn gwneud y defnydd gorau o'r

time and again?

cyllid strwythurol y bydd Cymru bron yn sicr yn gymwys i'w gael, beth sydd i atal y sefyllfa rhag gwaethygu eto, ac wrth inni eistedd yma'n cwyno am gyflwr pethau mewn dadleuon diddiwedd, beth sydd i'n hatal rhag gweld bod hynny'n digwydd dro ar ôl tro?

There is a crossover with the previous debate, which I mentioned earlier, in terms of the extent to which the Welsh Government uses the power at its disposal to assist the economy. It seems that we are desperately looking for a way out of the problems that we are debating, looking to greater powers and blaming the UK Government where we think we can get away with it, while ignoring the elephant in the room, which is the need to make more money in parts of Wales where that has been difficult in the past. Yes, it will be a difficult challenge; it is not an easy thing to do. However, we must start to ensure that those poorer areas of Wales that receive structural funding and support are not receiving it in just a charitable way, but are able to use that money to ensure that that investment generates wealth in the future. That will mean that, in future, we will not be having these debates; we will be patting ourselves on the back, asking, 'Didn't we do well to improve things?'

William Powell: When one looks at the European funding map of Wales, it becomes obvious that my region of Mid and West Wales accounts for quite a large chunk of it. As a result, it is with some regret that I stand here today recognising the reality that many parts of that region are still languishing economically, regardless of the European funding that has been received.

Small businesses in particular are hard hit across Mid and West Wales. In Ceredigion alone, there are over 8,000 microbusinesses, many of which are lacking in transport links and have limited high-speed broadband access. The issue of internet access becomes all the more acute when considering a recent report that highlights the fact that the UK as a whole makes the most money from the internet, and that it will soon make up to 12% of the UK's GDP. Despite this, the Google

Ceir rhywfaint o orgyffwrdd â'r ddadl flaenorol, a grybwyllais yn gynharach, o safbwynt y graddau y mae Llywodraeth Cymru yn defnyddio'r pŵer sydd ganddi i gynorthwyo'r economi. Ymddengys ein bod yn chwilio'n daer am ffordd allan o'r problemau yr ydym yn eu trafod, gan droi at bwerau uwch a beio Llywodraeth y DU lle y credwn y gallwn wneud hynny heb gael ein dal, ond ar yr un pryd rydym yn anwybyddu'r angen amlwg, sef yr angen i wneud mwy o arian mewn rhannau o Gymru lle y mae hynny wedi bod yn anodd yn y gorffennol. Bydd yn her anodd, wrth gwrs; nid yw'n beth hawdd ei wneud. Fodd bynnag, rhaid inni ddechrau sicrhau nad yw'r ardaloedd tlotach hynny o Gymru sy'n cael cyllid strwythurol a chymorth yn eu cael mewn ffordd elusengar yn unig, ond eu bod yn gallu defnyddio'r arian dan sylw i sicrhau bod y buddsoddiad hwnnw'n creu cyfoeth yn y dyfodol. Bydd hynny'n golygu na fyddwn, yn y dyfodol, yn cael y dadleuon hyn; yn hytrach, byddwn yn ein canmol ein hunain ac yn gofyn, 'Oni wnaethom yn dda i wella pethau?'

William Powell: Wrth edrych ar fap o Gymru o safbwynt cyllid Ewropeaidd, daw'n amlwg bod fy rhanbarth i, sef Canolbarth a Gorllewin Cymru, yn ddarn go fawr ohono. O ganlyniad, rwyf yn gresynu fy mod yn sefyll yma heddiw'n cydnabod y realiti bod sawl rhan o'r rhanbarth hwnnw'n parhau ar ei hôl hi o safbwynt economaidd, ni waeth faint o gyllid Ewropeaidd y maent wedi'i gael.

Mae busnesau bach yn enwedig yn dioddef ar draws Canolbarth a Gorllewin Cymru. Yng Ngheredigion yn unig, ceir dros 8,000 o ficrofusnesau, y mae gan lawer ohonynt gysylltiadau trafndiaeth annigonol a mynediad cyfyngedig i fand eang cyflym. Mae mynediad i'r rhyngwyd yn dod yn fater mwy difrifol fyth wrth ystyried adroddiad diweddar sy'n tynnu sylw at y ffaith bod y DU yn ei chyfanrwydd yn gwneud yr arian mwyaf o'r rhyngwyd, ac y bydd yr arian

search engine confirms that Welsh businesses are trailing behind the rest of the UK, because of a lack of broadband presence.

5.45 p.m.

This evidence shows that 25% of small and medium-sized firms in Wales have no website, and that only 58% have what it defines as 'a high web presence'. If businesses in Ceredigion, Carmarthenshire and Pembrokeshire are to move beyond the public sector, tourism and farming, which have historically dominated their economy, that is crucial. For too long these regions have been ignored by the Welsh Government, while efforts have concentrated more on the M4 corridor and in the Valleys areas.

Many would call these statistics indefensible, and it is truly disturbing to think that what should have happened in the past decade has not taken place. We should not dismiss European Union funding as somehow irrelevant to the future of the Welsh economy. If used prudently it can provide effective support, not only in supporting macro-economic shifts, but in allowing individual businesses and projects to succeed where they would otherwise not have done so.

For evidence of this, we need to look no further than our European partners. Much attention has been given in recent years to the great success enjoyed by the German federal state of Sachsen-Anhalt, following its successful application of the same funds, which have so clearly not been properly managed in Wales. Under the Sachsen-Anhalt 2007-13 operational programme, the region identified six key priorities, which highlighted the need to develop innovation, research, infrastructure, economic competitiveness, urban development and education. If only such a programme could have been applied as successfully in Wales. That part of Germany has been transformed

hwnnw'n fuan yn cyfateb i hyd at 12% o Gynnyrch Mewnwladol Crynswth y DU. Er hynny, mae peiriant chwilio Google yn cadarnhau bod busnesau Cymru yn llusgo y tu ôl i weddill y DU, oherwydd diffyg presenoldeb band eang.

Mae'r dystiolaeth hon yn dangos nad oes gan 25% o gwmnïau bach a chanolig eu maint yng Nghymru wefan, ac mai dim ond 58% sydd â'r hyn a elwir yn 'bresenoldeb amlwg ar y we'. Os yw busnesau yng Ngheredigion, Sir Gaerfyrddin a Sir Benfro am symud y tu hwnt i'r sector cyhoeddus, twristiaeth a ffermio, sef elfennau amlycaf eu heconomi yn hanesyddol, mae hynny'n hanfodol. Am gyfnod rhy hir, mae'r rhanbarthau hyn wedi'u hanwybyddu gan Lywodraeth Cymru, wrth i ymdrechion gael eu canolbwyntio i raddau mwy ar goridor yr M4 ac ardaloedd y Cymoedd.

Byddai llawer yn dweud bod yr ystadegau hyn yn rhai na ellir eu hesgusodi, ac mae meddwl nad yw'r hyn a ddylai fod wedi digwydd yn ystod y degawd diwethaf wedi digwydd mewn gwirionedd yn peri pryder difrifol. Ni ddylem ddiystyru cyllid yr Undeb Ewropeaidd gan feddwl ei fod rywsut yn amherthnasol i ddyfodol economi Cymru. O'i ddefnyddio'n ddoeth, gall ddarparu cymorth effeithiol, nid yn unig o safbwynt hybu newidiadau macro-economaidd, ond hefyd o safbwynt caniatáu i brosiectau a busnesau unigol lwyddo lle na fyddent wedi llwyddo fel arall.

I weld tystiolaeth o hynny, nid oes angen inni edrych ymhellach na'n partneriaid Ewropeaidd. Mae llawer o sylw wedi'i roi yn ystod y blynyddoedd diwethaf i'r llwyddiant mawr a welwyd yn nhalaith ffederal Sachsen-Anhalt yn yr Almaen, yn dilyn ei defnydd llwyddiannus o'r un cronfeydd, nad ydynt, mae'n amlwg, wedi'u rheoli'n gywir yng Nghymru. Dan raglen weithredol 2007-13 Sachsen-Anhalt, nododd y rhanbarth chwe blaenoriaeth allweddol, a oedd yn tynnu sylw at yr angen i ddatblygu arloesedd, ymchwil, seilwaith, cystadleurwydd economaidd, datblygu trefol ac addysg. Byddai'n braf pe bai rhaglen o'r fath wedi gallu cael ei rhoi ar waith mor llwyddiannus yng Nghymru.

from an economy based on the Trabant to a twenty-first century example of success. As the academic Jörg Mathias makes clear, the two regions, or rather that region and the nation of Wales, are directly comparable. However, in these figures, one sees how far we have fallen behind the EU average. I urge the Deputy Minister to join his colleague Derek Vaughan MEP in giving some close attention to the Sachsen-Anhalt model.

However, in criticising the clear failures that have occurred, we should also recognise where there has been success. For example, individual projects, such as the proposals to restore Cardigan castle, using £4.3 million from the European regional development fund, are to be welcomed and will help to sustain important jobs in that part of Wales.

As constituents and business owners often make clear to me, it is obvious when a clear business case is available, and EU funding is there to assist in its success. However, when projects are forced to jump through additional hoops to chase funding, rather than to follow a potentially successful business plan, EU funds can so often be misused and frittered away. That is why the Welsh Government needs to engage more energetically with business, to improve its mentoring and training schemes. It needs to improve its communications structure and to ensure that such applications are evaluated by merit and by their deliverability, rather than simply by being adjusted to meet some random criteria that are enforced.

Put simply, as commissioner Johannes Hahn said recently, European structural funds must have a legacy, and that legacy must be one for the benefit of the whole of Wales. I urge colleagues across this Chamber to support this important motion today.

Mae'r rhan honno o'r Almaen wedi'i thrawsnewid o fod yn economi sy'n seiliedig ar y Trabant i fod yn enghraifft o lwyddiant sy'n briodol i'r unfed ganrif ar hugain. Fel yr eglura'r academydd, Jörg Mathias, mae modd cymharu'r ddau ranbarth, neu'n hytrach rhanbarth Sachsen-Anhalt a Chymru fel gwlad, yn uniongyrchol â'i gilydd. Fodd bynnag, yn y ffigurau hyn, gwelwn mor bell yr ydym wedi syrthio y tu ôl i gyfartaledd yr UE. Rwyf yn annog y Dirprwy Weinidog i ymuno â'i gydweithiwr, yr Aelod Seneddol Ewropeaidd, Derek Vaughan, i roi sylw manwl i fodel Sachsen-Anhalt.

Fodd bynnag, wrth feirniadu'r methiannau amlwg sydd wedi digwydd, dylem hefyd gydnabod y manau hynny lle y gwelwyd llwyddiant. Er enghraifft, croesewir prosiectau unigol megis y cynigion i adfer castell Aberteifi gan ddefnyddio £4.3 miliwn o gronfa datblygu rhanbarthol Ewrop, a bydd hynny'n help i gynnal swyddi pwysig yn y rhan honno o Gymru.

Fel yr eglura etholwyr a pherchnogion busnesau wrthyf yn aml, mae'n hollol amlwg pan fydd achos busnes clir yn bodoli, ac mae cyllid yr UE yno i'w gynorthwyo i lwyddo. Fodd bynnag, pan gaiff prosiectau eu gorfodi i fodloni gofynion ychwanegol i gael gafael ar gyllid, yn hytrach na'u gadael i ddilyn cynllun busnes a allai fod yn llwyddiannus, gall cronfeydd yr UE gael eu camddefnyddio a'u gwastraffu'n aml iawn. Dyna pam y mae angen i Lywodraeth Cymru ymgysylltu'n fwy egnïol â byd busnes, i wella ei chynlluniau mentora a hyfforddi. Mae angen iddi wella ei strwythur cyfathrebu a sicrhau bod ceisiadau o'r fath yn cael eu gwerthuso yn ôl pa mor deilwng ydynt a pha mor debygol ydynt o gael eu cyflawni, yn hytrach na thrwy eu haddasu dim ond er mwyn bodloni rhyw feini prawf mympwyol sy'n cael eu gorfodi.

Yn syml, fel y dywedodd y comisiynydd, Johannes Hahn, yn ddiweddar, rhaid i gronfeydd strwythurol Ewropeaidd adael gwaddol, a rhaid i'r gwaddol hwnnw fod yn un sydd o fudd i Gymru gyfan. Rwyf yn annog fy nghydweithwyr ar draws y Siambur hon i gefnogi'r cynnig pwysig hwn heddiw.

Alun Ffred Jones: Diolch am y cyfle i ddweud gair yn y ddadl hon. Ni fyddaf yn hir, yn amlhau geiriau, nac yn ailadrodd fy hun yn ormodol. Ni all neb ddadlau â rhan gyntaf y cynnig hwn. Mae'r ffigurau diweddaraf ar berfformiad yr economi yng Nghymru yn gyffredinol yn siomedig eithriadol. Ni allwch guddio'r ffaith y bu tuedd yn ystod y degawdau diwethaf i berfformiad Cymru, o'i gymharu â gweddill Prydain ac Ewrop, fod yn siomedig iawn.

Un o'r gwendidau sylfaenol yn yr economi yw diffyg cwmnïau sydd â'u pencadlys yma yn gwneud gwaith datblygu ac ymchwil, ac, felly, sydd â'u gwreiddiau yma yng Nghymru. Mae diffyg cwmnïau o'r fath yn wendid sylfaenol yn yr economi, ac, o'r herwydd, wedi arwain at sefyllfa lle rydym yn ddibynnol ar gwmnïau nad sydd ond yn dod yma, mewn gwirionedd, i roi darnau at ei gilydd ac felly, o safbwynt cyflogau ac yn y blaen, nid ydynt yn gwneud y gwahaniaeth y mae ei angen arnom.

Ar ran olaf cynnig y Rhyddfrydwyr sy'n sôn am greu strategaeth economaidd i orllewin Cymru a'r Cymoedd, buaswn i'n dadlau bod hynny'n syniad afrealistig. Mae neilltuo amser ac adnoddau Llywodraeth i ddatblygu strategaeth mewn un rhan o'r genedl pan fo gennych strategaeth economaidd ar gyfer Cymru gyfan, yn wastraffus. Byddai hynny'n golygu canolbwyntio eich egni ar greu strategaeth yn hytrach na mynd i'r afael â'r argyfwng a gweithredu ar frys.

Rydym wedi nodi lawer gwaith—ac nid wyf am ei ailadrodd y prynhawn yma—yr hyn rydym yn credu y gellir ei wneud yn y tymor byr a'r tymor canolig o safbwynt sicrhau bod cwmnïau yng Nghymru yn cael gwaith ac yn cyflogi pobl, ac yn rhoi cyfleoedd i bobl ifanc i fwrw prentisiaeth. Credwn mai dyma'r cam cyntaf a'r cam pwysicaf y dylid ei gymryd. Ni fydd hynny'n ateb y problemau hirdymor, ond dylai fod yn rhan o'r strategaeth gyffredinol a luniwyd ryw ddwy flynedd yn ôl, a dylem fwrw ymlaen gyda hynny er mwyn cynyddu lefelau sgiliau a chynyddu safonau addysgol.

Mae'r dirywiad pellach yng ngorllewin Cymru a'r Cymoedd, o gymharu'r ffigurau

Alun Ffred Jones: I am grateful for the opportunity to contribute to this debate. I will not be long, nor repeat myself too much. No-one could argue with the first part of this motion. The latest figures on the performance of the economy in Wales in general are very disappointing. You cannot hide the fact there has been a trend in the last decades for the performance of Wales, compared with the rest of the UK and Europe, to be very disappointing.

One of the fundamental weaknesses in the economy is the lack of companies headquartered here doing research and development work, and, therefore, with their roots in Wales. The lack of such companies is a fundamental weakness in the economy and, as a result, that has led to a situation in which we are dependent upon companies that only come here, frankly, to assemble parts and therefore, from the point of view of wages and so on, they do not make the difference that we need them to make.

In relation to the last part of the Liberal Democrats' motion, about creating an economic strategy for west Wales and the Valleys, I would argue that that is an unrealistic idea. Allocating the time and resources of Government to developing a strategy in one of part of the nation when you have an economic strategy for the whole of Wales is wasteful. That would mean concentrating your energy on creating a strategy rather than getting to grips with the crisis and taking urgent action.

We have noted many times—I will not repeat it this afternoon—what we think could be done in the short and medium term in terms of ensuring that companies in Wales get work and employ people, and give young people the opportunity of an apprenticeship. We think that that is the first step and the most important step that should be taken. That does not answer the long-term problems, but it should be part of the general strategy drawn up some two years ago, and we should get on with that in order to increase skills levels and educational standards.

The further decline in west Wales and the Valleys, in comparison with the European

â'r cyfartaledd Ewropeaidd, yn bryder parhaus, yn enwedig yng nghyd-destun y cythrwfl economaidd sy'n digwydd ar hyn o bryd. Am y rheswm hwn, mae angen yr ysgogiad ariannol ychwanegol arnom yn y tymor byr. Mae gweld ffigurau'r gorllewin a'r Cymoedd yn peri pryder, ond pryder pellach yw gweld bod ffigurau dwyrain Cymru yn gostwng yn is na chyfartaledd yr Undeb Ewropeaidd. Unwaith eto, mae hyn yn tynnu sylw at yr angen i fynd i'r afael â'r sefyllfa economaidd a chael ymrwymiad cadarn i'r rhaglen i adnewyddu'r economi.

Ni ddylem syrthio i'r trap o feddwl bod maint Cymru rywsut neu'i gilydd yn golygu y byddwn ar yr ymylon ac ar ei hôl hi o hyd. Mae cenedloedd bychain ar hyd a lled y byd, ac yn sicr yn Ewrop, yn perfformio cystal, ac weithiau yn well nag economïau gwledydd mawr. Nid oes dim byd ynghylch maint sy'n golygu bod yn rhaid ichi fod yn dlotach na gwledydd eraill. Felly, dylem ni yng Nghymru anelu'n uchel er mwyn rhoi cyfle i'n pobl ifanc ar gyfer y dyfodol.

Mae hefyd yn wir—a dyma un o wendidau sylfaenol y Deyrnas Unedig—mai'r genedl sy'n perfformio orau a'r genedl leiaf anghyfartal yw'r Almaen, sef cenedl sy'n cael ei nodweddu i raddau helaeth gan ddatganoli economaidd, lle mae amrywiaethau rhanbarthol yn cael eu parchu ac, yn wir, yn cael eu hyrwyddo. Gwn fod yr Almaen yn wlad fawr ac yn wlad sydd â thraddodiad economaidd cryf, ond mae'r Almaen hefyd yn wlad ryfeddol o gyfartal o'i chymharu â Phrydain a'r anghyfartaledd sy'n golygu bod un rhan o'r wlad yn eithriadol o gyfoethog, sef de-ddwyrain Lloegr, a nifer fawr o ardaloedd ar yr ymylon yn gymharol dlawd. Mae bwlch anferthol yn datblygu ym Mhrydain rhwng y rhai sydd ar y lefel uchaf o ran cyflogaeth a'r rhai sydd ar y lefel isaf.

Aled Roberts: Nid wyf i, ychwaith, am ailadrodd yr ystadegau—diolch i'r drefn. Mae'r ystadegau yn siarad drostynt eu hunain. Byddaf yn canolbwyntio ar drydydd pwynt y cynnig. Mae angen creu twf economaidd wrth ddefnyddio arian Ewropeaidd er lles Cymru i'r dyfodol.

Mae'n glir, erbyn hyn, fod angen inni gael cydbwysedd rhwng yr arian sy'n cael ei

average figures, is of continuing concern, especially in light of the current economic troubles. For that reason, we need the additional financial stimulus in the short term. However, not only are the figures for west Wales and the Valleys a cause for concern, but the figures for east Wales are falling below the European Union average. Once again, that draws attention to the need to get to grips with the economic situation and have a firm commitment to the economic renewal programme.

We should not fall into the trap of thinking that the size of Wales somehow means that we will always be on the margins and behind. Small nations across the world, certainly in Europe, perform as well as, and sometimes better than, the economies of large countries. Nothing in terms of size means that you have to be poorer than other countries. Therefore, we in Wales should aim high in order to give our young people opportunities for the future.

It is also true—and this is one of the fundamental weaknesses of the UK—that the nation that performs best and has least inequality is Germany, which is a nation characterised to a large extent by economic devolution, where regional variations are respected and, indeed, promoted. I know that Germany is a large country and a country with a strong economic tradition, but Germany is also a very equal country compared to Britain and the inequality that means that one part of the country is exceptionally wealthy, namely south-east England, with many of the peripheral areas comparatively poor. There is a great gap in development in Wales between those who are at the highest level in terms of employment and those at the lowest level.

Aled Roberts: I am not going to repeat the statistics either—thank goodness. The statistics speak for themselves. I will concentrate on the third point in the motion. We need to generate economic growth, using the European funding for the benefit of Wales in the future.

It is now clear that we need a balance between the funds invested in the private

fuddsoddi yn y sector preifat a'r buddsoddiad yn y sector cyhoeddus. Rwy'n sefyll yma heddiw fel Aelod o ranbarth y Gogledd, ac mae'n hawdd iawn, wrth ddefnyddio'r term 'gorllewin Cymru a'r Cymoedd', anghofio bod pedair sir orllewinol y gogledd yn dod o fewn yr ardal Ewropeaidd.

Mae pawb yn ymwybodol bod rhanbarth y Gogledd, fel rhanbarthau eraill, yn dioddef yn economaidd, ac mae wedi bod yn dioddef am nifer o flynyddoedd. Yr hyn sy'n peri syndod yw bod rhai o ardaloedd llwyddiannus y dwyrain erbyn hyn hefyd yn dioddef. Mae ystadegau Llywodraeth Cymru o 2010 yn dangos bod nifer y busnesau yn rhanbarth y Gogledd a fethodd wedi codi 10.3%, i ffigur o 6,535 y flwyddyn. Yn wir, rhwng 2002 a 2010, gwelodd ardal pob cyngor yn y Gogledd mwy o fusnesau yn methu, gyda'r sefyllfa yn gwaethygu fwyaf yn Ynys Môn. Ni welodd ardal unrhyw gyngor gynnydd yn nifer y busnesau a ddechreuwyd.

Yn awr, mae'n rhaid i'r Llywodraeth esbonio pam mae'r sefyllfa yng Nghymru wedi gwaethygu tra bo rhanbarthau eraill ym Mhrydain ac Ewrop wedi gweld twf economaidd. Rwy'n falch bod y chwech awdurdod lleol yn y Gogledd yn awyddus i gydweithio'n agosach ar ddenu buddsoddiad mewnol i'r rhanbarth yn y dyfodol. Nid yw'n dderbyniol mai'r unig gynnis diweddar gan y Llywodraeth oedd i symud swyddi o fewn y sector cyhoeddus i'r rhanbarth yn hytrach na denu buddsoddiad o'r tu allan. Mae'n rhaid inni sicrhau bod y sector preifat yn chwarae rhan mwy allweddol o ran gwario arian strwythurol Ewropeaidd. Mae cwmnïau preifat fel Airbus a JCB wedi bod yn eithaf llwyddiannus yn y Gogledd, ond mae'n syndod nad ydym yn gwneud llawer o ymdrech i siarad â'r cwmnïau hynny ynglŷn â sut i wella'r sefyllfa i'r dyfodol.

Given the bare facts we received last week in relation to GDP figures and the comparison between Wales's performance—as Alun Ffred outlined—and the performance of other regions within Europe, we have now reached the stage where we must move away from the Government congratulating itself on its Regions of Excellence awards. I accept that they were given for the way in which the Welsh Government, with the help of its

sector and the public sector. I stand here today as a Member representing the North Wales region, and it is very easy, in using the term 'west Wales and the Valleys', to forget that the four western counties of north Wales are within the European region.

Everyone is aware that the North Wales region, like other regions, is suffering economically, and has been over many years. What is perhaps surprising is that some of those successful areas in the east are now also facing decline. The Welsh Government's own statistics show that, during 2010, the number of businesses that failed in the North Wales region increased by 10.3%, to a figure of 6,535 per annum. Indeed, between 2002 and 2010, every council region in north Wales saw more businesses failing, with the situation deteriorating most on Anglesey. No council area saw an increase in the number of business start-ups.

The Government must now explain why the situation in Wales has deteriorated while other regions in the UK and the EU have seen economic growth. I am pleased that the six local authorities in north Wales are now eager to collaborate more on bringing investment into the region in future. It is not acceptable that the only recent proposal put forward by the Government was to move jobs within the public sector to the region rather than to attract investment from outside the region. We must ensure that the private sector plays a more prominent role with regard to the expenditure of the European structural funds. Private companies, such as Airbus and JCB, have been relatively successful in north Wales, but, surprisingly, we do very little to speak to them about how we can improve the situation for the future.

O ystyried y ffeithiau moel a gawsom yr wythnos diwethaf o ran ffigurau ynghylch Cynnyrch Mewnwladol Crynswth a'r gymhariaeth rhwng perfformiad Cymru—fel y nododd Alun Ffred—a pherfformiad rhanbarthau eraill yn Ewrop, rydym yn awr wedi cyrraedd y pwynt lle y mae'n rhaid inni roi'r gorau i glywed y Llywodraeth yn ei llongyfarch ei hun ar ennill ei gwobrau Rhanbarthau Rhagorol. Rwyf yn derbyn bod

partners, successfully implemented projects in line with the European 2020 strategy for smart, sustainable and inclusive growth. As a follower of Wrexham football club, I know that we can no longer be proud about our style of play as a country. If we get relegated—and, as far as the statistics are concerned, we are being relegated—we need to get away from giving ourselves glittering awards for the style of play and look more at our actual performance.

Mike Hedges: I come from an area that is well known for both its style of play and success on the pitch. [*Laughter.*]

I am very pleased to engage in this debate. Why is the economy of west Wales and the Valleys in need of European funding? May I take you back to the closure of the coal mines, the closure of the steelworks, the closure of the textile works? In Swansea alone, we lost the Cwm Felin works, Bryn Gwyn and Velindre—which employed 4,000 to 4,500 people in relatively well paid jobs—and we lost the coal mines in the area. That is why we are in the position we are in.

Aled Roberts: I accept fully the point you make. However, the point we are trying to get across is that, it is all very well making excuses, but the region of Sachsen-Anhalt in Germany witnessed greater devastation than west Wales and the Valleys. So, why is our comparative performance still deteriorating?

Mike Hedges: The problem with being interrupted at the very beginning is that you do not get the opportunity to get to where you were going—

The Deputy Presiding Officer: Order. You do not have to give way. [*Laughter.*]

Mike Hedges: Deputy Presiding Officer, I think that that is very polite to give way. I just wish that other people would. [*Laughter.*]

Do you think that the cuts in public

y gwobrau wedi'u rhoi am y ffordd y cafodd prosiectau llwyddiannus eu rhoi ar waith gan Lywodraeth Cymru, gyda chymorth ei phartneriaid, yn unol â strategaeth Ewrop 2020 ar gyfer twf deallus, cynaliadwy a chynhwysol. Fel un o ddilynwyr clwb pêl-droed Wrecsam, rwyf yn gwybod na allwn fod yn falch mwyach o'n harddull chwarae fel gwlad. Os byddwn yn disgyn i gynghrair is—ac o safbwynt yr ystadegau, dyna fydd yn digwydd—mae angen inni roi'r gorau i'n llongyfarch ein hunain yn wresog ar ein harddull chwarae ac edrych yn fwy manwl ar ein perfformiad gwirioneddol.

Mike Hedges: Rwyf fi'n dod o ardal sy'n enwog am ei harddull chwarae a'i llwyddiant ar y cae. [*Chwerthin.*]

Rwyf yn falch iawn o'r cyfle i gymryd rhan yn y ddadl hon. Pam y mae angen cyllid Ewropeaidd ar economi gorllewin Cymru a'r Cymoedd? Hoffwn fynd â chi'n ôl i gyfnod cau'r pyllau glo, cau'r gweithfeydd dur a chau'r gweithfeydd tecstilau? Yn Abertawe yn unig, bu inni golli gwaith Cwm Felin, Bryn Gwyn a Felindre—a oedd yn cyflogi 4,000 i 4,500 o bobl mewn swyddi a oedd yn talu'n gymharol dda—a bu inni golli pyllau glo'r ardal. Dyna pam yr ydym yn y sefyllfa sydd ohoni.

Aled Roberts: Rwyf yn derbyn yn llwyr y pwynt yr ydych yn ei wneud. Fodd bynnag, y pwynt yr ydym yn ceisio ei gyfleu yw'r ffaith ei bod yn ddigon hawdd gwneud esgusodion, ond gwelodd rhanbarth Sachsen-Anhalt yn yr Almaen ddinistr mwy o lawer na gorllewin Cymru a'r Cymoedd. Felly, pam y mae ein perfformiad cymharol ni'n dal i ddirywio?

Mike Hedges: Y broblem, o gael rhywun yn torri ar eich traws ar y dechrau, yw nad ydych yn cael cyfle i gyrraedd y man—

Y Dirprwy Lywydd: Trefn. Nid oes yn rhaid ichi ildio. [*Chwerthin.*]

Mike Hedges: Ddirprwy Lywydd, mae ildio'n weithred gwrtais iawn, yn fy marn i. Byddai'n dda gennyf pe bai pobl eraill yn gwneud hynny. [*Chwerthin.*]

A ydych o'r farn bod torri gwariant

expenditure and the imposition of regional pay, which is a threat the Chancellor announced today, are going to make west Wales and the Valleys richer? Do you really think that this will be a way to take us forward? However, GDP is particularly misleading as it does not take into account the large flow of commuters outside the area, a point fully recognised in the report. In order to get a clear picture of economic performance, it is necessary to look at a wide range of indicators, including employment rates and measures of income. In both of those, west Wales and the Valleys has performed well.

6.00 p.m.

Anyone listening to the radio in the morning, will hear those immortal words: 'There is now a queue on the A470 at Nantgarw on its way into Cardiff'. Anyone who comes here in the mornings from west Wales and the Valleys will be aware of how difficult it is to get off the M4 at the Cardiff west junction; they will know how many people they are queuing with. These are people who are coming into Cardiff and who are not counted in the GDP for west Wales and the Valleys. I have done my bit to reduce the GDP of west Wales and the Valleys—[*Interruption.*] When I was a lecturer in Pontypridd, I counted against the GDP of west Wales and the Valleys. Now that I come here, as the Assembly Member for Swansea East, I do not.

Eluned Parrott: Could you give me statistics on the proportion of people using the bottom end of the A470 who came initially from west Wales and the Valleys as opposed to some other area and the proportion of whom are doing so for work, rather than school, tourism or leisure purposes?

Mike Hedges: Those figures are available; I am sure that Alun Davies can give them to you. In the morning, I would guess that nearly every one of them comes from the Valleys or from west Wales. I would also guess that they are all going to work, as I

cyhoeddus a chyflwyno cyflogau rhanbarthol, sy'n fygythiad a gyhoeddwyd gan y Canghellor heddiw, yn mynd i wneud gorllewin Cymru a'r Cymoedd yn gyfoethocach? A ydych yn credu o ddifrif y bydd hynny'n ffordd o'n symud ymlaen? Fodd bynnag, mae Cynnyrch Mewnwladol Crynswth yn arbennig o gamarweiniol gan nad yw'n ystyried yr all-lif mawr o gymudwyr y tu allan i'r ardal, sy'n bwynt a gaiff ei gydnabod yn llwyr yn yr adroddiad. Er mwyn cael darlun clir o berfformiad economaidd, rhaid edrych ar ystod eang o ddangosyddion, gan gynnwys cyfraddau cyflogaeth a mesurau incwm. Mae gorllewin Cymru a'r Cymoedd wedi perfformio'n dda yng nghyswllt y ddau ddangosydd hyn.

Bydd pawb sy'n gwranddo ar y radio yn y bore'n clywed y geiriau anfarwol: 'Erbyn hyn, mae ciw ar yr A470 yn Nantgarw ar y ffordd i mewn i Gaerdydd'. Bydd pawb sy'n dod yma yn y bore o orllewin Cymru a'r Cymoedd yn gwybod mor anodd yw gadael yr M4 ar gyffordd gorllewin Caerdydd; byddant yn gwybod faint o bobl y maent yn ciwio gyda hwy. Dyma'r bobl sy'n dod i Gaerdydd ac nad ydynt yn cael eu cyfrif yn y Cynnyrch Mewnwladol Crynswth ar gyfer gorllewin Cymru a'r Cymoedd. O'm rhan i, rwyf wedi gwneud fy nghyfraniad i leihau Cynnyrch Mewnwladol Crynswth gorllewin Cymru a'r Cymoedd—[*Torri ar draws.*] Pan oeddwn yn ddarlithydd ym Mhontypridd, roeddwn yn cyfrif yn erbyn Cynnyrch Mewnwladol Crynswth gorllewin Cymru a'r Cymoedd. Gan fy mod bellach yn dod yma, fel yr Aelod Cynulliad dros Ddwyrain Abertawe, nid wyf yn cyfrif yn ei erbyn.

Eluned Parrott: A allech roi ystadegau imi ynghylch cyfran y bobl sy'n defnyddio gwaelod yr A470 ac sy'n cyrraedd yno o orllewin Cymru a'r Cymoedd yn hytrach nag o ryw ardal arall, a'r gyfran sydd yno at ddibenion gwaith yn hytrach nag at ddibenion ysgol, twristiaeth neu hamdden?

Mike Hedges: Mae'r ffigurau hynny ar gael; rwyf yn siŵr y gall Alun Davies eu rhoi ichi. Yn y bore, byddwn yn dyfalu bod pob un ohonynt bron yn dod o'r Cymoedd neu o orllewin Cymru. Byddwn hefyd yn dyfalu eu bod i gyd yn mynd i'w gwaith, oherwydd

would suggest that driving down the A470 at 8 a.m. is not something that anyone does for tourism or leisure purposes.

Alun Ffred Jones: I presume that you were referring to the gross disposable household income figures, which you said are better than GDP figures. Apparently, from the figures that I have here, the GDHI per head in Wales is the third lowest of the 12 English regions and devolved countries.

Mike Hedges: However, it is substantially better than GDP. It is certainly not bottom. It is not a basket case, as the Liberal Democrats were trying to make out earlier.

I have a few other points to make in the short time that I have left. We are in a position where it is really important that we stand up for Wales. I look to everyone to stand up for Wales. Let us not have regional pay; nothing will do more to damage the wealth of west Wales and the Valleys than regional pay. An 18% reduction in pay for people working in the public sector will only take money out of the economy; it will affect the private sector and the public sector and it will create serious problems. The other point is that we cannot afford to lose more public sector jobs. The First Minister said at one stage that it was not that we had too many public sector jobs, but that we were a bit short of private sector jobs. That is not going to be solved by having lots of people from the public sector signing on the dole because they have lost their jobs. I would urge people to talk Wales up and to talk west Wales and the Valleys up. Let us take ourselves forward.

Peter Black: I am intrigued by Mike's final flourish about talking up west Wales and the Valleys, given that he abandons it every day to go to work. We now know that the reason

byddwn yn awgrymu nad yw gyrru i lawr yr A470 am 8 a.m. yn rhywbeth y mae rhywun yn ei wneud at ddibenion twristiaeth neu hamdden.

Alun Ffred Jones: Rwyf yn tybio eich bod yn cyfeirio at y ffigurau ynghylch incwm gwario gros aelwydydd, y bu ichi ddweud eu bod yn well na'r ffigurau ynghylch Cynnyrch Mewnwladol Crynswth. Yn ôl pob golwg, o'r ffigurau sydd gennyf yma, incwm gwario gros aelwydydd y pen yng Nghymru yw'r isaf ond dau yn 12 rhanbarth Lloegr a gwledydd datganoledig y DU.

Mike Hedges: Fodd bynnag, mae'n well o lawer na'r Cynnyrch Mewnwladol Crynswth. Yn sicr, nid yw Cymru ar y gwaelod o ran hynny. Nid yw'n anobeithiol, fel yr oedd y Democratiaid Rhyddfrydol yn ceisio awgrymu'n gynharach.

Mae gennyf ychydig o bwyntiau eraill i'w gwneud yn yr amser byr sydd gennyf yn weddill. Rydym mewn sefyllfa lle y mae'n wirioneddol bwysig inni ddiogelu buddiannau Cymru. Rwyf yn disgwyl i bawb ddiogelu buddiannau Cymru. Gadewch inni beidio â chael cyflogau rhanbarthol; ni fydd dim yn gwneud mwy o niwed i gyfoeth gorllewin Cymru a'r Cymoedd na chyflogau rhanbarthol. Ni fydd gostyngiad o 18% yng nghyflog y bobl sy'n gweithio yn y sector cyhoeddus yn gwneud dim ond cymryd arian allan o'r economi; bydd yn effeithio ar y sector preifat a'r sector cyhoeddus a bydd yn creu problemau difrifol. Y pwynt arall yw na allwn fforddio colli rhagor o swyddi yn y sector cyhoeddus. Dywedodd y Prif Weinidog ar un adeg mai nid y ffaith bod gennym ormod o swyddi yn y sector cyhoeddus oedd y broblem, ond y ffaith ein bod ychydig yn brin o swyddi yn y sector preifat. Ni fydd hynny'n cael ei ddatrys drwy gael llawer o bobl o'r sector cyhoeddus yn mynd ar y dôl am eu bod wedi colli eu swyddi. Byddwn yn annog pobl i siarad yn gadarnhaol am Gymru a siarad yn gadarnhaol am orllewin Cymru a'r Cymoedd. Gadewch inni roi hwb ymlaen i ni ein hunain.

Peter Black: Rwyf yn rhyfeddu at ddiweddglo blodeuog Mike ynghylch siarad yn gadarnhaol am orllewin Cymru a'r Cymoedd, o gofio ei fod yn troi ei gefn ar y

for the catastrophic drop in GDP is that Mike is commuting from Swansea to Cardiff. [*Laughter.*]

Mike Hedges: It is not me on my own. [*Laughter.*] If it was, I would go back to work in Pontypridd. The fact is that thousands of people—you must also travel with them, Peter—are travelling from our area to Cardiff.

Peter Black: Thank you, Mike. I will give you an undertaking that I will do my utmost to make sure that you resume work in Pontypridd in 2016. [ASSEMBLY MEMBERS: ‘Oh.’]

I take issue with the basic premise of Mike’s contribution in the sense that he is arguing that, because people are moving out of the west Wales and the Valleys area into the more prosperous south-east Wales, they are artificially depressing GDP for that area. There is no doubt that that is the case, but the point is that it has been the case since 1999. We have a set of comparable statistics from 1999 all the way through to 2012, all of which have exactly the same circumstances of people commuting out of one area into another. The tragedy here is not that GDP is being artificially depressed in one area because of commuters; the tragedy is that we have that downward trend of GDP. It has now reached its lowest point, which is not only indefensible, but also absolutely devastating for the Welsh economy. Frankly, Objective 1 European funding and all the different convergence and other forms of European funding have failed because the Welsh Government has failed to utilise the resources available to it to deliver a much better economy, in the same way as, for example, Cornwall, which has done much better in how it has spent its money, as have other regions of the UK and Europe.

You only have to look at the targets set by the

rhanbarth hwnnw bob dydd i fynd i’r gwaith. Rydym yn gwybod bellach mai’r rheswm dros y gostyngiad trychinebus mewn Cynnyrch Mewnwladol Crynswth yw’r ffaith bod Mike yn teithio o Abertawe i Gaerdydd. [*Chwerthin.*]

Mike Hedges: Nid fi yw’r unig un sy’n gwneud hynny. [*Chwerthin.*] Pe bai hynny’n wir, byddwn yn mynd yn ôl i weithio ym Mhontypridd. Y ffaith yw bod miloedd o bobl—rhaid eich bod chi hefyd yn teithio gyda hwy, Peter—yn teithio o’n hardal ni i Gaerdydd.

Peter Black: Diolch yn fawr, Mike. Rwyf yn addo y gwnaf fy ngorau glas i sicrhau eich bod yn ailgydio yn eich gwaith ym Mhontypridd yn 2016. [AELODAU’R CYNULLIAD: ‘O.’]

Rwyf yn anghytuno â chynsail sylfaenol cyfraniad Mike yn yr ystyr ei fod yn dadlau bod pobl, oherwydd eu bod yn symud allan o ardal gorllewin Cymru a’r Cymoedd i ardal fwy ffyniannus y de-ddwyrain, yn gostwng Cynnyrch Mewnwladol Crynswth yr ardal honno’n artiffisial. Nid oes amheuaeth nad yw hynny’n wir, ond y pwynt yw bod hynny wedi bod yn wir er 1999. Mae gennym gyfres ddi-dor o ystadegau y gellir eu cymharu o 1999 hyd at 2012, ac mae’r un amgylchiadau’n berthnasol iddynt i gyd, sef bod pobl yn cymudo o’r naill ardal i’r llall. Nid y ffaith bod Cynnyrch Mewnwladol Crynswth yn cael ei ostwng yn artiffisial mewn un ardal oherwydd cymudwyr yw’r drasiedi yn y fan hon; y ffaith bod Cynnyrch Mewnwladol Crynswth yn lleihau yw’r drasiedi. Mae wedi cyrraedd ei bwynt isaf erbyn hyn, ac yn ogystal â bod yn ffaith nad oes modd ei hesgusodi, mae hefyd yn ddinistriol tu hwnt i economi Cymru. A dweud y gwir, mae cyllid Ewropeaidd Amcan 1 a’r holl wahanol gyllid cydgyfeirio a mathau eraill o gyllid Ewropeaidd wedi methu oherwydd bod Llywodraeth Cymru wedi methu â defnyddio’r adnoddau sydd ar gael iddi i ddarparu economi sy’n well o lawer, yn yr un modd â Chernyw, er enghraifft, sydd wedi gwario ei harian yn well o lawer, fel y mae rhanbarthau eraill y DU ac Ewrop.

Nid oes ond rhaid edrych ar y targedau a

Welsh European Funding Office. All of them have been missed—4,849 jobs created against a target of 7,348; 4,195 enterprises assisted against a target of 6,317; 1,105 new enterprises created against a target of 3,019; it goes on and on. This is a failure of the Government, it is a failure to utilise those funds and it is a failure to invest properly to deliver the economy that the people of Wales deserve. We should be in a position to deliver that economy given that so much European money has gone in. There are a number of reasons why that has happened. I cannot put my finger on all of the reasons, but they include too much of a focus on soft schemes that have little impact on economic development, the Government's failure to adequately audit the outcomes of programmes and its investment in the wrong programmes subsequently, a lack of investment in the key areas for economic growth, mainly skills and infrastructure, and the failure to adequately involve the private sector. The private sector has won a minuscule amount of European funding, despite our unbalanced economy, which relies so heavily on the public sector. Its involvement should be about more than winning contracts for the delivery of projects; we should be generating wealth.

An example of a good scheme is the Prince of Wales Innovation Scholarships scheme. It had its flaws, in terms of how it was delivered, but, essentially, it was creating wealth, skilled jobs and innovation. There is some sort of substitute for that, but I do not believe that it will deliver anything like what we need to get the smart economy that Wales needs if we are to be more prosperous in the future.

The Federation of Small Businesses has said that strategic investment in the small business community over the last 12 years has been driven by the public and voluntary sectors, with no lasting outcomes in terms of increased GDP per capita and sustainable employment. What we have in front of us is not just a failure; it is a tragedy for Wales. If we do not get it right in the next funding

osodwyd gan Swyddfa Cyllid Ewropeaidd Cymru. Ni chyrrhaeddwyd yr un ohonynt—4,849 o swyddi wedi'u creu yn erbyn targed o 7,348; 4,195 o fentrau wedi cael cymorth yn erbyn targed o 6,317; 1,105 o fentrau newydd wedi'u creu yn erbyn targed o 3,019; ac yn y blaen. Mae'r sefyllfa yn fethiant ar ran y Llywodraeth, mae'n fethiant i ddefnyddio'r cronfeydd dan sylw, ac mae'n fethiant i fuddsoddi'n briodol i ddarparu'r economi y mae pobl Cymru yn ei haeddu. Dylem fod mewn sefyllfa i ddarparu'r economi honno, o ystyried bod cymaint o arian Ewropeaidd wedi'i wario. Ceir nifer o resymau pam nad yw hynny wedi digwydd. Ni allaf roi fy mys ar yr holl resymau, ond maent yn cynnwys gormod o ffocws ar gynlluniau meddal nad ydynt yn cael fawr ddim effaith ar ddatblygu economaidd, methiant y Llywodraeth i archwilio canlyniadau rhaglenni'n ddigonol, a'i buddsoddiad yn y rhaglenni anghywir yn dilyn hynny, diffyg buddsoddi yn y meysydd allweddol ar gyfer twf economaidd, sef sgiliau a seilwaith yn bennaf, a methiant i gynnwys y sector preifat yn ddigonol. Swm pitw o gyllid Ewropeaidd y mae'r sector preifat wedi'i gael, er gwaethaf ein heconomi anghytwys sy'n dibynnu mor drwm ar y sector cyhoeddus. Dylai cynnwys y sector preifat olygu mwy nag ennill contractau i gyflawni prosiectau; dylem fod yn cynhyrchu cyfoeth.

Enghraifft o gynllun da yw cynllun Ysgoloriaethau Arloesi Tywysog Cymru. Roedd ganddo wendidau, o safbwynt sut y cafodd ei weithredu, ond yn y bôn roedd yn creu cyfoeth, arloesedd a swyddi a oedd yn gofyn am sgiliau. Mae rhyw fath o gynllun wedi'i gyflwyno yn ei le, ond nid wyf yn credu y bydd yn cyflawni dim byd tebyg i'r hyn y mae arnom ei angen i gael yr economi ddeallus y mae ar Gymru ei hangen os ydym am fod yn fwy llewyrchus yn y dyfodol.

Mae'r Ffederasiwn Busnesau Bach wedi dweud bod gwaith buddsoddi strategol yn y gymuned busnesau bach yn ystod y 12 mlynedd diwethaf wedi cael ei yrru gan y sector cyhoeddus a'r sector gwirfoddol, heb unrhyw ganlyniadau parhaol o safbwynt mwy o Gynnyrch Mewnwladol Crynswth y pen a chyflogaeth gynaliadwy. Nid methiant yn unig yw'r hyn sydd gennym o'n blaenau;

stream, which we will inevitably qualify for because of that failure, the Welsh Government should hang its head in shame. We have a duty to get it right for Wales. The Welsh Government has failed Wales for 12 years, which is unacceptable.

Byron Davies: Thank you for the opportunity to make a short contribution to this debate. I will start with one clear statement, which is that GDP is not misleading. It acts as an important indicator for regeneration and economic health. To argue that it is misleading is, at best, wishful thinking on behalf of the Government; at worst, it condemns a further generation in west Wales and the Valleys to poverty and dependence on the state. While I recognise that Government depends on citizens believing that the state knows best, trickery with this important indicator will be of no benefit to the people of Wales, and, at the end of the day, all of us in the Chamber are here to represent those people. There can be no doubt that the new GDP figures, which show that most of Wales is now poorer than regions of central and eastern Europe, are a damning indictment of Government.

The west Wales and the Valleys GDP per capita has dropped to 68.4% of the EU average. That drop has occurred, as has already been said, despite billions of pounds of EU money being poured into the region since 2000. It is now obvious that the money has been squandered on short-term projects, which have produced no long-term jobs and no regeneration of the Valleys economy and have not delivered for Wales. That failure is the responsibility of the Government in Wales, despite its best attempts to jump up and down and point the finger east up the M4. It is undisputable that the money has been micromanaged and that projects have been failing the people of Wales. This is clearly proven by looking at the rest of the UK, where GDP per capita now stands at 110.7% of the EU average.

mae'n drasiedi i Gymru. Os na lwyddwn i gael pethau'n iawn yn ystod y ffrwd ariannu nesaf, y byddwn, mae'n anochel, yn gymwys ar ei chyfer oherwydd y methiant hwnnw, dylai fod cywilydd mawr ar Lywodraeth Cymru. Mae gennym ddyletswydd i gael pethau'n iawn i Gymru. Mae Llywodraeth Cymru wedi siomi Cymru am 12 mlynedd, ac mae hynny'n annerbyniol.

Byron Davies: Diolch am y cyfle i wneud cyfraniad byr i'r ddadl hon. Hoffwn ddechrau ag un datganiad clir, sef nad yw Cynnyrch Mewnwladol Crynswth yn gamarweiniol. Mae'n ddangosydd pwysig yng nghyswllt adfywio ac iechyd economaidd. Ar y gorau, breuddwyd gwrrach ar ran y Llywodraeth yw dadlau ei fod yn gamarweiniol; ar y gwaethaf, mae'n condemnio cenhedlaeth arall yng ngorllewin Cymru a'r Cymoedd i dlodi a dibyniaeth ar y wladwriaeth. Er fy mod yn cydnabod bod y Llywodraeth yn dibynnu ar ddinasyddion i gredu mai'r wladwriaeth sy'n gwybod orau, ni fydd twyllo pobl â'r dangosydd pwysig hwn o unrhyw fudd i bobl Cymru, ac yn y pen draw, mae pob un ohonom yn y Siambr i gynrychioli'r bobl hynny. Nid oes dim amheuaeth nad yw'r ffigurau newydd ynghylch Cynnyrch Mewnwladol Crynswth, sy'n dangos bod y rhan fwyaf o Gymru yn awr yn dlotach na rhanbarthau canol a dwyrain Ewrop, yn gyhuddiad damniol yn erbyn Llywodraeth.

Mae Cynnyrch Mewnwladol Crynswth y pen yng ngorllewin Cymru a'r Cymoedd wedi gostwng i 68.4% o gyfartaledd yr UE. Mae'r gostyngiad hwnnw wedi digwydd, fel y soniwyd eisoes, er gwaethaf y ffaith bod biliynau o bunnoedd o arian yr UE wedi cael eu harllwys i mewn i'r rhanbarth er 2000. Erbyn hyn, mae'n amlwg bod yr arian wedi'i wastraffu ar brosiectau byrdymor, nad ydynt wedi cynhyrchu dim swyddi hirdymor ac nad ydynt wedi adfywio economi'r Cymoedd na chyflawni ar gyfer Cymru. Cyfrifoldeb y Llywodraeth yng Nghymru yw'r methiant hwnnw, er gwaethaf ei hymdrechion gorau i neidio i fyny ac i lawr a phwyntio bys tua'r dwyrain ar hyd yr M4. Nid oes amheuaeth nad yw'r arian wedi'i ficoreoli a bod prosiectau wedi bod yn siomi pobl Cymru. Gellir profi hynny'n glir drwy edrych ar weddill y DU, lle y mae Cynnyrch

Mewnwladol Crynswth y pen yn awr yn cyfateb i 110.7% o gyfartaledd yr UE.

This Labour Government has taken west Wales and the Valleys behind such geographical areas as—I am not going to attempt what Eluned Parrott bravely ventured into—Bulgaria and Romania, the recent accession countries. Given the severe difficulties that Greece and other European economies have experienced in recent years, we should expect much more, but the statistics speak for themselves. After more than a decade of Labour Government in the Assembly, Wales remains the poorest part of the UK. Welsh GDP is consistently well below the EU average.

Mae'r Llywodraeth Lafur hon wedi sicrhau bod gorllewin Cymru a'r Cymoedd y tu ôl i ardaloedd daearyddol megis—nid wyf am roi cynnig ar wneud yr hyn yr oedd Eluned Parrott yn ddigon dewr i geisio ei wneud—Bwlgaria a Romania, sef y gwledydd sydd wedi'u derbyn yn ddiweddar. O ystyried yr anawsterau difrifol y mae Gwlad Groeg ac economïau Ewropeaidd eraill wedi'u cael yn ystod y blynyddoedd diwethaf, dylem ddisgwyl llawer mwy, ond mae'r ystadegau yn siarad drostynt eu hunain. Ar ôl dros ddegawd o Lywodraeth Lafur yn y Cynulliad, Cymru yw rhan dlotaf y DU o hyd. Mae Cynnyrch Mewnwladol Crynswth Cymru yn is o lawer na chyfartaledd yr UE yn gyson.

One of the key issues has been a lack of support for our private sector. The growth of our private sector partners is essential for the growth of GDP and the regeneration of west Wales and the Valleys. With that in mind, I hope that Members will support our amendment 3, acknowledging that a strong private sector is essential in order to encourage economic growth in the poorest parts of Wales.

Un o'r materion allweddol fu diffyg cefnogaeth i'n sector preifat. Mae twf ein partneriaid yn y sector preifat yn hanfodol ar gyfer twf Cynnyrch Mewnwladol Crynswth ac adfywio gorllewin Cymru a'r Cymoedd. Gyda hynny mewn golwg, rwyf yn gobeithio y bydd yr Aelodau yn cefnogi ein gwelliant 3, gan gydnabod bod sector preifat cryf yn hanfodol er mwyn hybu twf economaidd yn rhannau tlotaf Cymru.

Mark Isherwood: Will you join me in welcoming one bit of good news? We have been falling behind across Wales—in west Wales and the Valleys and east Wales—but the one part of Wales that has bucked that trend and shown an improvement since 2008 is Flintshire and Wrexham. That has happened since authorities there came under non-Labour leadership and regeneration was taken over by Conservatives.

Mark Isherwood: A wnewch chi ymuno â mi i groesawu un newydd da? Rydym wedi bod ar ei hôl hi ledled Cymru—yng ngorllewin Cymru a'r Cymoedd ac yn nwyrain Cymru—ond un rhan o Gymru sydd wedi bod yn mynd yn groes i'r duedd honno ac sydd wedi dangos gwelliant er 2008 yw Sir y Fflint a Wrecsam. Mae hynny wedi digwydd ers i'r awdurdodau ddod dan arweinyddiaeth nad yw'n arweinyddiaeth Lafur ac ers i'r Ceidwadwyr ymgymryd â gwaith adfywio.

Byron Davies: I am happy to join you in that.

Byron Davies: Rwyf yn fodlon ymuno â chi i wneud hynny.

We cannot move forward until businesses are enticed into Wales and, for that, the right climate has to exist. We need to create a thriving private sector through investment and encouragement. I end by urging Welsh Ministers to start working constructively with the UK Government and the business community to create the conditions for

Ni allwn symud ymlaen nes bydd busnesau'n cael eu denu i Gymru, ac er mwyn i hynny ddigwydd, rhaid bod yr hinsawdd yn gywir. Mae angen inni greu sector preifat llewyrchus drwy fuddsoddi ac annog. Hoffwn gloi drwy annog Gweinidogion Cymru i ddechrau gweithio'n adeiladol gyda Llywodraeth y DU a'r gymuned fusnes i greu'r amodau ar gyfer

economic growth, to maximise Wales's appeal to potential investors and to make Wales a more prosperous nation.

Mark Drakeford: I want to concentrate on the third part of the Liberal Democrat motion in front of the Assembly this afternoon, which urges

'the Welsh government to publish an economic development strategy...as a matter of urgency'.

I want to do that by providing Members with a brief account of the latest meeting of the European programmes partnership forum, which took place on 2 March. Membership of the forum includes senior representation from all relevant walks of Welsh life. The largest group of all comes from the private sector and includes representatives from the Federation of Small Businesses, the CBI and the Institute of Directors, and senior individual businessmen and businesswomen from major Welsh companies and from international companies doing business in Wales. As you might expect, given the calibre of that list, the quality of discussion at the forum was both lively and closely argued.

In formulating advice to the Welsh Government on the shape of any future European programme, a set of parameters was already becoming clear. In the view of the forum, a further round would need to be flexible enough to respond to the most volatile European economic outlook of any programme period, to be willing to manage a higher level of risk than in any previous programme, to be open to learning from experience elsewhere in Europe and to be willing to grasp some thorny issues that will need to be negotiated in advance of the post-2014 period, whether that means having a relatively robust discussion with the Commission about its emerging thinking in relation to the place of infrastructure in the next round or some straight talking among ourselves about the part that city-region-thinking needs to play in planning for the future.

The forum has three further future meetings planned during the rest of this calendar year,

twf economaidd, cynyddu apêl Cymru i ddarpar fuddsoddwyr a gwneud Cymru yn wlad fwy llewyrchus.

Mark Drakeford: Rwyf am ganolbwyntio ar drydedd ran cynnig y Democratiaid Rhyddfrydol sydd gerbron y Cynulliad y prynhawn yma, sy'n annog

'Llywodraeth Cymru i gyhoeddi strategaeth datblygu economaidd...ar fyrder'.

Rwyf am wneud hynny drwy roi adroddiad byr i'r Aelodau ynghylch y cyfarfod diweddaraf o'r fforwm partneriaeth rhaglenni Ewropeaidd, a gynhaliwyd ar 2 Mawrth. Mae aelodau'r fforwm yn cynnwys uwch-gynrychiolwyr o bob maes perthnasol yng Nghymru. Mae'r grŵp mwyaf i gyd yn dod o'r sector preifat, ac mae'n cynnwys cynrychiolwyr o'r Ffederasiwn Busnesau Bach, y CBI a Sefydliad y Cyfarwyddwyr, a dynion a menywod busnes unigol sy'n dal swyddi uchel mewn cwmnïau mawr yng Nghymru a chwmnïau rhyngwladol sy'n cyflawni busnes yng Nghymru. Fel y byddech yn disgwyl, o ystyried calibr y bobl sydd ar y rhestr honno, roedd y trafodaethau yn y fforwm yn fywiog ac yn fanwl.

Wrth lunio cyngor i Lywodraeth Cymru ynghylch ffurf unrhyw raglen Ewropeaidd yn y dyfodol, roedd cyfres o baramedrau eisoes yn dod i'r amlwg. Ym marn y fforwm, byddai angen i gylch pellach fod yn ddigon hyblyg i ymateb i'r rhagolygon economaidd Ewropeaidd mwyaf anwadal y mae unrhyw gyfnod rhaglen wedi eu hwynebu erioed, bod yn barod i reoli lefel uwch o risg na'r risg a reolwyd yn ystod unrhyw raglen flaenorol, bod yn barod i ddysgu o brofiad mewn mannau eraill yn Ewrop, a bod yn barod i fynd i'r afael â rhai problemau dyrys y bydd angen eu trafod cyn y cyfnod ôl-2014, p'un a yw hynny'n golygu cael trafodaeth eithaf cadarn gyda'r Comisiwn am ei syniadau newydd ynghylch rôl seilwaith yn y cylch nesaf, neu siarad yn onest ymhlith ein gilydd am y rhan y mae angen i syniadau'n ymwneud â dinas-ranbarthau ei chwarae wrth gynllunio ar gyfer y dyfodol.

Mae'r fforwm wedi trefnu tri chyfarfod arall a gynhelir yn ystod gweddill y flwyddyn

at which its members want to flesh out its advice further and, in particular, in relation to the complex range of different funding streams that the Commission makes clear, as Nick Ramsay did earlier, that it expects a future round to deliver in a more integrated fashion, delivering both thematic concentration and taking account of conditionality.

Deputy Minister, you have a choice. You could follow the advice provided in the motion; you could shut the forum down and advise its members that there simply is no time to listen to their advice or to draw on the experience that they and their members have in such abundance, because, 'as a matter of urgency', as the motion says, a plan must be plucked out of the ether in the here and now. You could, as amendment 1 prefers, carry on preparing with our partners so that we have a set of proposals that meet the real needs of the future rather than the rhetorical demands of a sloppily drafted motion.

6.15 p.m.

I will be listening carefully to what you have to say, of course, but so will members of the forum. They are busy people with working lives of their own to organise, and they will want to know whether they have a contribution to make that the Welsh Government at least values and wants to continue.

The Deputy Minister for Agriculture, Food, Fisheries and European Programmes (Alun Davies): In replying to this debate, I would say two things. First, I want to discuss what exactly we are talking about in terms of GDP and the contextual side of that. Secondly, I want to answer some of the more fundamental questions that have been raised in this debate.

Turning first to the two amendments, I will discuss the Government's view on these. We ask the Assembly to support amendment 1. We believe that it is imperative that future European funding investment priorities, which I plan to announce in May, support EU and Welsh Government strategies for an inclusive, sustainable and prosperous society. The new programmes being developed will

galendr hon, lle y mae'r aelodau am ymhelaethu ymhellach ar gyngor y fforwm, yn enwedig yng nghyswllt yr ystod gymhleth o wahanol ffrydiau ariannu, a lle y mae am i'r Comisiwn ddatgan yn glir, fel y dywedodd Nick Ramsay yn gynharach, ei fod yn disgwyl i gylch yn y dyfodol gyflawni mewn modd mwy integredig, gan sicrhau bod canolbwyntio thematig yn digwydd a bod amodoldeb yn cael ei ystyried.

Ddirprwy Weinidog, mae gennych ddewis. Gallech ddilyn y cyngor a ddarperir yn y cynnig; gallech gau'r fforwm a dweud wrth ei aelodau nad oes amser i wrando ar eu cyngor na manteisio ar y profiad helaeth sydd ganddynt hwy a'u haelodau, oherwydd bod yn rhaid llunio cynllun di-sail yn syth, 'ar fyrder', fel y dywed y cynnig. Gallech, fel y mae gwelliant 1 yn ffafrio, barhau i baratoi gyda'n partneriaid, er mwyn cael cyfres o gynigion sy'n diwallu anghenion gwirioneddol y dyfodol yn hytrach na galwadau rhethregol sydd wedi'u cynnwys mewn cynnig a ddrafftwyd yn flêr.

Byddaf yn gwrando'n ofalus ar yr hyn fydd gennych i'w ddweud, wrth gwrs, fel y bydd aelodau'r fforwm hefyd. Maent yn bobl brysur sydd â'u bywydau gwaith eu hunain i'w trefnu, a byddant yn awyddus i wybod a oes ganddynt gyfraniad i'w wneud, y mae Llywodraeth Cymru o leiaf yn ei werthfawrogi ac am barhau i'w gael.

Y Dirprwy Weinidog Amaethyddiaeth, Bwyd, Pysgodfeydd a Rhaglenni Ewropeaidd (Alun Davies): Wrth ymateb i'r ddatl hon, hoffwn ddweud dau beth. Yn gyntaf, rwyf am drafod beth yn union yr ydym yn sôn amdano wrth sôn am Gynnyrch Mewnwladol Crynswth, ac agwedd gyddestunol hynny. Yn ail, rwyf am ateb rhai o'r cwestiynau mwy sylfaenol a godwyd yn y ddatl hon.

Gan droi'n gyntaf at y ddau welliant, hoffwn drafod barn y Llywodraeth am y rhain. Rydym yn gofyn i'r Cynulliad gefnogi gwelliant 1. Credwn ei bod yn hanfodol bod blaenoriaethau ar gyfer buddsoddi cyllid Ewropeaidd yn y dyfodol, yr wyf yn bwriadu eu cyhoeddi ym mis Mai, yn cefnogi strategaethau'r UE a Llywodraeth Cymru ar gyfer cymdeithas gynhwysol, gynaliadwy a

be subject to formal public consultation this year so that the EU projects continue to meet the needs of Wales and provide opportunities for Wales beyond 2014.

On amendment 2 in the name of William Graham, we recognise fully the importance of the private sector to the growth of the Welsh economy, and we are hoping to create opportunities for jobs and growth, having already invested £735 million in EU projects to support businesses. Businesses have also benefited from £400 million-worth of procurement opportunities to deliver EU project activities. So, we will be asking for support for amendment 2.

I want to touch on something that has been the subject of discussion here in the Chamber and in committee. I have given this commitment to the Enterprise and Business Committee, and I would like to emphasise it this afternoon. On Monday, I will launch a specific consultation targeted at the business community to look at how we can enrich its involvement, not simply in the development of European programmes—my colleague Mark Drakeford has already outlined how the business community is already playing a full part in the development of any future programmes—but also in ensuring that business is a part of the management of future programmes. We have already been clear that 25% of match funding comes from private sources, and I am anxious that, post 2014, we do better.

With regard to some of the fundamental issues that have been raised here this afternoon, there is sometimes a sense of unreality when we discuss the starting point, and where we were a little over a decade ago. The Welsh economy, particularly in west Wales and the Valleys, had suffered generations of structural decline. Agriculture, which was the mainstay for much of that region, accounted for 11% of the total economy of that part of Wales at the beginning of the last century. Clearly, it is far less now. Employment in mining in the south Wales Valleys peaked in 1920. We have seen several decades of structural decline. There is

llewyrchus. Bydd y rhaglenni newydd a ddatblygir yn destun proses ymgynghori ffurfiol â'r cyhoedd eleni er mwyn i brosiectau'r UE barhau i ddiwallu anghenion Cymru a darparu cyfleoedd i Gymru y tu hwnt i 2014.

O ran gwelliant 2 yn enw William Graham, rydym yn cydnabod yn llwyr bwysigrwydd y sector preifat i dwf economi Cymru, ac rydym yn gobeithio creu cyfleoedd ar gyfer swyddi a thwf, ar ôl buddsoddi £735 miliwn eisoes mewn prosiectau gan yr UE i gefnogi busnesau. Mae busnesau hefyd wedi elwa o werth £400 miliwn o gyfleoedd caffael i gyflawni gweithgareddau prosiectau'r UE. Felly, byddwn yn gofyn am gefnogaeth i welliant 2.

Rwyf am grybwyll rhywbeth sydd wedi bod yn destun trafod yma yn y Siambr ac mewn pwyllgorau. Rwyf wedi rhoi'r ymrwymiad hwn i'r Pwyllgor Menter a Busnes, a hoffwn ei bwysleisio y prynhawn yma. Ddydd Llun, byddaf yn lansio ymgynghoriad penodol wedi'i anelu at y gymuned fusnes er mwyn ystyried sut y gallwn gyfoethogi ei chyfranogiad, nid yn unig o safbwynt datblygu rhaglenni Ewropeaidd—mae fy nghydweithiwr, Mark Drakeford, eisoes wedi amlinellu sut y mae'r gymuned fusnes eisoes yn chwarae rhan lawn yn y broses o ddatblygu unrhyw raglenni yn y dyfodol—ond hefyd o safbwynt sicrhau bod byd busnes yn rhan o'r broses o reoli rhaglenni yn y dyfodol. Rydym eisoes wedi nodi'n glir bod 25% o arian cyfatebol yn dod o ffynonellau preifat, ac rwyf yn awyddus ein bod yn gwneud yn well ar ôl 2014.

O ran rhai o'r materion sylfaenol a godwyd yma y prynhawn yma, weithiau ceir ymdeimlad o afrealiti pan fyddwn yn trafod y man cychwyn, a'r sefyllfa yr oeddem ynddi ychydig dros ddegawd yn ôl. Roedd economi Cymru, yn enwedig yng ngorllewin Cymru a'r Cymoedd, wedi dioddef cenedlaethau o ddirywiad strwythurol. Roedd amaethyddiaeth, sef conglaen rhan helaeth o'r rhanbarth hwnnw, yn cyfrif am 11% o economi gyfan y rhan honno o Gymru ddechrau'r ganrif ddiwethaf. Wrth gwrs, mae'n llai o lawer na hynny erbyn hyn. Roedd cyflogaeth ym maes mwyngloddio yng nghymoedd de Cymru wedi cyrraedd ei

an unrealistic and, frankly, surprising belief held by some in this Chamber that all of that structural decline could have been reversed within four or five years. The reality is that there are not, nor have there ever been, any quick fixes. EU programmes may be many things to many people, but, frankly, they are not alchemy.

We have been suffering from an accumulation of structural issues for many years. In the economy of west Wales and the Valleys, we have seen capital-intensive industries decline, to be replaced by less capital-intensive industries such as the service sector. In many ways, the economy in this part of Wales has become more like the economy in other parts of the United Kingdom, but, as that has happened, our GDP has clearly been affected.

I do not want to be at all complacent about the figures that were published last week. We have published what I believe is an ambitious programme for government that will seek to deliver the sort of growth that we all want to see. Last week, we saw the new science strategy for Wales, which provides the strategic direction we need to build and develop a sustainable knowledge-based economy to provide new opportunities for businesses to succeed in global markets. I have heard a number of curious statements here this afternoon and also prior to that in the press and media. GDP per capita is a measure of income generated by economic activity in an area. It is not, in itself, either a measure of wealth or, necessarily, an indicator of poverty. Let me explain what I mean by that. If you look at inner London, the GDP per capita of inner London is over three times the average GDP per capita of the rest of the EU-27. The GDP per capita of outer London is lower than the average for EU-27. Is anyone in this Chamber seriously telling me that the London stockbroker belt is a relatively poor part of the United Kingdom or Europe? Are you really saying that? It is important to recognise that GDP per capita is a crucial indicator of economic activity, but people are more than statistics. We need,

hanterth yn 1920. Rydym wedi gweld sawl degawd o ddirywiad strwythurol. Mae rhai yn y Siambr hon yn arddel y gred afrealistig, sy'n syfrdanol, a dweud y gwir, y gallai'r holl ddirywiad strwythurol hwnnw fod wedi'i wrthdroi mewn pedair neu bum mlynedd. Y realiti yw nad oes, ac na chafwyd erioed, unrhyw atebion cyflym. Gall rhaglenni'r UE fod yn llawer o bethau i lawer o bobl, ond, a dweud y gwir, nid ydynt yn alcemi.

Rydym wedi bod yn dioddef o bentwr o broblemau strwythurol ers blynyddoedd lawer. Yn economi gorllewin Cymru a'r Cymoedd, rydym wedi gweld diwydiannau dwys o ran cyfalaf yn dirywio, ac yn cael eu disodli gan ddiwydiannau sy'n llai dwys o ran cyfalaf, megis y sector gwasanaethau. Mewn sawl ffordd, mae'r economi yn y rhan hon o Gymru wedi ymdebygu fwyfwy i'r economi mewn rhannau eraill o'r Deyrnas Unedig, ond, wrth i hynny ddigwydd, mae'n amlwg ei fod wedi effeithio ar ein Cynnyrch Mewnwladol Crynswth.

Nid wyf am fod yn hunanfodlon o gwbl ynghylch y ffigurau a gyhoeddwyd yr wythnos diwethaf. Rydym wedi cyhoeddi rhaglen lywodraethu sy'n uchelgeisiol, yn fy marn i, a fydd yn ceisio sicrhau'r math o dwf y mae pob un ohonom am ei weld. Yr wythnos diwethaf, gwelsom y strategaeth wyddoniaeth newydd i Gymru, sy'n darparu'r cyfeiriad strategol y mae arnom ei angen i adeiladu a datblygu economi gynaliadwy sy'n seiliedig ar wybodaeth er mwyn darparu cyfleoedd newydd i fusnesau lwyddo mewn marchnadoedd byd-eang. Rwyf wedi clywed nifer o ddatganiadau rhyfedd y prynhawn yma, a chyn hynny hefyd yn y wasg a'r cyfryngau. Mae Cynnyrch Mewnwladol Crynswth y pen yn fesur o incwm a gynhyrchir drwy weithgarwch economaidd mewn ardal. Nid yw, ynddo'i hun, yn fesur o gyfoeth nac, o reidrwydd, yn arwydd o dlodi. Gadewch imi egluro beth yr wyf yn ei olygu wrth hynny. Wrth edrych ar ganol Llundain, mae Cynnyrch Mewnwladol Crynswth y pen canol Llundain dros deirgwaith yn fwy na'r cyfartaledd Cynnyrch Mewnwladol Crynswth y pen ar gyfer gweddill 27 gwladwriaeth yr UE. Mae Cynnyrch Mewnwladol Crynswth y pen cyrion Llundain yn is na'r cyfartaledd ar gyfer 27 gwladwriaeth yr UE. A oes unrhyw un yn y Siambr hon yn dweud wrthyf o

when we are looking at the impact of these programmes, to look at a basket of different statistical evidence to understand exactly what is happening to the people and communities in these parts of Wales.

Alun Ffred Jones: Are you suggesting that west Wales and the Valleys do not suffer from deprivation?

Alun Davies: No. Clearly, there are deprived communities in west Wales and the Valleys. I am explaining what GDP per capita measures, and it measures economic activity. It does not, in itself, measure wealth and that is a mistake that was made in the opening of this debate and in the reporting of it as well. Therefore, there are significant weaknesses in GDP per capita as a measure and we try to use a basket of economic indicators to look at and understand what is happening to people and communities in these areas.

If you look at the wider indicators, you will see that there has been a significant growth in income levels per head in west Wales and the Valleys, which has outstripped the UK average. If you look, for example, at the Welsh economy since 1999, you will see that there have been more jobs created in the private sector than in the public sector. That is quite the reverse of some of the trends that we have seen in the United Kingdom. If you look at Wales as a whole, we see an employment level that is way above the historic average. We have seen the gap in employment rates between Wales and the rest of the UK narrow from 5% or 6% to 2% or 3%. We have seen very real changes and real improvements in the life chances and opportunities of people in these different communities. However, we have to ensure that we take the challenges facing us seriously.

ddifrif bod ardal broceriaid stoc Llundain yn rhan gymharol dlawd o'r Deyrnas Unedig neu Ewrop? A ydych o ddifrif yn dweud hynny? Mae'n bwysig cydnabod bod Cynnyrch Mewnwladol Crynswth y pen yn ddangosydd allweddol ar gyfer gweithgarwch economaidd, ond mae pobl yn fwy nag ystadegau. Pan fyddwn yn edrych ar effaith y rhaglenni hyn, mae angen inni edrych ar amrywiaeth o wahanol dystiolaeth ystadegol i ddeall yn union beth sy'n digwydd i bobl a chymunedau yn y rhannau hyn o Gymru.

Alun Ffred Jones: A ydych yn awgrymu nad yw gorllewin Cymru a'r Cymoedd yn dioddef o amddifadedd?

Alun Davies: Nac ydw. Mae'n amlwg bod cymunedau difreintiedig yng ngorllewin Cymru a'r Cymoedd. Rwyf yn egluro beth y mae Cynnyrch Mewnwladol Crynswth y pen yn ei fesur, ac mae'n mesur gweithgarwch economaidd. Nid yw, yn do'i hun, yn mesur cyfoeth, a dyna'r camgymeriad a wnaed ar ddechrau'r ddadl hon ac wrth adrodd yn ei gylch hefyd. Felly, mae gwendidau sylweddol yn perthyn i Gynnyrch Mewnwladol Crynswth y pen fel mesur, ac rydym yn ceisio defnyddio dangosyddion economaidd amrywiol i astudio a deall beth sy'n digwydd i bobl a chymunedau yn yr ardaloedd hyn.

O edrych ar y dangosyddion ehangach, fe welwch fod lefelau incwm y pen yng ngorllewin Cymru a'r Cymoedd wedi cynyddu'n sylweddol, ar gyfradd sy'n uwch na chyfartaledd y DU. O edrych, er enghraifft, ar economi Cymru er 1999, fe welwch fod mwy o swyddi wedi'u creu yn y sector preifat nag yn y sector cyhoeddus. Mae hynny'n hollol groes i rai o'r tueddiadau yr ydym wedi'u gweld yn y Deyrnas Unedig. O edrych ar Gymru gyfan, fe welwn fod cyflogaeth ar lefel sy'n llawer uwch na'r cyfartaledd hanesyddol. Rydym wedi gweld y bwlch o ran cyfraddau cyflogaeth rhwng Cymru a gweddill y DU yn lleihau o 5% neu 6% i 2% neu 3%. Rydym wedi gweld newidiadau go iawn a gwelliannau go iawn yn y cyfleoedd bywyd a gaiff pobl yn y gwahanol gymunedau hyn. Fodd bynnag, rhaid inni sicrhau ein bod yn cymryd yr heriau sy'n ein hwynebu o ddifrif.

The current programmes are making a significant contribution to the economic life of west Wales and the Valleys. We have already seen 11,000 jobs and 2,150 enterprises created. We have seen the programmes deliver 35,000 people into work and help over 85,000 people to gain qualifications. Peter Black should have read the report that we published this morning. Eluned Parrott has, but then she did not repeat the nonsense that he did. If you had read that report before making your contribution, Peter, you would have seen some of the real results that those projects and programmes have delivered. I am concerned that we learn the lessons from that and move forward.

One of the key things that we are trying to do at the moment is not simply to learn the lessons, but to apply the lessons that we have learned over the last few years. Our record and experience in managing and delivering European programmes is recognised across the European Union and by the European Commission. We recognise the challenges facing the people and communities of west Wales and the Valleys. We are determined to rise to meet those challenges and to deliver the prosperity that we all want to see.

Eluned Parrott: We brought forward this debate today to discuss how we can learn lessons from previous EU funding rounds. I would like to thank all of the Members for their contributions today. However, to learn lessons from our mistakes we must first be honest enough with ourselves to recognise that we could have done better on previous occasions. Today we have had a statement and a report from the Deputy Minister, which you have just mentioned, in addition to the contributions that we have heard in this debate. Sadly, instead of accepting that mistakes have been made, the Deputy Minister and his officials have used every opportunity over the last week to cavil over the statistics, pick and choose the numbers to believe, and pass the buck.

I agree with Nick Ramsay that it is wrong to

Mae'r rhaglenni cyfredol yn gwneud cyfraniad sylweddol i fywyd economaidd gorllewin Cymru a'r Cymoedd. Rydym eisoes wedi gweld 11,000 o swyddi a 2,150 o fentrau'n cael eu creu. Rydym wedi gweld y rhaglenni'n galluogi 35,000 o bobl i gael gwaith ac yn helpu dros 85,000 o bobl i ennill cymwysterau. Dylai Peter Black fod wedi darllen yr adroddiad a gyhoeddwyd gennym y bore yma. Mae Eluned Parrott wedi'i ddarllen, ond ar ôl dweud hynny, nid ailadroddodd hi'r nonsens a wnaeth ef. Pe baech wedi darllen yr adroddiad hwnnw cyn gwneud eich cyfraniad, Peter, byddech wedi gweld rhai o'r canlyniadau go iawn y mae'r prosiectau a'r rhaglenni hynny wedi'u cyflawni. Rwyf yn awyddus i sicrhau ein bod yn dysgu'r gwersi o hynny ac yn symud ymlaen.

Yn ogystal â dysgu'r gwersi, un o'r pethau allweddol yr ydym yn ceisio ei wneud ar hyn o bryd yw rhoi'r gwersi yr ydym wedi'u dysgu dros y blynyddoedd diwethaf ar waith. Mae ein hanes a'n profiad o reoli a gweithredu rhaglenni Ewropeaidd wedi'u cydnabod ar draws yr Undeb Ewropeaidd a chan y Comisiwn Ewropeaidd. Rydym yn cydnabod yr heriau sy'n wynebu pobl a chymunedau gorllewin Cymru a'r Cymoedd. Rydym yn benderfynol o fynd i'r afael â'r heriau hynny a sicrhau'r llewyrch y mae pob un ohonom am ei weld.

Eluned Parrott: Bu inni gyflwyno'r ddadl hon heddiw er mwyn trafod sut y gallwn ddysgu gwersi o gylchoedd blaenorol o gyllid yr UE. Hoffwn ddiolch i'r holl Aelodau am eu cyfraniadau heddiw. Fodd bynnag, er mwyn dysgu gwersi o'n camgymeriadau, rhaid yn gyntaf inni fod yn ddigon gonest i gydnabod y gallem fod wedi gwneud yn well yn flaenorol. Heddiw, rydym wedi cael datganiad ac adroddiad gan y Dirprwy Weinidog, yr ydych newydd eu crybwyll, yn ychwanegol at y cyfraniadau yr ydym wedi'u clywed yn y ddadl hon. Yn anffodus, yn hytrach na derbyn bod camgymeriadau wedi'u gwneud, mae'r Dirprwy Weinidog a'i swyddogion wedi defnyddio pob cyfle yn ystod yr wythnos diwethaf i bigo bai ar yr ystadegau, dewis a dethol y rhifau y dylid eu credu, a bwrw'r cyfrifoldeb ar rywun arall.

Rwyf yn cytuno â Nick Ramsay ei bod yn

dismiss the figures out of hand. That is absolutely the case. The scale of the fall in GDP figures is shocking. Bill Powell talked about the problems facing his own region and, in particular, the impact of poor internet connectivity on economic development. Alun Ffred Jones talked about the longer-term picture of the Welsh economy. I do not agree that it is unrealistic or wasteful to create an economic strategy for west Wales and the Valleys. We are spending billions of pounds of European money. Do you not think that we should invest at least some time in working out what we would do with it? It is critical that we are ready to go the moment that that money arrives. Plan now—make every day of the third round count.

Alun Davies: I made an oral statement to the Chamber last year, in which I outlined exactly how we are going to do that. I have also given evidence to the Enterprise and Business Committee, on which you sit, outlining exactly how we are going to do that. Therefore, all of those things have been done. In many ways, your motion is asking us to do something that we actually did last year.

Eluned Parrott: I am glad to hear that you are so supportive of our motion, given that you feel that you are already implementing some of what it proposes. To return to Alun Ffred's points, the Deputy Minister has said in committee and the Chamber that he wants this to be the last time that we qualify for this funding, but that will only be the case if we do the groundwork in advance.

Aled Roberts talked about the fragile state of new businesses, particularly in north Wales, and the danger of resting on our laurels. Mike Hedges also talked about the historical context of the economic problems that we face and the unreliability of GDP figures—more on that shortly. As regards Alun Ffred's intervention on our GDHI figures being the third worst in the UK, I am sure that he was

anghywir diystyru'r ffigurau yn syth bin. Mae hynny'n hollol iawn. Mae maint y gostyngiad yn y ffigurau ynghylch Cynnyrch Mewnwladol Crynswth yn syfrdanol. Soniodd Bill Powell am y problemau sy'n wynebu ei ranbarth ef, ac yn benodol, am yr effaith y mae cysylltedd gwael â'r rhyngwyd yn ei chael ar ddatblygu economaidd. Soniodd Alun Ffred Jones am y darlun tymor hwy o economi Cymru. Nid wyf yn cytuno bod creu strategaeth economaidd ar gyfer gorllewin Cymru a'r Cymoedd yn afrealistig nac yn wastraffus. Rydym yn gwario biliynau o bunnoedd o arian Ewropeaidd. Onid ydych yn credu y dylem fod yn buddsoddi o leiaf rhywfaint o amser i benderfynu beth y byddem yn ei wneud ag ef? Mae'n hollbwysig ein bod yn barod i weithredu'n syth pan fydd yr arian hwnnw'n cyrraedd. Rhaid cynllunio'n awr—a sicrhau bod pob diwrnod o'r trydydd cylch yn cyfrif.

Alun Davies: Gwneuthum ddatganiad llafar i'r Siambr y llynedd, ac ynddo amlinellais sut yn union yr ydym yn bwriadu gwneud hynny. Rwyf hefyd wedi rhoi tystiolaeth i'r Pwyllgor Menter a Busnes, yr ydych yn aelod ohono, a oedd yn amlinellu sut yn union yr ydym yn bwriadu gwneud hynny. Felly, mae pob un o'r pethau hynny wedi'u gwneud. Mewn sawl ffordd, mae eich cynnig yn gofyn inni wneud rhywbeth a wnaethom, mewn gwirionedd, y llynedd.

Eluned Parrott: Rwyf yn falch o glywed eich bod mor gefnogol i'n cynnig, o ystyried eich bod yn teimlo eich bod eisoes yn gwneud rhywfaint o'r hyn y mae'n ei gynnig. Gan ddychwelyd at bwyntiau Alun Ffred, mae'r Dirprwy Weinidog wedi dweud mewn pwyllgorau ac yn y Siambr ei fod am sicrhau mai hwn fydd y tro olaf y byddwn yn gymwys i gael y cyllid hwn, ond ni fydd hynny'n bosibl oni bai ein bod yn gwneud y gwaith caib a rhaw o flaen llaw.

Soniodd Aled Roberts am gyflwr bregus busnesau newydd, yn enwedig yn y gogledd, a'r perygl o orffwys ar ein rhwyfau. Soniodd Mike Hedges hefyd am gyd-destun hanesyddol y problemau economaidd yr ydym yn eu hwynebu a natur annibynadwy ffigurau ynghylch Cynnyrch Mewnwladol Crynswth—dof at hynny yn y man. O ran myriad Alun Ffred ynghylch y ffaith mai

reassured to hear from Mike Hedges that apparently those figures are much better than our GDP figures.

Mike Hedges: You mentioned how poor our GDP was. I would like our income rates to be at the top of the list, as would most people here, but we are eighth in the league table, with three below us, so it is not as catastrophic as you were attempting to make out.

Eluned Parrott: Coming eighth out of 12 is nothing to be singing and dancing about, Mike. Peter talked in detail about some of the reasons why we have been struggling. I hope that the Deputy Minister, on reflection, will take some of those points on board. Byron Davies made the point that gross domestic product figures are not misleading, that we deserve much more, and hoped that we will work constructively with the private sector. In response, Mark Drakeford told us about the work of the European programmes partnership forum and the membership of the private sector in that forum. I welcome the work of the forum and I agree that a long-term strategy should be flexible. However, I am sorry to hear that he thinks that the two are mutually exclusive. They are clearly complementary. A forum such as that one is the perfect forum to feed information into developing a strategy. If that is not the purpose of the forum, I wonder what its purpose is. The first step in the development of any strategy is to conduct an environmental analysis or scoping exercise—in short, to consult. No-one would suggest that the Government should pluck a strategy out of the air. I would rather that it did it properly, with objectives, targets, action points and a timescale. I am glad to hear of businesses' involvement and your desire to improve on the performance of previous incumbents in your role. However, you said that there is an air of unreality about saying that we can fix things within four or five years. You should take that up with Rhodri Morgan, who seemed to believe that that was the case. I would say that it is unrealistic to

Cymru sydd yn y safle isaf ond dau yn y DU o ran ffigurau ynghylch incwm gwario gros aelwydydd, rwyf yn siŵr ei fod wedi'i gysuro o glywed gan Mike Hedges bod y ffigurau hynny, yn ôl pob tebyg, yn well o lawer na'n ffigurau ar gyfer Cynnyrch Mewnwladol Crynswth.

Mike Hedges: Bu ichi sôn mor wael oedd ein Cynnyrch Mewnwladol Crynswth. Byddwn yn hoffi pe bai ein cyfraddau incwm ar frig y rhestr, fel y byddai'r rhan fwyaf o'r bobl sydd yma, ond rydym yn wythfed yn y gynghrair, gyda thri yn is na ni. Felly, nid yw mor drychinebus â'r sefyllfa yr oeddech yn ceisio'i chyfleu.

Eluned Parrott: Nid yw dod yn wythfed allan o 12 yn ddim byd i ymffrostio yn ei gylch, Mike. Soniodd Peter yn fanwl am rai o'r rhesymau sy'n esbonio pam yr ydym wedi bod yn ei chael yn anodd. Rwyf yn gobeithio y bydd y Dirprwy Weinidog, wedi meddwl, yn ystyried rhai o'r pwyntiau hynny. Gwnaeth Byron Davies y pwynt nad yw ffigurau ynghylch Cynnyrch Mewnwladol Crynswth yn gamarweiniol, a'n bod yn haeddu llawer mwy, ac roedd yn gobeithio y byddwn yn gweithio'n adeiladol gyda'r sector preifat. Wrth ymateb, soniodd Mark Drakeford wrthym am waith y fforwm partneriaeth rhaglenni Ewropeaidd ac am aelodaeth y sector preifat yn y fforwm hwnnw. Rwyf yn croesawu gwaith y fforwm ac yn cytuno y dylai strategaeth hirdymor fod yn hyblyg. Fodd bynnag, mae'n ddrwg gennyf glywed ei fod o'r farn bod y naill beth yn annibynnol ar y llall. Maent yn amlwg yn ategu ei gilydd. Mae fforwm tebyg i'r un dan sylw yn fforwm perffaith i gyfrannu gwybodaeth i'r broses o ddatblygu strategaeth. Os nad dyna yw diben y fforwm, beth yw ei ddiben? Y cam cyntaf wrth ddatblygu unrhyw strategaeth yw cynnal dadansoddiad amgylcheddol neu ymarfer cwmpasu—yn fyr, ymgynghori. Ni fyddai neb yn awgrymu y dylai'r Llywodraeth lunio strategaeth ddi-sail. Byddai'n well gennyf weld y Llywodraeth yn gwneud y gwaith yn iawn, gydag amcanion, targedau, pwyntiau gweithredu ac amserlen. Rwyf yn falch o glywed bod busnesau'n cael eu cynnwys, a'ch bod yn awyddus i wella ar berfformiad eich rhagflaenwyr. Fodd bynnag, bu ichi sôn bod ymdeimlad o afrealiti ynglŷn â dweud y

suggest that Wales is the only place in the world to have seen such structural issues, but we are one of the few places that have failed to address them.

Yesterday, the First Minister told the Chamber that the statistics for 2009 were out of date. Today, Deputy Minister, you have brought forward the publication of your report into the use of structural funds in 2000 to 2006, for which I thank you. However, given the First Minister's desire for greater currency in the published statistics, I wonder why this has taken six years and why your predecessor did not get it done. The situation is critical. We are spending more of these funds every day. Lessons could have been learned. New ways of working could have been implemented by now. Perhaps if they had, the GDP figures for 2009 might not have been so damning. I note, Minister, that you discourage us from judging the success of these programmes on the basis of GDP or GVA figures, but I find that surprising, given that growth in GVA was your Government's No. 1 target for Objective 1 funding, as today's report confirms. You have outlined some of your objections to using GDP and GVA figures here and in the press. I would like to address some of those points now.

6.30 p.m.

You have said that these figures ignore the people who commute from west Wales and the Valleys to work in other areas, a point also made by Mike Hedges. However, as Peter Black stated, and as part 2 of our motion also states—and you have not amended it, so you must not disagree with it—these figures have been measured consistently over that decade, within Wales

gallwn ddatrys pethau mewn pedair neu bum mlynedd. Dylech godi'r mater hwnnw gyda Rhodri Morgan, a oedd, yn ôl pob golwg, yn credu bod modd gwneud hynny. Byddwn i'n dweud ei bod yn afrealistig awgrymu mai Cymru yw'r unig le yn y byd sydd wedi gweld problemau strwythurol fel hyn, ond ni yw un o'r ychydig leoedd sydd wedi methu â chymryd camau i fynd i'r afael â hwy.

Ddoe, dywedodd y Prif Weinidog wrth y Siambr fod yr ystadegau ar gyfer 2009 wedi dyddio. Heddiw, Ddirprwy Weinidog, rydych wedi cyhoeddi eich adroddiad ar y defnydd a wnaed o gronfeydd strwythurol rhwng 2000 a 2006, ac rwyf yn diolch ichi am wneud hynny. Fodd bynnag, o ystyried awydd y Prif Weinidog i gael manylion mwy cyfredol yn yr ystadegau a gyhoeddir, tybed pam y mae wedi cymryd chwe mlynedd i gyhoeddi'r adroddiad a pham na chafodd hynny ei wneud gan eich rhagflaenydd. Mae'r sefyllfa'n ddifrifol. Rydym yn gwario mwy o arian o'r cronfeydd hyn bob dydd. Gallai gwersi fod wedi'u dysgu. Gallai ffyrdd newydd o weithio fod wedi'u gweithredu erbyn hyn. Pe bai hynny wedi digwydd, efallai na fyddai'r ffigurau ynghylch Cynnyrch Mewnwladol Crynswth ar gyfer 2009 wedi bod mor ddamniol. Nodaf, Weinidog, eich bod yn ein hannog i beidio â barnu llwyddiant y rhaglenni hyn ar sail ffigurau ynghylch Cynnyrch Mewnwladol Crynswth neu Werth Ychwanegol Crynswth, ond mae hynny'n fy synnu, o ystyried mai twf mewn Gwerth Ychwanegol Crynswth oedd prif darged eich Llywodraeth ar gyfer arian Amcan 1, fel y mae adroddiad heddiw'n cadarnhau. Rydych wedi amlinellu rhai o'ch gwrthwynebiadau i ddefnyddio ffigurau ynghylch Cynnyrch Mewnwladol Crynswth a Gwerth Ychwanegol Crynswth yma ac yn y wasg. Hoffwn fynd i'r afael â rhai o'r pwyntiau hynny'n awr.

Rydych wedi dweud bod y ffigurau hyn yn anwybyddu'r bobl sy'n cymudo o orllewin Cymru a'r Cymoedd i weithio mewn ardaloedd eraill, sy'n bwynt a wnaed hefyd gan Mike Hedges. Fodd bynnag, fel y nododd Peter Black, ac fel y mae rhan 2 ein cynnig yn datgan—ac nid ydych wedi gwella'r rhan honno, felly rhaid nad ydych yn anghytuno â hi—mae'r ffigurau hynny wedi'u mesur yn

and across the EU, and nothing has changed in the measurement regime, but we have been left behind. I would also point out that research from the Bevan Foundation has found that only 15% of the working population of west Wales and the Valleys commutes outside that area, and that figure has been relatively stable. Even if we do accept your proposition, in 2009, under Labour's care in Westminster and in Wales, the figures for wealthier areas of Wales also declined. We can hardly imagine that those commuters were unaffected. I must conclude, therefore, that that is just not a credible response.

You have also stated that we have kept pace with or outperformed the rest of the UK, but if that is a shot at the Westminster Government, I would point out that, at this time, Labour was in charge both at Westminster and in Wales. If you stick to that position, it is hardly a ringing endorsement of Labour's record of economic management across Britain. I would also note that several UK regions, such as Northern Ireland and the highlands and islands have managed to lift themselves out of the qualifying zone. This is at best a partial picture of reality, so again, Deputy Minister, I would say that it is not a credible response.

You have said that GDP and GVA are blunt instruments, and point to other measures. In fact, in today's statement, and just now, you have suggested that we consider a basket of economic performance indicators, such as the employment rate or jobs created. You are quite right, Deputy Minister; I do consider some of these indicators a basket. For example, I wonder why some comparative data sets in the report today for Wales versus the rest of the UK exclude London and the south-east of England, but others do not. What purpose does this inconsistency serve? If the figures were consistent, they might be credible, but sadly, they do not appear to be either.

gyson dros y degawd hwnnw, yng Nghymru ac ar draws yr UE, ac nid oes dim wedi newid yn y drefn fesur, ond er hynny, rydym wedi cael ein gadael ar ôl. Hoffwn nodi hefyd bod ymchwil gan Sefydliad Bevan wedi canfod mai dim ond 15% o'r boblogaeth o orllewin Cymru a'r Cymoedd sy'n gweithio sy'n cymudo y tu allan i'r ardal honno, ac mae'r ffigur hwnnw wedi bod yn gymharol sefydlog. Hyd yn oed o dderbyn eich cynnig, yn 2009, dan ofal y Blaid Lafur yn San Steffan ac yng Nghymru, bu i'r ffigurau ar gyfer ardaloedd mwy cyfoethog Cymru ostwng hefyd. Mae'n anodd credu nad effeithiwyd ar y cymudwyr hynny. Rhaid imi ddod i'r casgliad, felly, nad yw'r ymateb hwnnw'n ymateb credadwy.

Rydych wedi datgan hefyd ein bod yn perfformio lawn cystal â gweddill y DU neu'n well, ond os ergyd at Lywodraeth San Steffan oedd hynny, hoffwn nodi mai'r Blaid Lafur oedd yn llywodraethu ar y pryd yn San Steffan ac yng Nghymru. Os ydych am lynu wrth y safbwynt hwnnw, prin y mae'n cymeradwyo'r modd y mae'r Blaid Lafur wedi rheoli'r economi ar draws Prydain. Hoffwn nodi hefyd bod nifer o ranbarthau'r DU, megis Gogledd Iwerddon ac ucheldiroedd ac ynysoedd yr Alban, wedi llwyddo i'w codi eu hunain allan o'r parth cymhwys. Darlun rhannol o realiti ydyw, ar y gorau. Felly, unwaith eto, Ddirprwy Weinidog, byddwn yn dweud nad yw'n ymateb credadwy.

Rydych wedi dweud bod Cynnyrch Mewnwladol Crynswth a Gwerth Ychwanegol Crynswth yn arfau heb fin, a bu ichi gyfeirio at fesurau eraill. Mewn gwirionedd, yn eich datganiad heddiw, ac eiliad yn ôl, bu ichi awgrymu y dylem ystyried dangosyddion amrywiol ar gyfer perfformiad economaidd, megis y gyfradd cyflogaeth neu nifer y swyddi sydd wedi'u creu. Rydych yn llygad eich lle, Ddirprwy Weinidog; rwyf o'r farn bod rhai o'r dangosyddion yn amrywiol. Er enghraifft, tybed pam y caiff Llundain a de-ddwyrain Lloegr eu hepgor o rai o'r setiau data cymharol a welir yn yr adroddiad heddiw ar Gymru o'i chymharu â gweddill y DU, a thybed pam y cânt eu cynnwys mewn setiau data eraill? Beth yw diben yr anghysondeb hwn? Pe bai'r ffigurau yn gyson, gallent fod

yn gredadwy, ond yn anffodus, nid ydynt yn ymddangos yn gyson nac yn gredadwy.

I have examined the figures that we do have, particularly with regards to value for money, and I would like to give you an example. Your report states that, in the first round of structural funds, £3.815 billion was invested across the range of European programmes and that, as a result, up to 52,800 jobs were created. We would all welcome those additional jobs and what they mean to those individuals, but do you realise that putting those figures together shows an extraordinary cost of more than £72,000 for every single job created?

Rwyf wedi archwilio'r ffigurau sydd gennym, yn enwedig o ran gwerth am arian, a hoffwn roi enghraifft ichi. Yn ôl eich adroddiad, yn y cylch cyntaf o gronfeydd strwythurol, cafodd £3.815 biliwn ei fuddsoddi ar draws yr ystod o raglenni Ewropeaidd, ac o ganlyniad, cafodd hyd at 52,800 o swyddi eu creu. Byddem oll yn croesawu'r swyddi ychwanegol hynny a'r hyn y maent yn ei olygu i'r unigolion dan sylw, ond a ydych yn sylweddoli, o roi'r ffigurau hynny at ei gilydd, bod cost eithriadol pob un o'r swyddi a grëwyd yn fwy na £72,000?

Today's report says that it is apparent that rather than having experienced much hoped for economic growth over the programme period, Wales has instead weathered a further period of economic change and adjustment. While I accept that you did not have ministerial responsibility at the time, is this not just a euphemism for failure? The truth is that the figures are fair, clear, and lead us to only one conclusion: that whether in Westminster or Cardiff bay, Labour has failed the people of Wales on the economy. In your heart of hearts, you know that you cannot defend Labour's record on European funding because, frankly, these figures are indefensible.

Yn ôl adroddiad heddiw, mae'n amlwg mai dod drwy'r gwaethaf mewn cyfnod arall o newid ac addasu economaidd y mae Cymru wedi'i wneud yn hytrach na gweld y twf economaidd yr oedd pawb wedi gobeithio'n fawr amdano yn ystod cyfnod y rhaglenni. Er fy mod yn derbyn nad oedd gennych gyfrifoldeb gweinidogol ar y pryd, onid ffordd garedig o osgoi dweud eich bod wedi methu yw hynny? Y gwir amdani yw bod y ffigurau'n deg ac yn glir ac yn ein harwain at un casgliad yn unig, sef bod y Blaid Lafur, boed yn San Steffan neu ym mae Caerdydd, wedi siomi pobl Cymru o safbwynt yr economi. Yn nwn eich calon, rydych yn gwybod na allwch amddiffyn hanes y Blaid Lafur yng nghyswllt cyllid Ewropeaidd oherwydd, a siarad yn blaen, nid oes modd esgusodi'r ffigurau hyn.

Y Dirprwy Lywydd: Y cwestiwn yw a ddylid derbyn y cynnig heb ei ddiwygio. A oes gwrthwynebiad? Gwelaf fod, ac felly gohirir y pleidleisio ar yr eitem hon tan y cyfnod pleidleisio.

The Deputy Presiding Officer: The question is that the motion without amendment be agreed. Is there any objection? I see that there is, and therefore voting on this item is deferred until voting time.

Before we proceed with the votes, are there three Members who wish for the bell to be rung? I see that there are not.

Cyn inni fwrw ymlaen â'r pleidleisiau, a oes tri Aelod yn dymuno i'r gloch gael ei chanu? Gwelaf nad oes.

*Gohiriwyd y pleidleisio tan y cyfnod pleidleisio.
Voting deferred until voting time.*

Cyfnod Pleidleisio Voting Time

*Cynnig NDM4940: O blaid 17, Ymatal 0, Yn erbyn 33.
Motion NDM4940: For 17, Abstain 0, Against 33.*

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol o blaid:
The following Members voted for:

Asghar, Mohammad
Black, Peter
Burns, Angela
Davies, Andrew R.T.
Davies, Byron
Davies, Paul
Davies, Suzy
Finch-Saunders, Janet
George, Russell
Graham, William
Isherwood, Mark
Millar, Darren
Parrott, Eluned
Powell, William
Ramsay, Nick
Roberts, Aled
Sandbach, Antoinette

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol yn erbyn:
The following Members voted against:

Andrews, Leighton
Antoniw, Mick
Chapman, Christine
Cuthbert, Jeff
Davies, Alun
Davies, Jocelyn
Davies, Keith
Drakeford, Mark
Elis-Thomas, Yr Arglwydd/Lord
Evans, Rebecca
Gething, Vaughan
Gregory, Janice
Griffiths, John
Griffiths, Lesley
Hart, Edwina
Hedges, Mike
Hutt, Jane
James, Julie
Jenkins, Bethan
Jones, Alun Ffred
Jones, Carwyn
Jones, Elin
Lewis, Huw
Morgan, Julie
Price, Gwyn R.
Rathbone, Jenny
Rees, David
Sargeant, Carl
Skates, Kenneth
Thomas, Gwenda
Thomas, Simon
Watson, Joyce
Wood, Leanne

*Gwrthodwyd y cynnig.
Motion not agreed.*

*Cynnig NDM4946: O blaid 15, Ymatal 0, Yn erbyn 35.
Motion NDM4946: For 15, Abstain 0, Against 35.*

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol o blaid:
The following Members voted for:

Asghar, Mohammad
Burns, Angela
Davies, Andrew R.T.
Davies, Byron
Davies, Paul
Davies, Suzy
Elis-Thomas, Yr Arglwydd/Lord
Finch-Saunders, Janet
George, Russell
Graham, William
Isherwood, Mark
Millar, Darren
Parrott, Eluned
Ramsay, Nick
Sandbach, Antoinette

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol yn erbyn:
The following Members voted against:

Andrews, Leighton
Antoniw, Mick
Black, Peter
Chapman, Christine
Cuthbert, Jeff
Davies, Alun
Davies, Jocelyn
Davies, Keith
Drakeford, Mark
Evans, Rebecca
Gething, Vaughan
Gregory, Janice
Griffiths, John
Griffiths, Lesley
Hart, Edwina
Hedges, Mike

Hutt, Jane
James, Julie
Jenkins, Bethan
Jones, Alun Ffred
Jones, Carwyn
Jones, Elin
Lewis, Huw
Morgan, Julie
Powell, William
Price, Gwyn R.
Rathbone, Jenny
Rees, David
Roberts, Aled
Sargeant, Carl
Skates, Kenneth
Thomas, Gwenda
Thomas, Simon
Watson, Joyce
Wood, Leanne

*Gwrthodwyd y cynnig.
Motion not agreed.*

*Gwelliant 1 i NDM4946: O blaid 33, Ymatal 0, Yn erbyn 17.
Amendment 1 to NDM4946: For 33, Abstain 0, Against 17.*

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol o blaid:
The following Members voted for:

Andrews, Leighton
Antoniw, Mick
Chapman, Christine
Cuthbert, Jeff
Davies, Alun
Davies, Jocelyn
Davies, Keith
Drakeford, Mark
Elis-Thomas, Yr Arglwydd/Lord
Evans, Rebecca
Gething, Vaughan
Gregory, Janice
Griffiths, John
Griffiths, Lesley
Hart, Edwina
Hedges, Mike
Hutt, Jane
James, Julie
Jenkins, Bethan
Jones, Alun Ffred
Jones, Carwyn
Jones, Elin
Lewis, Huw
Morgan, Julie
Price, Gwyn R.
Rathbone, Jenny
Rees, David
Sargeant, Carl
Skates, Kenneth
Thomas, Gwenda
Thomas, Simon
Watson, Joyce
Wood, Leanne

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol yn erbyn:
The following Members voted against:

Asghar, Mohammad
Black, Peter
Burns, Angela
Davies, Andrew R.T.
Davies, Byron
Davies, Paul
Davies, Suzy
Finch-Saunders, Janet
George, Russell
Graham, William
Isherwood, Mark
Millar, Darren
Parrott, Eluned
Powell, William
Ramsay, Nick
Roberts, Aled
Sandbach, Antoinette

*Derbyniwyd y gwelliant.
Amendment agreed.*

*Cafodd gwelliannau 2 a 3 eu dad-ddethol.
Amendments 2 and 3 deselected.*

*Gwelliant 4 i NDM4946: O blaid 33, Ymatal 0, Yn erbyn 17.
Amendment 4 to NDM4946: For 33, Abstain 0, Against 17.*

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol o blaid:
The following Members voted for:

Andrews, Leighton
Antoniw, Mick
Chapman, Christine
Cuthbert, Jeff
Davies, Alun
Davies, Jocelyn
Davies, Keith
Drakeford, Mark
Elis-Thomas, Yr Arglwydd/Lord
Evans, Rebecca
Gething, Vaughan
Gregory, Janice
Griffiths, John
Griffiths, Lesley
Hart, Edwina
Hedges, Mike
Hutt, Jane
James, Julie
Jenkins, Bethan
Jones, Alun Ffred
Jones, Carwyn
Jones, Elin
Lewis, Huw
Morgan, Julie
Price, Gwyn R.
Rathbone, Jenny
Rees, David
Sargeant, Carl
Skates, Kenneth
Thomas, Gwenda
Thomas, Simon
Watson, Joyce
Wood, Leanne

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol yn erbyn:
The following Members voted against:

Asghar, Mohammad
Black, Peter
Burns, Angela
Davies, Andrew R.T.
Davies, Byron
Davies, Paul
Davies, Suzy
Finch-Saunders, Janet
George, Russell
Graham, William
Isherwood, Mark
Millar, Darren
Parrott, Eluned
Powell, William
Ramsay, Nick
Roberts, Aled
Sandbach, Antoinette

*Derbyniwyd y gwelliant.
Amendment agreed.*

Cynnig NDM4946 fel y'i diwygiwyd:

Cynnig bod Cynulliad Cenedlaethol Cymru:

- 1. Yn nodi pwysigrwydd llywodraeth leol yn gweithredu mewn modd sy'n dryloyw ac yn atebol i'r bobl y mae'n eu cynrychioli;*
- 2. Yn cydnabod bod pennu'r dreth gyngor yn fater i awdurdodau lleol unigol a bod y tryloywder a'r atebolrwydd yn cael eu cynnal drwy'r blwch pleidleisio bob pedair blynedd;
a*

Motion NDM4946 as amended:

To propose that the National Assembly for Wales:

- 1. Notes the importance of local government acting in a manner which is both transparent and accountable to the people it represents;*
- 2. Recognises that the setting of council tax is a matter for individual local authorities and transparency and accountability for this is delivered via the ballot box every four years;
and*

3. *Yn croesawu camau a gymerir gan gynghorau yng Nghymru i sicrhau mwy o dryloywder ond yn cydnabod bod angen gwneud yn siŵr fod y beichiau gweinyddol a roddir ar awdurdodau lleol yn sgîl mwy o dryloywder yn gymesur â hynny.*

3. *Welcomes steps towards increased transparency taken by councils in Wales but recognises the need to ensure that administrative burdens placed on local authorities as a result of increased transparency are proportionate.*

*Cynnig NDM4946 fel y'i diwygiwyd: O blaid 37, Ymatal 0, Yn erbyn 13.
Motion NDM4946 as amended: For 37, Abstain 0, Against 13.*

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol o blaid:
The following Members voted for:

Andrews, Leighton
Antoniw, Mick
Black, Peter
Chapman, Christine
Cuthbert, Jeff
Davies, Alun
Davies, Jocelyn
Davies, Keith
Drakeford, Mark
Elis-Thomas, Yr Arglwydd/Lord
Evans, Rebecca
Gething, Vaughan
Gregory, Janice
Griffiths, John
Griffiths, Lesley
Hart, Edwina
Hedges, Mike
Hutt, Jane
James, Julie
Jenkins, Bethan
Jones, Alun Ffred
Jones, Carwyn
Jones, Elin
Lewis, Huw
Morgan, Julie
Parrott, Eluned
Powell, William
Price, Gwyn R.
Rathbone, Jenny
Rees, David
Roberts, Aled
Sargeant, Carl
Skates, Kenneth
Thomas, Gwenda
Thomas, Simon
Watson, Joyce
Wood, Leanne

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol yn erbyn:
The following Members voted against:

Asghar, Mohammad
Burns, Angela
Davies, Andrew R.T.
Davies, Byron
Davies, Paul
Davies, Suzy
Finch-Saunders, Janet
George, Russell
Graham, William
Isherwood, Mark
Millar, Darren
Ramsay, Nick
Sandbach, Antoinette

*Derbyniwyd cynnig NDM4946 fel y'i diwygiwyd.
Motion NDM4946 as amended agreed.*

*Cynnig NDM4945: O blaid 33, Ymatal 0, Yn erbyn 17.
Motion NDM4945: For 33, Abstain 0, Against 17.*

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol o blaid:
The following Members voted for:

Andrews, Leighton
Antoniw, Mick

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol yn erbyn:
The following Members voted against:

Asghar, Mohammad
Black, Peter

Chapman, Christine
 Cuthbert, Jeff
 Davies, Alun
 Davies, Jocelyn
 Davies, Keith
 Drakeford, Mark
 Elis-Thomas, Yr Arglwydd/Lord
 Evans, Rebecca
 Gething, Vaughan
 Gregory, Janice
 Griffiths, John
 Griffiths, Lesley
 Hart, Edwina
 Hedges, Mike
 Hutt, Jane
 James, Julie
 Jenkins, Bethan
 Jones, Alun Ffred
 Jones, Carwyn
 Jones, Elin
 Jones, Ieuan Wyn
 Lewis, Huw
 Morgan, Julie
 Price, Gwyn R.
 Rathbone, Jenny
 Rees, David
 Sargeant, Carl
 Skates, Kenneth
 Thomas, Gwenda
 Thomas, Simon
 Watson, Joyce

Burns, Angela
 Davies, Andrew R.T.
 Davies, Byron
 Davies, Paul
 Davies, Suzy
 Finch-Saunders, Janet
 George, Russell
 Graham, William
 Isherwood, Mark
 Millar, Darren
 Parrott, Eluned
 Powell, William
 Ramsay, Nick
 Roberts, Aled
 Sandbach, Antoinette

*Derbyniwyd y cynnig.
 Motion agreed.*

*Cynnig NDM4947: O blaid 17, Ymatal 0, Yn erbyn 33.
 Motion NDM4947: For 17, Abstain 0, Against 33.*

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol o blaid:
 The following Members voted for:

Asghar, Mohammad
 Black, Peter
 Burns, Angela
 Davies, Andrew R.T.
 Davies, Byron
 Davies, Paul
 Davies, Suzy
 Finch-Saunders, Janet
 George, Russell
 Graham, William
 Isherwood, Mark
 Millar, Darren
 Parrott, Eluned
 Powell, William
 Ramsay, Nick
 Roberts, Aled
 Sandbach, Antoinette

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol yn erbyn:
 The following Members voted against:

Andrews, Leighton
 Antoniwi, Mick
 Chapman, Christine
 Cuthbert, Jeff
 Davies, Alun
 Davies, Jocelyn
 Davies, Keith
 Drakeford, Mark
 Elis-Thomas, Yr Arglwydd/Lord
 Evans, Rebecca
 Gething, Vaughan
 Gregory, Janice
 Griffiths, John
 Griffiths, Lesley
 Hart, Edwina
 Hedges, Mike
 Hutt, Jane
 James, Julie
 Jenkins, Bethan
 Jones, Alun Ffred
 Jones, Carwyn
 Jones, Elin
 Jones, Ieuan Wyn
 Lewis, Huw
 Morgan, Julie

Price, Gwyn R.
Rathbone, Jenny
Rees, David
Sargeant, Carl
Skates, Kenneth
Thomas, Gwenda
Thomas, Simon
Watson, Joyce

*Gwrthodwyd y cynnig.
Motion not agreed.*

*Gwelliant 1 i NDM4947: O blaid 33, Ymatal 0, Yn erbyn 17.
Amendment 1 to NDM4947: For 33, Abstain 0, Against 17.*

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol o blaid:
The following Members voted for:

Andrews, Leighton
Antoniw, Mick
Chapman, Christine
Cuthbert, Jeff
Davies, Alun
Davies, Jocelyn
Davies, Keith
Drakeford, Mark
Elis-Thomas, Yr Arglwydd/Lord
Evans, Rebecca
Gething, Vaughan
Gregory, Janice
Griffiths, John
Griffiths, Lesley
Hart, Edwina
Hedges, Mike
Hutt, Jane
James, Julie
Jenkins, Bethan
Jones, Alun Ffred
Jones, Carwyn
Jones, Elin
Jones, Ieuan Wyn
Lewis, Huw
Morgan, Julie
Price, Gwyn R.
Rathbone, Jenny
Rees, David
Sargeant, Carl
Skates, Kenneth
Thomas, Gwenda
Thomas, Simon
Watson, Joyce

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol yn erbyn:
The following Members voted against:

Asghar, Mohammad
Black, Peter
Burns, Angela
Davies, Andrew R.T.
Davies, Byron
Davies, Paul
Davies, Suzy
Finch-Saunders, Janet
George, Russell
Graham, William
Isherwood, Mark
Millar, Darren
Parrott, Eluned
Powell, William
Ramsay, Nick
Roberts, Aled
Sandbach, Antoinette

*Derbyniwyd y gwelliant.
Amendment agreed.*

*Gwelliant 2 i NDM4947: O blaid 50, Ymatal 0, Yn erbyn 0.
Amendment 2 to NDM4947: For 50, Abstain 0, Against 0.*

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol o blaid:
The following Members voted for:

Andrews, Leighton
Antoniw, Mick
Asghar, Mohammad

Black, Peter
 Burns, Angela
 Chapman, Christine
 Cuthbert, Jeff
 Davies, Alun
 Davies, Andrew R.T.
 Davies, Byron
 Davies, Jocelyn
 Davies, Keith
 Davies, Paul
 Davies, Suzy
 Drakeford, Mark
 Elis-Thomas, Yr Arglwydd/Lord
 Evans, Rebecca
 Finch-Saunders, Janet
 George, Russell
 Gething, Vaughan
 Graham, William
 Gregory, Janice
 Griffiths, John
 Griffiths, Lesley
 Hart, Edwina
 Hedges, Mike
 Hutt, Jane
 Isherwood, Mark
 James, Julie
 Jenkins, Bethan
 Jones, Alun Ffred
 Jones, Carwyn
 Jones, Elin
 Jones, Ieuan Wyn
 Lewis, Huw
 Millar, Darren
 Morgan, Julie
 Parrott, Eluned
 Powell, William
 Price, Gwyn R.
 Ramsay, Nick
 Rathbone, Jenny
 Rees, David
 Roberts, Aled
 Sandbach, Antoinette
 Sargeant, Carl
 Skates, Kenneth
 Thomas, Gwenda
 Thomas, Simon
 Watson, Joyce

*Derbyniwyd y gwelliant.
Amendment agreed.*

Cynnig NDM4947 fel y'i diwygiwyd:

Motion NDM4947 as amended:

Cynnig bod Cynulliad Cenedlaethol Cymru:

To propose that the National Assembly for Wales:

1. Yn gresynu wrth yr ystadegau newydd sy'n dangos bod Cynnyrch Mewnwladol Crynswth y pen yng Ngorllewin Cymru a'r Cymoedd wedi gostwng o 79 y cant i 68.4 y cant o gyfartaledd yr UE;

1. Regrets new statistics that show the GDP per capita of West Wales and the Valleys has fallen from 79% to 68.4% of the EU average;

2. Yn nodi bod yr ystadegau hynny wedi cael

2. Notes that those statistics have been

eu mesur yn gyson o flwyddyn i flwyddyn ac ar draws gwahanol ranbarthau a gwledydd yr UE;

3. Yn nodi bod Llywodraeth Cymru law yn llaw â'i phartneriaid yn paratoi strategaethau a hefyd brosiectau posibl i'w darparu yng nghyfnod Rhaglen 2014-2019 y Cronfeydd Strwythurol, sydd ar ein gwarthaf, hynny ynghyd â'r gyfres o weithgareddau sydd wrthi'n cael eu cynnal i helpu adfywiad economaidd y Gorllewin a'r Cymoedd a'r Dwyrain; a

4. Yn cydnabod bod sector preifat cryf yn hanfodol er mwyn hybu twf economaidd yn rhannau tlotaf Cymru.

measured on a consistent basis from year to year and across the different regions and nations of the EU;

3. Notes that the Welsh Government in association with its partners, is preparing strategies and possible projects to be delivered in the impending Structural Funds 2014-2019 Programme period, together with the series of actions currently being undertaken to assist the economic recovery of West Wales & the Valleys and East Wales; and

4. Acknowledges that a strong private sector is essential in order to encourage economic growth in the poorest parts of Wales.

*Cynnig NDM4947 fel y'i diwygiwyd: O blaid 37, Ymatal 0, Yn erbyn 13.
Motion NDM4947 as amended: For 37, Abstain 0, Against 13.*

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol o blaid:
The following Members voted for:

Andrews, Leighton
Antoniw, Mick
Black, Peter
Chapman, Christine
Cuthbert, Jeff
Davies, Alun
Davies, Jocelyn
Davies, Keith
Drakeford, Mark
Elis-Thomas, Yr Arglwydd/Lord
Evans, Rebecca
Gething, Vaughan
Gregory, Janice
Griffiths, John
Griffiths, Lesley
Hart, Edwina
Hedges, Mike
Hutt, Jane
James, Julie
Jenkins, Bethan
Jones, Alun Ffred
Jones, Carwyn
Jones, Elin
Jones, Ieuan Wyn
Lewis, Huw
Morgan, Julie
Parrott, Eluned
Powell, William
Price, Gwyn R.
Rathbone, Jenny
Rees, David
Roberts, Aled
Sargeant, Carl
Skates, Kenneth
Thomas, Gwenda
Thomas, Simon
Watson, Joyce

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol yn erbyn:
The following Members voted against:

Asghar, Mohammad
Burns, Angela
Davies, Andrew R.T.
Davies, Byron
Davies, Paul
Davies, Suzy
Finch-Saunders, Janet
George, Russell
Graham, William
Isherwood, Mark
Millar, Darren
Ramsay, Nick
Sandbach, Antoinette

*Derbyniwyd cynnig NDM4947 fel y'i diwygiwyd.
Motion NDM4947 as amended agreed.*

Dadl Fer Short Debate

Rhagdalau'r Pris am Drydan a Nwy Prepaying the Price for Electricity and Gas

The Deputy Presiding Officer: I ask those Members who are leaving the Chamber to do so quickly and quietly.

Joyce Watson: I welcome the opportunity to debate this topic today and thank Members for their expressions of interest in contributing to what I am sure will be an interesting and worthwhile debate. I am pleased to say that I have allowed time for Keith Davies, Vaughan Gething, William Powell and Bethan Jenkins to make contributions, and I look forward to hearing from the Minister for Environment and Sustainable Development.

Nearly 235,000 people in Wales prepay for their electric and nearly 155,000 prepay for gas. In other words, around one in five people in Wales pay for their energy in this way. Often, but not always, this method of payment is used by householders who have difficulty paying their bills, who may not have a bank account, or who might already be in debt to an energy supplier. These people tend to be more careful about spending and, in some cases, that can mean having to make a decision whether to heat or eat. This is why I was shocked by a recent Barnardo's report called 'Priced Out' that was published last month, which showed that people on low incomes are paying the most for their energy bills. This is particularly the case for those on prepayment meters. According to the Barnardo's research, some of the poorest families are spending about £80 per year more than those on direct debit tariffs. Save the Children has also done some important work in this area.

Today, I am calling on the National Assembly for Wales and the Welsh

Y Dirprwy Lywydd: Gofynnaf i'r Aelodau hynny sy'n gadael y Siambr wneud hynny'n gyflym ac yn dawel.

Joyce Watson: Rwyf yn croesawu'r cyfle i drafod y pwnc hwn heddiw ac yn diolch i'r Aelodau am eu datganiadau o ddiddordeb mewn cyfrannu i ddadl a fydd yn ddiddorol ac yn werth chweil, rwyf yn siŵr. Rwyf yn falch o ddweud fy mod wedi caniatáu amser ar gyfer cyfraniadau gan Keith Davies, Vaughan Gething, William Powell a Bethan Jenkins, ac edrychaf ymlaen at glywed gan Weinidog yr Amgylchedd a Datblygu Cynaliadwy.

Mae bron i 235,000 o bobl yng Nghymru yn rhagdalau am eu trydan a bron i 155,000 o bobl yn rhagdalau am nwy. Mewn geiriau eraill, mae tua un o bob pump o bobl yng Nghymru yn talu am eu hynni fel hyn. Yn aml, ond nid bob amser, caiff y dull hwn o dalu ei ddefnyddio gan ddeiliaid tai sy'n ei chael yn anodd talu eu biliau, nad oes ganddynt gyfrif banc efallai, neu a allai fod mewn dyled eisoes i gyflenwr ynni. Mae'r bobl hyn yn tueddu i fod yn fwy gofalus ynghylch gwario ac, mewn rhai achosion, gall hynny olygu gorfod dewis rhwng gwres neu fwyd. Dyma pam yr oeddwn wedi fy synnu gan adroddiad diweddar gan Barnardo's o'r enw 'Priced Out' a gyhoeddwyd fis diwethaf, a oedd yn dangos mai pobl ar incwm isel sy'n talu'r pris mwyaf am eu biliau ynni. Mae hynny'n arbennig o wir am y sawl sydd ar fesuryddion rhagdalau. Yn ôl ymchwil Barnardos, mae rhai o'r teuluoedd tlotaf yn gwario tua £80 y flwyddyn yn fwy na'r sawl sydd ar dariffau debyd uniongyrchol. Mae Achub y Plant hefyd wedi gwneud rhywfaint o waith pwysig yn y maes hwn.

Heddiw, rwyf yn galw ar Gynulliad Cenedlaethol Cymru a Llywodraeth Cymru i

Government to back the call by Barnardo's for the energy companies in Wales to close this unfair fuel gap. This would mean bringing their price bands for prepay meters in line with other forms of payment and moving customers in arrears on their bills onto the cheapest tariff. I believe that this process is already under way in Northern Ireland, where there has been a greater use of prepay meters and where the regulator has been more active in ensuring more competitive tariffs for PPM customers. It would, of course, be for the UK Government to legislate on these changes if energy companies will not do it voluntarily.

I was especially shocked by the report because I believed that this fight had already been won. It is true that, thanks to a sustained and concerted campaign by charities and organisations, prepay charges are not the scandal that they were a few years ago. Then, some customers were being charged £300 a year more than those paying online, for example. The rip-off was exposed and energy companies' profiteering was reined in. Ofgem reports that, on average, prepayment meter customers now pay a little less than standard credit customers; that is, those who pay when they get their bill. However, this obscures the fact that both these groups pay more than those who can afford to pay by direct debit or make deals online.

The argument that we have to counter is that prepay customers cost more to serve because of administrative costs and charges associated with top-up services at newsagents and post offices. However, the fact is that energy companies are not short of a bob or two and they can easily afford to absorb any extra cost, rather than pass it on to the struggling customer. Let us put it into context. Last year, the average household saw their energy cost rise by about £300. Meanwhile, the big six power companies—British Gas, EDF Energy, Npower, E.ON, ScottishPower and SSE—cleared profits of around £15 billion. For those who like their statistics expressed in time, according to *The Independent* newspaper, British Gas, EDF

gefnogi'r alwad gan Barnardo's ar i gwmnïau ynni yng Nghymru gau'r bwlech annheg hwn yng nghyswllt tanwydd. Byddai hynny'n golygu sicrhau bod eu bandiau prisiau ar gyfer mesuryddion rhagdalau yn gyson â dulliau eraill o dalu, a symud cwsmeriaid sydd ag ôl-ddyledion ar eu biliau i'r tariff rhataf. Credaf fod y broses hon eisoes ar waith yng Ngogledd Iwerddon, lle y mae mwy o ddefnydd wedi'i wneud o fesuryddion rhagdalau a lle y mae'r rheoleiddiwr wedi bod yn fwy gweithgar o ran sicrhau tariffau mwy cystadleuol i gwsmeriaid ar fesuryddion rhagdalau. Wrth gwrs, lle Llywodraeth y DU fyddai deddfu ar y newidiadau hyn os na fydd cwmnïau ynni yn eu gwneud o'u gwirfodd.

Cefais fy synnu'n arbennig gan yr adroddiad am fy mod yn credu bod y frwydr hon eisoes wedi'i hennill. Diolch i ymgyrch barhaus ac unedig gan elusennau a sefydliadau, mae'n wir nad yw prisiau rhagdalau'n gymaint o warth ag yr oeddent ychydig flynyddoedd yn ôl. Bryd hynny, roedd rhai cwsmeriaid yn gorfod talu £300 y flwyddyn yn fwy na'r sawl oedd yn talu ar-lein, er enghraifft. Amlygwyd yr annhegwch a ffrwynwyd elw gormodol y cwmnïau ynni. Yn ôl Ofgem, ar gyfartaledd, mae cwsmeriaid ar fesuryddion rhagdalau bellach yn talu ychydig yn llai na chwsmeriaid credyd safonol; hynny yw, y sawl sy'n talu pan fyddant yn cael eu bil. Fodd bynnag, mae hynny'n cuddio'r ffaith bod y ddau grŵp hyn yn talu mwy na'r sawl sy'n gallu fforddio talu trwy ddebyd uniongyrchol neu sy'n gallu dod i gytundeb ar-lein.

Y ddadl y mae'n rhaid inni ei gwrthsefyll yw ei bod yn costio mwy i wasanaethu cwsmeriaid sy'n rhagdalau oherwydd y costau gweinyddol a'r costau sy'n gysylltiedig â gwasanaethau derbyn taliadau atodol mewn siopau papur newydd a swyddfeydd post. Fodd bynnag, y gwir yw nad yw cwmnïau ynni yn brin o geiniog neu ddwy ac y gallant fforddio amsugno unrhyw gost ychwanegol yn ddigon hawdd, yn hytrach na'i throsglwyddo i'r cwsmer sy'n ei chael yn anodd. Gadewch inni roi hyn yn ei gyddestun. Y llynedd, gwelodd y cartref cyffredin gynnydd o ryw £300 yn ei gostau ynni. Yn y cyfamser, roedd elw'r chwe chwmni ynni mawr—Nwy Prydain, EDF Energy, Npower, E.ON, ScottishPower ac

Energy, Npower and ScottishPower made—wait for it—£168 per second in profit from British customers last year. We should call that profiteering. It is profiteering.

People are struggling to pay the bills. Nearly a quarter of households in Wales experience fuel poverty and more than 0.5 million households in Wales are in debt to an energy supplier. Prepayment meters are increasingly being used to recover that debt. Ofgem figures show that the level of debt of a customer in the red is increasing, with average customer debt moving from £150 to over £300 in the last 10 years. That is important, because anyone owing more than £200 on a prepay meter cannot switch their supplier, trapping an estimated 450,000 UK customers on high tariffs, according to House of Commons research. Credit customers who get into debt are blocked from switching altogether, of course. That means that those who are paying back a debt and are blocked from switching to a cheaper deal can find themselves facing the double whammy of being in debt and paying the highest price.

Even if a PPM customer clears their debt and wants to switch to a credit meter to find a cheaper deal, they will often be asked to pay a fee to remove and replace the meter and suppliers will demand a security deposit that can be the equivalent of six months' energy usage. This can particularly hit tenants because, according to Consumer Focus, around 80 per cent of prepayment meters are installed in rented accommodation. Suppose a tenant wants to switch their prepay meter to a credit meter, even if they have a good credit history, they will have to pay those removal costs upfront. It is not fair, but neither is the overall position.

6.45 p.m.

The Welsh Government has a proud record of looking after and protecting the most

SSE—yn cyfateb i oddeutu £15 biliwn. I'r rheini sy'n hoffi cael eu hystadegau ar ffurf amser, yn ôl papur newydd *The Independent*, roedd Nwy Prydain, EDF Energy, Npower a ScottishPower wedi gwneud—byddwch yn barod—£168 o elw yr eiliad yn sgîl cwsmeriaid ym Mhrydain y llynedd. Dylem gyfeirio at hynny fel gorelwa. Gorelwa ydyw.

Mae pobl yn cael trafferth talu'r biliau. Mae bron i chwarter cartrefi Cymru yn dioddef tloidi tanwydd, ac mae mwy na 0.5 miliwn o gartrefi yng Nghymru mewn dyled i gyflenwr ynni. Mae mesuryddion rhagdalau yn cael eu defnyddio'n gynyddol i adennill y ddyled honno. Dengys ffigurau Ofgem fod lefel dyled cwsmeriaid sydd yn y coch yn cynyddu, gyda dyled cwsmeriaid yn codi o £150 i dros £300 ar gyfartaledd yn ystod y 10 mlynedd diwethaf. Mae hynny'n bwysig, oherwydd ni all neb sydd â dyled o fwy na £200 ar fesurydd rhagdalau newid eu cyflenwr, ac yn ôl ymchwil Tŷ'r Cyffredin, amcangyfrifir bod 450,000 o gwsmeriaid yn y DU wedi'u dal ar dariffau uchel oherwydd hynny. Wrth gwrs mae cwsmeriaid credyd sy'n mynd i ddyled yn cael eu hatal rhag newid yn gyfan gwbl. Mae hynny'n golygu bod y rhai sy'n ad-dalu dyled ac sy'n cael eu hatal rhag newid i delerau rhatach yn gallu wynebu'r ergyd ddwbl o fod mewn dyled a gorfod talu'r pris uchaf.

Hyd yn oed os bydd cwsmer ar fesurydd rhagdalau yn clirio'i ddyled a'i fod yn dymuno newid i fesurydd credyd i ddod o hyd i delerau rhatach, yn aml gofynnir iddo dalu ffi i gael gwared ar y mesurydd a gosod un newydd yn ei le, a bydd cyflenwyr yn mynnu ei fod yn talu ernes a all fod yn gyfwerth â gwerth chwe mis o ynni. Gall hynny daro tenantiaid yn arbennig, oherwydd yn ôl Llais Defnyddwyr, mae tua 80 y cant o fesuryddion rhagdalau wedi'u gosod mewn llety rhent. Dywedwch fod tenant yn dymuno newid ei fesurydd rhagdalau i fesurydd credyd, hyd yn oed a bod ganddo hanes da o ran credyd, bydd yn rhaid iddo dalu costau newid y mesurydd ymlaen llaw. Nid yw hynny'n deg, ond nid yw'r sefyllfa gyffredinol yn deg chwaith.

Mae gan Lywodraeth Cymru hanes balch o ofalu am y rhai mwyaf agored i niwed mewn

vulnerable in society. Through its fuel poverty strategy, it has helped more than 100,000 households in Wales become more energy efficient. My fear is that that good work risks being undone by rising fuel costs and unfair pricing. That is why I am calling on the Welsh Government to put pressure on energy companies and the UK Government to bring the prices for prepayment meters in line with other forms of payment, such as direct debit, and to move customers in debt onto the cheapest tariff. They may be private companies, but these multibillion-pound businesses provide a public service. Therefore, in my view, they have an obligation to behave responsibly, and that starts with charging lower tariffs to those on the lowest incomes.

Keith Davies: Rwy'n falch o gael y cyfle i gyfrannu at ddadl fer heddiw. Rwy'n croesawu'r hyn y mae Joyce newydd ei ddweud, yn enwedig ei sylwadau am strategaeth tlodi Llywodraeth Cymru. Mae dau adroddiad yr hoffwn sôn amdanynt. Y cyntaf yw 'The Poverty Premium' gan Achub y Plant, sy'n dangos bod costau byw, gan gynnwys nwy a thrydan, £1,280 yn uwch i deuluoedd ar incwm isel nag ydynt i deuluoedd ag incwm uchel. Y rheswm am hynny yw'r ffaith eu bod yn cael eu gorfodi i ddefnyddio'r *prepayment meters* yr oedd Joyce yn sôn amdanynt, a hynny gan nad oes ganddynt gyfrif banc neu fod ganddynt statws credyd gwael. Mae hyn yn cael effaith negyddol uniongyrchol ar eu hiechyd hwy ac ar iechyd eu plant. Mae gan tua 16% o deuluoedd sydd mewn tlodi tanwydd blant adref.

Daw'r ail adroddiad o arolwg YouGov, sy'n dangos bod bron hanner y rhieni yn y sefyllfa hon yn ystyried torri yn ôl ar fwyd er mwyn talu costau ynni'r gaeaf, a bod mwy na hanner yn poeni am ddyled os na allant dalu'r costau hynny. Gallwn ddweud cymaint yn fwy am y pwnc, ond rwy'n ddiolchgar bod Llywodraeth Cymru yn ymyrryd drwy gyflwyno strategaethau i daclo mathau eraill o dlodi, ynghyd â thlodi tanwydd.

Vaughan Gething: Thank you, Joyce, for

cymdeithas a'u hamddiffyn. Drwy ei strategaeth tlodi tanwydd, mae wedi helpu mwy na 100,000 o gartrefi yng Nghymru i fod yn fwy effeithlon o ran ynni. Rwyf yn ofni bod perygl y bydd y gwaith da hwnnw'n cael ei ddadwneud gan y cynnydd mewn costau tanwydd a phrisio annheg. Dyna pam yr wyf yn galw ar Lywodraeth Cymru i roi pwysau ar gwmnïau ynni a Llywodraeth y DU i sicrhau bod y prisiau ar gyfer mesuryddion rhagdalau yn gyson â dulliau eraill o dalu, megis debyd uniongyrchol, ac i symud cwsmeriaid sydd mewn dyled i'r tariff rhataf. Hwyrach eu bod yn gwmnïau preifat, ond mae'r busnesau hyn sy'n werth biliynau lawer o bunnoedd yn darparu gwasanaeth cyhoeddus. Felly, yn fy marn i, mae dyletswydd arnynt i ymddwyn yn gyfrifol, ac mae hynny'n dechrau gyda chodi tariffau is ar y sawl sydd ar yr incwm isaf.

Keith Davies: I am pleased to have the opportunity to contribute to today's short debate. I welcome Joyce's comments, particularly those on the Welsh Government's poverty strategy. There are two reports that I want to mention. The first, 'The Poverty Premium', by Save the Children, demonstrates that the costs of living, including electricity and gas, are £1,280 more for families on low incomes than for families on higher incomes. This is because they are forced to use these prepayment meters that Joyce has just mentioned, either because they do not have bank accounts or because they have poor credit ratings. This is having a direct negative impact on their health and their children's health. Some 16% of families facing fuel poverty have children at home.

The second report comes from the YouGov survey, which showed that almost half of parents in this position are considering cutting back on food in order to pay winter fuel bills, with more than half concerned about debt if they cannot pay these costs. There is so much more that I could say about this, but I am grateful that the Welsh Government is intervening and putting strategies in place to tackle other forms of poverty as well as fuel poverty.

Vaughan Gething: Diolch, Joyce, am

the timing of this debate and for raising this issue. I endorse what Joyce has said about the cost to poorer people in particular of energy. I have already raised in this Chamber points about the need to have tariff justice that deals with not only the cost of energy to the consumer, but the simplicity and ease of understanding of the tariff. One further point I wish to raise—and I would be grateful to hear what the Minister has to say about this—is that we think about the cost of developing and generating power and the cost of the usage by the consumer of the power and energy, but we do not often talk about the cost of transmitting power. In Wales, the cost of transmission of energy resource is higher for the consumer and the business than in most other parts of the UK. It is a big part of the base cost of energy and something we should deal with. Which? is running a consultation at the moment about getting people to switch providers. Ofgem is looking at this as an issue as well. I would welcome the Minister's comments on this. I hope that this Government will make a submission to the Ofgem review about tackling the transmission costs of power here. It cannot be fair that, just because of where we live, we pay more for our energy.

Bethan Jenkins: Thank you, Joyce Watson, for bringing this debate to the Chamber today. I start with personal experience as I bought a house in November that had a prepayment meter, and it was basically hell trying to get the meter out, dealing with the debt and trying to understand where I could buy the tokens and the keys for the various providers from. If it is difficult for someone like me, who knows how difficult it must be for vulnerable people. It is important for us to understand why people are paying more. They should not be paying more than others for their energy. I read a Consumer Focus Wales report that stated that a certain number of vulnerable people were happy that they were on prepayment meters because they could manage their budgets. However, we must understand that people are self-disconnecting because they are aware that they are about to go into the emergency credit and cannot afford to keep the heating on. These are single mothers, old people, and people living in rented accommodation who

amseriad y ddadl hon ac am godi'r mater hwn. Ategaf yr hyn a ddywedodd Joyce am y gost i bobl dlotach, yn enwedig o ran ynni. Rwyf eisoes wedi codi pwyntiau yn y Siambr hon am yr angen i gael tegwch o ran tariffau, sy'n ymdrin â chost ynni i'r defnyddiwr ond sydd hefyd yn ymdrin â symplrwydd a rhwyddineb deall y tariff. Un pwynt arall yr hoffwn ei godi—a byddwn yn ddiolchgar i glywed yr hyn sydd gan y Gweinidog i'w ddweud amdano—yw ein bod yn meddwl am gost datblygu a chynhyrchu ynni a chost defnyddio'r ynni a'r pŵer i'r defnyddiwr, ond anaml y byddwn yn sôn am gost trosglwyddo pŵer. Yng Nghymru, mae cost trosglwyddo ynni yn uwch i ddefnyddwyr a busnesau nag y mae ym mwyafrif rhannau eraill y DU. Mae'n rhan fawr o gost sylfaenol ynni ac yn rhywbeth y dylem ymdrin ag ef. Mae Which? yn cynnal ymgynghoriad ar hyn o bryd ynghylch cael pobl i newid darparwyr. Mae Ofgem yn edrych ar y mater hefyd. Byddwn yn croesawu sylwadau'r Gweinidog ar hynny. Gobeithio y bydd y Llywodraeth hon yn cyflwyno sylwadau i adolygiad Ofgem ynghylch mynd i'r afael â chost trosglwyddo pŵer yng Nghymru. Go brin ei bod yn deg bod yn rhaid inni dalu mwy am ein hynni oherwydd y man lle'r ydym yn byw.

Bethan Jenkins: Diolch, Joyce Watson, am ddod â'r ddadl hon i'r Siambr heddiw. Dechreuaf gyda phrofiad personol gan imi brynu tŷ ym mis Tachwedd a oedd â mesurydd rhagdalau ynddo, ac a dweud y gwir, roedd yn uffern ceisio cael gwared ar y mesurydd, ymdrin â'r ddyled a cheisio deall o ble y gallwn brynu'r tocynnau a'r allweddi ar gyfer y gwahanol ddarparwyr. Os yw'n anodd i rywun fel fi, pwy a wŷr mor anodd ydyw i bobl sy'n agored i niwed. Mae'n bwysig inni ddeall pam y mae pobl yn talu mwy. Ni ddylent fod yn talu mwy na phobl eraill am eu hynni. Darllenais adroddiad gan Lais Defnyddwyr Cymru a oedd yn nodi bod rhai pobl sy'n agored i niwed yn hapus eu bod ar fesuryddion rhagdalau am eu bod yn gallu rheoli eu cyllidebau. Fodd bynnag, rhaid inni ddeall bod pobl yn eu datgysylltu eu hunain am eu bod yn gwybod eu bod ar fin mynd i'r credyd argyfwng ac na allant fforddio cadw'r gwres ymlaen. Mae'r rhain yn famau sengl, yn hen bobl ac yn bobl sy'n byw mewn llety rhent, na allant fforddio

cannot afford not to have heat.

It would be interesting to hear from the Minister about why the ministerial advisory group on fuel poverty has been disbanded. I know that it has been rejigged, but I understand that Ofgem and those who were lobbying the panel quite vociferously are concerned that it has been disbanded. We can have all the policies in the world, but if we do not have an active group looking into these issues it is very worrying indeed. I would welcome your opinions on that. Thank you, Joyce, for this debate today.

William Powell: I am very grateful to Joyce for making time available in this debate today for me to make a brief contribution. I strongly back the calls that Barnado's and Save the Children have made to harmonise rates on a fair tariff for people in this particular situation.

The cost of energy, as we all know, has been spiralling in recent years, and the reasons for this are complex. People should not have to make the choice between keeping the lights on, cooking a warm meal or heating their homes, and balancing other outgoings. All too often this has become the case, and it was telling to hear the contribution made by Bethan, who has had experience of dealing with one of these meters in her home. That was a useful lesson for us all to take on board.

It is essential that services, such as the provision of power, are not reduced to pure profit, as Joyce clearly said. We must ensure that companies understand their social responsibilities. I also hope that there will be an opportunity in the park homes Bill, which is being brought forward, to address this issue, because there is also a relevant point there that needs to be built into our thinking.

I would appreciate hearing from the Minister his plans as to what should take the place of the panel that has recently been disbanded, because that has been raised with me by some in the sector, including Ofgem and Save the Children.

peidio â chael gwres.

Byddai'n ddiddorol clywed gan y Gweinidog pam y mae grŵp cynghori'r gweinidog ar dlodi tanwydd wedi cael ei ddiddymu. Gwn ei fod wedi cael ei ailwampio, ond rwyf ar ddeall bod Ofgem a'r sawl a oedd yn lloio'r panel yn eithaf croch yn pryderu ynghylch y ffaith ei fod wedi cael ei ddiddymu. Gallwn gael yr holl bolisiâu dan yr haul, ond os nad oes gennym grŵp gweithredol sy'n edrych ar y materion hyn, mae'n destun pryder mawr. Byddwn yn croesawu eich barn am hynny. Diolch, Joyce, am y ddadl hon heddiw.

William Powell: Rwyf yn ddiolchgar iawn i Joyce am sicrhau bod amser ar gael yn y ddadl hon heddiw imi gael gwneud cyfraniad byr. Rwyf yn cefnogi'n gryf y galwadau gan Barnardo's ac Achub y Plant i gysoni cyfraddau ar dariff teg i bobl yn y sefyllfa benodol hon.

Mae cost ynni, fel y gwyddom i gyd, wedi bod yn cynyddu ar garlam yn ystod y blynyddoedd diwethaf, ac mae'r rhesymau am hynny'n gymhleth. Ni ddylai pobl orfod dewis rhwng cadw'r goleuadau ynghynn, coginio pryd o fwyd cynnes neu wresogi eu cartrefi, a chydbwysu costau eraill. Mae hynny wedi digwydd yn rhy aml o lawer, ac roedd yn ddadlennol clywed cyfraniad Bethan, sydd wedi cael profiad o ymdrin ag un o'r mesuryddion hyn yn ei chartref. Roedd hynny'n wers ddefnyddiol inni i gyd ei hystyried.

Mae'n hanfodol nad yw gwasanaethau, megis darparu ynni, yn dod yn fater o elw yn unig, fel y dywedodd Joyce yn glir. Rhaid inni sicrhau bod cwmnïau'n deall eu cyfrifoldebau cymdeithasol. Gobeithiaf hefyd y bydd cyfle yn y Bil cartrefi mewn parciau, sy'n cael ei gyflwyno, i fynd i'r afael â'r mater hwn, oherwydd mae pwynt perthnasol yn y cyswllt hwnnw hefyd y mae angen inni ei ystyried.

Byddwn yn gwerthfawrogi clywed cynlluniau'r Gweinidog ynghylch yr hyn a ddylai gymryd lle'r panel a ddiddymwyd yn ddiweddar, oherwydd mae rhai sy'n gweithio yn y sector, gan gynnwys Ofgem ac Achub y Plant, wedi codi'r mater hwn gyda mi.

The Minister for Environment and Sustainable Development (John Griffiths):

I will begin by congratulating Joyce Watson on bringing these important matters before the Assembly today. Fuel poverty matters a great deal to many people. We know that fuel prices generally head in one direction, and that is up. That is set to be the long-term trend. Therefore, these are issues that are important and will be important for quite some time. I agree with Joyce Watson that the methods of payment available to customers, particularly the help for the vulnerable households in Wales, are a central part of the debate. There is a strong case, which Joyce made, to improve the protection for vulnerable customers with regard to their energy bills.

There is a lot of work to be done to more intelligently identify which are the vulnerable households. Data is crucial in terms of having an evidence base that allows for informed policy, and those are matters that we have to continue working on with the various stakeholders involved.

I think that we have all been concerned by rises in energy bills during the past few years, and by developments in the energy market in general. There has been a necessary focus on energy tariffs and the difficulty that customers have in comparing one tariff with another. Vaughan Gething was absolutely right to point out that there is a great need to simplify tariffs, and a lot of work has been going on in that regard, but more needs to be done. I am happy to reassure Vaughan Gething that we are looking at those transmission issues and the consultation that Ofgem is taking forward. We will be making points on that in due course.

On the points raised by Members on the fuel poverty ministerial advisory group, I am quite open-minded as to how we take matters forward in that regard. We had two parallel developments: one was the general anti-poverty activity of the Welsh Government and the action plan; and the need to knit fuel poverty into that to make it central to the wider Government agenda in tackling poverty. That is right.

Gweinidog yr Amgylchedd a Datblygu Cynaliadwy (John Griffiths):

Dechreuaf drwy longyfarch Joyce Watson ar ddod â'r materion pwysig hyn gerbron y Cynulliad heddiw. Mae tlodi tanwydd yn bwysig iawn i lawer iawn o bobl. Rydym yn gwybod mai i un cyfeiriad y mae prisiau tanwydd yn mynd, at ei gilydd, sef i fyny. Mae'n debyg mai dyna fydd y duedd yn yr hirdymor. Felly, mae'r rhain yn faterion sy'n bwysig, a byddant yn bwysig am gryn amser. Cytunaf â Joyce Watson fod y dulliau talu sydd ar gael i gwsmeriaid, yn enwedig y cymorth i gartrefi sy'n agored i niwed yng Nghymru, yn rhan ganolog o'r ddadl. Ceir achos cryf, a gyflwynwyd gan Joyce, dros wella'r modd y caiff cwsmeriaid sy'n agored i niwed eu hamddiffyn o ran eu biliau ynni.

Mae llawer o waith i'w wneud i fynd ati'n fwy deallus i nodi pa gartrefi sy'n agored i niwed. Mae data'n hanfodol o ran cael sylfaen dystiolaeth sy'n caniatáu inni lunio polisi cytbwys, ac mae'r rheini'n faterion y mae'n rhaid inni barhau i weithio arnynt gyda'r rhanddeiliaid amrywiol dan sylw.

Credaf fod y cynnydd mewn biliau ynni yn ystod y blynyddoedd diwethaf a'r datblygiadau yn y farchnad ynni yn gyffredinol wedi bod yn destun pryder i bob un ohonom. Cafwyd ffocws angenrheidiol ar dariffau ynni a'r anhawster y mae cwsmeriaid yn ei gael i gymharu un tariff ag un arall. Roedd Vaughan Gething yn hollol iawn i nodi bod angen mawr i symleiddio tariffau, ac mae llawer o waith wedi bod yn digwydd yn y cyswllt hwnnw, ond mae angen gwneud mwy. Rwyf yn falch o roi sicrwydd i Vaughan Gething ein bod yn edrych ar y materion hynny ynghylch trosglwyddo a'r ymgynghoriad a gynhelir gan Ofgem. Byddwn yn gwneud pwyntiau ynghylch hynny maes o law.

O ran y pwyntiau a godwyd gan yr Aelodau am grŵp cynghori'r gweinidog ar dlodi tanwydd, mae gennyf feddwl eithaf agored ynghylch sut y mae symud pethau yn eu blaen yn hynny o beth. Roedd gennym ddau ddatblygiad cyfochrog: un oedd gweithgarwch cyffredinol Llywodraeth Cymru ym maes gwrthdlodi a'r cynllun gweithredu; a'r angen i ymgorffori tlodi tanwydd yn hynny i'w wneud yn ganolog i

agenda ehangach y Llywodraeth wrth fynd i'r afael â thlodi. Mae hynny'n gywir.

I was very much struck by one of the energy companies telling me that, when it did outreach work in relation to fuel poverty and addressed the needs of vulnerable households, it found that there was an 18 times greater benefit to those households from ensuring that they claimed benefits that they were entitled to than indirectly addressing the fuel poverty issues that they had. That clearly illustrates the need to have that wider, more integrated approach. Nonetheless, I am open to ideas on how we best take forward the advice, support and engagement that the Welsh Government provide.

Gwnaeth yr hyn a ddywedodd un o'r cwmnïau ynni wrthyf argraff fawr arnaf, sef pan aeth y cwmni ati i wneud gwaith allgyrraedd yng nghyswllt tlodi tanwydd a phan aeth i'r afael ag anghenion cartrefi agored i niwed, canfu fod y cartrefi hynny'n cael 18 gwaith yn fwy o fudd o sicrhau eu bod yn hawlio budd-daliadau yr oedd ganddynt hawl iddynt nag o fynd i'r afael, yn anuniongyrchol, â'r problemau a oedd ganddynt o ran tlodi tanwydd. Mae hynny'n dangos yn glir yr angen i gael y dull ehangach a mwy integredig hwnnw o weithredu. Serch hynny, rwyf yn agored i syniadau ynghylch y ffordd orau o ddatblygu'r cyngor, y gefnogaeth a'r gwaith ymgysylltu a ddarperir gan Lywodraeth Cymru.

The other parallel development that I referred to, in relation to what was taking place alongside the development of the Welsh Government's anti-poverty action plan and agenda, was a feeling that the existing ministerial advisory group had not really contributed in the most effective way in terms of providing the necessary advice and support to Government. Therefore, it needed to be considered again. However, as I say, I am open to ideas in going forward, and I have made that clear to various stakeholders.

Y datblygiad cyfochrog arall y cyfeiriais ato, yng nghyswllt yr hyn oedd yn digwydd ochr yn ochr â datblygu cynllun gweithredu ac agenda gwrthdlodi Llywodraeth Cymru, oedd teimlad nad oedd y grŵp a oedd yn bodoli i gynghori'r gweinidog mewn gwirionedd wedi cyfrannu yn y ffordd fwyaf effeithiol o ran darparu'r cyngor a'r gefnogaeth angenrheidiol i'r Llywodraeth. Felly, roedd angen ei ailystyried. Fodd bynnag, fel y dywedais, rwyf yn agored i syniadau wrth symud ymlaen, ac rwyf wedi egluro hynny wrth wahanol randdeiliaid.

Keith Davies was right to talk about the important work that charities undertake, which Joyce highlighted as well. In terms of that engagement with stakeholders, I am keen to work with those organisations that have done a lot of work and have a lot of information and a lot to contribute. Therefore, that will be our approach in moving forward.

Roedd Keith Davies yn iawn i sôn am y gwaith pwysig y mae elusennau yn ei wneud, a thynnodd Joyce sylw at hynny hefyd. O ran ymgysylltu â rhanddeiliaid, rwyf yn awyddus i weithio gyda'r sefydliadau hynny sydd wedi gwneud llawer o waith ac sydd â llawer o wybodaeth a llawer i'w gyfrannu. Felly, dyna fydd ein dull gweithredu wrth symud ymlaen.

Ofgem, as has been mentioned, has an important role to play in this. Its retail market review clearly shows that some suppliers deal effectively with these prepayment issues in terms of controlling charges. Nonetheless, there is a lot more that can be done. The impact on vulnerable customers is unacceptable, and I accept the strength of Joyce Watson's case that we need to ensure

Fel y crybwyllwyd, mae gan Ofgem ran bwysig i'w chwarae yn hyn. Mae ei adolygiad o'r farchnad fanwerthu yn dangos yn glir bod rhai cyflenwyr yn ymdrin yn effeithiol â'r materion rhagdalau hyn o ran rheoli'r prisiau a godir. Serch hynny, gellir gwneud llawer mwy. Mae'r effaith ar gwsmeriaid sy'n agored i niwed yn annerbyniol, ac rwyf yn derbyn cryfder achos

that customers using these prepayment meters are in the cheapest payment system that energy companies operate. That would properly recognise the vulnerability of households paying in that way.

I regularly meet with energy companies and have made these points to them. I will continue to do that and will continue to work with Ofgem. It is high time that progress was driven forward in a more effective way. That is why I am appreciative of the fact that Joyce Watson has chosen to bring these important matters before us today. On the back of these short debates, we can have renewed vigour and effort from Ministers and others in engaging with key stakeholders and we will, hopefully, see further progress.

I urge all Assembly Members to encourage their constituents who may be struggling with their fuel bills to contact their energy supplier in the first instance to check whether they can save money by switching to a different tariff or a different payment method. We know that switching takes place on a far lesser scale in Wales than it does in other parts of the UK. Therefore, there is a real need to highlight to constituents and customers in Wales that there are opportunities to find cheaper ways of paying their fuel bills, and that is a crucial part of the agenda. We have the Home Heat Helpline, which is funded by energy suppliers, and we have our Welsh Government Nest scheme to provide necessary advice and to ensure that customers are aware of the different payment systems that would best advantage them in meeting the challenge of increasing fuel prices.

I thank everyone who has contributed to the debate and those who have stayed behind to listen. I hope that we can make further progress on these important matters.

The Deputy Presiding Officer: That brings today's proceedings to a close.

Joyce Watson, sef bod angen inni sicrhau bod cwsmeriaid sy'n defnyddio'r mesuryddion rhagdalau hyn yn y system dalu rataf y mae'r cwmnïau ynni'n ei gweithredu. Byddai hynny'n cydnabod yn briodol bod cartrefi sy'n talu yn y ffordd hon yn agored i niwed.

Rwyf yn cyfarfod â chwmnïau ynni yn rheolaidd, ac rwyf wedi cyflwyno'r pwyntiau hyn iddynt. Byddaf yn parhau i wneud hynny a byddaf yn parhau i weithio gydag Ofgem. Mae'n hen bryd gwneud cynnydd mewn ffordd fwy effeithiol. Dyna pam yr wyf yn gwerthfawrogi'r ffaith bod Joyce Watson wedi dewis dod â'r materion pwysig hyn ger ein bron heddiw. Ar gefn y dadleuon byr hyn, gallwn sicrhau ymdrech ac egni o'r newydd gan Weinidogion a phobl eraill wrth ymgysylltu â rhanddeiliaid allweddol, a byddwn, gobeithio, yn gweld mwy o gynnydd.

Rwyf yn annog holl Aelodau'r Cynulliad i annog eu hetholwyr a allai fod yn ei chael yn anodd talu eu biliau tanwydd i gysylltu â'u cyflenwyr ynni yn y lle cyntaf i weld a allant arbed arian drwy newid i dariff gwahanol neu ddull gwahanol o dalu. Gwyddom fod llai o bobl o lawer yn newid eu cyflenwyr yng Nghymru nag sy'n gwneud hynny mewn rhannau eraill o'r DU. Felly, mae gwir angen tynnu sylw etholwyr a chwsmeriaid yng Nghymru at y ffaith bod cyfleoedd ar gael i ddod o hyd i ffyrdd rhatach o dalu eu biliau tanwydd, ac mae hynny'n rhan hanfodol o'r agenda. Mae gennym Linell Gymorth Cartrefi Cynnes a ariennir gan gyflenwyr ynni, ac mae gennym gynllun Nyth Llywodraeth Cymru sy'n rhoi'r cyngor angenrheidiol ac sy'n sicrhau bod cwsmeriaid yn ymwybodol o'r gwahanol systemau talu a fyddai o'r fantais fwyaf iddynt wrth fynd i'r afael â'r her a ddaw yn sgîl prisiau tanwydd sy'n codi.

Diolch i bawb sydd wedi cyfrannu i'r ddadl a'r rhai sydd wedi aros i wrando. Gobeithio y gallwn wneud mwy o gynnydd ar y materion pwysig hyn.

Y Dirprwy Lywydd: Daw hynny â thrafodion heddiw i ben.

*Daeth y cyfarfod i ben am 7.00 p.m.
The meeting ended at 7.00 p.m.*

Aelodau a'u Pleidiau
Members and their Parties

Andrews, Leighton (Llafur – Labour)
 Antoniwi, Mick (Llafur – Labour)
 Asghar, Mohammad (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
 Black, Peter (Democratiaid Rhyddfrydol Cymru – Welsh Liberal Democrats)
 Burns, Angela (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
 Butler, Rosemary (Llafur – Labour)
 Chapman, Christine (Llafur – Labour)
 Cuthbert, Jeff (Llafur – Labour)
 Davies, Alun (Llafur – Labour)
 Davies, Andrew R.T. (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
 Davies, Byron (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
 Davies, Jocelyn (Plaid Cymru – The Party of Wales)
 Davies, Keith (Llafur – Labour)
 Davies, Paul (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
 Davies, Suzy (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
 Drakeford, Mark (Llafur – Labour)
 Elis-Thomas, Yr Arglwydd/Lord (Plaid Cymru – The Party of Wales)
 Evans, Rebecca (Llafur – Labour)
 Finch-Saunders, Janet (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
 George, Russell (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
 Gething, Vaughan (Llafur – Labour)
 Graham, William (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
 Gregory, Janice (Llafur – Labour)
 Griffiths, John (Llafur – Labour)
 Griffiths, Lesley (Llafur – Labour)
 Gruffydd, Llyr Huws (Plaid Cymru – The Party of Wales)
 Hart, Edwina (Llafur – Labour)
 Hedges, Mike (Llafur – Labour)
 Hutt, Jane (Llafur – Labour)
 Isherwood, Mark (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
 James, Julie (Llafur – Labour)
 Jenkins, Bethan (Plaid Cymru – The Party of Wales)
 Jones, Alun Ffred (Plaid Cymru – The Party of Wales)
 Jones, Ann (Llafur – Labour)
 Jones, Carwyn (Llafur – Labour)
 Jones, Elin (Plaid Cymru – The Party of Wales)
 Jones, Ieuan Wyn (Plaid Cymru – The Party of Wales)
 Lewis, Huw (Llafur – Labour)
 Melding, David (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
 Mewies, Sandy (Llafur – Labour)
 Millar, Darren (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
 Morgan, Julie (Llafur – Labour)
 Neagle, Lynne (Llafur – Labour)
 Parrott, Eluned (Democratiaid Rhyddfrydol Cymru – Welsh Liberal Democrats)
 Powell, William (Democratiaid Rhyddfrydol Cymru – Welsh Liberal Democrats)
 Price, Gwyn R. (Llafur – Labour)
 Ramsay, Nick (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
 Rathbone, Jenny (Llafur – Labour)
 Rees, David (Llafur – Labour)
 Roberts, Aled (Democratiaid Rhyddfrydol Cymru – Welsh Liberal Democrats)
 Sandbach, Antoinette (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
 Sargeant, Carl (Llafur – Labour)
 Skates, Kenneth (Llafur – Labour)
 Thomas, Gwenda (Llafur – Labour)
 Thomas, Rhodri Glyn (Plaid Cymru – The Party of Wales)
 Thomas, Simon (Plaid Cymru – The Party of Wales)
 Watson, Joyce (Llafur – Labour)
 Whittle, Lindsay (Plaid Cymru – The Party of Wales)
 Williams, Kirsty (Democratiaid Rhyddfrydol Cymru – Welsh Liberal Democrats)
 Wood, Leanne (Plaid Cymru – The Party of Wales)

This page is intentionally left blank